

Reg. no. 249

ભરૂચ શહેરની પારસી પંચાતના

ફંડના ટ્રસ્ટીડની પંચાતીનું

પુસ્તક.

પ્રકાશક

દેવાઈ મુનીલાલ ગંગારામ

ગુજરાત વિદ્યાપીઠ ગ્રંથાલય

[ગુજરાતી કૉપીરાઈટ વિભાગ]

અનુક્રમાંક ૧૦૪૩૮- વર્ગીક

પુસ્તકનું નામ પંચાંગનું પુસ્તક

વિષયક ૩૦૩૫૮૪૫૩૨૩૧૬૨ગામિ.૫૨૩

ભરૂચ શેહરની પારસી પંચાતનાં

ફંડના ત્રસ્ટડીડની

પંચાતીનું પુસ્તક.

છપાવનાર

દેસાઈ ચુનીલાલ ગંગારામ.

રહેવાસી કસબે અંકલેસર

છલ્લે ભરૂચ.

પ્રત ૫૦૦.

સને ૧૯૨૩.

આવૃત્તિ ૧ લી.

શ્રી 'જ્ઞાનમંદિર' પ્રીન્ટીંગ પ્રેસમાં શંકરરાય અમૃતરાયે છાપ્યું.

રાયપુર, વાઘેશ્વરની પોળ-અમદાવાદ.

સર ૭૩૫૮૪૫૧૬૨૩૧૬૨ ગામ. ધર ૩

ગુજરાત વિધાપીઠ ગાંધીનગર
અમદાવાદ
ગુજરાતી કોપોરાઇટ સમિતી
૧૦૪૩૮

દીબાચો.

ભરૂચ શેહેરની પારસી પંચાયતનાં ફંડતું ત્રસ્ટડીઝ મંજુર થયાને ઘણા દીવસો નહિ થયા એટલામાં તો વિચીત્ર ગપાટાઓ ઉડવા લાગ્યા. જે ગ્રહસ્થોની તારીફ લાયક મેહેનત તથા ખંત તથા ઇતેબરીને લીધે એ ત્રસ્ટડીઝ હસ્તીમાં આવવા પામ્યું હતું—તે લોકોને તરેહવાર રીતે વગોવવામાં કશી કચાસ રાખેલી જોવામાં આવતી નોહતી, અને તેથી ઉલટું જ્યાં ન ધટે તેનાં—હસવા સરખાં ગીતડાં ગવાવા લાગ્યાં. આવી બાબતમાં એક—વિદવાન સખસે જે અકલનાં શબ્દો કહેલા છે તે અત્રે યાદદાસ્તમાં તાબ થાય છે કે—

Vice is seldom punished

૯

Virtue is seldom rewarded.

દુરગુણને ભાગ્યે જ તેની કરણી મુજબ સજા થાય છે.

અને

સદગુણને ભાગ્યે જ ધનિમ મળે છે.

ગમે તેટલી ધૂળ ઉડાડવામાં આવે તો પણ દુનીયામાં સત્યનો જથ્થો થાય છે—સત્ય તો સુરજની માફક પ્રકાશી રહે છે. ભરૂચ શેહેરનાં લોકો તો સારી પેઠે જાણે છે કે એ બાબતમાં સાચી વાત શી છે. પરંતુ ભય માત્ર એટલો જ છે કે પરગામવાસીઓ આવા ખોટા ગાલ બાનોથી દોરવાઇને કદાચ છેતરાઈ જઈ શકે, તે છેતરવાનો ભય આ આ નાનકડી પુસ્તકથી દુર થઇ જશે અને ખાતરી છે કે દરેક વાંચનાર સખસ પોતાનો અપક્ષપાત મત બાંધી શકશે અને સાચી વાત શું છે તે પકડી શકશે.

ભરૂચ, તા. ૧૫ ડીસેમ્બર ૧૯૨૨.

કેશાબ ચુનીલાલ ગંગારામ સહી. ઠા. પોતે.

ભરૂચ શેહરની પારસી પંચાતનાં

ટ્રસ્ટડીડની કહાણી.

ટ્રસ્ટડીડ કેવા સંભોગે હસ્તીમાં આવ્યું તેની હકીકત.

પાક પરવરદેગારની ખરી રહેમદીલીને લીધેજ ભરૂચની પારસી પંચાતનાં કંડનું ટ્રસ્ટડીડ મહામુશીબતે સને ૧૯૨૨ના એપ્રિલ માસમાં રજીસ્ટર થવા પામ્યું છે. એ ટ્રસ્ટડીડની કહાણી ઘણી વિચીત્ર છે, અને તેની સાથે રમુજ તથા બોધ આપનારી છે, તે કારણને લીધે ઘણે ઠેકાણેથી એવી ખાચસ બતાવવામાં આવેલી કે ભવિષ્યની ઓલાદની જાણને માટે એ સંબંધી ચાલેલો પત્રવહેવાર તથા ન્યુસપેપરમાં છપાયેલા કાગળો, તેમજ બહાર પડેલી મદેહનજરો વિગેરે જરૂરી લખાણનો એક સંગ્રહ કરી તેનું એક પુસ્તક છપાવવું, કે જેથી કરીને તમામ હકીકત એકજ ઠેકાણેથી નીકળી આવે, અને જોઈએ તેવારે હાથપરજ રહે. આ નેક વિચારને માન આપીને આ પુસ્તક બહાર પાડવામાં આવેલું છે.

સીરખાતમાં લખવાની જરૂર દીસે છે કે જ્યારે ટ્રસ્ટડીડ તૈયાર કરવાની બાબતમાં અંબુમનમાં ગરમાગરમી ચાલી રહી હતી, તે વારે કેટલેક ઠેકાણેથી એવો બડબડાટ કરવામાં આવેલો હતો કે એ લખાણો અને છાપાછાપીથી ટ્રસ્ટીઓની દેશ પરદેશમાં, તેમજ જાત પરજાતમાં

નાહકની એક જાતની રૂંસવાઈ કરવા જેવું થાય છે. પરંતુ એ ખોટા બડબડાટ કરનારાઓ પોતે જાણી જોઈને લુલી ગયા હતા કે એ કૃત્ય કોણને આભારી હતું. વળી જે વખતે તેઓના સમજ્યા મુજબ આ કહેવાતી નાલેસીની તકરાર ચાલુ હતી તે વખતે પણ પોતાની લુલો સુધારી લેવાનો તક સામી બાબુ તરફથી આપ્યા છતાં, તે જવા દેવામાં આવ્યો હતો. કપીજો દુંકમાંજ વાત પતાવવાનો નેક વિચાર રાખ્યો હોત તો અંબુમન ખુશ થાત, અને દરેક વાતે રીતસર અને આખર સાથે કામનો નિવેડો ઝટ આવી જતે, પણ દલગીરીભરેલું એ હતું કે આ નેક વિચાર મગજમાં ઉતાર્યો નોહતો, અને અંબુમનની મરજીને માન આપીને કામ લેવાયું નોહતું.

મરજી શહેરમાં ત્રસ્ટડીડ બનાવવાનો સવાલ કાંઈ દશ પંદર વરસનો ઉભો થયલો નોહતો. તે તો આસરે પાંત્રીસ વરસથી ચાલ્યા કરતો હતો. અંબુમને ઇંતેઝરી ઘણી રાખેલી અને આજેજી કરવામાં કાંઈ મનાહ રાખી નોહતી, તે છતાં પણ કરતા કારવતા સાહેબોએ તેની જરા પણ દરકાર કીધીજ નોહતી, અને તરેહ તરેહવાર સખ્યો બતાવીને તેમાં વિલંબ નાંખવામાં કાંઈ બાકી રાખ્યું નોહતું. છેવટે અંબુમન થાકી ગઈ અને સમજી કે ત્રસ્ટડીડ તૈયાર થયેથી ટ્રસ્ટીઓનાં અધિકાર ઉપર એક જાતનો આંકોશ આવે અને તેમને સ્વમરજી મુજબ ચાલવાની વાત જતી રહે, તેથી તે તૈયાર કરવામાં તેઓ રાજી હોય એવું ધારવું લુલભરેલું છે, અને જે એવી ને એવી રીતે સો વરસ નીકળી જશે તોપણ કશું ઠેકાણું પડવાનું નથી. તેથી લોકોએ વિચાર કીધો કે આ કામની આગેવાની આપણાં શહેરના થોડાક જાણીતા ગ્રહસ્થોને સોંપવી અને તેઓ એવા મક્કમ વિચારના તથા ઉમરે પુગેલા તથા દુનીઆદારીવાળા તથા નેક વિચાર અને લાંબી નજરના જોઈએ કે અંબુમનનાં લાભ ઉપર નજર રાખી કામ લઈ શકે, અને ટ્રસ્ટીઓથી જરાપણ અંજાય નહીં, અગર તેમની રાખ

રખાવત રાખવા જતાં પોતે ભોળવાઈ જાય નહીં. એ વાત કેટલીક મુદ્દત સુધી વિચારપર રહી અને છેવટ તેઓએ (૧) ખાન બહાદુર સોરાખસા હોરમસજી સોલભાઈ શેઠ ઉર્ફે સેક્રેટરી (૨) ખાનબહાદુર નસરવાનજી શેરીઆદજી જીનવાલા ઉર્ફે સોલભાઈ શેઠ તથા (૩) શેઠ ખમનસા જામાસજી જંબુસરવાળાને વિનંતી કરી કે જે તમે સાહેબો આપણી કામનું આ અગત્યનું કામ હાથમાં લઇને પાર પાડી આપશો તો અંગ્રુમન તમને જવેદાન સુધી યાદ કરતી રહેશે. એ ત્રણ ગૃહસ્થોની અત્રે ઓળખાણ કરાવવાની જરૂર લાગે છે.

પેહેલા અહરથ ખાનબહાદુર સોરાખસા હોરમસજી સોલભાઈ શેઠ ઉર્ફે સેક્રેટરીએ પોતાની જીંદગી સરકારી નોકરીમાં કહાડેલી છે. તેઓ ૬૮ વરસની ઉમ્મરના છે અને ખાનબહાદુર નસરવાનજી સેરીઆદજીના નજીકના પીતરાઈ છે. તેઓ એક રાષ્ટ્રરની જગ્યા ઉપરથી વધીને ૧૨ વરસ સુધી મામલતદારના હોદ્દે રહ્યા હતા, અને પંદર વરસ ડીપોટી કલેક્ટરનો હોદ્દો ભોગવેલો હતો, તથા ત્રણ વરસ સુધી નામદાર સરકારના હુકમથી એક મોટા દેશી રાજના એડમીનીસ્ટ્રેટર થયા હતા. આસરે ત્રીસ વરસ સુધી ફર્ટ ક્લાસ મેજિસ્ટ્રેટની હકુમત ચલાવી હતી, અને સાડત્રીસ વરસ સુધી સરકારની નોકરી કરી ત્યાંથી ફારેમ થઇને, ભરૂચમાંજ પોતાના વતનમાં મ્યુનીસીપાલીટીના પ્રેસીડન્ટ ત્રણ વરસ સુધી રહ્યા હતા. એમની કારકીદીમાં ધણા ઉપયોગી કામો થયલાં છે, તે એવાં છે કે લોકો દરરોજ તેમને યાદ કરે છે, અને સરકારી અમલદારો પણ તેની તારીફ કરે છે. કોટનાં પારસીવાડનો લત્તો તથા કોટની વોહરવાડ કે જે તંદરેસ્તીની બાબતમાં ધણા હલકા ગણાતા હતા, અને જ્યાંથી ભારે રોગોની ઉત્પત્તિ થતી હતી તે ગીચ ભાગો તોડી પડાવી હવા ઉજાસના બનાવી નાંખ્યા, અને સુખશાંતીની બાબતમાં તે જેવા હલકા હતા તેવાજ તે બાજે ચઢતા ગણાય છે. એવાં એવાં ધણાં કામો એવણે ત્રણ વરસની ટુંક મુદ્દતની કારકીદીમાં

આટોપી નાંખેલાં હતાં. એમની જાહેર નોકરીની ખુંજ જાણીને નામદાર સરકારે એમનાં ઉપર સને ૧૯૧૩ ની સાલમાં ખાન બહાદુરના માનવંતા એલકાબની નવાજેસ કરી છે.

ખીજ, તે ખાનબહાદુર નસરવાનજી સેરીઆદજી જીનવાળા આસરે ૭૨ વરસની પાકી ઉમ્મરના ઠરેલ ગ્રહસ્થ છે. આસરે અરધી સદી સુધી તેઓ રાજ્યદારી તથા મંસારી બાબતો ઉપર હિંદુસ્તાનમાં અંગ્રેજી તથા ગુજરાતી ન્યુસપેપરોમાં તથા છેક ઈંગ્લાંડના પ્રસિદ્ધ પેપરોમાં લખાણો કરીને તેમજ છુટક ચોપાનીઆં પોતાની ગીરોથી છપાવીને, તેમજ વળી આસરે ત્રીસ વરસ સુધી ભરૂચ મ્યુનીસીપાલીટીના કાઉન્સિલર તરીકે શહેરની સેવા બજાવીને નામના મેળવેલી છે. એટલુંજ નહિ, પણ આસરે પાંત્રીસ વરસ ઉપર મેહેરબાન ઉત્તર વિભાગના ઇમીશનર સેપર્ડ સાહેબે સરકારી રાહે લખાણ કરી એ ખાનબહાદુરને પુછાવેલું હતું કે ભરૂચ મ્યુનીસીપાલીટીના પ્રેસીડન્ટની જગ્યા તમને સરકાર આપે તો તમો કામ કરવાને ખુશી છો ? પણ તેમણે તે માગણી ઉપદાર સાથે ના પાડી હતી. ભરૂચ, ડભોઈ તથા નળાગામમાં કપાસ પીલવાનાં કારખાનાં પોતાના ઉભા કરી તેમાં ધંધો ચલાવી, વેપારી રીતભાતથી તેઓ માહેતગાર છે. એમની ઉપર પણ નામદાર સરકારે સને ૧૮૯૪ માં ખાનબહાદુરનો કેતાબ બક્ષેલો છે, ને તે વખતે એમની ઉમ્મર ફક્ત ૩૯ વરસનીજ હતી.

ત્રીજા, શેઠ બમનશા જામારપજી જાંબુસરવાળા પણ એ બેઉ ખાનબહાદુરોના સગપણમાં છે. બેહેસ્તનશીન સોલભાઈ શેઠના પુરૂષ વંશમાં એ ખાનબહાદુરો છે, અને સ્ત્રી વંશમાં શેઠ બમનશા આવે છે. તે એવી રીતે કે સોલભાઈ શેઠ એ બન્ને ખાનબહાદુરોના બાપના બપાવા થાય છે, અને શેઠ બમનસાના બપઘના મમાવા થાય છે. શેઠ બમનસા ૫૬ વરસની ઉમરના પાકા વેપારી છે. બચપણથી રૂના વેપારમાં ઉછરેલા છે. અંકલેશ્વર, સુરત તથા હાંસોટમાં કપાસ પીલવાનાં

એમનાં કારખાનાં તથા રૂની પાકી ગાંસડી બાંધવાનાં પ્રેસ છે, ને પોતાનો રૂ તથા કપાસ તથા કપાસીયાનો વેપાર ધમધાકાર ચલાવેછે. તે ઉપરાંત લાંબી મુદત થઈ એવણુ અંકલેશ્વરમાં આનરરી મેજસ્ટ્રેટના આધા ઉપર ખીરાજે છે, તથા ભરૂચની પારસી પંચાત તરફથી ચુંટાઈને ગુજરાત મધે જે સુરતમાં પારસી મેટ્રીમોનીઅલ કોર્ટ છે તેમાં એવણુ ડેલીગેટ થયલા છે.

એ ત્રણ શેઠાએ વિચાર કરીને અંગુમનનું કામ પાર પાડવાનું માથે લીધું, પરંતુ તેની શરૂઆત કરતાં અવલ જાણવા માગ્યું કે અંગુમન પૈકી જે જે ગ્રહસ્થો ત્રસ્ટડીડ બનાવવાની ઇતિજારી રાખતા હશે તે પૈકી થોડાકની સહીઓ લઈને અમારી આગળ લાવવી જોઈએ કે પછી અમે તુરત પગલાં ભરીશું. તે ઉપરથી આશરે પોણીબસો ગ્રહસ્થોની સહીની કબુલાતનું કાગળ તેમને આપવામાં આવ્યું હતુ. નામદાર સરકારની છેલ્લી એટલે ૧૯૨૧ની સાલની વસ્તીપત્રક મુજબ ભરૂચ શહેરમાં મરદ, ઓરત ને બચ્ચાં છોકરાં મળીને કુલે પારસીઓની વસ્તી ૧૫૫૦ માણસોની છે. તે પૈકી જાણીતા અને મોભાવાળા પોણીબસો ગ્રહસ્થોની સહી જોઈને એ ત્રણે જણાઓ સમજ્યા કે હવે તો એક જાતની 'શરજ' એમના માથા ઉપર આવી છે તે પાર પાડ્યા વગર છુટકો રહોજ નહી.

ત્રસ્ટડીડ માટે અંગુમને ધીરજ ખોઈ દીધી હતી, તેનાં ધણાં મજબુત કારણો હતાં. આસરે અરધી સદી ઉપરાંત ટ્રસ્ટીઓનો મોટો ભાગ દલાલ કુટુંબમાંથીજ નીમાતા હતા, અને તેથી કરીને પંચાતનું કામકાજ એજ લોકોની મરજી મુજબ ચાલે તેમાં નવાઈ જેવું નોહતું. લોકોનો બડબડાટ દર વર્ષે અને ટ્રસ્ટીઓની દર નવી નીમણાંકે વધતો જતો હતો. પ્રથમ એ ખાનદાનના માનવંતા તથા લોકપ્રીય મુરબ્બી ખાનબહાદુર રસ્તમજી સોરાબજી દલાલ તથા તેમના ભાઈ મંચેરજી સોરાબજી દલાલ ટ્રસ્ટી નીમાયા હતા, અને પાછળથી ધીમે ધીમે એ દરેક ભાઈઓનાં દરેક સાહેબજાઓ ટ્રસ્ટીમાં દાખલ થયા હતા. એ

ખાનદાનના બહોળા કુટુંબ પરિવાર તથા વેપાર રોજગારના લાગવગ અને એમની સમજાવવાની શીરીન જીઆનને લીધે ભરૂચની રાંક અંજીમન શરમાઈને જોયા કરતી હતી, ને કોઈપણ બાબતમાં સામે અવાજ કહાડતી નોહતી. આગળ ચાલતાં એવું થઈ લાગ્યું કે ટ્રસ્ટી-ઓનું મંડળ એક વિચિત્ર મંડળી થઈ પડ્યું. અને તે “મામા માસીનાં મંડળ” તરીકે ઓળખાવા લાગ્યું.

કુદરતી રીતે કોઈ સખસ એવો સવાલ ઉઠાવી શકે કે અંજીમને શા માટે પોતાની જાતને આવી કફેડી હાલતમાં લાવી મુકી અને આવું “મામા માસીનું મંડળ” બનાવા દીધું, ને એક હાથે બધી સત્તા જવા દીધી? તેનો અત્રે સેજ ખુલાસો કરવાની જરૂર દીસે છે. ઉપર કહેવામાં આવેલું છે તેમ પ્રથમ તો અંજીમન ઘણી રાંક તથા શરમાળ, અને બીજી કે જ્યારે ટ્રસ્ટીની જગ્યા ખાલી પડતી હતી ત્યારે તે કયે ઠેકાણે પૂરવામાં આવનાર છે તેની ખબર કોઈને પણ આપવામાં આવતી નોહતી. કોઈક ઉડીયાણામાં એકદમ કોઈક ટ્રસ્ટી એ નીમનોકની બાબત મૂકી દેતા, ને નીમનોક દરાવતા હતા. સાધારણ રીતે તો ઉડીયાણામાં તો મરનાર સખસના મીત્ર સગાવાળા તથા ભાઈબંધ દોસ્તદારો હાજરી આપે છે. અને બીજા ધંધાદારીઓ ત્યાં જોવામાં આવતા નથી. તેવે પ્રસંગે પ્રથમથી ગોઠવેલી નીમનોક સેહેલાઈથી થઈ શકે છે. એક ટ્રસ્ટી તેની દરખાસ્ત કરે અને બીજા ભાઈબંધ તેને ટેકો આપે ને બીજાઓ પાંચ સાત જણા હાજર ના પોકાર કરે એટલે તે વાત મંજૂર થઈ ગઈ સમજવાની હતી. ઘણી વખતે એવું પણ બનેલું છે કે ઉડીયાણામાં હાજર રહેલા ગ્રહસ્થો પૈકી મોટે ભાગે તો એ નીમનોક થઈ જાય ત્યાંસુધી તે વાતની તેમને ખબર પણ પડતી નોહતી, તેનું કારણ કે કેટલીક અગીઆરીમાં ખેસવાની જગ્યાની તંગાસને લીધે લોકો છુટી છુટી જગ્યાએ બેઠક લેય છે, ને જ્યાં બહુતર ચાલતું હોય તે નાના ઓરડામાં થોડાક સખસો જે મરનારના ખેસીઓ વગેરે હોય છે તે ત્યાં બેસે છે, અને તેમની રૂબરૂ એ નેમનોકનો દારસ

બજવી કહાડવામાં આવતો હતો. કોઈપણ સખસ તરફી લઈને બહાર બેઠેલા ગૃહસ્થોને તેની ખબર પણ આપતા નોહતા, અને તેમના મત લેવા અને ગણવાની તો વાતજ હોય શાની? કેળવણીના ફેલાવાની સાથે ઉધરતી બોલાદની આંખો ઉઘડતી ચાલી, અને લોકોમાં કચવાટ વધતો ચાલ્યો કે આવી રીતે અને આવા સગા તથા બાધબંધોની નીમણીકો થયા કરે, તે શું કહેવાય, આ દોંગસોંગ હજી ક્યાં સુધી નભશે? ઘણી વખતે ખુલા પોકારો થતા હતા કે પ્રથમની રીતસરની નોટીસ આપીને નીમણુંક કરવા રાઈ અંગુમનની સભા બોલાવવી જોઈએ, હીઆણીની મીજલસ તે કાંઈ અંગુમનની સભા નથી, ને તે કદી કહેવાય પણ નહિ. પરંતુ એ ફરીઆદો એક કાને પેસીને બીજે કાને નીકળી જતી હતી. લોકો હવે થાડ્યા અને સમજ્યા કે જ્યાં સુધી રીતસરનું ટ્રસ્ટીડ થાય નહિ, અને તેમાં ટ્રસ્ટીઓની ચુંટણી કરવાના નિયમો દાખલ થાય નહિ, ત્યાં સુધી આ અસલી જમાનાના ફેસ્તાનો ફેજ આવવાનો નહિ, અને “મામા માસીવાળું” મંડળ તૂટવાનું નહિ અને સ્વતંત્ર વિચારના ગૃહસ્થને ટ્રસ્ટીના બોર્ડમાં દાખલ થવાના દરવાજા ઉઘાડવાના નહિ. ટ્રસ્ટીઓની નીમનોક કરવાની આ વિચિત્ર રીતીથીજ માત્ર અંગુમન થાકી ગઈ હતી એટલુંજ નહિ, પણ તે ઉપરાંત બીજી બાબતો ઘણી હતી અને તેના થોડાક દાખલા અત્રે આપવા ઠીક પડશે.

- ૧ પેહેલું કે ગંભારના દિવસોમાં અંગુમનનાં જમણ બાબતનો એક દાખલો જણવાજોગ છે. આ જમણનો રિવાજ તો કદીમ ધરાનથી ઉતરી આવેલો છે. એક સફરે બેસીને ખાવાપીવાની બલીહારી જીદીજ છે. તે તદોરસ્તી આપનારું એક સાધન છે. દરેક શહેરમાં એવાં ખાણુંઓ થાય છે, અને તેની સંખ્યામાં વરસો વરસ વધારો થતો ચાલુ છે. સમજદાર અક્કલવાલા અને કાબેલ માણસો પણ તેમાં ખુશીથી નાણાં આપતા જાય છે. હવે તો એક કદમ આગળ જઈને બાનુઓને માટે પણ ખાસ ગંભારનાં

ખાણાં થાય છે. ખુદ મુંઝઈ શહેરમાં પણ તેવાં ખાણાં બાનુઓ-
 નેજા માટે થવા લાગ્યાં છે, પરંતુ ભરૂચમાં મેનેજિંગ ટ્રસ્ટી સરદાર
 આદરજી શેઠના વિચારમાં એમ આવ્યું કે એ જમણાંથી નાણાંની
 બચાવ થાય છે, માટે તે બંધ કરવાં જોઈએ. યતેદાક અત્રે
 એવો બન્યો કે એક પ્રસંગ એમના વિચારને અનુકૂળ પડતો આવી
 ગયો, તેને પકડી તેનો લાભ લઈને ટ્રસ્ટીઓએ ઠરાવ પસાર
 કરીને કેટલાંક ગંભારનાં જમણાં બંધ કર્યાં. આથી લોકો ચીર-
 ડાઈ ગયા ને બાગે ખુલ્લું દહેવા લાગ્યા કે લોકો જે સરતથી
 પૂન્ય કરે છે તે નાણાં આપે છે તેજ સરત મુજબ તેનાં નાણાં
 વપરાવાં જોઈએ, તેનો ખીજો ઉપયોગ કરવાનો ટ્રસ્ટીઓ, અગર
 કોઈને પણ હક નથી. વળી વધારામાં બચડવા લાગ્યા કે જ્યારે
 મેનેજિંગ તથા ખીજા ટ્રસ્ટીઓને ગંભારનાં ખાણાં પસંદ નથી તો
 તેઓ શા માટે એ જમણાંમાં હાજરી આપે છે? અને વળી તે
 ઉપરાંત કબી જે તે જમણાંનાં મેનેજરો બાણા એમને ઘેરે પહોં-
 ચાડે તો શા માટે તેઓ રાખે છે? અને ખાલી કરી આપે છે?
 જે કોઈ સખસ એક અમુક વિચાર ઉપર આવે ને મક્કમ ઠરાવ
 કરે તો તેમને લાજેમ છે કે પોતે એવા ખાણાંમાં સામેલ થવું
 જોઈએજ નહિ, તેમજ વળી તેનાં બાણાં કમુલ કરવાં જોઈએજ
 નહિ. આતો બોલવું કંઈ ને ચાલવું કંઈ એવી વાત દેખાય છે.
 કબી જે એક પ્રીન્સીપલ કરવો ઘટે તો તે એકજ રીતે રાખવો
 તથા પાલવો જોઈએ. એ અરસામાં આપણા મેનેજિંગ ટ્રસ્ટીએ
 ‘ટાઈમ્સ ઓફ ઈન્ડિઆ’માં તા. ૪ ડીસેમ્બર ૧૯૧૫ નાંમાં
 એક પત્ર અંગ્રેજીમાં મોકલી આપ્યો તેમાં બલામણુ કરી કે
 હાલમાં લડાઈનો હીંગામ છે માટે કોઈ શખસે શીઆદી
 રામસણી વગેરેમાં જમણાં કરવાં નહિ, ને તેનાં નાણાં બચાવીને
 નામદાર અંગ્રેજ સરકારને મદદ કરવા સાફ સરકારી લેનો
 ખરીદવી જોઈએ. એ દાગળ છપાયાને દોઢ માસ નહિ થયો હોય

એટલામાં એમના નાના દીકરાની શેહાદી થઈ તેમાં પોતે એકને બદલે બંને જન્મણું કરીને અંગુમનને ખુશ કીધી, પણ સમજદાર ગ્રહસ્થો તો તે ઉપર હસવા લાગ્યા અને કેટલાકો તો મોંઢે ચહડીને કહેવા લાગ્યા કે આનું નામ-દંગ કે દોંગ કે શું કહેવાય, કે જાહેરમાં લખો છો શું, અને આમ ચાલો છો શું? અને આપે શા માટે આ શાહદીનાં જન્મણું કરી દીધા હતા? ગંભારનાં ખાણાનાં નાણાં ભરનાર ગ્રહસ્થની મરજીને જ્યારે બાબુપર હડસેલી મુકાતી જોવામાં આવી ત્યારે અંગુમનને લાગ્યું કે આવી ચાલથી તો આગલ જતાં ધણાં માઠા પરીણામો આવશે, ને લોકો સખાવત કરતાં અટકી જશે. તે માટે તો હવે ટ્રસ્ટીઓને રીતસરમાં અંકુશમાં લાવવા જોઈએ. એ વિચારથી કેટલાક ગ્રહસ્થોએ સને ૧૯૧૫ ની સાલમાં ખાનબહાદુર સોરાબસા હોરમસજીને તે વાત સોંપી હતી અને તેમણે આગેવાની લઈને ટ્રસ્ટીઓને નોટીસ તથા મુંબઈનાં પેપરોમાં લખાણો કરીને એ હકીકત જાહેરમાં મુકી, કે નાણાં ભરનાર ગ્રહસ્થોનાં નેક વિચારથી ઉલટા ચાલી, તેમજ વળી અંગુમનની પ્રથમ મંજુરી વગર કાંઈ પણ ફેરફાર ટ્રસ્ટીઓ કરી શકેજ નહિ. અંગુમન પોતે સર્વોપરી શેઠ છે અને ટ્રસ્ટીઓ તો માત્ર એમનાં એજન્ટ છે. એવી એવી ધણી દલીલો રજુ થઈ તેવારે ટ્રસ્ટીઓએ લુલ કબુલ કીધી, અને એ વાત ઠેકાણે પડી હતી.

- ૨ બીજી મહત્વની બાબત એ હતી કે પોતાની નજરમાં આવે તે ખર્ચ ટ્રસ્ટીઓ કર્યા જાય અને અંગુમનને તેની ખબર પણ છેવટ સુધી નહિ આપે, અને જો કોઈ વખત તેવોજ ખર્ચ કરવા સાફ અંગુમન ખાયસ બતાવે તો તે મુજબ ટ્રસ્ટીઓ, તજવીજ ભાગ્યેજ કરે. જોવાનું એ છે કે પૈસો ફડોમાં ભરનાર તથા આપનાર તો અંગુમન છે, ને તેનો ખર્ચ કરવાનો હક તો બધો ટ્રસ્ટીઓ પોતે રાખે, અને અંગુમન

કલા હિસાબમાં નહિ, એ કેઈ જાતની નીતી, અને રીતી કહેવાય ?—એ સંબંધી એક બે દ્રષ્ટાંત નીચે મુજબ છે, (૧) એસ્વદ શેરીઆદજી દાદાબાઈ તથા તેહેમુરસ્પ દીનસા અંકલે-સરીઆની તસવીરો ટ્રસ્ટીઓએ ઉતારાવી તેનો ખરચ પંચાતના ફંડમાંથી કરીને તે તસવીરો અગીઆરીમાં મુકવામાં આવી હતી. તે બાબતમાં, અંગુમનને પુછવામાં આવેલું નહિ ને તેમની મંજુરી માંગેલી પણ નહિ. અને જ્યારે અંગુમને પોતે ખાત્રસ બતાવી કે નામદાર હાઈ કોર્ટના જજ સર દીનસાજી ધનજીબાઈ દાવરની સખી તેવી રીતે ખરચ કરીને અગીઆરીમાં મુકવી, ત્યારે શું શું માથાકુટ પડેલી છે તે સૌ કોઈને માલમ છે. ટ્રસ્ટીઓ તરફથી એમ કહેવામાં આવતું હતું કે અંગુમને તો પોતે ઉધરાંણુ કરીને પૈસા ભેગા કરીને ખરચ આપવા કબુલ કીધું હતું તેથી તે ખરચ તો અંગુમને પોતાની તરફથી કરવો જોઈએ. અંગુમનને એ બાબતમાં માહું લાગ્યું. તેથી અંગુમને હીંમત ધરીને કામદાસર વાત કરી તેવારે એ ખરચ—પંચાતનાં ફંડમાંથી ટ્રસ્ટીઓને કરવો પડ્યો હતો.

- ૩ અંગ્રેજી કેળવણી સાઈ કન્યાશાળા માટે મકાનની તજવીજ ટ્રસ્ટીઓ તરફથી થયા કરતી હતી. મુખ્યનાં જ્વણીતાં પીટીટ ખાનદાન તરફથી આસરે રૂપીઆ બાર હજારની બક્ષેસ પંચાતને મળી હતી, એટલે ટ્રસ્ટીઓએ પોતાનાજ વિચારથી નિશાળનું મકાન બાંધવાનું કામ શીર કીધું, અને તેમાં ધારવા કરતાં રૂપીઆ વધારે થયા, એટલે તે લાવવા ક્યાંથી, એ સવાલ ઉભો થયો. ત્યારે જાદે થયલી રકમ પ્રથમ તો પંચાતનાં ફંડમાંથી નિશાળ ખાતે ઉધારીને ખરચ કીધો, ને પાછળથી નામદાર સરકાર પાસેથી ટ્રસ્ટીઓએ રૂા મુજબ મદદની માંગણી કીધી. સરકાર તરફથી એવી સરત દાખલ થઈ કે જ્યારે એ મકાન કન્યાશાળાના ઉપયોગમાં આવતું અને વપરાતું બંધ પડે, ત્યારે

આખા મકાનની માલકી સદંતર નામદાર સરકારની થાય. ટ્રસ્ટીઓએ એ સરત કયુલ કરીને મકાન પુર કીધું. હવે જોવાનું એ છે કે પીટીટ ખાનદાન તરફથી જે બક્ષેસ મળી હતી તે તો પંચાતને મળી હતી, એટલે તે રકમનાં માલીક પંચાત હતી, અને તેનો એવી સરતે ઉપયોગ કરવાનો હક પણ પંચાતને હતો, પરંતુ તે બાબત અંગુમનને પુછવાની કોઈએ તસદી લીધી નહિ, અને રૂપીઆ પોતાના વિચાર મુજબ ખરચી નાખ્યા. જે વખતે એ મકાન બંધાયું તે વખતે છોટરીઓ માટે અંગ્રેજ કેળવણી ઉપર અંગુમનનો મોહ જરાપણ નહોતો, અને એ નિશાળ ખોલેલી તે પણ અંગુમનની વગર રજાએ ખોલી હતી. અંગુમન બબડવા લાગી કે આનું નામ તે શું કહેવાય. કબી આમળ જતાં નિશાળ બંધ કરવામાં આવે તો પીટીટ ખાનદાન તરફથી મળેલી નાદર રકમ પણ પાંણીમાં જતી રહે, પણ અંગુમન તો કશા હીસાબનીજ નહિ મળે, તેની મરજી તો પુછાયજ નહિ. અત્રે કયુલ કરવું જોઈએ કે જ્યારે સરકારની મદદ મળી તેવારે અંગુમનનાં ૧૬ માંથી લીધેલા રૂપીઆ પાછા આપી તેનો જમા ખરચ કરવામાં આવેલો હોય. એ રૂપીઆ પ્રથમ ઉધારેલા તે પણ અધિકાર બહારનીજ વાત હતી.

- ૪ એાયુ કે હવે જ્યારે નિશાળ બંધ તો તેના માસ્તરો વિગેરે રાખવાના અને વહીવટ કરવાનો તેમાં પણ એક હાથે કામ ચાલવા લાગ્યું હતું ને જ્યારે સેકોમાં ખીજવાટ વધતો ગયો ત્યારે ટ્રસ્ટીઓનાં નામથી એક સ્કુલ કમીટી નિમવામાં આવી. તે કમીટીનાં બંધારણમાં પણ અંગુમન કંઈ બાંહેધર નહિ, અને તે કમીટીમાં એવાખી ગ્રહસ્થોની નીમણૂક થઈ હશે કે તેઓને પોતાનેજ નિશાળે ફરીથી બેસાડીને કેળવણી આપવાની જરૂર દીરતી હોય. નિશાળમાં જીવાન છોટરીઓને શીખવવા

સાર જીવાન જીદીન મરદ માસ્તરો રાખેલા હતા, તે વિશ્વ ધણી ફરીઆદો થયલી, પણ તે ઉપર પુરતું લક્ષ અપાયલું જણાયું નહોતું, અને આજે પણ મામલો તેવોજ છે. કબી જઈક માસ્તરો હોતે, તો જીદી વાત છે. મુંબઈ વગેરેનાં ન્યુસ-પેપરોમાં તેમજ વળી છુટી મદદનજરોમાં આ બાબત ઉપર લખાણો થયેલાં, પરંતુ તે લખાણોનો કાંઈ હીસાબજ નહિ. વળી અંગ્રીમનને શાંત પાડવા ખાતર આ બાબતનો ખુલાસો આપવાની પણ ટ્રસ્ટીઓએ તકલીફ લીધી હોય એવું જણાયું નહોતું.

- ૫ પાંચમી વાત એ હતી કે કેટલાક પારસી ગ્રહસ્થોએ અંગ્રેજ કન્યાશાળામાં ધનામો વહેંચવા સાર રકમો ભરેલી, તેનાં ધનામો પાંચ પાંચ અને સાત સાત વરશેા સુધી વહેંચાયલાંજ નહિ. તે દરમ્યાન કેટલીક છોકરીઓ નિશાળ છોડીને ઘેરેબારે થઈ ગયલી, પણ ધનામો અપાયલાંજ નહિ. ને તે બાબત રૂપીઆ ભરનાર સખસે સવાલો પુછેલા તેવારે હસવા સરખા જવાબ આપેલા કે મીલાવડો કરવાનો વખત હજી આવેલો નથી, વીગેરે વીગેરે. આવા કારણોને લીધે ધણા ગ્રહસ્થો એ નિશાળનાં કામકાજથી નારાજ થઈ ગયા હતા, ને ટ્રસ્ટીઓને ધનામ બાબત રકમો કહાડી આપતાં કદાચ અટક્યા પણ હશે. અત્રે લખવું દુરસ્ત લાગે છે કે ખાનબહાદુર સોરાબસા હોરમસજીએ પારસીઓનાં છોકરાઓને ગણીતમાં ઉત્તેજન આપવા સારૂ ધનામની રકમ કહાડી આપી હતી, તે ટ્રસ્ટીઓને સોંપી નોહતી, પરંતુ નામદાર સરકારનાંજ સ્વાધીનમાં મુકી હતી અને તેનાં બ્યાજની રકમમાંથી પારસીઓનાં છોકરાઓને દરસાલ ધનામો મળ્યા જાય છે.

- ૬ જેવી રીતે અંગ્રેજ કન્યાશાળાનો ખરચ અંગ્રીમનને માથે આવેલો છે, તેવીજ રીતે પારસી સુવાવડખાતાનો ખરચ પણ

આવેલો છે. અને પંચાતનાં નાણાંની માલીક અંગુમન પોતે નહિ પણ ટ્રસ્ટીઓ હોય તેમ ટ્રસ્ટીઓનું બોર્ડ ઠરાવ પસાર કરે અને ખરચ ધમધોકાર ચાલ્યો જાય અને અંગુમનતો હસ્તીમાં હોયજ નહિ, અને તેની મંજુરી પુછવાના તો જાણે સોગન ખાધા હોય. અત્રે ખુલાસો કરવો જોઈએ કે ઉપર બતાવેલાં ખાતાંઓની જરૂરીઆત વીશે કાંઈ સવાલ જોવાનો નથી, પણ તે વગર પૂછવે અને અંગુમનની મંજુરી વીના ખોલવામાં આવેલાં તે સવાલ છે. ટ્રસ્ટીડ મંજુર થયું છે એટલે એવી શરીઆતી હવે થતી બંધ પડશે.

- ૭ સાતમી ખાખત સરદાર આદરજીની નામના જાથુને માટે રાખવા સાઈ તેમનાં સગાં તથા આસનાઓ તરફથી એક નાનું સરખું ફંડ ઉભુ કરવામાં આવેલું હતું તે ફંડમાંથી સસ્તા ભાવની ૩૫૦ ટકાની સરકારી લોન રૂ. આઠ હજારની વેચાતી લેધને ફંડમાં રૂપીઆ બરનારાઓ તરફથી ટ્રસ્ટીઓને સપુરદ કરવામાં આવી હતી. તે આઠ હજારની લોનનું વ્યાજ દર વરસે માત્ર રૂ. ૨૮૦ થાય છે. એ હસવા સરખી આવક ઉપર નજર રાખીને ટ્રસ્ટીઓએ પારસીના છોકરાઓને માટે એ અંગ્રેજી નિશાળ કહાડી હતી તે કદાચ એવા હેતુથી કહાડી હશે કે જેમ સરદાર આદરજીના કાકા ખાનખહાદુર રસ્તમજી સોરાખજી દલાલને નામે એક હાઇસ્કુલ નામદાર સરકાર તરફથી ચલાવવામાં આવે છે, તેમ આ નવી સ્કુલ પણ પંચાત પોતે ચલાવે અને શ્તેહમંદ નીવડે ત્યાં સુધી તે સ્કુલનું નામ “પારસી પંચાત સ્કુલ” આપવું. હવે વિચારવાનું એ છે કે જ્યારે આઠ હજાર રૂપીઆનું એક નાનું સરખું ફંડ સરદાર આદરજીનું નામ અમર રાખવા સાઈ ટ્રસ્ટીઓને સોંપેલું હતું ત્યારે એ સ્કુલનું નામ “પારસી પંચાત સ્કુલ” કેમ રાખવામાં આવ્યું હતું તે સમજ પડતી નથી, કેમકે તે નામ તો બંધ

એસ્તું લાગતું નથી, પણ કદાચ એમ ધારવામાં આવે છે કે જો તે નિશાળ ફતેહમંદ નીવડે તો તેનું નામ પાછળથી ફેરવી ને “ સરદાર આદરજી મંચેરજી દલાલની સ્કુલ ” નું નામ રાખવું કાંઈ મુશ્કેલ વાત નથી. સ્વાભાવીક રીતે તે સ્કુલનો ખરચ ભારે થતો ગયો, નિશાળ રડતી સખડતી હાલતે ચાલવા લાગી, ત્યારે પરકેમના છોકરાઓને પણ દાખલ કરતા ગયા, તોપણ કશું ઠેકાણું પડતું જણાયું નહિ, ને અંજુમનની મંજુરી વગર ભારે ખરચ ચાલતો ગયો, તેવારે થાકીને ત્રસ્ટીઓની એક મીટીંગ મેળવીને નિશાળ બંધ કરવાનો ઠરાવ કીધો. એ ઠરાવ હવામાં ઉડી ગયો, કેમકે તેને ૨૪ કલાક નહિ થયા એટલામાં તો સ્કુલના હેક માસ્તરનો રીપોર્ટ ખુદ જાણે કેવી રીતે મેનેજીંગ ત્રસ્ટીઓને આવી મળ્યો કે નિશાળનો ધરતક્ષો હજુ ચાલુ છે, તેથી તેમાં જીવ આવશે. માટે તેને પાછી જીવતી થવાની એક નવી તક આપવી, એટલે મેનેજીંગ ત્રસ્ટીએ તે ખાખત સરકુલર કહાડીને તે ત્રસ્ટીઓમાં ફેરવ્યો અને તે વાંચીને ત્રસ્ટીઓ પણ ફેરવાયા અને ત્યાં સહીઓ કરી આપી કે ઠીક છે ઠીક છે. એવી રીતે આગલે દિવસનો મીટીંગમાં રીતસર પસાર કરેલો ઠરાવ આજે ઘેરેઘેર મત લઈને રદ કરવામાં આવ્યો ને સ્કુલ પાછી ચાલતી રહી. પણ થોડા દિવસમાં તેનો ફેજ આવી ગયો ને બંધ પડી ગઈ. આવી રીતે મોટી રકમની બરખાદી થઈ, ને અંજુમનને તે રકમનો ચાંલેલો થયો. તે કોની ખુબી તે સૌ કોઈ જાણે છે. એટલી હદ સુધી વાત ગઈ, તેથી ખાનખહાદુર નસરવાનજી, ખાનખહાદુર સોરાખશા તથા શેઠજી બમનસા જમાસજીએ તે વાત પકડીને મેનેજીંગ ત્રસ્ટીને તે સંબંધી ખુલાસા પુછ્યા, પણ તેના જવાબ મળ્યા નહિ, કેમકે જવાબ આપવાનો કશો રસ્તો હતો જ નહિ. ખાનખહાદુર આદરજી શેઠ ચુપકીદી અખત્યાર કરીને બેઠા હતા અને સવાલ

પુછનાર તથા ભોપાલાં ખુદ્ધાં કરનાર સાહેબો પણ દંટાળીને થાક્યા. તેઓ ખીચારા શું કરે ? કબી જે મામલો કોર્ટમાં લઈ જવામાં આવે તો ત્રસ્ટીઓની મેનેજમેન્ટની ખુબીઓ બહાર આવે અને દુનીઆમાં ખરાબ લાગે, કે પારસીઓ પોતે મગરૂબી રાખે છે કે અમે તો આવા બણેલા ગણેલા અને હુશિઆર છીએ તો આ કેવી રીતનું કામ ચાલે છે ! મેનેજિંગ ત્રસ્ટીએ ઘણી મરતખે બાગે ખુલ્લું કબુલાત આપેલી કે પંચાતનાં કામ કાજ બાબતમાં જે કાંઈ ખુલાસા કોઈપણ સખસને જોઈએ તે રૂબરૂ પુછવાથી અગર લખાણથી માંગવાથી તુરત આપવામાં આવશે, પરંતુ તે સમજી હવાઈની માફક હવામાં ઉડી ગયું અને આજ સુધી ખુલાસા જ્યાંને ત્યાં રહેલા છે. બેચક ખાન બહાદુર સોરાબસા તથા ખાનબહાદુર નસરવાનજી તથા શેઠ બમનસાએ એ વાત પડતી મુકાને ત્રસ્ટીઓની આગર રાખી તેમાં તેઓએ ખડું ડહાપણ અને પોતાનું મોટું દીલ બતાવેલું હતું. પરંતુ ખરી વિચારની વાત તો એ છે કે અંગ્રીમનના પૈસા ગમે તેવી રીતે ખરચાય અને જ્યારે તે બાબતનો ખુલાસો માગવામાં આવે ત્યારે ખુલાસો આપવો નહિ, એ વાત શોમા આપનારી નથી.

- ૮ આઠમી વાત એ કે મુંબઈમાં સને ૧૯૧૦ તથા ૧૯૧૨ ની “ પારસી કોનફરન્સ ” બરાયલી તેના કરતા કારવતા તરફથી બરચના પારસી ત્રસ્ટીઓ ઉપર લખાણ આવેલું કે અંગ્રીમન તરફના કેટલાક પ્રતિનિધિ તે કોનફરન્સમાં મોકલવા તજવીજ કરવી. ખડું જોતાં તો આ પ્રતિનિધિ પસંદ કરવાનું કામ અંગ્રીમનનું હતું, કારણ કે અંગ્રીમન તરફથી તેમની હાજરી કોનફરન્સમાં આપવાની હતી, તે છતાં ખાનબહાદુર આદરજીએ પોતાની તરફથી અગર તો ત્રસ્ટીઓના નામે કેટલાક ગ્રહસ્થનાં નામો પ્રતિનિધિ તરીકે લખી મોકલ્યાં. આ વાતની ખબર પડતાં અંગ્રીમનના ગુસ્સાનો કાંઈ પાર રહ્યો નહિ, અને અંગ્રી-

મને પોતા તરફથી તુરત જ પ્રોટેસ્ટનો એક પત્ર મુંબઈ કોનફ-
રન્સના મેનેજર ઉપર રવાના કરીધો અને બીજો પ્રોટેસ્ટ મેને-
જિંગ ટ્રસ્ટી ઉપર મોકલ્યો કે ભરૂચથી આવનાર શખસો કાંઈ
અંબુમનના પ્રતિનિધિ નથી, તેમજ ખાનબહાદુર આદરજીને
તે મોકલવાનો જરાપણ હક નથી. અંબુમનને પુછ્યા વગર
આવી ચાલ ખાનબહાદુર આદરજીએ કેમ ચલાવી હતી તેનો
ખુલાસો લેવા માટે અંબુમને તજવીજે કરીધી, અને ખાનબહાદુર
આદરજી શેઠની ઉપર અંબુમનની મીટીંગ બોલાવવા સારૂ એક
લખાણ ગયું અને તે મીટીંગમાં ખાનબહાદુર આદરજીની આ-
વર્તણૂંક બાબત સખત અણગમો બતાવ્યો હતો અને આદરજી
શેઠે એ બાબતમાં જે ખુલાસો મીટીંગમાં કર્યો હતો તે હસી
કહાડીને તેમના ઉપર એટલા બધા ચીકાઈ ગયા હતા કે
મીટીંગ પેકીના કેટલાક માણસો પોતાનો મીઝાજ બોધ બેઠા
હતા, અને કાંઈ નવું જીનું કરવાની તકપર આવી ગયા હતા.
પણ સારા ભાગ્યે ખુદ ખાનબહાદુર આદરજીની ખાયસ મુજબ
તે મીટીંગનું પ્રમુખપણું ખાનબહાદુર સોરાબસાને આપવામાં
આવ્યું હતું. તેઓ તે વખતે શેહેરના ઓનરરી ફર્સ્ટ ક્લાસ
મેજિસ્ટ્રેટ તથા મ્યુનિસિપાલિટીના પ્રેસીડન્ટ હતા, તેમની સમ-
જવટથી અને તેમની શરમનેલીધે માત્ર કડવા શબ્દોના વરસાદ
વરસાવ્યા સિવાય બીજું કશું મીટીંગમાં થવા પામ્યું નહિ,
અને મીટીંગ બરખાસ્ત થઈ. પરંતુ તેનો હેવાલ જે સ્થાનિક
ન્યુસપેપરોમાં આવેલો હતો તે ઘણો નાખુસી બરેલો હતો, જે
ખાનબહાદુર આદરજીની વિરૂદ્ધ તેમાં એક કવિતા એવી હતી
કે તે દેખીતી રીતે બદનક્ષીથી બરેલી હતી. પરંતુ ખાનબહાદુર
આદરજીએ મોટું દીલ બતાવીને પેપરવાલાની નોટીસ કોર્ટ મારફતે
લીધી નોહતી. કંપી જે કોર્ટમાં તેને ત્રણ જવામાં આવતે તો
શેઠ આદરજી જરૂર બેજરૂર ફત્તેહ પામતે.

૯ નવમી હકીકત એ કે આટલાથી અંત નહિં આવતાં વળી જ્યારે મુંબઈમાં જીન્દીન બાબતની યાદગાર મીટીંગ ટાઉનહોલના પગથીઆં ઉપર થઈ હતી તેના ચેરમેન ઉપર ભરૂચથી ખાન-બહાદુર આદરજીએ “મેનેજીંગ ટ્રસ્ટી” તરીકે મીટીંગ તરફ દીલસોજી ધરાવનારો એક તાર પોતે કીધો હતો તે તારની નકલ “સાંજવર્તમાન” પત્રમાં છપાઇ હતી. એટલે એમને અંજીમન તરફથી પુછવામાં આવેલું કે વળી તમેએ તાર શા માટે “મેનેજીંગ ટ્રસ્ટી” તરીકે એટલે બીજા શબ્દોમાં કહીએ તો અંજીમનના નામે કરેલો હતો ? તે વારે લુલો જવાબ આપ્યો કે એ તો મારો અંગત તાર હતો. જે ગ્રહસ્થ ઉપર એ તાર રવાના થયેલો તે ખાનબહાદુર આદરજીને સારી પેઠે ઓળખેછે, તો સારે “મેનેજીંગ ટ્રસ્ટી” ભરૂચ પારસી અંજીમન-નો હોધો શા માટે વાપરવો પડેલો તેનો ખુલાસો થઈ શક્યો નહિ. આ બાબત સારી પેઠે મુંબઈનાં પેપરમાં ચર્ચાયેલી છે એટલે અહીં લંબાણ કરવાની જરૂર દીસતી નથી.

૧૦ દશમી, કોટમાં કાંઠા ઉપર આસરે આઠસો વરસની એક જીન્દી અગીઆરી છે, તે નદીના કાંઠા ઉપર આવેલી છે. તેની જગ્યા ઘણી સરસ અને હવાવાળી છે તે ફરીથી બાંધવા સાડ કેટલાક ગ્રહસ્થોએ ઉધરાણું કરેલું છે ને મરહુમ નામદાર સર સાપુરજી બરજોરજી ભરૂચાએ તેમાં રૂપીઆ ત્રીસ હજારની મોટી રકમ આપી છે. એ મકાન કેવી રીતે બાંધવું અને તેની ઉપર કેવી રીતે દેખરેખ રાખવી તે બાબતમાં પચાસ કરતાંયે જાહે સખ-સોએ એક કાગળ લખીને મેનેજીંગ ટ્રસ્ટીને બલામણુ કરી છે કે જેમ જાહે કીશાયતે બંધાય તેમ કરવું ને તે માટે એક કમીટી પણ નીમવી જોઈએ. તે કાગળનો જવાબ રીતસર આપેલો નહિં, તેથી કરીને ફરીથી લખાણુ મેનેજીંગ ટ્રસ્ટીઉપર ગયલું તેને

હહાર માસ થઇ ગયા તોપણ હજી જવાબ મળેલો નથી. એ મકાન મોટે ભાગે કોટનાં શહીશો વાપરશે માટે તેમની મરજી મુજબ બાંધવી જોઈએ ને તેમની ભલામણ ઉપર વિચાર જરૂર કરવો જોઈએ, પરંતુ જવાબ પણ હજી મળેલો નથી.

૧૧. અગીઆરમી, કે અંગુમનને નાખુશ થવાનું જાહે કારણ એ મળેલું હતું કે ફંડનાં નાણાંનો હિસાબ દર વરસે બહાર પાડવામાં આવતો નથી. આશરે ત્રણ ત્રણ ચાર ચાર વરસે સામટો હિસાબ છપાય છે ને તેમાં પણ જાણવાજોગ એ કે તે હિસાબ કેઈ સાર, અગર કયા માસમાં પ્રસિદ્ધ કરેલો છે તે બતાવવામાં આવતું નથી. હિસાબની છપાયેલી ચોપડી જોઈને કોઈપણ સખસ સમજી પણ નહિ શકે. એ હિસાબ આટલો બધો મોડો બહાર પાડવામાં આવે છે. મુંબઈ તથા અમદાવાદ વીગેરે શહેરોમાં પારસી પંચાતનો હિસાબ દર વરસે બહાર પડે છે ને ઓડીટ થઈને પ્રસિદ્ધ થાય છે. ભરૂચના ફંડનો હિસાબ ઓડીટ થતો હતો. પરંતુ દરેક ઓડીટર બુમો પાડતાજ રહેલા છે કે અમો મહેનત અને વખતની બરબાદી કરીને વગર શીએ હિસાબ તપાસી તેની ભુલો કહાડી તથા સુચનાઓ કરીએ છીએ પણ તે ઉપરથી જોઈતી તજવીજ થતી જણાતી નથી, તેમ ઓડીટરે પુછેલા ખુલાસા અપાતા નથી અને કહેવત છે કે “તું બકતો જા મેં સુણતો જાઉં” એવી રીતે કરવામાં આવેછે, અને કેટલાક માસ સુધી ઉપલક તજવીજથી રિપોર્ટ પાડી રાખીને તેને આખરે દફતરે બાંધવામાં આવે છે. કુદરતી રીતે જોવાનું એ છે કે જ્યારે ઓડીટરના રિપોર્ટ તથા ભલામણ ઉપર પુરો અમલ થાય નહિં તો પછી નકામો ફારસ ભજવવાથી શું ફાયદો થતો હશે? હિસાબ મોડો બહાર પડ-

વાથી થતું એવું કે ઘર બળી ગયા પછીજ કુવો ખોદાતો હતો. જે તકરારી રકમ હોય તે ખરચાઈ જાય અને તેની સઘળી વ્યવસ્થા થઈ જાય, પછીજ તે બાહેર પડતો હતો. વખત જવાથી ખીજવાટખી ઓછો થતો હતો અને ગરમાગરમ તકરાર ઉભી થતીજ નોહતી, કેમકે હિસાબ મંજુર કરવાસારૂ કોઈ દિવસ અંજુમનની મીટીંગ તો બોલાવેલી જણાઈજ નથી, માત્ર હિસાબની ચોપડી છપાઈને લાગતાવળગતામાં વહેંચાતી હતી તેનું નામ હિસાબ બહાર પડ્યો, તે અંજુમને મંજુર કીધો એમ સમજી લેવાનું છે.

વળી એક જાણુવા જોગ બાબત અત્રે અજવાળામાં લાવવી દુરસ્ત લાગે છે. આજથી સત્તર વરસની વાત ઉપર અત્રેના રહીશ શેઠ રતનજી ફરદુનજી હમાવાલા ઉર્ફે જીનવાલાએ પોતાનાં મુંબઈવાસી સગાં-બાઈ સીરીનબાઈ-તે મરહુમ શેઠ બમનશા કાવસજી વઝીલની દીકરી તરફથી રૂપિઆ ૫૦૦) ની રકમ બચ્ચની પારસી પંચાતને સોંપી હતી કે તે રકમમાંથી દુખમાં આગળના કુવામાં “બોરીંગ” કરીને કુવાનાં પાણી વધારવા તેમજ સુધારવાની તજવીજ કરવી. ખાનબહાદુર આદરજીએ તે રકમ પહેાંચ્યા બદલ નંબર ૪૩૦ તા. ૧૫ ડીસેમ્બર ૧૯૦૫ નો કાગળ શેઠ રતનજી ફરદુનજી ઉપર મોકલેલો તેમાં પોતે જણાવ્યું હતું કે તમારી ખાચસ મુજબ એ રકમ “મરહુમ બાઈ પીરાજબાઈ માણેકજી કેમેસરીએટવાલાની નધએતે તેમનાં એક સગાં તરફથી મળેલી છે” એવા નામનું ખાતું પાડી તેમાં જમે કરવામાં આવી છે, અને વળી જાહે જણાવ્યું હતું કે “એ રૂપિઆનો ઉપયોગ બાઈ સીરીનબાઈને સંતોષ મળે તેવી રીતે જરૂર થશે ને તેમાં બેશીકર રહેશેજી.” બાઈ સીરીનબાઈ તે ખાનબહાદુર રસ્તમજી બમનશા વઝીલ બી. એ. એલ. એલ. બી. તે નામદાર મુંબઈ સર-

કારના આસીસ્ટન્ટ સેક્રેટરીનાં બેન થાય છે. વળી બાઇ સીરીનબાઇએ એક સરત કરી હતી કે જેવી રીતે એ રૂપીઆ ખાતામાં જમા થયલા છે તેવીજ હકીકતની એક તખ્તી તે કુવા ઉપર ચઢોડાવવી. તે વાત કબુલ થઇ હતી. આ હકીકત બન્યાને સત્તર વરસ થયાં તોપણ તે રૂપીઆનો કશો ઉપયોગ હજી સુધી થયેલો નથી. આગળ કહી ગયા મુજબ જેવી રીતે લોકોએ છોકરીઓની અંગ્રેજી નિશાળમાં ધનામે આપવા સાઈ રકમો ભરી હતી ને તેનાં ધનામે સાત સાત વરસ સુધી અપાયાં નોહતાં, અને આટલી ભારે ઢીલની બાબત ખાનબહાદુર આદરજીને પુછવામાં આવતું હતું તેવારે ઉપલક્ષ અને ઉડાવ જવાબો મલતા હતા, તેવીજ રીતે અને તે કરતાં પણ જાદે આ કામમાં થયેલું જણાય છે. શેઠ આદરજીએ પોતાના કાગળમાં પ્રથમ “દીલાસો” લખેલો હતો અને છેવટ “બેરીકર” રહેવા સાઈ જણાવેલું હતું. બાઈ ખીયારાને “દીલાસો” પહોંતો હતો તે ઉપર ભરોસો રાખી બેસી રહ્યાં હતાં લેકીન જે “બેરીકરાઇ” લખી હતી તેતો ભર્યમાં પંચાતની ઓપીસમાંજ રહીજ ગયલી જણાતી હતી, કેમકે ત્યાં સૌ કોઇ એ બાબતમાં “બેરીકર ધ્યાને નથીત” થઇને બેઠાં અને કબુલાત આપ્યા મુજબ કામ કરવાની કાળજી રહીજ નહિ. બેન સીરીનબાઇએ તો વરસો સુધી ધીરજ રાખી, પરંતુ તેમનું કામ થયુંજ નહિં છેવટે થાકી થાકીને સંને ૧૯૨૨ ના જાને-વારી માસમાં અગર તે અરસામાં ખાનબહાદુર આદરજીને કાગળ લખ્યો કે આટલાં આટલાં વરસો સુધી એ વાત પડી રહી તે “મને ઘણું નબોજી લાગે છે માટે એ બાબતનો ખુલાસો જણાવવાની તસ્દી લેશો, અને કબી આ રકમની વ્યવસ્થા કરી નહિ શકાય તો તે મારા ઉપર પાછા મોકલશો.” પરંતુ તે કાગળનો પણ કશો જવાબ તેમને મળ્યો નહિ. એ દરમ્યાનમાં શેઠ રતનજી ફરફુજી ટ્રસ્ટી નીમાયા હતા. આ નીમણીક થયાને લીધે હવે તેમને બમણો હક થયો કે આ ન સોમે તેવી ઢીલની પુરતી તપાસ કરે અને તે બાબતમાં

તેવણુ અંદર ઉતર્યા પણ ખરા, અને છેવટ પરીણામમાં શેઠ રતનજી કંટાલીને ટ્રસ્ટીમાંથી રાજીનામું આપી ખસી ગયા. ત્યાર બાદ જુન ૧૯૨૨ ના અરસામાં સીરીનબાઇનું બહુચ આવવું થયું ને કાંઈ અકસ્માત ખાનબહાદુર આદરજીની સાથે મેલાપ થઈ ગયો તેવારે એ રૂપીઆ બાબતની હકીકત પુછતાં પણ તેમને સંતોષકારક જવાબ મળ્યો નોહતો. સખાવત કરનારા સખસો કાંઈ કોઈનાં ફરમાઈદા નથી કે પોતે રૂપીઆ ખરચીને સામા માણસના કાલાવાલા વરસો સુધી કર્યા કરે. આવી રીતનો જ્યાં કારભાર ચાલે તેનાં પરીણામ એવાં આવે કે બવીષ્યમાં ભોકો સખાવત કરતાં અટકી જાય, કેમકે નાણાં આપીને તેમને પોતાને ભોકોમાં હલકું થવા જેવું લાગે છે અને બાઇ સીરીનબાઇએ પણ એવીજ રીતે પોતાના કાગળમાં ખાનબહાદુર આદરજીને લખેલું હતું કે “આટલી મુદત નીકલી ગઈ તેથી તેમને નખોળું લાગે છે.” એ નેક બાઇએ તો આટલો બધો કંટાલો ખમ્યા છતાં પોતાની સખ્યતા જળવી રાખીને અને પોતાનાં કાગળમાં જાણે પોતાની ઉપર ઠપકો ખેંચી લખને જણાવ્યું કે “પોતાને નખોળું લાગે છે.” કપી જે એવણુ એ બાબતમાં રીતસર “લાયક ને લાયક માન આપતે”—અને પોતાનાં કાગળમાં પોતાના મનનો દબવાટ લખી બતાવતે તો એમના લખાણથી કોઈનો પણ જુદો મત પડવા સરખું હતુંજ નહિ. વળી પોતાના રૂપીઆ પાછા લેવાની માંગણી કરવામાં પણ બાઈ સાહેબ પોતે દરેક વાતે વાજખી હતાં. વળી જાહેર કબુલ કરવું જોઈએ કે બાઇએ છેક થાકીને કરગરીને પોતાના કાગળના છેવટના ભાગમાં લખેલું છે કે “એ રૂપીઆ પાછા મોકલો કે બીજા કોઈ ધર્માદા દામમાં તુરત વાપરવાથી મરનારની ખાચ મારી જી-દગીમાં ખર લાવવાનો મને સંતોષ મળે” એ લખવામાં તેઓ બેશક શુદ્ધેશબ્દ વાજખી હતાં. આવી ઠાકલુદી અને આજેજવાલી અરજથી પણ હજી કાંઈ વળ્યું નથી. આતો હદ આવી ગઈ કહેવાય, એ બાબતમાં જેટલુંખી લખવામાં આવે તે ઓછું પડે. આવા મોટા

વગવાલાં બાઈની આ હકીકત છે તો કેઇ સાધારણ માણસની બાળ-
તમાં એવું થવા પામે તેનું શું થાય તે ખ્યાલ કરવા જેવું છે.

આગલ ઉપર કહ્યું તેમ જ્યારે અંગુભનની બાપસ મુજબ ટ્રસ્ટીડ બનાવવામાં ઢીલ આવતી ગઈ તેવારે એ બાળત બાળખહાદુર સોરાબસા તથા બાળખહાદુર નસરવાનજી તથા શેઠ બમનસાને અંગુભને સોંપી દીધી. તેઓએ પ્રથમ તો રીતસરનો પત્રવહેવાર મેનેજીંગ ટ્રસ્ટી સાથે ખોલ્યો અને તેમને પુછ્યું કે આટલા આટલા વરસો થયાં શા માટે ટ્રસ્ટીડ બનાવતા નથી, અને મીઠા મીઠા જવાબો આપી લોકોને ઠંડા પાડ્યા કરે છે? તે પત્રનો જવાબ પણ અસલની રીત મુજબ આપવામાં આવ્યો કે “અમને કુરસદ નથી” અને “જેમ બનશે તેમ તાકીદથી એ કામ તમે જેવા સાહેબોની મદદ લઈને અમે પાર પાડીશું.” આ જવાબથી એ ગૃહસ્થો અંગઈ જાય તેવા નોહતા તેમણે પાછું લખાણ કીધું કે એતો તમારો હંમેશનો ઠંડુ પાણી રેડનારો ઉત્તર છે. કુરસદ તો માત્ર બહાનું છે તમે પોતે નવાં નવાં કામો પચાત સીવાયનાં માથે લેતા જાઓ છે, ને આ જરૂરી કામ જાણીજીને પાછલ ઠેલતા જાઓ છો માટે આ છેલ્લી ચેતવણી આપવામાં આવે છે કે ત્રણ માસની અંદર એ બાળતમાં કાંઈ વહેવાર પગલાં ભરવામાં નહિ આવશે તો ના ધલિજો તથા બારે દીલગીરીની સાથે, આ બાળત કોર્ટમાં લઈ જવાની ફરજ અમને પડશે. આ ત્રણ માસની મુદત પણ વીતી ગઈ, પરંતુ કશું જણાયું નહિ. મેનેજીંગ ટ્રસ્ટી કદાચ એમ ધારતા રહ્યા હશે કે આતો એક ખાલી ધમકી એમને આપવામાં આવી છે અને એ લોકો ખુબો બરાડા પાડીને પોતાની મેળે ચાકશે, અને આપણને પછી કેઇ પુછનાર નથી, પરંતુ આ ત્રણ ગૃહસ્થો પૈકી દરેક જણ જોઈએ તેવા મક્કમ વિચારના અને અંગુભનનું કામ પાર પાડવા સાઈ ઠરાવ કરી બેઠા હતા, તેથી મુદત જતાંની સાથે કોર્ટનો ખરચ કરવા સાઈ ઉધરાણાનું લીસ્ટ અંગુભનમાં ફેરવવાનું સીર કીધું. તેમાં પ્રથમ તેમણે પોતાનો

તરફનો શળો મુક્યો અને લીસ્ટમાં રકમો ઝપાટા સાથે બરાવા લાગી ગઈ. આ હકીકતથી લોકોની આંખો ખુલી ગઈ કે બેશક આતો ફોર્ટમાં ધસડવાના સામન તૈયાર થાય છે. તેવારે ખાનખહાદુર આદ-રજી શેઠ ઉતાવળા ઉતાવળા છાપખાનામાં દોડી ગયા ને એક કાગળ પ્રગટ કીધો કે પારસીઓએ ધીરજ રાખવી જોઈએ, ત્રસ્ટીઓએ હવે તો ત્રસ્ટડીડનો ખરડો તૈયાર કીધો છે, અને સેજ મુદતમાં અંગુમનની મીટીંગ બોલાવીને તે રજુ કરવામાં આવશે. ખડું જોતાં તો આવો જવાબ એમણે એ ત્રણ ગૃહસ્થોને આપવો જોઈતો હતો, કેમકે એ વિષે તો પત્ર બેઠવાર તેમનાથી સીર થયો હતો. છાપખાનામાં દોડી જવાની કશી પણ જરૂર નોહતી. પરંતુ તેમ કરવાની દેખીતી રીતે તેમની મક્કસદ એમ સમજાય છે કે ઉત્તરાણાનું લીસ્ટ સીર થયલું હતું, તેમાં ભરતાં લોકો અટકી જાય. છેવટ ત્રસ્ટીઓ તરફથી એક ઢંગ વગરનો અને તદ્દન નકામા જેવો ખરડો તૈયાર થયો ને તે વીચારમાં લેવા સાઈ તા. ૩૦ માર્ચ ૧૯૧૯ ની અંગુમનની મીટીંગ બોલાવી હતી. આ ખરડાને “અંગુમનની ગુલામગીરીનું ખત” ને નામે ઓલખે છે.

આ મીટીંગ રીતસર મળી હતી પરંતુ તે પહેલાં ધણાં દીવસોથી તરેહવાર તજવીજો થતી જોવામાં આવતી હતી. આ કામ ભારે મહત્વનું અને હાલની તથા ભવિષ્યની ઓલાદનાં ભલાંને માટે કરવાનું હતું, તેમાં ગડબડ અને ખટપટની જરાપણ જરૂર હતીજ નહિ. ઘેરે ઘેર અને દુકાને દુકાને કેટલાક બેચકલી તથા મતલબીઆ માણસો તરેહવારરીતે લોકોને ટ્રસ્ટ ટીડ વિરૂદ્ધ ખોટું સમજાવવા લાગ્યા હતા, ને બાપ દીકરા તથા ધણીધણીઆણી તથા ભાઈઓભાઈઓમાં તથા સગાબહાલાં તથા દોસ્તદારોમાં મારામારી કરાવવા લાગ્યા. વળી એટલાથી નહિ ધરાતાં બહારકોટનાં પારસીવાડનાં કેટલીક નેક બાનુઓ પણ એવા કામમાં ભાગ લેતાં જણાયાં હતાં, અને જાણે શું મેટી મુશીબત ટ્રસ્ટીડ બનાવવાથી આવવાની હોય અને તેને હઠાવી કહા-

કવાની તજવીજ નહિ થાત તો શું શું થઈ જાય, તેવી રીતની ધમાલ પડી રહી હતી તે જોધને સૌ કોધને અજાણ્ય લાગતું હતું. લાંબો વિચાર કરીને એ મીટીંગમાં ઉપર બતાવેલા ત્રણે આગેવાનોએ તો પ્રથમથી જ જાહેર કરી દીધું હતું કે અમારા વિચારો અમેએ છપાવીને બહાર પાડેલા છે, અંગુમનને દુસ્ત લાગે તેમ પોતે કરી લેય, અમે મીટીંગમાં હાજરી આપવાના નથી, તેમ કોધને હાજરી આપવા સાડ ખોહોંસ પણ કરવાના નથી. એ મીટીંગમાં મોટે ભાગે એવા માણસો ગયા હતા કે જેઓ પોતાની મરજી મુજબ સ્વતંત્ર વિચાર ઉપર બાંધેજ આવી શકે. આ મીટીંગમાં ચેરમેન નિમવાનું કામ લાંબી નજરથી વિચારવાનું હતું કે તે ગ્રહસ્થ એવો જોધએ કે ટ્રસ્ટીઓની સાથે તેમને કાંઈ સંબંધ હોયજ નહિ, તેમજ વળી સામી બાળુથી પણ અલગ હોવો જોધએ, તે છતાં પણ ભોલા સખસોએ ખાનખહાદુર આદરજીને ચેરમેન નીમવાની દરખાસ્ત મુકી અને તે બાબતમાં બીજી તરફથી એમેંડમેંટ મુકવાની તજવીજ ચાલતી હતી, તેટલામાં તો ખાનખહાદુર આદરજી ખુરશી ઉપર આવી ગયા હતા. હવે લોકો માંહી માંહી બડબડવા લાગ્યા કે ખડ જોતાં તો એ મીટીંગમાં તો મેનેજિંગ ટ્રસ્ટી પાસેથી રીતસર જવાબ લેવાનો છે કે શા સાડ તેમણે આટલા બધા વરસો અંગુમનને ભોળવીને કહાડી નાખ્યાં ? તથા દસ વરસની વાત ઉપર ટ્રસ્ટીડ કરવા સાડ નીમાયલી કમીટી મરી જવા દીધી, વગેરે વગેરે. ઉડો વિચાર કરીએ તો સામેવાલા ત્રણ ગૃહસ્થોએ જાણે એક જાતની કાયદાસર પ્રોસેસ કહડાવી હતી, કે ટ્રસ્ટીડ જેવાં બારે કામને ખોરંબે નાખનારને અંગુમનની મીટીંગમાં હાજરી આપવાની ફરજ પાડી હતી. એવી રીતની હકીકત હોધને, કોઈ ત્રાહીત ગ્રહસ્થની ચેરમેન તરીકે ખાસ જરૂર હતી, તેમ નહિ થયું તે દીલગીરી બરેહું હતું, ને જ્યારે મીટીંગનું કામ ચાલ્યું ત્યારે તેમાં કેવાં ચુંચણાં પડેલાં અને કેટલી બાબતો ચાલી ગઈ છે તે ન્યુસપેપરોમાં છપાધને બહાર આવી છે ને તે આ

પુસ્તકમાં પાછલ દાખલ કરવામાં આવી છે તે વાંચનાર સાહેબો જોઈ લેશે ને વાકેશ થશે. પરંતુ એક હસવા સરખી હકીકત જાણુવા જોગ છે તે અત્રે લખવી ઠીક લાગે છે. એક સખસે ડહાપણ ખરચીને દરખાસ્ત મુકી કે આ અંગુમનનો ભડસો તમામ રીતે હાલના મેનેજીંગ ત્રસ્ટી તથા ખીજ ત્રસ્ટીઓ ઉપર છે. એ વાત મીડી મધ જેવી લાગી તેથી ચેરમેનને મીટીંગમાં મુકવાની મંજુરી માગી, પરંતુ તેમનામાંના કોઈ ગ્રહસ્થને હસવું આવ્યું ને પોતાનો વિચાર જાહેર કીધો કે આ મીટીંગ તો ત્રસ્ટડીઝ બનાવવાની ભાંજગડ બાબતની છે, અને તેમાં મેનેજીંગ ત્રસ્ટી વીગેરે ઉપર કોઈ ઠેકાણેથી અવીસવાસની દરખાસ્તની તજવીજ થતીજ નથી તો આ નવાઈ જેવી દરખાસ્ત તો દેખીતી રીતે જાણી જોઈને ત્રસ્ટીઓની હાલત કફેડી કરવા માંગે છે, ત્યારે સમજણુ આવી અને આ રસીલી દરખાસ્તની વાત પડતી મુકાઈ હતી. મીટીંગમાં મુખ્ય કામ એ થયું કે, ત્રસ્ટીઓ તરફથી જે હસવા જેવો ત્રસ્ટડીઝનો ખરડો રજુ થયો હતો, તે ઉપરથી નવેસરથી એક નવો ખરડો તૈયાર કરવા સાઈ એક કમીટી નેમવામાં આવી, ને તે કમીટીમાં જોઈએ તેના કરતાં જાદે સંખ્યામાં મેમ્બરો નીમાયા, અને વળી તેના ચેરમેન પણ પાછા ખાનબહાદુર આદરજીને નીમ્યા. હવે કમીટીમાં એક બાબત એવી આવી કે “જુદીન માના પેટનાં છોકરાંએને પારસી તરીકે કચુલ કરવાં કે નહિ” એ સવાલ બાબત ભારે તકરાર બાદ જાદે મતે એવો ઠરાવ પસાર થયો કે તેમને પારસી તરીકે ગણવાં નહિ. ત્યાર બાદ ખીજી મીટીંગ વખતે મેનેજીંગ ત્રસ્ટી મુંબઈ ગયા હતા તેથી ગેરહાજર હતા, તેથી કરીને એમના ગોડીઆ ખાનબહાદુર દોકટર બરજોરજી સોરાબસા મુનસફને ચેરમેનની ખુરશી આપવામાં આવી હતી. હવે આ નવા ચેરમેને કામ સીર કરતાં અવલ જાહેર કીધું કે ખાનબહાદુર આદરજી મુંબઈ ગયા છે, ને જતાં પહેલાં એક ચીઠ્ઠી એમના ભાઈ રતનજીને આપી ગયા છે ને તેમાં લખી ગયા છે કે ગઈ મીટીંગમાં જુદીન માનાં બચ્ચાં

બાબત જે ઠરાવ કીધો તે બરોબર નથી માટે ફરી વિચારમાં લઈ ફેરવવો જોઈએ. ધણા મેમ્બરોએ એવી તકરાર લીધી કે જે બાબતનો નીકાલ થઈ ગયો છે તે પાછી તાજી કરવી નહિ જોઈએ, અને જે તેમ કરવામાં આવે તો કોઈપણ બાબતનો છેવટ નીકાલ આવેજ નહિ. જે કોઈ ગ્રહસ્થને કાંઈ વાંધો લેવો હશે તો તેણે અંગુભનની મોટી મીટીંગમાં તે રજુ કરવો જોઈએ. ખાનખહાદુર બરજોરજીએ તો એવોજ વિચાર જણાવ્યો કે ઠરાવ કરેલી બાબત પાછી મીટીંગમાં મુકવાને તેમને અધિકાર છે, તેવારે છેવટ એવી સુચના થઈ કે આ મીટીંગનો વિચાર એવી બાબત ઉપર શું છે તે પુછવો જોઈએ. ચેરમેનને તેમ કરવાની ફરજ પડી હતી, ને મીટીંગે તે વાત ઉરાડી નાંખી, એટલુંજ નહિ. પણ ભવિષ્યમાં બીજી બાબત પણ એવી રીતે નહિ લાવવાનો ઠરાવ કીધો હતો. આખરે ત્રસ્ટીડોનો એક ખરડો આ કમીટીએ તૈયાર કર્યો અને છપાવીને અંગુભનમાં વેહેંચવામાં આવ્યો હતો, અને ત્યાર બાદ તે મંજુર કરવા સાફ અંગુભનની મીટીંગ બોલાવવામાં આવી હતી.

અંગુભનની મીટીંગમાં કેટલીક તકરારો વગર કારણે ઉભી કરવામાં આવી હતી. પ્રથમ તો ખાનખહાદુર બરજોરજી સોરાબસાએ એવી સુચના કીધી કે બધો ખરડો વાંચતાં તથા ધ્યાનમાં લેતાં વખત ઘણો જતો રહેશે માટે જે કોઈ ગ્રહસ્થને કાંઈ વાંધો હરકોઈ કલમ બાબત હોય તેજ જાહેર કરવો અને તેનો નિકાલ કહાડવો જોઈએ. એ ઉપરથી ધણા ગ્રહસ્થો ખજાનખા ઉઠ્યા કે આટલા બધા પાંત્રીસ વરસ ગુમાવી નાંખ્યા ત્યારે વખત ગયો નહિ અને હવે રીતસર વાંચીને વાકેશ થઈને આસરે ચાલીસ કલમનો એક નાનો ખરડો મંજુર કરવામાં શું વખતની બરબારી થવાની હતી ? પછી જાહેરમે ઠરાવ કરવામાં આવ્યો કે દરેક કલમ મીટીંગમાં વાંચવી અને દરેક ઉપર જરૂરી વિચાર કરતા જવું, અને તે મંજુર કરતા જવું. એવી રીતે કામ સીધું થયું. જ્યારે અંગુભનના ટ્રસ્ટીઓની કેટલી સંખ્યા

રાખવી અને તેમની નિમણૂકની મુદત કેટલા વરસની ઠેરવવી તે કલમ ઉપર વિચાર ચાલ્યો તેવારે બારે ગરમાગરમી ચાલી રહી હતી. જુના ટ્રસ્ટીઓને હૈયાતી સુધી રાખવાની તબીબી ચાલી રહી હતી, અને હવે પછીના નવા ચુંટાયલા ટ્રસ્ટીઓને સાત વરસની મુદતને માટે નિમવાની બલામણુ થઈ હતી. નવા ટ્રસ્ટીઓની મુદતને માટે મીટીંગ એકમત થઈ હતી, પણ જુના ટ્રસ્ટીઓ માટે એમ દલીલ રજુ થઈ હતી કે જે ગ્રહસ્થની નિમણૂક ઓટલા ઉડીઆણાંમાં ઢંગઢોરાવગરની રીતે થઈ ગઈ હતી, તેને જાંદગી સુધી રાખવા અને જે નિમણૂક રીતસર અને કાનુનો મુજબ થાય તે ઓછી મુદતની રાખવી એ દેખીતી રીતે કઢંગુ લાગે છે, તેવારે એ સાદી સમજની વાત વિરૂદ્ધ એમ ખાસ દલીલ રજુ થઈ કે જુના ટ્રસ્ટીઓનો તો જાણે બાપ-દાદાનો એક જાતનો ખુંટો અહીં દટાયેલો છે, અને તેમનો કાયદાસર હક થઈ ગયો છે એટલે તેમને તો ઓછી મુદતના બનાવી શકાયજ નહિ, ત્યારે સવાલ એ ઉઠ્યો કે જુની નિમણૂકથી ઉડીઆણાંમાં બનાવેલા ટ્રસ્ટીઓને જાંદગી સુધી નીમેલા છે એવું કહેવાને દક્ષતરે શું આધાર છે? કશોએ નહિ. એ જુના ટ્રસ્ટીઓની દરેકની ઉંમર પાંસેઠ વરસની થઈ હતી અને તેમને હજુ બીજા સાત વરસ ટ્રસ્ટી તરીકે જરી રાખવા સારું બંદોબસ્ત થતો હતો, તે છતાં પણ તેઓ પૈકી કોઈએ પણ મોટું મન બતાવીને એમ જાહેર કીધું નહિ કે અમે હવેથી સાત વરસની નિમણૂકને માટે રહેવા સારું કમુલ છીએ, અને જાણે એવી રીતે કમુલ થવાથી માનમરતબો અને ધજ્જતમાં કાંઈ રીતે ઘટાડો થઈ જવાની દેસત હોય એમ દેખાતું હતું. હાલના જમાનામાં ટ્રસ્ટીઓને શું શું અધિકાર અને હકુમત છે તે તો સૌ કોઈ જાણે છે, તે છતાં પણ એક નાની બાબતમાં એટલી બધી હદે જવાની જરાપણ જરૂર નોહતી. એ દિવસે વખત ધણો પસાર થઈ જવાથી મીટીંગનું કામ બંધ થયું ને મીટીંગ તા. ૪ અક્ટોબર ૧૯૧૯ ઉપર મુલાવી રહી.

આગલી મીટીંગનું કામ એવી રીતે આલેહું હતું કે ધણા અહસ્થોને તેથી નારાજ થવાનું કારણ મળેલું હતું, તેને લીધે એવો વિચાર કરવામાં આવ્યો હતો કે હવેની મીટીંગમાં કોઈ નવા ચેરમેન નીમવા જોઈએ. તે ઉપરથી શેઠ બનસા જામાસજી જંધુસરવાલાને ચેરમેન થવા સારૂ કહેવામાં આવેલું અને તેઓએ તે વાત મુસીબતે કબુલ કરી હતી. એ હકીકત બહાર પડી ગઈ એટલે કેટલાક તરફથી અફડતફડની વાત થઈ ગઈ, અને મીટીંગમાં શેઠ બનસા હાજર થયા, એટલે ત્રસ્ટીઓ પૈકી શેઠ મંચેરસા સોરાબજી વખારીયાએ (કે જેઓ શેઠ બનસાના નઝદીકના સગા થાયછે તેઓ) આવીને શેઠ બનસાને દુર લઈ જઈને સમજાવ્યું કે તમે ચેરમેન થવાની વાત ના પાડો અને ખસી જાઓ તો બહુ સારૂ થાય, એટલે “શરમતી માનું પેટ બળે” કે શેઠ બનસાને ખીસી જવાની ખાસ જરૂર પડી હતી. અને હવે જ્યારે ખુદ મીટીંગમાંજ એ બનાવ બન્યો એટલે નવા ચેરમેન બાબત બંદોબસ્ત કરવાનો વખત રહ્યોજ નોહતો અને અવલની માફક શેઠ આદરજી ચેરમેન થયા. હવે જોવાનું એ છે કે શેઠ મંચેરસા વખારીયાએ આવીરીતે મહેનત શાસારૂ લીધી હશે? અંગુમનને શું અધિકાર નથી કે પોતાને જે વાજબી લાગે તે અહસ્થને અંગુમનની મીટીંગમાં ચેરમેન કરી શકે નહિ? અને એકના એકજ માણસને ખુરસી આપ્યા કરે? ચેરમેનની બાબતમાં આવી રીતે કરવામાં આવેલું હતું તેવારે લોકો નાખુસ થયા હતા, પણ લાગવગ આગળ ધલાજ રહેતો નથી. કોઈ અહસ્થના મનમાં કદાચ એવો શક ઉત્પન્ન થશે કે શેઠ મંચેરસા વખારીયા જેવા માણસ એવી રીતે શેઠ બનસાને સમજાવવાનું કબી કરેજ નહિ, અને આ વાત તો માત્ર રમુજ ખાતર ઉપજાવી કહાડી હશે, તો તે શક દુર કરવાને માટે અત્રે જણાવવું પડે છે કે બદનક્ષીના એક ફોજદારી કામમાં તા. ૨૭ જુન ૧૯૨૧ ને રોજ સાક્ષી તરીકે શેઠ બનસાએ સોગન ઉપર જુગાની આપી હતી, તેમાં એ વાત કબુલ કરી છે, અને ખુદ

કોર્ટના સવાલના જવાબમાં લખાવેલું હતું કે “મી. મંચેરસા વખા-
રીયાએ મને દુર લઈ જઈને ચેરમેન નહિં થવા સારૂ બલામણુ કરી
હતી.” આથી વધારે સાબીતીની જરૂર રહીજ નથી.

મીટીંગમાં કેટલાંક કામ કેવી રીતે ચાલેલાં હતાં તેનો કાંઈક
ખ્યાલ આપવા ખાતર એક હકીકત જણાવવી દુરસ્ત લાગે છે. મી.
એરચસા નવરોજી ગાંધીએ એક દરખાસ્ત મુકી હતી તેના ઉપર
કેટલાક વાદવીવાદ પછી ચેરમેન ખાનખહાદુર આદરજીએ મત લીધા
તે ગણ્યા બાદ પોતે જાહેર કીધું કે દરખાસ્ત જાહે મતે રદ ગઈ છે.
તુરત મી. એરચસાએ અરજ કીધી કે સામી બાબુના મતો ગણવા
જોઈએ તેવારે ચેરમેન બોલ્યા કે સામી બાબુ તો વધારે માણસો
દેખાય છે મી. એરચસાએ ખુલાસો કીધો કે મતની સંખ્યા ગણ્યા
વિના એવી રીતે બોલાયજ નહિ અને વધારામાં કહ્યું કે ખોદા
માલમ કે કેટલા સખસો “ન્યુટરલ” રહીને પોતાનો મત આપશેજ
નહિ, તોપછી મારી દરખાસ્ત જાહે મતની થઈ જશે. એ દલીલ બેશક
મુસ્તકીન હતી, પરંતુ ચેરમેને તે ઉપર લક્ષ આપ્યું નહિ, અને સામી
બાબુના મતો ગણાયા નહિ. કાંઈ સમજણ પડતી નથી કે એનું નામ
શું કહેવાય ? પછી મીટીંગનું કામ આગળ ચાલ્યું ને બીજી કલમ
હાથમાં લીધી ને સર્વ મીટીંગની અન્યબી વચ્ચે તે બાબતમાં તથા
તે પછીની બાબતમાં ખાનખહાદુર ચેરમેને બન્ને બાબુના મત ગણ-
વાની તકલીફ લીધી હતી. દશ મીનીટમાં બે રીત જોવામાં આવી
હતી તેનું કારણ એમ દીસે છે કે મી. એરચસાવાળી દરખાસ્ત જો
મંજૂર થઈ જતે તો તે હાલના ટ્રસ્ટીઓને પસંદ પડતી વાત લાગતી
નોહતી. બીજે દીવસે મી. એરચસાએ એક નોટીસ આપી કે ગઈ
કાલે ચાલેલા કામના પ્રોસીડીંગની મને નકલ આપવી જોઈએ, તેનાં
અરચ આપવા હું કબુલ છું, કેમકે એ વાત મારે કોર્ટમાં નિર્ણય
કરવા સારૂ લઈ જવાનો વિચાર છે, ત્યારે ચેરમેન તરફથી જવાબ
મળ્યો કે અમારી પાસે માણસો ફાલતુ નથી કે તમારે માટે નકલ

ઉતારી શકે, ને તમે તમારા મહેતાને મોકલી ઉતારાવી લો. મી. એર-
ચશાએ જણાવ્યું કે મારા મહેતા ઘણા કામમાં છે ને એવી બાબ-
તમાં માહિતગાર નથી, અને પંચાતના કારકુનો તમારા ખાનગી
કામમાં અહીંથી તહીં ફરતા જોવામાં આવે છે, તેમાં તેમને વખત
મળે છે અને હવે તેમને વખત મળતો નથી એ અન્યથા વાત છે
એટલે ખાનબહાદુરને કદાચ ગુસ્સો લાગ્યો તેથી મી. એરચશાને લખી
જણાવ્યું કે તમારૂં લખાણ સમ્યક્તા મુજબ નથી, તેથી તેનો જવાબ
આપી શકતા નથી. મી. એરચશાએ પ્રતીકર ઈધા કે માફ લખાણ
ફરી વાંચી જોતાં જરાપણ અસમ્યક ભરેલું મને દીરતું નથી,
કદાચ આપને જુદી રીતે દીરતું હોય તો તે બાબત મને બતાવશો
તો હું તે પાછી ખેંચી લઈશ, મેં તો માત્ર જે ખરી હકીકતો છે
તેજ તમને લખી જણાવી છે. વળી ટ્રસ્ટીઓને જે લખાણ લાયક
હોવું જોઈએ તેવું લખેલું છે એ કાગળનો જવાબ આપી શકાય તેમ
હતોજ નહિ. એટલે કાંઈ જવાબ મળ્યો પણ નહિ, અને વાજખી
મુદત રાહ જોઈને મી. એરચશાએ એ બાબતના કાગળો પોતાના
વકીલને સોંપ્યા હતા કે કોર્ટમાં એ બાબત ધસડવી જોઈએ. પરંતુ
પાછળથી કેટલાક ગ્રહસ્થોએ વચમાં પડીને સમજાવ્યું કે કોર્ટમાં
જવાબી એકંદર ભરચના પારસીઓની ઈજ્જતમાં કાંઈ વધારો થવાનો
નથી. ચેરમેન આદરજી તો બાળુપર રહ્યા પણ અંગુમનના માનના
ખાતર એ વાત માંડી વાળવી જોઈએ. તેથી તેમણે તે વાત નમતી
મેલી અને તકરાર માંડી વાળવામાં ડહાપણ દેખાડ્યું હતું. અત્રે કહેવું
વાજખી લાગે છે કે મી. એરચશાના જવાબને પુષ્ટી આપનારા
દાખલા હાલમાં તાજ જોવામાં આવેલા છે. ખાનબહાદુર આદરજી
ગયા મે માસમાં મુંબઈ સરકારની લેજસ્લેટીવ કાઉન્સિલના મેમ્બર
થવાને ઉમેદવાર હતા. તે વખતે એમની ઉમેદવારીનાં કાર્ડ પંચાતના
સીપાઈએ શહેરમાં વહેંચેલાં હતાં, અને અંકલેશ્વર મામલતદારની
કચેરીમાં પંચાતના કારકુન છપ્પીલદાસ નરોત્તમદાસ દેશાઈએ એક

અરજ પોતે એ ચુંટણી સંબંધી સામીખાણુના ઉમેદવાર વિરુદ્ધ આપી હતી. એવી રીતે ખાનગી કામમાં પંચાતના નોકરો રોકાતા.

ખાનખહાદુર આદરજી શેઠની બોલી ઘણી સીરીન છે અને ખુશકારક લાગે છે. જહોરમાં પોતે ઘણી વખતે બાગેચુલંદ કહેતા રહ્યા છે કે અંબુમનના દફતર સંબંધી કાઈપણ સાહેબને હકીકત જોઈતી હશે તો તે તુરત આપવામાં આવશે. આગળ ઉપર કહી ગયા પ્રમાણે શેઠ આદરજીની નામના રાખવાના હેતુથી બોલેલી છોકરીઓની અંગ્રેજી નિશાળ સંબંધી માગેલો ખુલાસો ખાનખહાદુર સોરાબસાને મળેલો નહિ હતો, અને તેને માટે તો કદાચ એમ સમજીએ કે એમની કારકીર્દીની ખોડખાપણુ બહાર અજવાળામાં આવી જાય, અને રૂપીઆની મોટી રકમની ખરબાદી જે જાણીપુજીને ઈઆ તો બેશીકરાઈથી અગર તો કમ સમજથી કરવામાં આવી હતી તે ખુશી પડી જાય, તે કારણસર પોતે હાપણથી ચુપકીદી અખત્યાર કરી બેસી રહ્યા હશે, પરંતુ જ્યારે મી. એરચશાએ પ્રોસીડીંગની નકલ માંગી તે શા માટે નહિ આપી અને વિચિત્ર અને નજીવા સખખો લખવા બેઠા હતા ? વળી તેવીજ રીતે જ્યારે ટ્રસ્ટીડીની કુંબેશ ચાલતી હતી તે વેળાએ એમના બેસી મી. જહાંગીરજી દીનસાજી દલાલે કેટલાક કાગળો લખીને હકીકતો માંગેલી તે પણ પુરી પાડવામાં આવી નહોતી અને પાછળથી એકથી જાદા સહીઓએ લખાણો થયલા તે પણ દફતરે ચહડાવેલા હતા, તેવીજ રીતે મી. દારાસા રતનજી હમાવાલાએ પણ બીજી બાબતોમાં લખાણો કરેલાંના જવાબ નહિ મળેલા, તે વારે તેમણે થાકીને એક મદેહનજર છપાવીને તા. ૫ ડીસેમ્બર ૧૯૨૧ ને રોજ બહાર પાડીને પોતાની ફરી-આદો ખુશી કરી હતી તે પૈકી નીચે મુજબનો ઉતારો અત્રે દાખલ કરેલો છે:—

“હમારાં બહેનના ધરને લગતી કેટલીક જમીન અગીઆરીવાળા”
 “ભાગમાં પડતી હોવાથી તે ભાગ ત્રસ્ટીઓના કહેવાથી હમોએ”

“આપી દુધને તેને બદલે એક નહાતો કડકો આપી દેવા માગણી”
 “કરી, પણ તેનો જીવાળ આપવાને પણ સલુકાઈ દેખાડવામાં આવી”
 “નથી. આતો કદાચ હમારા ખાનગી ઘરની હકીકત હોવાથી વખત”
 “છે કાંઈ જવાળ આપવામાં બંધાઈ જાય તેથી મુંગા બેઠા હશે,”
 “એમ કદાચ માની લેવામાં આવશે, પણ પારસી કેમની ઉપયોગી”
 “બાબતમાં એક સાચા જરથોસ્તી તરીકે તેમજ પારસી પંચાતના”
 “એક ઓનરરી ઓડીટર તરીકે કેટલાંક કાગળો લખ્યાં હતાં તેની”
 “પોંચ વટીક સ્વીકારી નથી, ત્રસ્ટીઓ ૩૫૩ તે કાગળો રજુ કરીધા”
 “નથી અને જો કરીધા હોય તો ક્યારે અને ત્રસ્ટીઓએ શું પગલાં”
 “લીધાં તેનાથી સેવકને વાકેફ કરવામાં આવ્યો નથી. એક જાહેર”
 “બાબતમાં જ્યારે મમત કેળવવામાં આવતી હોય ત્યારે ખાનગી”
 “બાબતમાં તો ક્યાંથી સારી આશા રખાય? થોડાક નીચલા દાખલાઓ”
 “મારા સમજી પારસી ભાઈઓને વિચાર કરી દરીયાઈત કરવા”
 “અરજ કરૂં છું.”

૧ પારસી પંચાતનો હિસાબ આજ કેટલાંક વરસો થયાં પ્રગટ થયો નથી તે હિસાબ હમારી પાસે ઓડીટ થવા આવ્યો ત્યારે તેની ખામી ખુબી સંબંધી અમોએ અમારી યથાશક્તિ પ્રમાણે તપાસી રીપોર્ટ કરી કેટલીક ગેરરીતિઓ દેખાડી તેનો ઘટતો અમલ કરવા સુચવ્યો. એ મારા રીપોર્ટને આજ લગભગ દશ મહીના થયા છે. એ મારો રીપોર્ટ ત્રસ્ટીઓની મીટીંગમાં રજુ થયો હોય એ વિષે મને શક છે. જો ત્રસ્ટીઓની મીટીંગમાં મુક્યો હોય તો તેનો શું ફેજ આવ્યો, તેની મને ખબર આપવાની તકલીફ પણ લેવામાં આવી નથી.

૨ પારસી પંચાતના વાસણુ-ભાડાની ઉપજ મધેથી ૩૧. મોટલી કેટલીક સુચનાઓ કરી ખુલાસો માગ્યો હતો, તેના બદલામાં ૩૫૩ના પહોંચ્યાની છાપેલી રસીદ મોટલી આપી હતી. જીવાળ

નહી મળવાથી બીજા રૂપીઆ મોકલતી વખતે આગલા કાગળની યાદ આપી ફરી ખુલાસો માંગ્યો હતો, પણ તેનો જુવાળ હજી સુધી આપવાની કાળજી દેખાડી નથી.

૩ પંચાતનાં દુખમાઓ કે જ્યાં આપણા વડીલોનાં રવાન પડેલાં હતાં તે દુખમાઓને યુનો મરામત કરવા માટે મારા મુરખીજી પિતાજીના વખતથી ફંડ સ્થાપવામાં આવેલું છે. યજ્ઞજ્વરદી સને ૧૨૮૯-૯૦ના સાલમાં જે ખર્ચ થયો હોય તેનો આંકડો માંગ્યો. તેનો હજીસુધી જુવાળ અમને મળ્યો નથી. જે પારસી પંચાતનો હિસાબ દર વરસે નિયમીત બહાર પડતો હોત તો તેમાંથી વાંચી સંતોષ પકડત, પણ જ્યાં હિસાબ પ્રક્ટ કરાવવાની મેનેજિંગ ટ્રસ્ટીને કુરસદ નહી ત્યારે જોઈતી હકીકત ક્યાંથી મેળવવી ?

૪ મુંબઈમાં કમનસીબ જે છેલ્લો બનાવ બનવા પામ્યો છે તેમાટે પુના કલકત્તા વિગેરે શહેરોમાં દીલસોજી દેખાડી નાણાં માટે ફંડ ઉઘરાવી મોકલી આપવામાં આવેછે. કોઈ લાગતાવળગતાઓને માનપત્ર આપવાનું હોય અથવા કોઈ ચીકાસદારની ભલામણથી ફંડ ઉઘરાવવાનું લીસ્ટ આવ્યું હોય ત્યારે સરક્યુલર ફેરવવામાં મેનેજિંગ ટ્રસ્ટીઓ તરફથી જરાપણ બખીલાઈ દેખાડવામાં આવતી નથી, પણ આવી બાબતમાં કાંઈ પણ નહી કરવામાં આવ્યાથી મેં ટ્રસ્ટી સાહેબોના સરનામે કાગળ લખી લીસ્ટ ધરતું કરવા વિનંતી કરીધી, પણ તે મારો કાગળ ટ્રસ્ટીઓની સેવામાં રજી થયો હોય એમ માનવાને માફ દીલ સાફ ના પાડેછે.

“મારા ભોળા પારસી ભાઈઓ ! જુઓ કે સેવક સાથે પારસી”

“કામના હિતનાં કામ માટે પણ કેવી મમત ઇઆ બેદરકારી દેખા-”

“ડવામાં આવેછે. ત્યારે હમારી ખાનગી બાબતમાંતો ક્યાંથી ઈન્સાફ” મળી શકે ? ”

“ હવે તમે પારસીભાઈઓ વિચાર કરો કે સેવકે ધર્મની ”
 „ હુઆહુય શું કીધી ? અગીઆરીનાં બાંધકામમાં કેવી રીતની કામલ ”
 “ કીધી ? હમને ખેદ સાથે જાણાવવું પડે છે કે મી. આલમશાહ ”
 “ સીવાય કોઈ પણ જરથોસ્તી ભાઈએ ખરી હકીકતનો ખુલાસો ”
 “ હમારી પાસેથી મેળવવાની તકલીફ કીધી નથી, પણ ખોટી ”
 “ અફવા અને સ્વાર્થી બકબકારાને વજન આપવામાં આવેલું ”
 “ જાણાય છે. એક હકદારના હક લુટવામાં અમને મેનેજિંગ ટ્રસ્ટીઓ ”
 “ સાથે લડવામાં ઉતરવું પડ્યું છે, ત્યારથી એ સુખી શેડીઆની ”
 “ ધીરણ અમે ઉપર ઉતરી છે. ત્યારથીજ અમારું બોલવું ચાલવું ”
 “ એ લોકોને રચતું નથી. અને આવી વર્તણૂક ચલાવવામાં આવે છે. ”
 “ અમે સારી પેઢે જાણીએ છીએ કે ખાનબહાદુર સોરબસા હોર- ”
 “ મસજી અને ખીજે સ્થળેથી દીલાસારૂપી હેન્ડબીલ ચોપાન્યા ”
 “ બહાર પાડવામાં આવ્યાં હતાં, ત્યારે પોતાની આખરને ઘોકો ”
 “ પુગેશો માની લઈ એ શેડીઆઓ દુઃખી થયા હતા. ”

એ સીવાય ખીજ દાખલા ઘણા છે. ટુંકમાં કહીએ તો ખાનબહાદુર આદરજી એવા મક્કમ વીચારના ગ્રહસ્થ છે કે કશાથી ગભરાઈને એકદમ મચક આપે તેવા નથી, અને પોતાના વિચાર મુજબજ ચાલનારા છે અને અંજુમન ગમે તે બોલે તોપણ એમના વીચારો તો તેના તેજ જરીજ રહેવાના. કેટલાક લોકો-હસવામાં બોલે છે કે જાણે અંજુમન પોતે ફંડ એકઠું કરીને ખરચવા સાડું આપે છે ને એવણુ ખરચે છે. એટલે એવણુ તો અંજુમનના અઢાળર ગણાવા જોઈએ અને અંજુમન તો એમના શેવકો ગણાવા જોઈએ. આ પણ એક દુનીઆનો નવો ખેલ છે, અને તે વીસમી સદીમાં બજવાતો જોવાને આપણે શક્તીમાન થયા છીએ. ઇંગ્લાંડ દેશના ઇતીહાસની એક રમુજ કહાણી માત્ર યાદ આવે છે-કે આસરે સો વરસની વાત ઉપર ઇંગ્લાંડમાં લોર્ડ એલડન નામના એક નામાંકીત ચીફ જસ્ટીસ તથા કેબીનેટ પ્રધાન હતા. તેમને વિસે હીસ્ટરીમાં લખે છે કે:—His

peculiarly just mind discovered no injustice in withholding all share of political power from the great masses of his fellow countrymen. “કે લોર્ડ એલડના ખાસ ઈનસાફી મગજ છતાં તે પોતે સમજી શક્યો” “નહોતો કે પોતાના ગરીબ દેશી માધ્યોને રાજદરબારી હકોમાં” “તથા અધિકારમાં ભાગ લેતા અટકાવવામાં કોઈ પણ જાતનો ગેર-” “ઈનસાફ લોકો ઉપર થતો હશે.” ખાનખહાદુર આદરજીએ કાંઈ ત્રસ્ટીડ બનાવવા માટે કોઈ પણ વખત ના પાડી નહતી, એથી ઉલટું તેઓ અવારનવાર હાનેહાજ કહેતા રહેતા હતા, માત્ર નજીવો તકાવત એ હતો કે આટલા આટલા વરસો થયા એમની હાને પાર આવતો નહોતો, ને કદી આવતે પણ નહિ, પણ ઉપર લખ્યા મુજબ ખાનખહાદુર સોરાબસા વીગેરેએ એ વાત હાથમાં નહિ લીધી હતે તે! ખીજા પચાસ વરસ નીકળી જવામાં કાંઈ વાંધો દેખાતો નહોતો.

એક બાબત ઉપર અંત રાખીને મંડ્યા રહેવામાં આવે તો તેને અંત આવ્યા વગર રહેશે નહિ તેવીજ રીતે આ ત્રસ્ટીડને પણ દુ.ખે સુખે આખરે અંત આવ્યો, અને છેવટે એક એવો ઠરાવ કરવામાં આવ્યો હતો કે આ ત્રસ્ટીડને રજીસ્ટર કરાવતાં અવ્વલ તેને મુબઈના કોઈ કાયદાશાસ્ત્રી પાસે તપાસાવવું, અને તેમ કરવામાં વખત ધણો થઈ જવાનો સંભવ છે માટે આ ત્રસ્ટીડની જે રીતે આમલમાં મુકી શકાય તેવી છે તેને તુરતજ અમલ કરવો. એવી રીતે તા. ૪ અક્ટોબર ૧૯૧૯ ને રોજ ઠરાવ થયો. છતાં, ત્યારબાદ આસરે બાર માસે એટલે તા. ૩ અક્ટોબર ૧૯૨૦ ને રોજ ત્રસ્ટીઓની ત્રણ જગ્યા પુરવા માટે અંગુમનની મીટીંગ બોલાવીને હાથ ઉંચા કરીને મત લઈને નીમણુકો કરાવવામાં આવી હતી. ત્રસ્ટીડમાં ખાસ કલમ છે કે ત્રસ્ટીઓની નીમણુક હવેથી મતપત્રીકાથી કરાવવાની છે. આ બાબતમાં સખાવતથી મેનેજીંગ ત્રસ્ટીને આ ત્રણ ગૃહસ્થો તરફથી લખવામાં આવેલું હતું, છતાં પણ સમ્યક્તા ખાતર પણ તેને

કશેા જવાબ આપવામાં આવેલો નહતો. સમજ્યા મુજબ પાછળથી કોઇક વાજાંત્રે લોકોમાં એવી લુલ્હી વાત પસરાવી હતી કે હજી તો ત્રસ્ટીડ છેવટનું મંજુર ક્યાં થયલું છે અને હજી મત આપનારાઓનું લીસ્ટ ક્યાં તૈયાર છે કે મતપત્રીકાથી ચુટણી કરવામાં આવી શકે. ભરૂચ શહેર ધણું નાનું છે ને તેમાં પારસીઓનાં આશરે સાડીચારસો ઘર છે અને સાડીપંદરસો માણસની કુલ્લે વસતી છે. તેનું લીસ્ટ તૈયાર કરવું હોય તો એક અઠવાડીઆમાં થઇ શકે તેમ છે, તે છતાં પણ એ વાત બાજુ ઉપર ઠેલવામાં આવી હતી. અંજુમન સમુદ્ધી પકડીને બેઠી હતી કે આગળ જેમ એટલે ઉઠીઆંણે નિમણુકોની બાંગ દેવાઇ હતી તેના કરતાં તો આ ઠીક છે, ને તેમાં તો આ સુધારો છે. આ ત્રણ નીમણુકોમાં શેઠ રતનજી કરદુનજી હોમાવાળા ઉર્ફે જીનવાળા ત્રસ્ટી તરીકે નીમાયા હતા. એ ભાઈ સ્વતંત્ર વિચારના ગૃહસ્થ છે, અને કોઇની માફક હાજીહા ભણનારા નથી. નીમણુક થયાને થોડા માસ થયા એટલામાં તો પ્રસંગોપાત બોલાવા લાગ્યું કે આ સ્વતંત્ર વિચારનું માણસ બીજાઓ સાથે ખેંચાવા માંગતું નથી, ને વળી બીજા જાદે મુદત ગઈ એટલામાં શેઠ રતનજીએ ત્રસ્ટીમાંથી પોતાનું રાજીનામું મોકલી આપ્યું, અને અધુરામાં પુરું પારસી સુવાવડખાનાની કમીટી કે જેની નીમણુક પણ સ્કુલ કમીટીની માફક વિચીત્ર રીતે અંજુમનની જાણ બહાર થાય છે તેનું પણ રાજીનામું મોકલી આપ્યું, એટલે તો હોકાર-પોકાર થઇ ગયો કે આવી રીતે થવાનું શું કારણ હશે. મેનેજીંગ ત્રસ્ટી તરફથી એ રાજીનામાંઓ પાછાં ખેંચી લેવડાવવાની તજવીજ થઇ, પણ તે ફાગટ નીવડી હતી. અંજુમન તરફથી કેટલાક ગૃહસ્થોએ શેઠ રતનજીને પુછ્યું કે તમને ચુટીને અમેએ ત્રસ્ટી બનાવ્યા, ને તમેએ આટલી ટુંક મુદતમાં શા માટે રાજીનામું આપ્યું તેના ખુલાસો મહેરબાની કરીને કરવો જોઇએ કે ખરી હકીકત અમારા જાણવામાં આવે કે ત્રસ્ટીઓના બોર્ડમાં કામકાજ કેવી રીતે

આણે છે તેનો કાંઈક ખ્યાલ અમેને આવી શકે. શેઠ રતનજી પાકા વેપારી છે અને દુનીઆદારી માણસ છે, તેથી ઠાવકો જવાબ આપ્યો કે જે સખસને પોતાના સ્વમાનની કાંઈ કદર છે તેનાથી આવી રીતે ઝાઝી મુદત બોર્ડમાં રહી શકાયજ નહિ, અને બોર્ડમાં એક બાબુની બહુમતી એટલી મોટી છે કે બીજી રીતે કાંઈ બોલાયજ નહિ, કે કાંઈ થઈ શકેજ નહિ, અને મને પોતાનાં કામકાજનો બોલો એટલો બધો છે કે આવી રીતે ત્રસ્ટીમાં રહીને મારો વખત ગુમાવવાનું મને ઠીક લાગ્યું નહિ, અને મારાથી કાંઈ પણ સેવા અંગુમનની બળવી શકાતી નથી, તેથી રાજનામું આપી દેવું એ વાત મેં બહેતર ધારી છે. આવી રીતે જાહેર હિંમત રાખીને રાજનામું આપી દીધું તેથી અંગુમનનો સમજદાર ભાગ ધણો ખુશ થયો છે કે જે કે આ તકરારની મુળ હકીકત બહાર આવી હોય એમ દીસતું નથી, તોપણ એટલું તો સાબીત થાય છે કે બીતરમાં કાંઈક એવું હશે ખરૂં કે જેથી નાખુશી ઉત્પન્ન થવાનો સંભવ છે; અને તે નહોત તો મી. રતનજી કાંઈ તુરતાતુરત રાજનામું આપી દેતે નહિ. આ રાજનામાથી એક જાતની સૌ કોઈને ચેતવણી મળી છે અને આજ્ઞા રાખવામાં આવે છે કે હવે પછી તો ત્રસ્ટીઓના બોર્ડમાં એખલાસ રહેશે અને સંપથી કામકાજ ચાલશે. શેઠ રતનજીના રાજનામાથી સૌ કોઈ દીલગીર થયા છીએ, પરંતુ આ નાખુશીબરેલી બીનામાંથી મીઠાં રજા આગળ ઉપર આવવાની આશા બંધાઈ છે. રાજનામું આપવાથી પણ શેઠ રતનજીએ એક જાતની સેવા બજાવેલી ગણાવી જોઈએ.

ટ્રસ્ટીડથી હવે નક્કીજ થયું કે ટ્રસ્ટીઓની નીમણુંક મતપત્રીકા થીજ કરવી સારે મેનેજીંગ ટ્રસ્ટી તરફથી તા. ૧૦-૧૨-૨૧ ને રાજ નોટીસ બહાર પાડી વહેંચવામાં આવી કે તેમાં બતાવેલા નમુના મુજબ દરેક જરથોસ્તીએ પોતાનું નામ જન્મની તારીખ વીગેરે હકીકતનું પત્રક બનાવીને મેનેજીંગ ટ્રસ્ટી ઉપર મોકલી આપવું ને જે ગ્રહસ્થનું પત્રક આવશે તેનુંજ નામ માત્ર મત આપનાર સખસના

રજીસ્ટરમાં દાખલ કરવામાં આવશે. એ નોટીસથી લોકોમાં પાછો ખળભળાટ થઈ લાગ્યો કે એવી રીતે કામ લેવાનો ટ્રસ્ટીઓને કોણે અધિકાર આપેલો છે? ખરો ને સરલ રસ્તો તો એ હતો કે અંગ્રુ-મનની મીટીંગ બોલાવવી જોઈતી હતી, અને તેમાં ટ્રસ્ટીઓની સુટણી કેવી રીતે કરવી જોઈએ અને રજીસ્ટર કેવી રીતે બનાવવું તથા રાખવું જોઈએ તે વગેરેની રૂલ બનાવવી જોઈતી હતી, પરંતુ તેમાંનું કશુંએ કંઈનું નહિ, અને ટ્રસ્ટીઓએ પાછો પોતાનો મનસ્વી અધિકાર વાપરવાનો શરૂ કરી દીધો છે. એવી રીતે કામ લેવાનું પરિણામ એ આવ્યું કે માત્ર ૧૮૯ સખસોએ ટ્રસ્ટીઓએ ઠરાવેલી મુદતસર પોતાનાં પત્રક ભરીને મેનેજીંગ ટ્રસ્ટી ઉપર મોકલી આપ્યાં હતાં, ને ખીજાઓ તો મળ જોતા બેઠા હતા કે હવે આગળ ઉપર શું થાય છે. સાર બાદ તા. ૧-૪-૧૯૨૨ ને રોજ મેનેજીંગ ટ્રસ્ટી તરફથી પત્રકો ભરાઈ આવેલા ગ્રહસ્થોનું લીસ્ટ બહાર પડ્યું, ને તેમાં જણાવ્યું કે એ લીસ્ટમાં જે કાંઈ ભુલભાલ હોય તો પંદર દીવસની અંદર તેમને ખબર આપવી, અને પાછળથી કોઈની તકરાર સાંભળવામાં આવશે નહિ. એ નોટીસથી લોકો હસવા લાગ્યા કે આ બધું કામ ગેર રીતે ચાલે છે ને છેવટ શું થાય છે તે જોવાનું છે. કેટલાક ગ્રહસ્થો તો એવો નિશ્ચય કરી બેઠા હતા કે વગર અધિકારે બનાવેલા આ લીસ્ટ સાથે આપણને કાંઈ લાગતું વળગતું નથી. ટ્રસ્ટીડ મુજબ જેમને મત આપવાનો હક છે તે સખસ જઈને સુટણી વખતે હાજર થશે અને તેનો મત નહિ નોંધાશે તો પાછળથી કોઈનો આશરો લેશે. આ ખબર લાગતા વળગતાઓને પહોંચી તેવારે તેમણે પોતાની ભુલ જોઈ કે રખેને મામલો કોર્ટ ચલડે. ખુદ ટ્રસ્ટીડ બનાવવાની બાબતમાં તો કોર્ટ ચલડવાનો વખત નજીક આવી લાગ્યો હતો, પરંતુ ખાનગીહાડર સોરાબસા વાળી કમીટીએ ડહાપણુ ને લાંબી નજર વાપરીને તે વખત ગંભીરતા લીધી હતો, પણ ફરીથી આ નવો શીતણું ઉભો થયો હતો. ને તે અટકાવનો મુશ્કેલ હતો, તેવારે ટ્રસ્ટીઓ કાંઈ સમજ્યા ને તે

વળી એવા સમજ્યા કે પોતાની મેળેજ પોતાની પાસેનાં જે સાધનો હતાં તે વડે એક નવું લીસ્ટ તૈયાર કરાવીને પ્રસીદ્ધ કીધું. આ લીસ્ટ બનાવવામાં હવે બીજે છેડે જઈને તેઓ બેઠા હતા. પ્રથમનું લીસ્ટ છેક ૧૮૯ સખસનું હતું, સારે નવું લીસ્ટ આશરે સાડી આઠસો નામનું થયું ને તેમાં જે નહિ દાખલ થવા જોઈએ તેવાં ઘણાં નામો દાખલ થયાં હતાં, અને તે પણ દેખીતી રીતે હસવા જેવાં નામો હતાં, એ વાત ટ્રસ્ટીઓની જાણ બહાર જરા પણ હોવી જોઈએ નહિ. એ નવા લીસ્ટનાં નામો પહેલા લીસ્ટ કરતાં ચાર ગણા કરતાં જાદે હતાં ને તેને માટે વાંધા તથા હરકતો સમજવાની ખાસ ફરજ હતી તે છતાં ટ્રસ્ટીઓ તરફથી નોટીસમાં સાફ દાખલ કરવામાં આવેલું હતું કે આ લીસ્ટ છેવટનું છે તેમાં ફેરફાર હવે થવાનો નથી. આવી તરેહની કામ કરવાની રીતથી પાછા લોકો ગભરાયા હતા. પરંતુ તેમને સારી સલાહ પાછી ખાનખલાદુર સોરાબસાની કમીટી તરફથી આપવામાં આવી હતી કે હવે એ બાબતમાં લડવાનું કામ ટ્રસ્ટીઓની જગ્યા માટે બહાર આવેલા ઉમેદવારનું છે, ને તે જરૂર લડી લેશે. આપણે તો શાંત બેસી રહેવું, એટલે લોકો ખામોસ રહ્યા. સારા ભાગ્યે ચુંટણીમાં બે જગા માટે ત્રણજ ઉમેદવાર હતા ને એક નાઉમેદ થયલા ઉમેદવારના મત એટલા કમી હતા કે નોંધાયલા મત બાબત વાંધો લેવા જેવું તેમને કાંઈ સખળ કારણ રહ્યુંજ નહતું તેથી એ મત આપનારાઓમાં નવા લીસ્ટની વાત અહીંજ ડટાઈ હતી. પરંતુ જો એ લીસ્ટ મુજબ બીજી ચુંટણી થશે તેવારે એ વાત ઉચકાયા વગર રહેનાર નથી, કેમકે તે તદ્દન વિચિત્ર અને ગેરરીતનું છે. મત આપવાનો હક જેને નથી તેવાં ઘણાં નામો દાખલ કરેલાં છે.

વળી નવી ચુંટણી થઈ તે બાબત રૂલ છેક છેલ્લી ધડીએ ટ્રસ્ટીઓએ પોતાનાજ અધિકારથી ધડીને છપાવીને બહાર પાડી હતી તે પણ ચુંટણીને આગલે દિવસે માત્ર ટ્રસ્ટીની જગ્યા માટે બહાર આવેલા ઉમેદવારોનેજ આપવામાં આવી હતી. ટ્રસ્ટી સિવાયના

એક ગૃહસ્થ પાસે આ રૂલનો ખરડો તૈયાર કરવામાં આવેલો હતો. તેમણે તો પોતાના વિચારથી બલામણુ કરી હતી કે એ રૂલ ઉપર તાકીદે અંબુમનની મંબુરી મેળવવી જોઈએ, પરંતુ તે બલામણુ ઉપર મેનેજીંગ ત્રસ્ટી વીગેરેએ વિચાર કીધો નહિ, અને આપ વિચારથી તે રૂલ અમલમાં મુકી દીધી, પણ જ્યારે ખાનખહાદુર સોરાખસા પોતાનો મત નોંધાવવા ગયા તેવારે તેમની નજરમાં પણ એ વાત તદ્દન અધિકાર વગરની જણાઈ હતી, અને તેમણે પોતાનો વાંધો ત્યાં બતાવ્યો હતો. એ બાબતમાં તેઓ પગલાં ભરવાના હતા, પરંતુ હવે લોકોમાં જાગૃતી આવી છે, અને પોતાના હકો સમજવા લાગ્યા છે ને હક ઉપર ત્રાપ પડતી હોય તો તે અટકાવવી જોઈએ એમ સમજ્યા છે તેથી કરીને અંબુમન પૈકી બે જણાએ નોટીસ મોકલી આપી છે કે નવા ઇલેક્શનની રૂલ જે ત્રસ્ટીઓએ બનાવી છે તે તેમણે પોતાના અધિકાર બહાર જઈને કામ કરેલું છે. એ મંબુર કરવાનું કામ તો ખુદ અંબુમનનું છે માટે આવતી અંબુમનની મીટીંગમાં આ કામ રજુ કરવા તજવીજ કરશો.

ઉપલી નોટીસનું કામ તા. ૨૭ ઓગસ્ટ ૧૯૨૨ની અંબુમનની મીટીંગમાં રજુ થતાં મેનેજીંગ ત્રસ્ટીએ ખુલાસો કીધો કે ઇલેક્શન રૂલ ત્રસ્ટીઓએ પોતે ઘડવામાં ભુલ કરી છે, અને હવેથી એવી રીતે થવા પામશે નહિ, અને ઇલેક્શન રૂલ અંબુમન પાસે બનાવવા તથા મંબુર કરવા સાંઈ તાકીદે મીટીંગ બોલાવીને તેમાં રજુ કરવામાં આવશે, એટલે મીટીંગ સંતોષ પામી ને તે બાબતનો દફતરે દાખલો રખાવ્યો હતો. અત્રે વિચારવાનું એ છે કે ત્રસ્ટીડીથી અગર બીજા કોઈ પણ આધારથી ઇલેક્શન રૂલ તૈયાર કરી બારોબાર તેનો અમલ કરી દેવાનો અધિકાર ત્રસ્ટીઓને છેજ નહિ, અને વળી તે બાબતમાં પ્રથમથીજ લેખી ચેતવણી મળ્યા છતાં ત્રસ્ટીડીની પંચાતીની માફક આ ઇલેક્શન રૂલ મંબંધી બાંજગડ કરવાનું શું કારણ ત્રસ્ટીઓનાં મગજમાં આવેલું હતું તે સમજ પડતી નથી, પરંતુ કદાચ એમ શક

જય છે કે ત્રસ્ટડીડ બનાવવા સાંડ ત્રસ્ટીઓની મરજી જણાતી નહતી પણ ખાનબહાદુર સોરાબસાની કમીટીએ લીધેલાં ચાંપતા પગલાંથી ત્રસ્ટીઓ પાછળ પડ્યા હતા અને આખરે ત્રસ્ટડીડ કરવું પડેલું હતું તેથી કરીને જેમ “હુબતો માણસ શીણુને બાઝે” તેમ કદાચ ત્રસ્ટીઓના સમજવામાં આવેલું હોય કે ત્રસ્ટડીડની વાત ત્રસ્ટડીડની સાથે રહે. પણ ઇલેક્શન રૂલ બનાવવાનો અમને અધિકાર છે અને અમે બનાવીશું અને તે વાતમાં કોણ વાંધો લઈ શકશે? પરંતુ તેમાં પણ લોકોએ હીમત ધરીને કામ લીધું એટલે ત્રસ્ટીઓ લાચાર થઈ ગયા. પાછળથી સારી સમજણ વાપરીને પોતાની ભુલ કમ્બલ કરી કામનો છેવટ લાવ્યા, તે માટે તેમને અત્રે શાખાશી આપવી જરૂર દીસે છે. એવીજ રીતે ત્રસ્ટડીડમાં કામ ચાલ્યું હોત તો તેનો નીવેડો તાકીદે જુદીજ રીતે સલાહ શાંતીમાં આવી જતે.

ત્રસ્ટીઓ ઇલેક્શન રૂલ પોતે મંજૂર કરી બેઠા હતા તે ઘણી બાબતમાં નકામી છે ને તે અંગ્રુમન નજર રાખીને સુધારી લે તો બહુ સાંડ કે પાછળથી તકરાર આવે નહિં. ખાનબહાદુર આદરજીની દેખરેખ નીચે તો ત્રસ્ટડીડ અંગ્રુમને મંજૂર કીધું છે, તે ઘણી બાબતમાં અધુરું અને કામ કરવામાં અડચણકારક છે, એવી શરીઆદ તો તુરતજ ખાનબહાદુર સોરાબસાની કમિટીએ કરી હતી અને જેમ વખત થતો જય છે તેમ ઘણી તરફથી એવી શરીઆદો આવતી જાય છે. રાતના આઠ વાગ્યા સુધી દિવાબતી સળગાવીને, મિટીંગનું કામ લંબાવીને આ ત્રસ્ટડીડનું કામ આટોપી નાંખવા મંડેલા હતા. એવી રીતે મીટીંગનું કામ લંબાવવાથી દરેક જણ સ્વાભાવિક રીતે થાકીને કંટાળી જાય, અને જરૂરી બાબત ઉપર જોઈતું ધ્યાન આપી શકેજ નહિં. વિના કારણની ભારે ઉતાવળ અને કમકાળજીથી બનાવેલું ત્રસ્ટડીડ બેસક બધીવાતે અધુરું, અડચણકારક અને સાથે હાની-કારક બને તેમાં નવાઈ જેવું કશુંજ નથી. એ મીટીંગ બીજે દિવસે મુલાવી રાખી હતે તો તેમાં અડચણ યા નુકશાન કશુંજ નોહતું, પણ

જાણે પાછળથી હુંટારાઓ આવનાર છે અને દક્ષતર સાહી કલમ છુટી જવાનાં છે એવી દેહસતથી ઉતાવળ કરીને “ગાયનું બેંસ, અને બેંસનું ગાય તલ્લે” કરીને આટોપી નાંખવામાં શું ફળ કહાડયું છે? આટલા બધા વરસો સુધી જાણીયુજને ત્રસ્ટડીડનું કામ અરવાઇ પર નાંખી મુકેલું હતું, અને જ્યારે લોકો તરફથી ચાંપ થઇ તે વારે વિનાકારણની અને નુકશાનકારક, તેમજ અંબુમનને શોભે નહિં તેવી, ઉતાવળથી કામ ખલાસ થયલું છે, તેનાં પરિણામ આગળ જતાં ઘણાં કડવાં આવવાનાં છે, ને તેને માટે અંબુમન બેશક લાયકને લાયક માન આપશે ને તેનો ઉપકાર માનશે. ત્રસ્ટડીડ ખનાવવાનું કામ કોઈનાં ઘરનું ખાનગી કામ તો નોહતું, તે વારે તેમાં આટલો બધો મમત શા માટે આવવો જોઈએ કે “અમો જીતીએ અને ફલાણા ભાઈની હાર થાય.” ભરૂચની પંચાતની પુંજી ગમે તેટલી મોટી છે તોપણ તેનો મોટો ભાગ તો ખાતાં પાડીને બક્ષિસ કરનારા તરફથી મુકરર કામને માટે તેનો નીમ થઈ ગયેલો છે. પંચાતની ખરી પુંજી તો માત્ર બે લાખની અંદરની છે અને આટલી નાની રકમની વ્યવસ્થા કરવામાં ખેંચાખેંચની શી જરૂર હતી? અંબુમનનું હિત જો ખરેખર હૈયે હતું તો બેઉ પક્ષવાલામાંથી ત્રણ ત્રણ ચચ્ચાર ગ્રહસ્થો સાથે બેસી વાતચીત કરીને, ત્રસ્ટડીડ ઘડી કહાડતે તો એક અઠવાડિયાની મુદતમાં ઘણું સરળ અને વ્યવહારૂ દસ્તાવેજ તૈયાર થઈ જતે. જ્યાં રસાકસી ઉભી થઈ ત્યાં આવી સીધા રસ્તાની વાત પણ કાઢ્યા સખસોનાં મગજમાં ઉતરવી મુશ્કેલ છે, અને વળી તેમાં અધુરામાં પુરૂં દરેકજણુ એમ સમજે કે શું અમને સમજણુ ઓછી છે કે ફલાણો સખસ અમને સમજણુ આપશે અને અમે ચાલશું? એમ તો ખનનારીજ નહિં, પછી ગમે તે થાય;—ત્યાં જોવાનું કશું રહેતું નથી.

ખોદાતાલા સૌને સારી ચક્કલ આપે કે રજીઆનું મોં જલ્દીથી ખંધ થાય. જ્યાં અંદરખાનેથી વિચાર જીદોજ હોય ત્યાંતો અવારનવાર નવા શીતણા ઉભા થવાનાજ, એ વાત સિદ્ધાંત છે. તા. ૨૭ ઓગષ્ટ

૧૯૨૨ ને રોજ અંતુમનની મળેલી મીટિંગમાં વળી નવો ખુદો વગર કારણનો ઉભો થયેલો છે તે નિચે મુજબ:—

મીટિંગનું કામ શરૂ કરવાનો વખત નજદીક આવ્યો ત્યારે સરદાર ખાન બહાદુર આદરજી મંચેરજીના એક દોસ્તદાર ખાન બહાદુર દાક્તર બરજેરજી સોરાબસાએ પોતાની પાસેનું એક લખેલું કાગળ પોતાના એક દોસ્તદારના હાથમાં મેલ્યું, ને તેમણે ઉભા થઈને તે કાગળ વાંચતાં જઈને સભાના પ્રમુખ નિમવાની નિચે મુજબ એક અભયબ દરખાસ્ત રજુ કરી હતી, અને તેમાં એકને ઠેકાણે બે બાબતો સામેલ કરી દીધી હતી.

“આજની સભાનું પ્રમુખસ્થાન મેનેજિંગ ટ્રસ્ટી સરદાર ખાન-”
 “બહાદુર આદરજી મંચેરજી દલાલને આપવું, અને હવે પછી મળનારી”
 “દરેકે દરેક સભાનું પ્રમુખસ્થાન ખાનબહાદુર આદરજી દલાલે લેવું.”

આ દખાસ્ત વગર વિરૂદ્ધતાએ મંજૂર થયેલી દહેવાય છે.

કોઈપણ સભાનું કામકાજ તેના પ્રમુખ વગર ચાલી શકતું નથી. શરૂઆતમાં માત્ર પ્રમુખ નીમવાની જ દરખાસ્ત પ્રમુખ વગર મુકી શકાય છે, કારણ કે તેમ કયાં વગર છુટકો રહેતો નથી. માત્ર એજ બાબત એક અપવાદ તરીકે પ્રમુખ વિના ચાલી શકે છે. કબી જો નિમાયલા પ્રમુખ થોડું કામ ચલાવીને ખુરસી છોડી દેય તો, કામ તુરત અટકી પડે છે, અને જો કામ આગળ ચલાવવું હોય છે તો તુરત ખીજા સમ્પસની પ્રમુખ તરીકે નીમણુંક કરવાની જરૂર પડે છે.

હવે સવાલ એ ઉભો થાયછે કે “ખાનબહાદુર આદરજી દલાલને” હવે પછી મળનારી દરેકે દરેક મીટિંગનું પ્રમુખસ્થાન લેવાની “આ દરખાસ્ત” જે, તદખીરથી દાખલ કરી દેવામાં આવી હતી, તે કાયદે-સર રૂલ મુજબ, યા રીવાજ, અગર નીતિસર હતી કે કેમ ? કારણ કે તે વખતે તો પ્રમુખ કોઈ નિમાયલું હતુંજ નહિ, અને પ્રમુખની ખુરસી તો ખાલી હતી, અને વધારામાં એ વાત છે કે મીટિંગમાં

રજી થનારા કામની નીકળેલી નોટીસમાં તે બાબત બતાવવામાં આવી પણ નહતી.

આ દેખીતી એક દરખાસ્તમાં બે દરખાસ્તો દાખલ થયેલી છે, તે વાતથી મીટીંગમાં હાજર રહેલા સખસો પૈકી ધણાતો ખીનવાકેફ ગાર છેવટ સુધી રહ્યા હતા, કે હમણા તો એક માદગાર ઠરાવ ગડ-બડસડબડમાં પસાર થઇ ગયો છે, અને જે ગૃહસ્થો એ ભેદ સમજી શક્યા હતા તે તો સ્તાંભ બની જઇને વિચારમાં ને વિચારમાં હતા. એટલામાં તો ચેરમેને ખુરસી લીધી અને કોઇ કાંઈ બોલી શક્યું નહિ અને એનું નામ તે વગર વિરૂદ્ધતાએ પસાર થયેલી દરખાસ્ત ગણાય છે.

ચાલતી વીસમી સદીમાં આ એક ઇતિહાસીક બનાવ બનેલો છે, ને તે વળી ઉપર કહ્યા મુજબ નવાઈ જેવી રીતે પસાર થયેલો ગણાય છે. ઈર્ષાને મહત્વનો અને બાણુવા ભોગ ઠરાવ કોઇને ઠરાવવો હોય તો તે રીતસર નોટીસ પ્રથમથી આપી, તે ઉપર કોઈકોને વિચાર કરવાનો વખત આપી, શુદ્ધપુદ્ધિથી ઠરાવવો જોઈએ. આવી નઠાજતી ઉતાવળ અને ભેદ રાખવાની જરૂર જરાપણ હોવી ન જોઈએ. જાહે વિચારવા ભોગ એ વાત છે કે આ મીટીંગ માટે નીકળેલી નોટીસ મુજબ માત્ર બેજ કામનો નીકાલ કહાડવાનો હતો અને તે કારણને લીધે તે બે કામોમાં હીત લેનારાજ સખસો હાજર હતા ને હાજરી ધણી કમતી હતી, અને આવી નાની મીટીંગમાં ધારેલું કામ મંજૂર કરાવવામાં મુશ્કેલી પડતી નથી. ઈર્ષાને દરખાસ્ત લાવનારાઓએ હીંમત રાખીને પ્રથમથી મીટીંગ બોલાવવાની નોટીસમાં કામ દાખલ કરાવ્યું હોત કે ભરૂચમાં બથુના પ્રેસીડન્ટ કરવાની કોઇની દરખાસ્ત છે તો બેથક ધણા ધણા ગૃહસ્થો મીટીંગમાં હાજર થઇને પોતપોતાના વિચારો બતાવતે. ભરૂચ શહેરમાં કોઈ વખતે બથુકના પ્રેસીડન્ટ હતાજ નહિ, અને હવે તેની જરૂર શા કારણથી ઉભી થઈ તે કોઈ કાંઈ બાણુવું નથી, તેમજ વળી મીટીંગમાં કોઈએ તે સમજાવવાની તસ્દી પણ

લીધી નથી. આ ખીનાથી ભરૂચના પારસીઓમાં ભારે ચર્ચા ચાલી રહી હતી. એ બાબત ઉપર ખાનબહાદુર સોરાબસા હોરમસજીએ પોતાના વિચાર બતાવીને છાપામાં કાગળ લખેલો છે. તે મુંબઈના “કૈસરે હિન્દ” પેપરમાં તા. ૨૪ સપ્ટેમ્બર ૧૯૨૨ ને રોજ પાના ૩૬ અ ઉપર તથા સાંજ વર્તમાનમાં તા. ૮-૯-૧૯૨૨ ને રોજ પાને ૩ ઉપર છપાયેલો છે.

વળી જાહે વિચારની વાત તો જાણીતો રીવાજ છે કે હરકોઈ મીટીંગમાં જે કામો રજુ કરવાનાં હોય છે તે મીટીંગ બોલાવવાની નોટીસમાં પ્રથમથીજ દાખલ કરવાં જોઈએ. કબી જે ઘણું તાકીદનું કામ રજુ કરવાની જરૂર જણાય છે તો તે બાબત પ્રેસીડન્ટની મંજૂરી લેવીજ જોઈએ. હવે જોવાનું અત્રે એ છે કે ખાનબહાદુર આદરજીને જાણકના પ્રેસીડન્ટ નીમવાનું કામ તો મીટીંગની નોટીસમાં દાખલ નહતું. તેમજ વળી તે બાબતની દરખાસ્ત મુકતી વખતે તો પ્રેસીડન્ટ નીમાયા પણ નહતા, તો પછી તેમની મંજૂરી આવેજ ક્યાંથી ? દેખીતી રીતે આ કહેવાતો દરાવ રીવાજ તથા નીતિ તથા કાયદા વગેરે દરેક વાતે વિરૂદ્ધ છે.

વળી સૌથી વિચારવાની વાત એ છે કે ખા. બા. આદરજી શેડે આ વીચીત્ર દરખાસ્ત શા માટે ગેરરીતે પોતાના લાભમાં મંજૂર થવા દીધી હતી. પોતાના લાંબા અનુભવથી પોતે સમજ્યા તો હશેજ કે આ દરખાસ્ત બરોબર આવેલી નથી તો શા માટે પોતે તે સંબંધી વાંધો રજુ નહી કીધો તે સમજાતું નથી. આગળ ઉપર બતાવ્યા મુજબ અંબુમનની મીટીંગમાં પણ એવીજ કાતુન વિરૂદ્ધની એક દરખાસ્ત પોતાના લાભની હતી તે ખાનબહાદુરે પસાર કરી હતી પણ પાછળથી તકરાર થઈ તે સજબે માંડી વાળવી પડી હતી. જુઓ પાનું ૨૯.

આજકાલ લોકો દરેક વાતે પોતાના હકો સમજતા જાય છે અને તે રીતસર માગતા પણ જાય છે ને વાપરતા પણ જાય છે.

પરંતુ દીલગીરીની વાત એ છે કે ભરૂચના ખીચારા રાંક પારસીઓમાં તેથી ઉલટી વાત જોવામાં આવે છે. આવી રીતે તો માત્ર રાંક ભરૂચમાં જ ચાલી શકે, સુરત તથા મુંબઈમાં થયું હોય તો તુરત સામાસામી નોટીસો અને છાપાછાપીમાં છાલ ગોટલા જુદા થઈ જાય. એક તાજે દાખલો જુવો કે તા. ૧૭ મી નવેમ્બર ૧૯૨૧ ને રોજ નામદાર પ્રીન્સ ઓફ વેલ્સનાં પગલાં મુંબઈ શહેરમાં થયાં, તે વખતે મુંબઈના પારસીઓના માનવંતા ત્રસ્ટી સાહેબોએ ઠરાવ કીધો કે તે નામદાર પ્રીન્સને પારસી અંગ્લુમનની તરફથી તથા અંગ્લુમનને નામે એક એડ્રેસ આપવું. એ વાત બહાર આવતાંની સાથે અંગ્લુમને વાંધો ઉઠાવ્યો. હતો કે ત્રસ્ટી સાહેબોને આવી રીતે અંગ્લુમનને નામે અને વળી અંગ્લુમનને પુછ્યા વગર એડ્રેસ આપવાનો અધિકાર છે જ નહિ. એટલે એ સંમજદાર અને ડાહ્યા ત્રસ્ટી સાહેબોએ તુરત જ પોતે કમુલ કીધું કે ફરીથી એ મુજબ અમો ચાલીશું નહિ. આવી રીતે થવાથી તે સાહેબોની આખરમાં જરાપણ કમીપણું થયું નહી, પરંતુ તેથી ઉલટું તેમની ઇજ્જતમાં વધારો થયો હતો, અને લોકો ઘણા ખુશી થયા હતા.

હવે ભરૂચમાં એવી બાબતમાં એજ અરસામાં કેવી હકીકત બની હતી તે જોવાની છે, અને એ જે હકીકતોમાં આસ્માન જમીન જોટલો ફેર છે તે વાંચનારા સાહેબો પોતે જોઈ લેશે. મુંબઈવાસી શેઠ ધનજીભાઈ બમનજીને તા. ૧ જાનેવારી ૧૯૨૨ ને ખેસતે વરસે નામદાર શહેનશાહ તરફથી “ સર નામદાર ” નો માનવંત ખીતાબ બક્ષવામાં આવ્યો હતો, તે કારણને લીધે મુંબઈના થોડાક પારસી ગૃહસ્થોએ પોતાના તરફથી તેમને મુબારકબાદી સાથે એડ્રેસ આપેલું હતું. સર ધનજીભાઈ બમનજીને મળેલા માન માટે ખેશક સૌ પારસીઓ ખુશી થયા છે, પરંતુ મુંબઈમાં તેમને અંગ્લુમનને નામે તથા અંગ્લુમનની તરફથી એડ્રેસ અપાયેલું નોહતું. હવે એ ગૃહસ્થને ભરૂચ સાથે કંઈ લેવા દેવા નથી, ભરૂચમાં કોઈ ઝોળખનારા પણ થોડાજ

માણસો હશે, અને જે કોઈ હશે તે તો પરગામ સાથે વેપાર ચલાવનારા સખસો હશે. જાનેવારી ૧૯૨૨ માં શેઠ આદરજી મુંબઈમાં હતા, તેમણે તથા તેમના ગોઠીઆ ત્રસ્ટીઓએ ભરૂચની અંગુમન તરફથી અને અંગુમનને નામે એક એડ્રેસ સર ધનંજીભાઈને આપી આવ્યા હતા. એ કામમાં અંગુમન તો કશા હિસાબમાં નોહતી. અંગુમનને જરાપણ પુછવામાં આવ્યુંજ નોહતું. ન્યુસપેપરોમાં જ્યારે એ હકીકત બહાર આવી ત્યારે લોકોને ખબર પડી હતી. ભરૂચની અંગુમન તો “રાંડીરાંડ ડોસી” કરતાંયે નપેતર છે, ને તેના ધણા દાખલા છે. આશા છે કે હવેની ઉધરતી ઓઝાદ આવી તાબેદારીથી છુટા થઈને સ્વમાન સાથે કામ લેશે. ભરૂચના ત્રસ્ટીઓએ આવી રીતે પરભાઈ કામ કીધું તે વાત લોકોએ જાણી છતાં બખડી બકીને ખેસી રહે એ કેવી વાત કહેવાય? શું તેઓ એમ ધારે છે કે તેમની બલ-મનસાઈનો બદલો ખુદાને ત્યાં મળશે? અને તેઓ ચુપકીદીથી ખેસી રહ્યા તેથી હવે ટ્રસ્ટીઓ ફરી તેમ નહિ કરશે? જો તેમ ધારતા હોય તો એ તેમની સમજદેર છે. આ સંબંધમાં અત્રે લખવું દુસ્ત જણાય છે કે અંગુમનનું ત્રસ્ટીડ હમણાં થયું તેમાં સૌથી છેલ્લી કલ્મ ધણીજ અગત્યની છે, અને તેને એડ્રેસની સાથે ભારે સંબંધ છે.

“હાલનો ખરડો અંગુમનમાં જે પસંદગી સાઈ મુકેલો છે અને જે છેવટે પસંદ થઈ મંગુર રહે, તેમાં જે જે હકો ટ્રસ્ટીઓને આપવામાં આવ્યા હશે, તે હકો મુજબ તેઓ નવા બંધારણ મુજબ અમલ કરશે, પણ તે ઉપરાંતના જે હકો ટ્રસ્ટીડમાં દર્શાવ્યા નહિ હોય તે સર્વ તમામ હકો અંગુમનના છે એમ સમજવાનું છે, અને તેવા કોઈપણ હક અંગુમનની બહાલી વગર ટ્રસ્ટીઓ પ્રાપ્ત કરી શકશે નહિ.”

પ્રથમ તો સાધારણ અક્ષયથી પણ સમજવાનું છે કે ટ્રસ્ટીડથી જે અધિકાર ખાસ આપવામાં આવેલો હોય તેજ અધિકાર ટ્રસ્ટીઓએ ચાપરવાનો તથા ચલાવવાનો છે, અને તે સીવાયની તમામ બાબતનો

અધિકાર અંગુમનનો છે એમ ખુલ્લી વાત છે. તે છતાં ઉપર ટાંકી ખતાવેલી કલમ તો વળી સાફ ચોખી છે કે તે હડાપણથી લાંખી નજર રાખીને મંજુર થઈ હતી. તા. ૨૭ ઓગસ્ટ ૧૯૨૨ ની અંગુમનની મીટીંગમાં શેઠ ખમનસા જમારપણએ એજ કલમ બાબત ચેરમેન ખાન બહાદુર આદરજીનું ધ્યાન ખેંચ્યું હતું કે તા. ૬ અક્ટોબર ૧૯૧૯નાં “જામે જમશેદનાં” પાના પંદરના કોલમ પાંચમાં તે કલમ છપાયેલી છે, જે મીટીંગમાં તે પસાર થયેલી હતી, તે મીટીંગમાં “જામે જમશેદનો” રીપોર્ટર હાજર હતો તેના રીપોર્ટમાં એ કલમ છે અને વળી તે રીપોર્ટરને મુજબથી ખાસ બોલાવનાર તો ત્રસ્ટીઓ પૈકી એક ગૃહસ્થ હતા. એવી રીતે હકીકત છતાં એ કલમ શા માટે રજીસ્ટર થયેલા ત્રસ્ટીડમાં દાખલ કરવામાં આવી નથી, અને તેનો શા ખુલાશો છે ? સરદાર આદરજીએ ખુલાસો કીધો કે “જામે જમશેદના” રીપોર્ટ ઉપર અમારું ધ્યાન ખેંચાયું નોહતું. અમે તે પેપર વાંચીએ ત્યારે જાણી શકીએ, પેપરવાળા ગમે તે છાપે તેને ખોટા પાડવાનું અમારું કામ નથી વીગેરે વીગેરે.

આ તકરારી કલમ બેશક ઘણીજ અગત્યની તથા ખાસ મુદ્દાસર છે. તેની જરૂર વીધે બે મત હોઈ શકેજ નહિ. એ બાબતમાં ગમે તો “જામે જમશેદ”ના રીપોર્ટરની ભુલ હોય, અગર તો તે વખતે પ્રમુખ થયેલા ને તે સંબંધી તમામ કામના ચેરમેન તથા મેનેજીંગ ત્રસ્ટીની ગફલતી હોય. આ રીપોર્ટર પોતે મીટીંગમાં હાજર હતો તેનો તમામ રીપોર્ટ જે “જામે” માં છપાયેલો છે તે પુરતી રીતે બરાબર હતો. એ રીપોર્ટરથી આ કલમ ખોટી રીતે દાખલ કરવાનું બની શકેજ નહિ. શું એ રીપોર્ટરને ઉંઘમાં સ્વપ્નો આવેલો હતો ને તેની અસરથી તેમણે ઉંઘમાંથી બરકરાર થઈને તે લખી કહાડી હતી ? એવું ધારવું હસવા સરખું છે. ખીજી બાજુ તપાસીયે તો જણાય છે કે આ તકરારી કલમથી ત્રસ્ટીઓની સત્તા તથા હકુમત ઉપર એક જાતનો લેખી અંકુશ ખાસ મુકેલો છે, તે વાત દેખીતી

રીતે હરકોઈ ત્રાહીત સખસ પણ કચ્છલ કર્યા વગર રહેશેજ નહિ. હવે રીપોર્ટરનો આવેલો રીપોર્ટ સાચો છે કે મીટીંગનું પ્રોસીડીંગ લખવામાં સરતચુક થઈ છે તે અત્રે નક્કી કરવું મુશ્કેલ છે. સમજદાર માણસો પોતપોતાના મગજ મુજબ વિચાર કરી લેશે.

“ જામે જમશેદ ” પેપર તો ગોયા પારસીઓનું પેપર છે. તે મુંબઈ તેમજ મુકસીલમાં ઘેરેઘેર વંચાય છે; પણ આ બાબત ઉપર ખાનખલાદુરનું ધ્યાન ગયલું નહિ, એટલે કાંઈ ઇલાજ નહિ. પણ હવે જ્યારે એ શેડે વાત બાણી છે અને રીપોર્ટર તો મુંબઈના એક મોભાવાલા પેપરના ખાસ આડત્યા તરીકે ભર્ય આવેલો હતો અને તે સખસને આવી જરૂરી બાબત ઉપર વગર આધારે અને વગર કારણે દાખલ કરવાનો કાંઈ સખબ હતોજ નહિ, તો એ રીપોર્ટરને ઈનસાફ આપવા ખાતર તો કચ્છલ કરવું જોઈતું હતું કે એવું બનેલું હશે અને તે બાબત એકદમ દાખી દેવી જોઈતી નોહતી, અને પેપરના રીપોર્ટરને તુચ્છકારી કહાડવો જોઈતો નોહતો. કદાચ રીપોર્ટર ભુલ કરે તે સેજસાજ શબ્દો તથા વાક્ય રચનામાં, રાતનો વખત થઈ જવાથી થાકી ગયાને લીધે કરે, પરંતુ એક આખી કલમની કલમ વગર આધારે દાખલ થઈ જાયજ નહિ, અને કહેવત છે કે “વાસીદે સામેલું જાય” તેવું બનવા પામે નહિ. હવે દીલગીરી સાથે અત્રે કહેવું પડે છે કે જે અંગુભનમાં પાણી હોય તો એ બાબતનો ફેજ જુદોજ આવે, ને તે ઉપલક ઉડી જાય નહિ. કખી જે અંગુભનમાં કાંઈ સ્વમાન હોય તો એ બાબતનો ઇલાજ તાબડતોબ કરી શકે ને તેના રસ્તા ધણુએ છે, અને વળી ધણુ સહેલા પણ છે. પણ બીચારી અંગુભન શું કરે! માટે આ બાબત આટલેથી અત્રે પડતી મુકવી જોઈએ.

ત્રસ્ટીડ મુજબ મતપત્રિકાથી તા. ૪ થી જુન ૧૯૨૨ ને રાજ બે ત્રસ્ટીઓની ચુંટણી આ પહેલવહેલી થવા પામી હતી તેનાં પરિણામે અંગુભને બે મહસ્થાને પસંદ કીધેલા જાહેર કીધા હતા,

એમાં એક ઉમેદવાર નાઉમેદ થવા પામ્યા હતા. ચુંટાયલા સખસોએ જે ક્ષેત્રે મેળવી હતી તે મત પત્રીકાનાજ પુનઃપ્રતાપે હતી, કારણ કે નાઉમેદ થયલા ઉમેદવાર તો મોટા વગવાલા અને કરતા કારવતા-ઓના દોસ્તદાર હતા, ને તેમની ક્ષેત્રે તો દરેક વાતે નક્કી જેવી ગણાતી હતી. પરંતુ મતપત્રીકાના અંધારા ગોળામાં કોઈની સરમ મરવત ઝાઝી ચાલતી નથી. પહેલ વહેલી આજ વખત અંગુમને પોતાની સ્વતંત્રતા બતાવી છે અને આશા છે કે હવેથી વધારે હીંમત ધરીને કામ લેશે.

ત્રસ્ટડીકની ઝપાઝપીમાં કેટલાક હીંમતવાન સખસોના દીલમાં નવું લોહી આવેલું જણાયું હતું, અને મી. કેપુસર જમસેદજી નરી-માન કાપડીઆએ તો તા. ૪-૬-૧૯૨૨ ની નવી ચુંટણીના થોડા દીવસ અગાઉ એક મદેહનજર છપાવીને અંગુમનના મતદારોને કેટલીક નોંધ લેવા જોગ બલામણો કીધી હતી. તેમાં લખેલું હતું કે, “અંગુમનનું હિત હેઠે ધરી પક્ષાપક્ષીનો વિચાર દુર કરી, મામા” “માસીનાં મંડળને નહિ જોડતાં સ્વતંત્ર વિચારથી કામ કરો તો” “અંગુમનનું દરેક કામ ધણુંજ મુસ્તકીમ થશે, અને પાછળથી” “કોઈપણ સાહેબોને બોલવાનું રહેશે નહિ.” આવા નેક વિચાર મુજબ પ્રથમથીજ કામ ચાલેલું હતે તો કશી પણ તકરાર ઉભી થવા પામતેજ નહિ. શાખ્વાશ છે મી. કેપુસર જમશેદજીને.

ભરૂચ શહેરમાં કોઈપણ દિવસે પંચાતનો હિસાબ અંગુમનની મીટીંગમાં રજુ થયેલો નથી. અમદાવાદ, વીગેરે શહેરમાં દર વરસે અંગુમનની મીટીંગ મળે છે અને તેમાં હિસાબ રજુ થાય છે, તથા એ હિસાબ તપાસનાર ઓડીટરનો રીપોર્ટ પણ મુકવામાં આવે છે ને તે ઉપર વીવેચન થઇને હિસાબ અંગુમન મંજુર કરે છે. ભરૂચના ઓડીટરે તો ફરીયાદ કર્યા કરે છે કે અમારો રીપોર્ટ તો માત્ર કાઠ-લમાં બાંધવા સાઈ મેનેજિંગ ત્રસ્ટી ઉપર જાય છે અને અમારી મેહેનત તથા વખતની બરબાદીનો આ એક નમુનેદાર બદલો અમને

મળે છે. હવે ત્રસ્ટડીડ બનેલું છે એટલે આશા છે કે હીસાબ વરસો વરસ તે મુજબ તૈયાર થઈને ઝોડીટરના રીપોર્ટ સાથે અંગુમન આગળ મુકવાની ત્રસ્ટીઓ તરફથી મહેરબાની થશે.

દીલગીરી સાથે અત્રે લખવાની ફરજ પડે છે કે ભરૂચના પાર-સીઓમાં જાહેર હિંમત (Moral Courage) જેવું કશુંએ નથી. કબી હરકોષ્ટ બનાવથી તેઓ વાજબી રીતે નાખુશ થાય છે તો પીઠ પાછળ કે બજારમાં બડબડાત કર્યા કરે છે, પરંતુ હિંમત ધરીને તે બાબત મેદાનમાં કોઈ લાવતું નથી. આથી કરીને દરેક રીતે કામ જાહેને જાહે ખીગડવાનો સંભવ રહે છે, પરંતુ હિંમતથી કામ લેવાય તો તેવા નાખુશી ઉપજવનારા બનાવો બનવા મુશ્કેલ થઈ પડે છે તે વાત તેઓના લક્ષમાં રહેતી નથી. જુઓ કે અંગુમને હિંમત ધરી તો ત્રસ્ટડીડમાં ખાનગીહાદુર સોરાબસાની કમીટીને ફત્તેહ મળી હતી. તેમજ વળી ત્રસ્ટીઓએ વગર અધિકારે ચુંટણીના પત્રકો બહાર પાડ્યા તથા ચુંટણીની રૂલો બનાવી તેનો અમલ કરી દીધો હતો, તે બાબતમાં પણ અંગુમને મક્કમ હાથે કામ લીધું તો તે બાબતમાં પણ દરખાસ્ત લાવનારાને જશ મળ્યો હતો. હિંમત રાખીને કામ કરે તેને ખોદાતાલા ફત્તેહ આપનારો માલીક છેજ. હાથ જોડી બેસી રહી પીઠપાછળ બબડવાથી કોઈ કાળે સારાં ફળ નીપજ્યાં નથી એ વાત સિદ્ધાંત છે. અંગ્રેજીમાં કહેવત છે કે A man's wife is to him what he makes her; એટલે કે એક સખસ જેવી રીતે પોતાની બાયડીને બનાવવા માંગે તેવી રીતે તે નીવડે છે. કબી જો તે મરદ તેને બેવકુશીથી પોતાની શેઠાણી બનાવી દેય છે, તો પોતાને હંમેશનો તેનો ફરમાબંદો થઈને રહેવું પડે છે. અને જો જુદી રીતે બનાવે છે તો તે ઝોરત તેની તાબેદાર થઈને રહે છે. અરસપરસનો સંબંધ જેવી રીતે ધણીધણીઆણીમાં રહેલો છે તેવીજ જાતનો સંબંધ સમસ્ત અંગુમન અને ત્રસ્ટીઓ વચ્ચેનો છે અને એ બેમાં જે નીતીવાન, અક્કલવાન, હિંમતવાન હોય તેજ જીતી શકે છે. વળી એ

ખેઉમાં કામ લેવાની કુનેહ તો એક ગૃહસ્થને શોભે તેવી હોવી જોઈએ. ‘ગૃહસ્થાઈ’ શબ્દમાં ધણા ગુણો સમાયલા છે. એક વિદ્વાન લખી ગયો છે કે “ગૃહસ્થ” તો પેલા સખસને કહેવો કે જે (Who thinks of himself the last and the least) ખુદ પોતાની જાતને માટે સૌથી છેલ્લો વિચાર કરે છે, ને તે વળી ખીજ સૌ કરતાંયે ઓછો વિચાર ધરાવે છે, તે સખસ ખરો ગૃહસ્થ છે. તે કબી એથી ઉલટો ચાલી એમ કહેવડાવવા માંગે કે મને સૌથી પહેલો ગણો તથા મને સૌ નમો, અગર હુંજ કહું છું તે ખરું ને તેજ ખરું ને તેજ મુજબ થવું જોઈએ, તેમજ વળી દરેક બાબતનો અધિકાર પણ મારાજ હાથમાં રહેવો જોઈએ, તો તે સખસમાં ગૃહસ્થાઈ નથી એમ સમજી લેવું જોઈએ. વળી ગૃહસ્થની (Character) ચાલચલગત તથા રહેણીકરણી પણ એવી જોઈએ કે જેથી સર્વ કોઈ ખુશીથી તેને નમે, તેના ઉપર વીશ્વાસ રાખે ને તેના વિચાર ઉપર દોરાવાને રાજી હોય. ધનદોલત કરતાં પણ ચાલચલગત અને રહેણીકરણી ધણી વહાટી છે. ખટપટથી કામ જોગ ફતેહ મેળવવામાં કોઈ આખર આવતી નથી. એક વખત આખર ગઈ તો પાછળથી તે મળતી નથી. આપણા લોકોમાં ધણા જણા તો એમ સમજે છે કે પૈસો ટકો અને અધિકાર છે તો સૌ કોઈ છે, અને તેથી આખર પોતાની મેળે ઘેર પુછતી આપણી પાસે આવે છે. એ વાત તદ્દન ભૂલ ભરેલી છે. એક વિદ્વાન લખે છે કે:—

When wealth is lost, nothing is lost,
When Health is lost, something is lost,
When Character is lost, everything is lost.

જો દોલત ગુમાવી તો સમજવું કે કશુંએ ગયું નથી.

જો તંદોરસ્તી ગુમાવી તો સમજવું કે કંઈક ગુમાવ્યું છે ખરું.

જો આખર ગુમાવીતો સમજવું કે બધી વાતે પાયમાલ થયા છીએ.

આ ઉપરથી જોવામાં આવશે કે દોલત ઠગ્ગા હિસાબની ચીજ નથી, તેના માલીકને નમવામાં કોઈ ફજા નથી. જો તંદોરસ્તી ગુમાવી

તો દુનીયાની એક ન્યામત ખોયા ખરાબર છે. માટે જેમ તંદરેસ્તી સાથે ચેહડાં કહાડવાં નહિ, તેમ આખર સાથે પણ રમત રમવી નહિ. આખરની હાની થઇ તો દુનીયામાંથી ઉખડી ગયા સમાન ગણવાનું છે. ખરી આખર સૌથી મોટી વાત છે. એક અદના સખસ પણ પોતાની ચાલચલગતથીજ પોતાની આખર એવી મોટી બાંધી શકે છે કે તેવી એક શ્રીમંત માણસ પોતાની દોલતથી તે મેળવી શકતો નથી. માટે ગરીબ તથા તવંગરે આખર હમેશાં સાચવવાની છે. આખર ચીજ એવી છે કે તેને એક મીનીટ પણ હડસેલીને બાબુપર નાંખનાર સખસનું પાણી ઉતરી જાય છે માટે. અંબુમને હમેશાં કામ લેવું તે તો અહસ્થામને જાજે તેવી રીતે બાઆખર સાથે પોતાની ટેક તથા સ્વમાન સાચવવું જોઇએ અને પોતાના જે વ્યાજબી હકો હોય તે સારી પેઠે નજરમાં રાખીને સંભાળતા જવું અને નહિ કે ‘ખોટું કરનારને ખુદાતાલા ખૂશ’ એવા વિચાર રાખી હાથ જોડીને બેસી રહેવું.

છેવટે આટલું તો કહેવું જોઇએ કે ટ્રસ્ટીડ બાબતમાં જ્યારે લોકો તરફથી ઉધરાણાનું લીસ્ટ કરતું થયું ત્યારે સરદાર ખાનબહાદુર આદરજી દલાલ પોતે છાપામાં વગર કારણપ્રથમ દોડી જઇને લોકોને સજુરી પકડવાનું પાછું લેકચર આપવા નહિ બેઠા હોત તો જે દરજ્જે છાપાછાપી ચાલી ગઇ હતી તેમ થવા પામતે નહિ. આ તકરાર સંબંધી થયલા લખાણો ઉપર આધાર રાખીનેજ આ દીખાચો લખવામાં આવ્યો છે, ને તેમાં શક્ત સાદેસાદી હકીકતો દાખલ કરેલી છે, અને તે ઉપર કોઈપણ જાતનું પોલીસ ચહડાવવામાં આવ્યું નથી, કે જેથી કોઈપણ સખસને માઠું લાગે, અગર તેની લાગણીને દુઃખ ઉપજવાનું કારણ મળે. કેમકે તેમ કરવાનો જરાપણ ધરાદો છેજ નહિ મુજા મતલબ તો એટલીજ છે કે ભર્યના પારસીઓની ઉધરતી અને ભવિષ્યની ઓલાદ આ લખાણથી બોધ લઇને બાહીંમત તથા આખરથી દુનીયામાં પોતાનો વહીવટ કરતાં શીખે, અને તે મુજબ ચાલીને અંબુમનને ચહડતી પંકતી ઉપર લાવી મેલે. આમીન.

ભરૂચની અંબુમનનો પોકાર.

(સાંજ વર્તમાન તા. ૧૨-૭-૧૯૧૬.)

“ સાંજ વર્તમાન ”ના અધીપતી જોગઃ—

સાહેબ,

થોડી મુદત ઉપર મુંબઈનાં જાણીતા લેખક અને વકીલ શેઠ રસ્તમજી અરજેરજી પેમાસ્તરે એક લખાણ કરી ભરૂચ શહેરની જીની દરેમહેર તથા જીના દોખમાની હાલત તરફ અત્રે જે બેદરકારી બતાવવામાં આવે છે તે વાત જાહેરમાં લાવી પોતાનો અભિપ્રાય બતાવેલો કે “જ્યાં સુધી ભરૂચની પારસી પંચાયતનાં ફંડનું ટ્રસ્ટીડ થાય નહિ ત્યાં સુધી કદી પણ મામલો સુધરવાનો નથી અને આવા જરૂરી કામને માટે નાણાંની સગવડ થનાર નથી.” આ એમનું કહેવું બરહક છે. ગયા જાનેવારી માસમાં અમારા શહેરના એક વકીલ શેઠ આલમશાહે વર્તમાન પત્રમાં એ બાબત ઉપર સખત લખાણ કરેલાં હતાં, પણ લાગતાવળગતા ઉપર હમેશ માફક તેની કશી અસર થઈ નથી. જે ટ્રસ્ટીડ થાય તો કાયદાસર કામ કરવું પડે. હાલમાં તો કોઈ પુછનાર છેજ નહિં.

ભરૂચમાં હાલમાં ટ્રસ્ટીઓની ઓર્ડ એવી બનેલી છે કે એકે જે કાંઈ કંઈ તેને બીજાઓ “આમીન” બોલી વધાવી લઈ ઉચકી લે છે અને તે કારણે ટ્રસ્ટ જેવા જરૂરી કામો થતાં નથી.

જનરલ ફંડનાં નાણાં કેવા કેવા કામમાં વપરાય છે તે કોઈની જાણમાં આવતું નથી કેમકે ખર્ચની બાબતમાં અંબુમનમાંથી કોઈએ પુછતું નથી અને હિસાબ લાંબી મુદતે બહાર પડે છે તેમાં ખર્ચની તપસીલ આવતી નથી કે જેથી કોઈ વાંધો લઈ શકે. વળી હાલમાં

એક નવી જાતનું ચેટક લાગ્યું છે કે અંગુમનના ખર્ચે પરગામના ઉઠીઆણા થાય છે અને મરનારની તસવીરો મુકાય છે, અને તેમના સગાઓ ઉપર તારો મુકવામાં આવેછે અને અગીઆરીઓમાં ભલતી ભલતી સખીઓ મેલવાનું જાણે ઘેલાપણું લાગ્યું છે. દાખલા તરીકે મુંબઈમાં હાલમાં ટાઉન હોલમાં જે મીટીંગ બોલાવવામાં આવી હતી તેમાં પણ મેનેજીંગ ટ્રસ્ટીના નામનો તાર ટાઉન હોલની સીડી ઉપર બાગે ખુલ્લું વંચાયેલો હતો. ખુદ મુંબઈ શહેરમાં એ મીટીંગ મુંબઈ ઘણા દિવસો થયાં સખત મતફેર જાહેર થએલો છે ત્યારે ભરૂચના મેનેજીંગ ટ્રસ્ટીને ભરૂચની અંગુમનને માંહે મેલવવાની શી જરૂર હતી અને શું અધિકાર હતો તે સમજાતું નથી. વિચાર કરો કે અંગુમન ઠરાવ કરે છે કે પંચાતના નાણાંનું ટ્રસ્ટીડ બનાવવું, તે વાત હવામાં ઉડી જાયછે. વળી ખુદ ટ્રસ્ટીઓ કેટલાક ઠરાવ કરે છે તે દફતરમાંજ રહે છે. કેટલીક મોટી બાબતના ઠરાવો ઝટપટ સરક્યુલરથી મતો લેવાઈને પસાર થઈ જાયછે, પણ મીટીંગ ભરીને તકરારપર લાવવામાં આવતી નથી અને લોકો પેપરમાં ફરીઆદ કરે છે તે ઉપર પણ ખીલકુલ ધ્યાન અપાતું નથી.

હવે અંગુમને કપો રસ્તો પકડવો તે સમજ પડતી નથી. માટે જો મહેરબાની કરીને કોઈ સાહેબો વિચાર કરીને સારી સલાહ આપે તો બહુ સાફ.

અત્રેના એક ગ્રહસ્થને એ બાબતમાં પુછતાં તેમણે ટુંકો જવાબ દીધો “A man's wife is to him what he makes her” એટલે કે એક માણસ જેવી રીતે પોતાની ઘણીઆણીને કેળવે છે તેવી તે બને છે અને ચાલે છે. જો અંગુમનમાં જરાપણ પાણી હોય તો ટ્રસ્ટીઓ અંગુમનને બાબુપર મેલે નહિં.

ભરૂચ પારસી પંચાતનું ટ્રસ્ટડીડ.

શ્રી ભરૂચ શહેરની પારસી પંચાતના ફંડનું ટ્રસ્ટડીડ બનેલું નથી, ને તે કરાવવા સાડ અંગુમને ધણા વરસો થયાં કરાવ કરેલોછે પરંતુ આજસુધી તેનો અમલ થયેલો નથી, ને કેટલાક ગ્રહસ્થો આ બાબતમાં મેહેરબાન મેનેજીંગ ટ્રસ્ટી સાહેબને લખ્યા કરે છે, પણ તે ઉપર કંઈ લક્ષ અપાતું નથી. માટે હમો નીચે સહી કરનારા શહેર ભરૂચના રહીશો આ ઉપરથી અમારો વિચાર બતાવીએ છીએ કે ટ્રસ્ટડીડ જેમ બને તેમ તાકીદે થવું જોઈએ, અને તેને માટે અંગુમનની મીટીંગ તાકીદે બોલાવવી એવી અમારી ખાચેશ છે તે હમો બતાવીએ છીએ.

ભરૂચ તા. ૭ મી સપ્ટેમ્બર સને ૧૯૧૮.

રતનજી ફરદુનજી	M. E. Alamshaw.
જમસેદજી રા. વખારીઆ.	દીનસાહ પેસ્તનજી કુંગાજી
જહાંગીર જમસેદજી કુંગાજી	જહાંગીર દીનસા દલાલ
સોરાબજી બમનસા જીનવાલા	ફરામજી દીનસાજી ખંબાતા
શાપુરજી મંચેરજી કુંગાજી	આદરજી એદલજી મારસલ
પેસ્તનજી દીનસાજી કુંગાજી	મંચેરજી જમસેદજી
ખરસેદજી એદલજી લાકડાવાલા	રસ્તમજી રતનજી મારસલ
મેરવાનજી મંચેરજી પોસ્ટવાલા	દીનસાહ રસ્તમજી લાકડાવાલા
ફરદુનસા પેસ્તનજી બર	અરદેસર જમસેદજી કુંગાજી
સોરાબસા મંચેરજી મવડાવાલા	દારાસા જીવાજી હાથી
પીરોજસા અરદેસર મહી	નસરવાનજી બમનસા કુંગાજી
બમનજી ફરામજી કેલાવાલા	કેખસર જમસેદજી કાપડીઆ
જેહાંગીર અ. ગાંધી	અરદેસર બેજનજી કાપડીઆ
નસરવાનજી સોરાબજી કાપડીઆ	માણિકસા પીરોજસા કાપડીઆ
માણિકસા મંચેરસા મારસલ	મોબેદ ડોસાભાઈ મેરવાનજી

બમનસા બેજનજી કાપડીઆ
દારાસા દીનસાહ

પીરોજસા પેસ્તનજી કાપડીઆ
ખરસેદજી જીવાજી

પીરોજસા કાવસજી

સોરાખજી રતનજી ગાંધી
ફરદુનજી રતનજી ફરદુનજી

જમસેદજી રસ્તમજી હીરામાણેક
દીનસાજી રતનજી

અરદેસર રસ્તમજી કામા

સાપુરજી હોરમસજી દલાલ

પેસ્તનજી મેરવાનજી બફરીઆ

સોરાખજી ધનજીસા જમાદાર

નવરોજજી હોરમસજી

મોખેદ જમસેદજી મેરવાનજી

રસ્તમજી બેજનજી કાપડીઆ

પીરોજસા નસરવાનજી અંકલેસરીયા

રતનજી શરામજી

હોરમસજી બેજનજી

આદરજી કાવસજી હોરમસજી

ઉકાજલાલના

એન. ડી. દસ્તુર

દોસાભાઈ હીરાજી ગમીર

માણેકજી દીનસાજી

મેરવાનજી કાવસજી

દારાસા પીરોજસા કાપડીઆ

સોરાખજી દીનસાજી કેલાવાલા

એરચસા પીરોજસા વખારીઆ

પીરોજસા બેરામજી કામા

બેજનજી ધનજીસા દસ્તુર

જમસેદજી રતનજી સાહના

ફફીરજી અરદેસરજી કાપડીઆ

દા. કેખસરના.

ખરસેદજી રતનજી

સોરાખજી દીનસાજી દસ્તુર

નસરવાનજી માણેકસા ભગત

રસ્મજી ટેમુલજી

ફરદુનસા બેજનજી

સોરાખજી શરામજી કાપડીઆ

દીનસાજી કેરઆદજી

સાપુરજી સોરાખજી દારવાલા

મોખેદ બરજોરજી નસરવાનજી

નરીમાન દારાસા કેલાવાલા

દીનસાજી પેસ્તનજી ગાંધી

સાવકસા સોરાખજી

હોરમસજી રસ્તમજી દારવાલા

દારાસા ધનજીસા મોખેદ

હોરમસજી ફફીરજી ગાંધી

અરદેસર સોરાખજી

ધનજીસા બમનસા

રસ્તમજી મંચેરજી

માણેકસા બમનસા કાપડીઆ

જંગીરજી કાવસજી

સોરાખજી ધનજીભાઈ જમાદાર

દારાસા નવરોજી
 અરદેસર જમસેદજી
 જેહાંગીર નવરોજી દાણવાલા
 અરજોરજી બમનસા ગાંધી
 ફકીરજી ટેમુલજી જાફરીઆ
 ગુસ્તાદજી ફરદુનજી
 મોખેદ પીરોજસા મેરવાનજી
 નવરોજી જમસેદજી
 દાદાભાઈ અરદેસર કેલાવાલા
 દીનસાજી અરદેસરજી કેલાવાલા
 પીરોજસા અરસેદજી ઘડીયાલી
 હોરમસજી રતનજી લાલા ગાંધી
 અરદેસર પેસ્તનજી ગોની
 બમનસા દી. મવરાવાલા
 રસ્તમજી કાવસજી દસ્તુર
 એરચસા બમનસા ગાંધી
 નવરોજી રસ્તમજી ગાંધી
 નસરવાનજી ફકીરજી
 અરજોરજી માણેકજી ગાંધી
 દારાસા નસરવાનજી
 ફકીરજી પીરોજસા ફોજદાર
 ધનજીસા અરસેદજી દાણવાલા
 સોરાબજી નસરવાનજી
 એરચસા અરદેસર ભચ્યા
 અરજોરજી નવરોજી કેલાવાલા
 અરસેદજી હોરમસજી દસ્તુર
 નવરોજી પાલનજી

દીનસા મેરવાનજી
 દીનસા દોસાભાઈ
 હીરાજી હોરમસજી
 પીરોજસા કાવસજી દુધમલ
 નરીમાન સેરીઆદજી ગાંધી
 ધનજીસા દોસાભાઈ કાપડીઆ
 મોખેદ માણેકસા નસરવાનજી
 મીનોચેહર આદરજી કાપડીઆ
 બમનસા દીનસાજી ઘડીયાલી
 નવરોજી જમસેદજી ગાંધી
 દીનસાહ હોરમસજી ગાંધી
 નવરોજી અરસેદજી કાપડીઆ
 અરસેદજી માણેકજી દાણવાલા
 માણેકજી દોરાબજી ગાંધી
 નસરવાનજી પીરોજસા
 દારાસા કેખસર દરબારી
 એન. એ. દસ્તુરની કું.
 અરદેસર બમનજી મીસ્ત્રી
 રસ્તમજી દારાસા જીવાજી
 જેહાંગીર દો. કાપડીઆ
 રસ્તમજી એનનજી દાણવાલા
 રસ્તમજી અરજોરજી કાપડીઆ
 હોરમસજી જમસેદજી કેલાવાલા
 ધનજીસા અરદેસર કામા
 જમસેદજી ફરદુનજી
 કુવરજી દીનસાજી દુધમલ
 અરજોરજી દીનસાજી ગાંધી

સોરાળજી ડોસાભાઈ
 એરચસા નવરોજી ગાંધી
 કાવસજી માણુકજી સુરતી
 નવરોજી પીરોજસા મોબેદ
 નસરવાનજી બેરામજી કપ્તાન
 અરદેસર લીમજીભાઈ
 હોરમસજી કાવસજી ગાંધી
 જહાંગીરજી રસ્તમજી કાપડીયા
 રતનસા રસ્તમજી દારવાલા
 પીરોજસા સોરાળજી
 અરદેસર પીરોજસા
 રસ્તમજી સેરીયારજી અંકલેસરીઆ
 જહાંગીરજી જમસેદજી દસ્તુર
 જહાંગીર રસ્તમજી દસ્તુર કામદીન

ધનજીસા ઉકાજી કાપડીઆ
 આદરજી અરદેસરજી
 ધનજીસા મંચેરજી કેલાવાલા
 દારાસા રસ્તમજી કેલાવાલા
 ખરસેદજી દીનસાજી પાઘડીવાલા
 આદરજી એદલજી
 માણુકજી મંચેરજી મુનસી
 એરવદ પેસ્તન પી. વાઘ
 પેસ્તનજી દીનસાજી હુંગાજી
 યમનસા ખરસેદજી કાપડીઆ
 ગુસ્તાદજી બેરામજી મેનેજર
 નરીમાન આદરજી કાપડીઆ
 સોરાળજી જમસેદજી
 રસ્તમજી મંચેરજી લાકડાવાલા

મહેરબાન ખા. ખા. આદરજી મંચેરજી દલાલ તે ભર્યની પારસી અંગ્રુમનના ફંડના મેનેજંગ ટ્રસ્ટી સાહેબ—ભર્ય.

સાહેબ,

આપ સાહેબનો મહેરબાની ભરેલો કાગલ નંબર ૪૦૩ તા. ૬ હી સપ્ટેમ્બર ૧૯૧૮ નો પહોંચ્યો છે, તે માટે આપ સાહેબનો આભાર મારી તેના જવાબમાં તસદી આપવાની નીચે મુજબ:—આપ સાહેબના કાગળનો ભાવાર્થ નીચે મુજબ સમજવામાં આવે છે.

(૧) અંગ્રુમનનાં ફંડનું ત્રસ્ટીડ થવુંજ જોઈએ એવો તમામ ત્રસ્ટી સાહેબોનો અભિપ્રાય છે, ને આપ સાહેબ ધણા ખુશી સાથે બનતી જોગવાઈથી તે તૈયાર કરાવા તજવીજમાં છો.

(૨) આજ સુધી ત્રસ્ટીડ બની શક્યું નહિ, તેનું મુખ્ય કારણ એ જે ખાનગી તેમજ અંગ્રુમનનાં ભારી કામના બોજથી આપ સાહેબને તેમજ જોડીઆ મેનેજંગ ત્રસ્ટી સાહેબને અવકાસ મળેલો નહિ, અને

(૩) ત્રસ્ટીડ હજુ સુધી તૈયાર થયલું નથી તે કારણના લીધે અંગ્રુમનને કાંઈ નુકસાન થયલું નથી.

હવે પહેલી બાબત વીષે અમો જાણીને ધણા રાજ થયા છીએ કે ત્રસ્ટીડ બનાવવામાં આપ સાહેબની કમાલ ખુશી છે, પરંતુ એ મીઠી વાત ધણાં વરસો થયાં સરવે લોકોને મશહુર છે. જે કોઈ સખ્સ પરપુછ કરે છે, તેને વરસો થયાં એવોજ જવાબ મળે છે, ને તેના દાખલા ધણા હમારી પાસે મોજુદ છે. હવે પાકપરવરદેગાર આપ સાહેબની નેક મુરાદ જલદીથી બર લાવે એવી હમારી દુવા છે, પરંતુ લાંબા વખતની હકીકત ઉપર નજર કરતાં હમને તો ખાતરી છે કે

અમો તેમજ હાલના ત્રસ્ટી સાહેબો આ ફાની દુનીઆ છોડીને પાક-
દાદારની દરગામાં હાજર થઈશું ત્યાં સુધી એ ત્રસ્ટડીઃ બનવાનું નથી.
વળી ભરૂચની આખી અંગુભનનું એજ રીતનું માનવાનું છે, ને તે
વાત આપ સાહેબની જાણ બહાર નહિ હશે.

ખીજી બાબત વીધે વિચાર કરતાં માલમ પડે છે કે ગઈ સાલમાં
મી. માર્શ્વેક્સા પીરોજસા કાપડીઆએ એજ બાબતમાં લખાણ કર્યું
તેનો એવો જવાબ મળેલો હતો. તેના પ્રતિકરમાં જે લખાણ તેમણે
કરેલું હતું, તે આ જગ્યાએ બંધ બેસતું થઈ પડશે, તેથી હમારે જ્યાદા
કહેવાનું રહેતું નથી. તે એ છે કે ખુદ પંચાતનું કામ કાંઈપણ રીતે
ભારે નથી, ને તે કારણના લીધે કુરસદનો સમગ્ર ઉભો થઈ શકતો
નથી, પરંતુ આપ સાહેબ પોતાની ઉપર બાહરના જાહેને જાહે નવા
બોળાઓ ખેંચી લઈને ખાસ પંચાતનું કામ પાછલ ફેંકો છો ને પછી
અવકાસનો સવાલ આગલ ધરો છો. દાખલા તરીકે હાલમાં રઘવિત
જ્યાદે હકો નામદાર સરકાર પાસેથી માંગે છે ને તેમને મળે પણ છે.
આપ સાહેબનેજ ભરૂચ ડીસ્ત્રીક લોકલ બોર્ડના પ્રેસીડન્ટનો ઓફીસ
બક્ષવામાં આવ્યો છે, ને તે કામમાં દરરોજ બે કલાક ગાળો છો, પરંતુ
અંગુભનનાં જુના અને જરૂરી કામ સાફ કુરસદ મળતી નથી. હવે
વિચારવાનું એ છે જે નવા હકો તથા નવા ઓફીસો મેલવવા સારૂ
લોકો કેવા તત્પર રહે છે પરંતુ પોતાની પાસે જુના જમાનાની રીતે
સહજમાંજ મેલવેલી હકુમત હોય છે, તે છોડવા કોઈને ગમતું નથી.
એ વાત સંભવીત છે. હવે પંચાતના ત્રસ્ટી સાહેબો પાસે જે કાંઈ
અધિકાર છે તે નામ તથા જીવ વગરનો છે, પરંતુ ત્રસ્ટડીઃ થવાથી
તે પણ જતો રહેશે એ વીગેરે અશ્વઓ મળક તરીકે અંગુભનમાં
ચર્ચાયા કરે છે. વળી આપ સાહેબ જેવા ભણેલા તથા દુનીઆદારી
અહસ્થ એવો ખુલાસો આપે કે પંચાતનું કામ ધણું ભારે છે, તથા
આપનું પોતાનું ખાનગી કામ સંભાળવાનું છે, ને બોળે ધણો થઈ
પડેલો છે, ને કુરસદ મળતી નથી એવો ખુલાસો અમારે ગળે ઉત-

રવો મુશ્કેલ છે. ન્યાતબતના જાહેર કામમાં પોતાના ખાનગી કામનો સમય નવ-દશ વરસ સુધી ચલાવ્યા કરવાનો ખુલાસો કોઈ સમજદાર માણસ જરાપણ કબુલ કરશે નહિ. કહેવત છે કે “મરજી હોય તો રસ્તાઓ ધણા હોય છે.” ધણા વરસ થયા ત્રસ્ટડીડનો ખરડો તૈયાર છે તેથી ખીજા શહેરોની ત્રસ્ટડીડોની નકલ વાંચીને આપણી અંજુમનને સવલ પડતો ખરડો ગુજરાતીમાં તૈયાર કરવાને કેટલો વખત લાગશે તે વાત સાધારણ માણસ પણ સમજી શકે છે. દુંકમાં કહીએ તો ખરી વાત એ જણાય છે કે ત્રસ્ટડીડ તરફ આપ સાહેબની કૃપાદષ્ટિ હોત તો તે લાંબા વખતનું થઇ ગયું હોત.

હવે ત્રીજી બાબતપર આવતાં પણ મી. માણેકશા પીરોજશાનો કાગળ પાછો આગળ મુકવો પડે છે કે તેમણે આપને બતાવી આપેલું છે કે જેમ વખત જાય છે તેમ ત્રસ્ટ ફંડમાં વધારો થાય છે, અને જેમ રકમ વધે છે તેમ સરકારની શી જાહે થાય છે. પ્રથમ ત્રસ્ટડીડનો ખરડો થયાને નવ વરસ થઇ ગયાં છે. તે વખતે કમીટી નેમાઇ હતી, પણ આપે તેને ચેરમેન તરીકે બોલાવી નહિ કે તેને જીવતી રાખવાની કોઇપણ કોશિશ કરી નહિ. તે દરમ્યાનમાં ફંડમાં લખ્ખો રૂપીઆનો વધારો થઇ ગયો તેથી તેની શી વગેરે ધણી ભારે થઇ, તો શું આ નુકશાન થએલું નહિ કહેવાય? અને દરરોજ આ નુકશાન જ્યાદેને જ્યાદે થતું નથી તે વીચારવા જોગ છે. એ સીવાય ખીજા અનેક રીતના નુકશાન થયા કરે છે તે અહીં લખાવવામાં ફળ નથી.

એ ઉપરાંત કહેવાનું એ છે કે હાલના ત્રસ્ટીઓના બોર્ડનું બંધારણ વિચીત્ર છે, કેમકે નથી કાયદેસર થયેલું. કે નથી જરાપણ પસંદ કરવા જોગ. તમામ અધિકાર એક હાથ આવી ગયેલો જણાય છે, ને તેથી ભર્યના પારસીઓને એક બારગી નીચું જોવા જેવું છે. જુઓ કે આપ સાહેબ તથા આપના ભાઇ શેઠ રતનજી મેનેજીંગ

ત્રસ્ટીઓ, ખા. ખા. ડોક્ટર બરબોરજી સોરાબસા તથા શેઠ મંચેરસા સોરાબજી વખારીયા તે આપ સાહેબના જીવનનના દોસ્તદાર, તેમજ કર્નલ ખંસેદજી અરદેસર દલાલ આપના ધણા નજીકના સગા અને મુંબઈના રહીશ એટલે નકામા જેવા, વળી શેઠ રસ્તમજી હોર-મસજી વખારીઆ, જૈશી અને માંદગીને લીધે ખીજાનેવશ થએલા, તેથી રાજનામાં મોકલ્યાં છે તે પાછાં વળાય છે અને તેમનાથી મીટીંગમાં હાજર રહેવાતું નથી. હવે બાકી રહેલા બે સાહેબો શેઠ જમરપજી હોરમસજી તથા શેઠ જમશેદજી વકીલ છે. બે જણાનો અવાજ ચાર જણુ સામે ક્યાં ટકે? ત્રણુ ત્રસ્ટી સાહેબો બહેસ્તનસીન થઈ ગએલા છે, પરંતુ તેમની ખાલી જગ્યાઓ પુરવાની જરાપણુ તજવીજ થતી નથી.

આપ સાહેબને એક સવાલ પુછીએ છીએ કે હાલમાં આપની ત્રસ્ટીઓના બોર્ડના જેવું કોઈ ખીજું બોર્ડ હસ્તીમાં હોય તે આપ સાહેબની નજરમાં કાયદાસર, અગર રીતસર, અગર વહેવાર, અગર આહવા લાયક બોર્ડ છે કે કેમ તે વીસે અભિપ્રાય પુછીએ તો આપ તુરતજ જવાબ આપશો કે એ બંધારણુ તદ્દન નકામું ને નાપસંદ કરવા જોગ છે, અને એવાં બંધારણુમાં બે બોર્ડાં કામ થાય તો તે અટકાવી કોણુ શકે? મ્યુનીસીપાલીટી અને લોકલ કંડ ખાતાઓમાં પણ મેમ્બરોની ચુંટણી રૈયતના હાથમાં છે, પણ ભરચની પારસી અંગ્રુમન જેમ વખત જાય છે તેમ વધારે પછાત પડતી જોવામાં આવે છે-

અંગ્રુમન ઠરાવ કરી ચુકી છે કે ત્રસ્ટડીઝ થવું જોઈએ, એ વાત વરસો ગત થઈ ગયાં છતાં અમલમાં મુકાતી નથી. ત્રસ્ટી સાહેબો ઠરાવ કરે છે કે ફલાણે દીવસ એ બાબતની અંગ્રુમનની મીટીંગ બોલાવવી, પરંતુ એ વાત બાંગ્રુપર મુકાય છે. ઠરાવેલા દીવસે બોલાવવાને આપ સાહેબને શી શી અડચણુ નડેલી હતી તે કાંઈ જણાતું નથી, તેમજ

આપ સાહેબે તે વાત કમીટીને જાહેર કરી નથી, ને નવી તારીખ નાખવા સારૂ બાર માસ થયા તો પણ કશી તજવીજ કરી નથી, એ વાત શું કહેવાય ? મતલબ કે હવે દેખીતી હકીકત એવી છે કે અંગુમનના વીચાર તથા માંગણીઓ કસા કામના નહિ, તેમજ ત્રસ્ટી સાહેબોના ઠરાવો ક્રમતરે બંધાવાનાજ છે પણ અમલ કરવા ભેગ નથી. રૂલીંગમાં રૂલીંગ ભેદએ તો તે જુદુંજ છે, એટલે કે આપ સાહેબની ટુરસદે કામ થશે એમ ખુલ્લું દીસે છે.

બાર માસ સુધી અંગુમનની મીટીંગ આપે કેમ નહિ બોલાવેલી તેનો ખુલાસો આપ સાહેબને પુછેલો તેનો જવાબ સ્વભાવિક રીતે ખુદ આપ સાહેબનેજ આપવાનો હતો. તેમ કરવાને બદલે એ કાગળ ત્રસ્ટી સાહેબોની મીટીંગમાં રજુ કરવાની શી જરૂર હતી તે હમારા સમજવામાં આવતી નથી, કેમકે એઓ સાહેબને આ વીલંબ સાથે કશું લાગતું વલગતું નહતું. ત્રસ્ટી સાહેબોએ કરેલા ઠરાવોની નકલ આપે મોકલી છે તે વાંચતાં હસતું આવ્યું કે હજુ એ વાતનો છોડો આવવો ઘણો દુર છે કબી અંગુમનને ઘણી તાકીદે બોલાવવા અને ખરડો તૈયાર કરાવવા સારૂ કમીટી નેમવામાં આવે તોપણ જુની હકીકત ઉપર નજર ફેંકતાં એમ ધારતી રહે છે કે તેમાં બારસો વાંધા અને વિઘ્ન નડશે, ને વરસોના વરસ નીકલી જશે, તો પણ કસું ઠેકાણું પડવાનું નથી. માટે આ છેવટની તરદી આપીએ છીએ કે હમારા વીચારમાં આ કામ સારૂ એક માસની મુદત ઘણી થઇ ગઈ તો પણ હમો બાર માસ થોભીશું અને તા. ૩૧ મી જાન્યુઆરી ૧૯૧૯ સુધીમાં જો ત્રસ્ટીડ તૈયાર થઇને રજીસ્ટર નહીં થશે તો જેવી સલાહ મલસે તેવી રીતે અને ઘટતે ઠેકાણે નાઇલાજે દાદ માંગવાની અમને ધરજ પડશે તે આપ સાહેબને રોશન થાય.

છેવટમાં જણાવવાની રજા લીએ છીએ કે ઉપર જે વિચારો બતાવેલા છે તે ફક્ત અમારા પોતાનાંજ નથી, પરંતુ અમારા

બાઈબિલો, દોસ્તદારો તથા ઓલખાણ પીઠાણવાલા ગ્રહસ્થો વિગેરેના છે, અને દુકમાં કહીએ તો આખી અંગુમનના છે.

આ લખાણથી કોઇપણ રીતે કોઇને માહું લગાડવાનો અમારો જરાપણ વિચાર નથી. આ લખાણ કરવાની મક્કસદ માત્ર એટલીજ છે કે કુલ અંગુમનની વાજખી માંગણી, અગર લાગણી, અગર સત્તા અગર લક્ષની પરવા કરવામાં આવે નહિ, અને અંગુમન તે જાણે મુંગા દોરનું ટોળું હોય તેમ ગણવામાં આવે, ત્યારે ખુદ અંગુમનનાં સ્વમાન જાળવવા ખાતર જોઇતાં પગલાં ભરવાં તથા ઇલાજો લેવાની અમારી દીલગીરી ભરેલી ફરજ અમે સમજીએ છીએ તે વીદિત થાએ. તા. ૧૯ મી સપ્ટેમ્બર ૧૯૧૮.

અમે છીએ આપ સાહેબનાં
નમનતાઇ ભરેલા સેવકો

સોરાબસા હોરમસજી.

નસરવાનજી શેરીયાદજી.

ખમનસા જમસજી.

મહેરબાન ખા. ખા. આદરજી મંચેરજી દક્ષાલ તે પારસી પંચાતના મેનેજિંગ ટ્રસ્ટી સાહેબ- ભરૂચ.

સાહેબ,

૧ તા. ૧૯-૯-૨૮ ના અમારા છેલ્લા કાગળ ઉપર ધ્યાન ખેંચીને લખવા હાંસેલ કે અમોએ તેમાં બતાવેલું છે કે ભરૂચની પારસી પંચાતના ફંડનું ત્રસ્ટડીઝ કરવાની આપની જરાપણ દીયાનત અમો જોતા નથી તો પણ એ બાબત ખીજે ઠેકાણે દાદ મેળવવા જતાં પહેલાં અમો તા. ૩૧ જાનેવારી ૧૯૧૯ સુધી થોભીશું.

૨ એ મુદત વીતી ગઇ છે અને તે દરમ્યાન પોતાના ખાલી આપમત અને ફાઇનલ મમતને લીધે ક્યસરને જર્મનિની ગાદી ઉપરથી કુદરતના નિયમ મુજબ નાસી જવાની ફરજ પડી છે, પરંતુ કમ-નસીબે હજી સુધી ટ્રસ્ટડીઝનું કશું ઠેકાણું પડેલું નથી.

૩ અમોએ આપેલી મુદત એટલી મોટી હતી કે તેટલામાં દશ ત્રસ્ટડીઝો તૈયાર થઇ શકતે, પરંતુ આજ સુધી અસલ રીત મુજબ કામ લેવાયું છે, અને બચ્ચાં સમજાવવા સરખું અને લોડો તથા ફોરટને દેખાડવા ખાતર માત્ર ડોળ કરેલું છે.

૪ ત્રસ્ટડીઝ કરવાનો કબ્જો જો આપનો નેક વિચાર હોત તો ખરો રસ્તો તો એજ હતો કે તુરતજ અંગ્રુમનની મીટીંગ બોલાવી ખરડો તૈયાર કરવા સાથે એક કમિટી નીમવી જોઈતી હતી અને જો તેમ હતે તો આજ તો બધું કામ પુરું થઇ જતે. પરંતુ તેને બદલે ત્રસ્ટી સાહેબો પાસે ખરડો ઉભો કરવાની તદખીરોમાં બધો વખત નકામો કાઢ્યો છે.

૫ ભરૂચની પારસી અંગ્રુમન ઘણી રાંક છે, અને તેને લીધે તેને જદે હાડમારી ભોગવવી પડે છે. સલાહ શાન્તિથી અને શોભા

ભરેલી રીતે કામ થતું જોવાની અમારી ખાયશ અને ઉમેદો હવે નિષ્ફળ ગઇ છે અને તેને બદલે નાખુશી તથા કચવાટ દેખાડનારો હોંઝામ આવી ઉભેલો જણાય છે. ખાલી મમત, મિથ્યા આપમત અને સત્તાની ખોટી જુખ અને લોભ આગળ નેક વિચારો તથા અકલ બહેર મારી જાય છે અને તેનાં પરિણામ સારાં આવતાં નથી. હવે કોર્ટના દરવાજા જોવા સિવાય બીજો ધલાજ અમોને દીસતો નથી, અને તેના પરિણામમાં ગરીબ અંગુમનના પૈસાની બરબાદી ફાકટમાં જાણી ખુજીને કરાવવામાં આવે છે. એમ અમો સમજીએ છીએ તો પણ અમારી એટલી તો ખાતરી છે કે કોર્ટમાં બે વર્ષ લાગશે પણ બીજી રીતે બાર વરસ પણ ત્રસ્ટડીઝ બનાવવાને એમાં પડશે.

૬ કોર્ટ પોતે ઠરાવ કરશે કે હાલમાં જે વહીવટ ચાલે છે તે અંગુમનની મરજી મુજબ તથા સંમતિથી થાય છે કે કેમ? અગર તો જેને પૈસા સોંપવામાં આવેલા છે તેજ જાણે માલીક થઇને પોતાની ખુશી તથા પોતાના વિચાર મુજબ તેને ખરચે છે. વળી કામકાજમાં રૂલીંગ કેવાં અને કોણ કરે છે. આજ એક જાતનું રૂલીંગ તો આવતી કાલે બીજી તરેહનું રૂલીંગ તથા પરમદિવસે ત્રીજી તરેહનું નવાઇ જેવું રૂલીંગ અને તે પણ ખરી હકીકતથી ઉલટુંજ થાય છે કે કેમ?

૭ વળી કોર્ટ જોશે કે ખુદ અંગુમન તરફ કેવી લાગણી સાધારણ બાબતોમાં બતાવવામાં આવે છે. અંગુમન કોણ થાય છે, ને અંગુમન તથા ત્રસ્ટીઓના ઠરાવો તથા બહામણોની શી ગણતરી ગણાય છે. છાપા મારફતે કેવી તરેહના લખાણો કોણના તરફથી આવે છે, અને ત્રસ્ટડીઝ નહિં થવા દેવામાં શી શી મતલબો સમાયલી છે અને તે તૈયાર કરવામાં કેવી કેવી તરેહની ઢીલો વર્ષો થયાં નાંખવામાં આવે છે.

૮ વળી કોર્ટને રૂલીંગ આપવું પડશે કે હાલના ત્રસ્ટીઓની નિમજૂંક કેવી કેવી રીતે થયલી છે અને તેમાં કુટુંબમંડલ તથા મિત્ર મંડલ વિગેરે કેવા ઉભા થઇને એકલાય સંપત્તિ કારભાર ગયેલો છે

તે શું પારસી અંગુમનને શરમાવનારી ખીના નથી ? આજે જ્યાં જોઈએ ત્યાં તાજ પાસેથી હક લઈને રૈયતને સોંપાય છે, સારે ભર-
ચમાં તદ્દન ઉલટું થાય છે તે ખરેખર હીણું લગાડનાર શું વાત નથી ?
એ વિગેરે અનેક નાખુશી ભરેલી હકિકતો ઉપર ખ્યાલ કરીને કોરટ
ઇન્સાફ આપશે કે એ બધી મુસીબતોનું મૂળ કોણ છે અને દાવાના
કામમાં રૂપીઆનો ધૂમાડો થશે, તે માટે કોણનો આભાર માનવાનો છે.

૯ કોર્ટ મારફતે દાદ લેવા જતાં ત્રસ્ટીઓને પ્રતિવાદી તરીકે
ગણવા પડશે, માટે હાલમાં કોણ કોણ ત્રસ્ટી સાહેબો છે તેના નામની
યાદી અમેને મોકલશે. તે પૈકી કોઈએ રાજનામાં આખ્યાં હોય તો
તેનાં નામો તથા તે રાજનામાં નહિ મળુર થયાં હોય તો તેનો
સખખ મહેરબાની કરીને લખી જણાવશે. આ ઉપલી હકીકત તેઓ
ના જાણવામાં વેળાસર લાવવાની તસ્દી લેશે એવી ઉમેદ છે.

૧૦ ત્રસ્ટીડ યનાવવા સાડ અંગુમનની લાગણી આટલી બધી
તેજ છે તે જાણ્યા છતાં તેની કાંઈપણ દરકાર રાખવામાં આવી નહિ,
તેવારે ધણે ઠેકાણેથી અમેને એલતેમાસ થઈ કે અમારે એ બાબતમાં
વચ્ચે પડી કાંઈ નિવેડો લાવવો. હવે અમારી પણ ખાતરી થઈ છે
કે ત્રસ્ટીડ નહિ યનાવવાના મક્કમ વિચારપર આપસાહેબ જણાઓ
છો અને અંગુમનની આટલી બધી આજીજી છતાં આપ પોતાનો
વિચાર ફેરવવા માંગતા નથી. અમને પોતાને પણ આ વાત ભારે
અને તાણુખી ભરેલી લાગે છે, માટે દીલગીરી સાથે જેવું લાગે છે
તેવું લખવાની તથા છેવટના ઇલાજ લેવાની ફરજ પડી છે, તે માટે
આપની દરશુજર ચાહીને આ કાગળ બંધ કરીએ છીએ.

ભરૂચ તા. ૩-૨-૧૯૧૯.

સોરાબસા હોરમજી
નસરવાનજી સેરીઆદજી
બમનસા જમાસજી

નાં. ૭૬

શ્રી. ભરૂચની પારસી પંચાયત ઓફિસ.

મરૂચ તા. ૧૭ માહે ફેબ્રુઆરી સને ૧૯૧૯

રોજ ૧૦ માહા ૬ સને ૧૨૮૮ ઈ. જ.

ખા. ખા. શેઠ સોરાખસા હોરમસજી

શેઠ નસરવાનજી સેહરીઆરજી જનવાલા તથા

શેઠ બમનસા જામારપજી જંબુસરવાલા

ની સેવામાં—ભરૂચ.

જત તારીખ ૩-૨-૧૯૧૯ નો તમારો કાગળ ૧ જે અમને તા. ૫-૨-૧૯૧૯ ને દીને મળ્યો હતો અને જે ત્રસ્ટીઓમાં સરક્યુલેટ કરવામાં આવ્યો હતો તે તથા તા. ૧૪-૨-૧૯૧૯ નો તમારો કાગળ ૧ મી. એમ. એફ. આલમશા અને ખીજ ૧૦ ની સહીઓ સાથનાં ૫ હેન્ડખીલો સાથનો જે અમને તા. ૧૫-૨-૧૯૧૯ને દિને મળ્યો હતો તે બન્ને કાગળો ગઈ કાલે ત્રસ્ટીઓની મીટિંગમાં રજુ કરવામાં આવ્યા હતા. જેનો જુવાળ નીચે મુજબ લખવા સર્વાનુમતે હરાવ થયો હતો તે જાણશો.

તા. ૩-૨-૧૯૧૯ ના કાગળનો જુવાબ.

૧ સદરહુ કાગળમાં મેનેજીંગ ત્રસ્ટી તથા ખીજ ત્રસ્ટીઓ સામે જે જે આક્ષેપો કરવામાં આવ્યા છે તેનો મુકાબલો ઇન્કાર કરવામાં આવે છે. એ તમામ આક્ષેપોમાં કાંઈ વજુદ નથી. એ આક્ષેપોનો વિગતવાર રદીઓ આપી ત્રસ્ટીઓ પોતાની આત્મપ્રસંશા કરવા માગતા નથી. અંજુમનના કામમાં પુરતી ખંત અને કાળજી રાખ્યા પછી મેનેજીંગ ત્રસ્ટી તથા ખીજ ત્રસ્ટીઓને આવા સીરપાવ આપવામાં આવશે એવું તેઓના ખ્યાલમાં કદી આવ્યું હતું નહિં.

૨ ત્રસ્ટીડીઠ તથા રફીમનો ખરડો કરવાનું કામ સને ૧૯૧૮

ના સપ્ટેમ્બર માસથી ચાલુ છે. જુદીજુદી અંગુમનોનાં ડીડો મગાવી તેમાંથી અત્રેની અંગુમનને લાગુ પડે તેવા નીચમો શોધી એક ડીડ તૈયાર કરવાનું કામ ઓનરરી કામ કરનાર માણસો ધારવામાં આવે છે તેટલા ટુંકા વખતમાં કરી શકે એ બનવા જોગ નથી. જાહેર સંસ્થાઓના પેટા કાયદાઓ વગેરે તૈયાર કરતાં કેટલો વખત થાય છે અને તે તૈયાર થયા બાદ પણ જુદી જુદી મુસીબતો માલમ પડવાથી તેને ધોરણે પગલાં લેતાં કેટલો વીલંબ થાય છે તે કાગળ લખનાર સાહેબોને રોશન હોવું જોઈએ. અંગુમનની મોટી મીલકત હિતાવશે ઘડેલા ત્રસ્ટડીડના ભોગરૂપ બનાવી તેને બરબાદ થતી જોવા ત્રસ્ટીઓ ખુશી નથી, અને તેટલા કારણે શીરબાતમાંજ બનતી ચોક્કસાઈ કરી પાછળથી વહેવાર મુશીબતો ન નડે એવા ધોરણે ધીમે ધીમે આ કામ કરવામાં આવ્યું છે.

૩ ત્રસ્ટડીડ તથા સ્કીમના ખરડા મોટે ભાગે તૈયાર થઈ ગયા છે અને આવતા માસની આખર સુધીમાં એ ખરડા પુરા કરી અંગુમનની મીટીંગ સમક્ષ પુરતી નોટીસ આપી રજુ કરવામાં આવશે.

૪ એ ખરડાઓમાં સુધારા વધારા કરવા માટે અંગુમનને જે જે પગલાં લેવાં હશે તે તેમની સત્તાની વાત છે, અને તેમાં ત્રસ્ટીઓ ઘણી ખુશીથી બીજા નીમાયલા ગૃહસ્થો સાથે અંગુમનની ખુશી હશે તો સામેલ થશે.

૫ ખરડો કરવાનું કામ અંગુમને ત્રસ્ટીઓને સોંપેલું હોવાથી પોતાની પવિત્ર દરજ્જા સમજી તેઓ એ કામ કરે છે. તમો લખો છો તેમ “ખાલી મમત” અગર “મિથ્યાભિમાન” અને “સત્તાની ખોટી ભુખ” અને “લોભ” ને ખાતર અંગુમનને હડાવી ઢીલ કરવાને ઈશિદે એ ત્રસ્ટડીડનો ખરડો કરવાનું કામ તેઓ ઢીલમાં નાખતા નથી.

૬ ત્રસ્ટીઓની હાલની નીમણૂક મનસ્વી રીતે કાંઈ એક પક્ષ તરફથી કરવામાં આવી નથી. સમસ્ત અંગુમને ચાલતા આવેલા

રીવાજ મુજબ બેગા થઇ કીધેલી છે. ત્રસ્ટીઓની કમીટીનો કારોબાર પણ અંગુમનનું હિત જોઇ હરેક પ્રકારે યોગ્ય રીતે કરવામાં આવે છે. તમારા જણાવવા મુજબ કોઇનો આપખુદ અમલ એ વહીવટમાં ચાલતો નથી.

૭ હાલના ત્રસ્ટીઓનાં નામ તો આપને પુરતી રીતે રોશન છે તેમ છતાં આપની યાદદાસ્ત તાજી કરવા માટે આ હેડલ લખી જણાવીએ છીએ:—

- ૧ ખા. ખા. આદરજી મનચેરજી દલાલ.
- ૨ શેઠ રસ્તમજી હોરમસજી વખારીઆ.
- ૩ શેઠ મનચેરસા સોરાળજી વખારીઆ.
- ૪ શેઠ જામારપજી હોરમસજી જંબુસરવાલા.
- ૫ ખા. ખા. ડા. ખરજોરજી સોરાળસા મુનસફ.
- ૬ શેઠ જમશેદજી યમનસાજી વકીલ.
- ૭ કર્નલ ખરસેદજી અરદેશરજી દલાલ.
- ૮ શેઠ રતનજી મનચેરજી દલાલ. તથા

૮ ઉપલા ત્રસ્ટીઓ પૈકી કર્નલ ખરસેદજી અરદેશર દલાલ તથા શેઠ રસ્તમજી હોરમસજી વખારીઆ એ બે સાહેબોએ રાજીનામાં મોકલાવેલાં છે, પરંતુ ત્રસ્ટીઓની નીમણુંક કરવા તથા તેમનાં રાજીનામાં મંજૂર કરવાનું કામ સમસ્ત અંગુમનનું છે એમ સમજી ત્રસ્ટીઓએ અંગુમનની મીટીંગમાં મુકવા માટે મુક્તવૃત્ત રાખેલાં છે. ત્રસ્ટીડોનો વિચાર કરવા માટે જે મીટીંગ બોલાવવામાં આવશે તેમાં એ રાજીનામાં રજુ કરવામાં આવશે.

૯ ઉપલી હકીકત બાબત આપને માહિતી મળ્યા છતાં પંચાતનું આર્થિક હિત તેમ પંચાતની જાહેર આખરનો વિચાર નહિ કરતાં આપ સાહેબો કોરટે અઢસો તો તેનો જોખમ તમારે શીર છે.

તા. ૧૪-૨-૨૨ના કાગળનો જવાબ.

૧ મી. એમ. એફ. આલમશા તથા બીજા ૧૦ ગ્રહસ્થો તરફથી પ્રસિદ્ધ થયેલા “ભરૂચની પારસી પંચાતના ત્રસ્ટીડ નહિ થવાથી અંગુમનનો પોકાર” ના છેલ્લા પેરેગ્રાફમાં સુચવેલો માર્ગ કંઈચા કંકાસને દુર કરવાનો ટુંકો રસ્તો હોય એ ત્રસ્ટીઓ સ્વીકારી શકતા નથી. પારસી પંચાત જેવી આગળ વધેલી અને સુધરેલી કોમ એક સાધારણ ત્રસ્ટીડ કરતાં ઘણા અટાપટા અને પ્રસંગે કોરટથી પણ નીવેડો લાવી નહિ શકાય તેવા ગંભીર સવાલોનો નીકાલ પોતાની જ અંગુમનમાં સલાહ શાન્તિથી પોતાનું હિત વિચારી કરી શકે તેમ છે તે છતાં અમુક પક્ષ તરફથી થયેલી સુચનાને આધારે સમસ્ત અંગુમન તરફથી નીમાયલા ત્રસ્ટીઓ સમસ્ત અંગુમનની રજા સિવાય કોરટે ચઢી શકે નહિ. ત્રસ્ટ કરવા બાબતનો સહેલો અને સુતરો રસ્તો પહેલા કાગળના જવાબના પેરેગ્રાફ ૨-૩-૪ માં સુચવવામાં આવેલો છે. સમસ્ત અંગુમનને ત્રસ્ટીઓ તરફથી રજુ થનારો ખરડો જોતાં કોરટમાં જવાની જરૂર જણાશે તો તે બાબતના અંગુમનના દરાવનો અમલ કરવામાં આવશે, પરંતુ પક્ષાપક્ષ વચ્ચેને! મતફેર જાણ્યા વિના તથા અંગુમનની સંમતિ મેળવ્યા વિના અંગુમનને પૈસે જે પગલાં લેવાની સુચના કરવામાં આવે છે તેવાં પગલાં લેવા ત્રસ્ટીઓ તૈયાર નથી. આ હકીકત છતાં સમસ્ત અંગુમનની સંમતિ મેળવ્યા વિના કોઈપણ પક્ષ કોરટે જવા તજવીજ કરશે તો તેની જોખમદારી તેમને શીર છે. ત્રસ્ટીઓ અગર સમસ્ત અંગુમન તે બાબત કોઈ રીતની જવાબદારી પોતાને શીર રાખશે નહિ.

લી. સેવક,

આદરજી મનચેરજી દલાલ.

મેનેજિંગ ત્રસ્ટી “ભરૂચ પારસી પંચાત.”

મહેરબાન ખા. ખા. આદરજી મંચેરજી દલાલ

પારસી પંચાતના ફંડના મેનેજીંગ

ટ્રસ્ટી સાહેબ—ભર્ય.

સાહેબ,

આપનો કાગળ નંબર ૭૬ તા. ૧૭ મી ફેબ્રુઆરી ૧૯૧૯ ની સાથે તા. ૧૬-૨-૧૯ ને રોજ ત્રસ્ટીઓની કહેવાતી મળેલી મીટીંગમાં કહેવાતા ઠરાવની નકલ અમને મળી તેના પેરેઆફવાર જવાબ હેઠલ આપી લખવા અરજ કે એ ઠરાવની એક નકલ મુબરકના જામે જમ-શેદના તા. ૨૨-૨-૧૯ ના પેપરમાં ધારવા મેલે આપના તરફથી છપાયેલી પણ જોવામાં આવી છે.

“અમોએ તા. ૩-૨-૧૯ નો કાગળ આપને લખેલો તેમાં કાંઈ પણ વળુદ નથી, અને અંગુમનના કામમાં ખંત અને કાગળ રાખ્યા પછી એવો શીરપાવ આપવામાં આવશે એવું આપના ખ્યાલમાં કદી આવ્યું નહોતું” એવો આપનો જવાબ વાંચી અમને જરા નવાઈ જોવું લાગે છે, કેમકે અમારા લખાણમાં વળુદ છે કે નહિ અને જો છે તો તે કેટલું છે તે વાત નક્કી કરવાની જગા તો ખીજે ઠેકાણે છે ને ત્યાં ઈન્સાફની રાહ નકી થશે. અને આપે કેટલી ખંત અને કાળજીથી કામ કરેલું છે તેનો જવાબ તો માત્ર એટલોજ છે કે ચૌદ ચૌદ વરસો થયાં અંગુમને તેમજ ત્રસ્ટી સાહેબોએ ઠરાવ કરેલા છે અને આપને વારંવાર ઘણા સાહેબો તરફથી અને ઘણે ઠેકાણેથી યાદ દેવડાવ્યા છતાં પણ ત્રસ્ટીડનું આજની તારીખ સુધી કશું ઠેકાણું પડ્યુંજ નહિ એજ વાત પુરવાર કરવાને પુરતી છે. અને વળી રીતીથી તથા વિવેકથી ઉલટા જઈને કામ કરવામાં જો કદાચ કોઈ સખસને શીરપાવ મળેલો હશે તો તે વાત અમારા જાણવામાં નથી.

અત્રે એકવાર ફરીથી પણ આપને યાદ દીજીએ છીએ કે અમારા

પત્રવહેવારનો મૂળ સવાલ એટલોજ છે કે સમસ્ત અંગુમન તેમજ ત્રસ્ટીઓની મીટીંગમાં એકથી જાહે વખત ઠરાવો થયા છતાં શામાટે તે ઠરાવોનો અમલ થયો નહિં અને ઉઠાડિ જવાખો તથા લુલા ખુલાસા કરી કરીને એટલા લાંબા વરસોના વરસની ઢીલ કીધીછે ? આ ફક્ત એકજ સાદો સવાલ હતો અને હજુ પણ છે ને બીજો કાંઈપણ સવાલ અમારા પત્રવહેવારમાં નથી.

આપની સાથે કેટલોક પત્રવહેવાર ચાલ્યા બાદ આપને તા. ૧૮ સપ્ટેમ્બર ૧૯૧૮ને રોજ અમોએ છેલ્લો કાગળ લખેલો કે તા. ૩૧ જાન્યુઆરી ૧૯૧૯ સુધીમાં ત્રસ્ટડીઝ તૈયાર નહિં થશે તો એ બાબત બીજે ઠેકાણે દાદ લેવા જવાની જરૂર પડશે. તે કાગળ બાદ આપે ત્રસ્ટડીઝના ખરડાનું કામ હાથમાં પકડેલુંછે. તે અવલ આપે આટલા વરસોમાં કશુંએ કીધું નહોતું. ચૌદ ચૌદ વરસ સુધી તે કેમ પાડી રાખેલું તેનો ખુલાસો આપ બતાવતાજ નથી. વળી હજુ પણ કામ ધીમે ધીમે કરો છો તે પાછું પોતે કયુલ કરો છો એટલે જાહે લખવાની જરૂર નથી.

પેરા ૩ તથા ૪ માં આપ લખો છો કે આપે તૈયાર કરવા માંડેલો ખરડો આવતા માર્ચ માસમાં અંગુમનની મીટીંગમાં રજુ કરવામાં આવશે. તે વાતની અમોએ નોંધ લીધી છે અને તે દિવસ આવવાની સૌ કોઈ રાહ જોઈએ છીએ.

પેરા ૫ માં આપ લખો છો કે ખરડો કરવાનું કામ અંગુમને ત્રસ્ટીઓને સોંપેલું હોવાથી પોતાની ‘પવિત્ર ફરજ’ સમજીને તેઓ એ કામ કરે છે એ વાત ખરી હકીકતની સાથે મળતી આવતી નથી. ચૌદ વરસ કરતાં જાહે મુદત ઉપર અંગુમને એવો ઠરાવ બેસક કરેલો હતો અને તે ઉપરથી એક ખરડો અંગ્રેજીમાં સોલીસીટરની મારફતે ઘડાઈને છપાઈને પ્રગટ થઈ ગયો હતો એટલે આપ જોને ‘પવિત્ર ફરજ’ માનો છો તે ત્યાંથીજ અદા થઈ ગઈ હતી. હવે કાંઈ

આપના તરફથી કરવા સરખું કશું રહ્યું નહોતું કેમ કે તે ખરડો તપાસીને નકી કરવા સાર અંગુભને એક કમિટી પથુ નીમી હતી. તે કમિટીના આપ એરમેન હતા, છતાં તે આપે બોલાવી નહિ, ને સુધ્ધ જવા દીધી. એથી ઉલટું ખુદ ત્રસ્ટી સાહેબોએ ફરીથી ૧૯૧૭ ના સપ્ટેમ્બર માસમાં ઠરાવ કરેલો હતો કે એ બાબત તા. ૪ થી નવેમ્બર ૧૯૧૭ ના રોજ અંગુભનની મીટીંગ બોલાવવી, પરંતુ તે મુજબ આજ સુધી આપે કશો અમલ કરીધો નથી. એ વિગેરેના સળબોથી અમારી ખાત્રી થાય છે કે આપ જેને ‘પવિત્ર ફરજ’ કહેવડાવવા માગો છો તે તો માત્ર બાષાના અલંકાર સિવાય બીજું કંઈ નથી, ને કબી જે આપની અલંકાર બાષાનો જવાબ અલંકારમાંજ આપીએ તો “અમારી બંદુકના સંગીનની અણીઓ” જેમનેજ આપે ખરડાની તદખીર કરીધી છે એમ કહેવું બોટું ગણાશે નહિ.

પેરા ૬. હાલના ત્રસ્ટી સાહેબોની નિમણૂક કેવી તરેહવાર રીતે થયેલી છે ને વળી કોઈ કોઈ તો હીઆણુંમાં વગર નોટિસે કે ખબર આપવે થયેલી છે, ને તે રદ કરવા જોગ છે કે નહિ તે વાત ફોરટને જોવાની છે. અને અમારૂં કહેવું કે હાલના વહીવટમાં બધો અમલ એકહાથ આવી ગયો છે તે વાત આપ ના પારો છો, તોપણ અમે અમારૂં લખાણ બોલેબોલ કોર્ટમાં સાબીત કરી આપવાને તૈયાર છીએ.

પેરા ૭ તથા ૮. હાલના ત્રસ્ટી સાહેબોના નામની યાદી સત્તાવારની જરૂર હતી અને કેટલાક ત્રસ્ટી સાહેબોએ રાજીનામાં અવલ આપેલાં તે આપે ખેંચી લેવડાવ્યા છતાં ફરીને આપેલાં; તે મહિનાના મહિના થઈ ગયા છતાં પાડી રાખેલાં છે તે વાતની ખાત્રી કરવા સાર આપને ત્રસ્ટી આપવાની જરૂર જણાઈ હતી.

પેરા ૯ માં આપ લખોછો કે ઉપલી હકીકતની માહિતી મળ્યા છતાં જે તમે ફોરટે ચહડશો તો તેનો જોખમ તમારે શીર છે, એ

આપનું લખવું બરહક છે, પરંતુ એક જરૂરી વાત આપના વિચાર-
માંથી ખરી ગયલી જણાય છે ને તે એ છે કે કોરટે ચહકવા નેગ
બધાં સંજોગો વરસો થયાં આપે જાણીશુંને ઉભા થયાં છે, ને
તે વળી વધારતા જાઓ છો, અને વખતોવખત બોલેલી તથા લખેલી
બાબતો પાળવામાં મોળા માલમ પડ્યા છો. તેથી હવે તો કોરટને
રૂલીંગ આપવાનું રહેલું છે કે એની જોખમદારી ખરી રીતે કાણુને
શીર છે. આપે આપેલી આવી ધમકીની કાંઈ અસર કોઈ સખ્સ
ઉપર થવાની નથી.

છેલ્લા પેરા-હાઈ કોર્ટ વકીલ મી. એન. એફ. આલમશા તથા
બીજા દશ પ્રસિદ્ધ અહરથો તરફથી બહાર પડેલા મહેનજરમાં એવી
સુચના થઈ છે કે “જો ત્રસ્ટીઓ કંઈકાસ દુર કરવા હળુપણ”
“અહાના હોય તો સહેલો ને સુતરો રસ્તો એછે કે તેઓએ અરજ”
“દાર સાથે સામેલ થઈ ડીસ્ટ્રીક્ટ કોર્ટને ત્રસ્ટડીઝ બનાવવા માટે કયું”
“લાત આપવી કે જેથી સહેજ ખર્ચ ને સહેજ વખતમાં તમામ દામ”
“રીતસર ને સંતોષકારક થઈ જશે. એ બાબત વિષે આપ એવો”
“જવાબ આપો છો કે ત્રસ્ટીઓ એ રસ્તો સ્વીકારી શકતા નથી”
“અને તેના કારણમાં બતાવો છો કે પારસી પંચાત જેવી આગળ”
“વધેલી અને સુધરેલી કોમ ગંભીર સવાલોનો નિકાલ પોતાની અંતુ”
“મનમાં કરી શકે તેમ છે ને સમસ્ત અંતુમન તરફથી નિમાયલા”
“ત્રસ્ટીઓ સમસ્ત અંતુમનની રજા સિવાય કોરટે ચડી અંતુમનને”
“પૈસે જે પગલાં લેવાની સુચના કરવામાં આવેછે તેવાં પગલાં લેવા”
“ત્રસ્ટીઓ તૈયાર નથી.”

આપનો બધો જવાબ વાંચીને અમને તરેહવાર વિચાર ઉત્પન્ન
થાય છે. ને પહેલો તો એ છે કે આપે અમને મોકલેલા આ કહેવાતા
હરાવને ત્રસ્ટીઓનાં હરાવનું મોટું ને મોભાદાર નામ આપી શકાય કે
કેમ, કારણ કે પંચાતના કુલ આઠ ત્રસ્ટીઓ પૈકી આ મીટિંગમાં ૧

આપ પોતે, તથા ૨ આપના ભાઈ રતનજી કે જેઓ વેપાર ધંધામાં
 ખાવાપીવામાં, રહેવા કરવામાં આપની સાથે ભેગા છે, ૩ આપબેઉ
 ભાઈઓના જનીફ્રેંડ ને સગા ખા. બા. દાકતર બરજોરજી સોરબશા
 તથા ૪ તમે ત્રણના સગા શેઠ જમસેદજી બમનશા. એ ચાર સાહેબો
 જે કે ત્રસ્ટીઓ છે, પરંતુ દેખીતું છે કે એ ઠરાવ તો ગોયા આપ
 બેઉ ભાઈઓનોજ ગણવાનો છે અને આગલા દાગળોમાં અમે કહેલું
 છે તેમ ગોયા તમામ અધિકાર એકઠાથ આવી ગયાનો આ એક
 તાજો દાખલો છે. એવા લખાણને તો તેને લાયકજ વજન આપી
 શકાય છે. વળી આ ઠરાવ કરવામાં વકીલ મી. દીનકરરાવ નલેરામની
 કાયદાની માહિતી તથા ભાપા સંબંધી મદદ લેવાની જરૂર હતી તેથી
 તેમને આપે આ મીટીંગમાં બોલાવીને હાજર રાખેલા હતા. હવે
 ખાસ વિચારવાનું એ છે કે જ્યારે આપ તથા આપના ભાઈ તથા
 ખાનબહાદુર બરજોરજી એ ત્રણ સાહેબો ચાલીસ ચાલીસ વરસની
 મુદતના ટ્રેન્યુયેટો થઈને એક સાધારણ લખાણ કરવામાં વકીલને
 બોલાવવાની ખાસ જરૂર પડી તો પછી આખા ત્રસ્ટડીઝ કરવામાં
 આપના જવાબમાં લખોછો તેમ અંગુભનો શું કરી શકે તેનો વિચાર
 આપ પોતે કરશો. વળી કેટલા ખર્ચનો સવાલ પણ નજરે છે. તે
 ખાલી આપે ઉભો કર્યો છે. અમોએ સારા વકીલનો અભિપ્રાય લીધો
 છે કે ત્રસ્ટીઓ સામેલ થાય તો માત્ર દોઢસો રૂપિયા સુધી કેટનો ખર્ચ
 થશે ને તે ખર્ચ અમારી તરફના ફંડમાંથી આપવા અમો તૈયાર છીએ,
 માટે ખર્ચનો સવાલ રહેતો નથી. મતલબ એટલીજ છે કે આપ પોતે
 તે વાતથી દુર જાવછો ને મોટું રૂપ આપી બતાવોછો કે અંગુભનની
 સંમતિ વગર કંઈ કરી શકતા નથી. તેના જવાબમાં આપને લખ-
 વાનું કે આપે હાજરો તો શું પણ લખો રા. નો નવો ખર્ચ ગયા

વીશ વર્ષમાં અંજુમનને પુછ્યા વગર કરેલો છે, તે વખતે સંમતીનો સવાલ આગળ આવેલો નહોતો ? આપ વીચાર કરો કે ગયા પચીસ વરસમાં આપે કોઈ વખતે અંજુમનની આવા કોઈ કામસર મીટીંગ બોલાવી હતી ને તેમની મંજુરી લીધી હતી ? મહેરબાન ભરચના કલેક્ટર સાહેબના હુકમથી ડેલીગેટની નીમણુક કરવા સીવાય ખીજ કોઈ પણ કારણસર એક પણ મીટીંગ ગયા પચીસ વરસમાં આપે બોલાવી નથી. આપનો જવાબ માત્ર અંજુમનને ઉપલક્ષ્ય કરી મનાવી લેવાની તથા ખીજ બહારના લોકોને ખાલી દેખાડવા સરખો અમને લાગે છે. છેવટમાં લખવાનું કે અમારા ચલાવેલા પત્રવ્યવહારનું પરિણામ અમને એક બાબતમાં સંતોષકારક આવેલું જણાય છે તે એ છે કે અલાર સુધી અંજુમનની કોઈ દરકાર રાખતું નહોતું. જાણે નર્મદા નદીના તળીયામાં અંજુમન દટાઇ જ પડેલી હતી ને તેને કોઈ પુછતું પણ નહોતું. હવે તો તેને આપના કાગળમાં અનેક વખત “ સમસ્ત અંજુમન ” “ સમસ્ત અંજુમનને ” તથા “ સમસ્ત અંજુમનના નીમાયલા ત્રસ્ટીઓને ” “ સમસ્ત અંજુમનની રજા તથા મંજુરી ” વીગેરેની મીઠી મીઠી વાતો તથા મધુર વાક્યો વપરાયેલાં છે. ગરીબ ખીચારી અંજુમનને નદીના તળીયામાંથી ઉઠાવીને કોટ ઉપર આવેલા ઘડીઆલના ટાવરની ટોચ ઉપર ચઢાવીને તેને પુજવા માંડી છે એવું દીસે છે. એ બાબતને લીધે હમો પરવર-દેગારના શુકરાના કરીએ છીએ. કહેવત છે કે “ કોઈ મારી સામે નહિ થાય તો આ લાકડીથી હું આખા શહેરને મારી મારી હઠાવી કહાડું ” તેવું થએલું જણાય છે. આજ સુધીમાં અમોએ જોઈ લીધું છે કે આપનું વલણ કેવી તરેહનું છે. તેથી હવે જાદે તસ્દી આપવા અમો માગતા નથી. પરંતુ અમને જેવી સલાહ મળશે ને અમને જે

રસ્તો દુરસ્ત લાગશે તેવાં પગલાં ભરી જેમ બને તેમ ત્રસ્ટડીડ તાકીદે
 બનાવવાની તજવીજમાંજ છીએ. ટુંકમાં જે વાત ને જે સવાલ વર-
 સોનાં વરસો સુધી આપે ખોરબે પાડેલો હતો ને દાદ લેવાતી નહોતી
 તે અમારા લખાણ ઉપરથીજ હવે જીવતો થયો છે ને આપ હવે લખો
 છો તેમ કદાચ જો ચાલતા માર્ય માસમાં અંબુમનમાં રજુ થશે તો
 તે માટે કેનો આભાર માનવો જોઈએ તે સમજવાનું કામ અંબુ-
 મનનું છે.

ભરૂચ તા. ૧ લી માર્ચ ૧૯૧૯

લી: દુવાગો,

સોરાબશા હોરમસજી

નસરવાનજી શેરીઆદજી જીનવાલા.

બમનશા જામાસજી.

ભરૂચના પારસી પંચાતના ફંડનું ત્રસ્ટીડ નહિ થવાથી અંગુમનનો પોકાર.

શ્રી ભરૂચ પારસી અંગુમનના ફંડનું ત્રસ્ટીડ કરવાનો ઠરાવ ઘણાં વરસોનો થયેલો છે, અને તેનો એક ખરડો અંગ્રેજીમાં છપાઈને તાત્કાલીક બહાર વહેંચવામાં પણ આવેલો હતો. ત્યારબાદ તે કામ ખોરંખે પાડેલું અને જ્યારે જ્યારે પુછવામાં આવતું ત્યારે ત્યારે મેનેજીંગ ત્રસ્ટી સાહેબ તરફથી એવો જવાબ મળતો હતો કે ‘ ધીરજ રાખો ’ “ ધીરજ રાખો ” એવી આશામાં ને આશામાં વરસો ગત થઈ ગયાં. આખરે કંટાળીને એક કેળવણી પામેલા ગ્રહસ્થે એ બાબદ સને ૧૯૦૭માં પાછો સવાલ પુછ્યો તેને પણ એવોજ સંધીઆરનો જવાબ મળ્યો, ને વધારામાં બદલો એવો મળ્યો કે તેને કોઈ સારે ઠેકાણે ઉધરતા નાદાન છોડરા બરાબર ચીતરવામાં આવ્યો હતો. પરંતુ કેળવણી આગળ ખટપટ ટકી શકતી નથી. આ હકીકતથી નાશીપાસ નહી થતાં તે સખશે પોતાની કલમના જોરનું દબાણ એવું ચલાવ્યું કે આખરે સપ્ટેમ્બર ૧૯૧૭ના માસમાં ત્રસ્ટી સાહેબોને ઠરાવ કરવાની ફરજ પડી કે તા. ૪ નવેમ્બર ૧૯૧૭ના રોજે અંગુમનની સભા બોલાવવી અને તેમાં એ બાબત મુકવી.

આપણા મેનેજીંગ ત્રસ્ટી ખા. ખા. આદરજી મંચેરજી દલાલને એ વાત કદાચ રૂચતી આવી ન હશે. તેમણે અંગુમનની ખાચક કશા હીસાબમાં ગણી નહી એટલુંજ નહીં પણ ત્રસ્ટીઓના ઠરાવની જરા પણ દરકાર રાખી નહી. દેખીતી વાત છે કે અંગુમનના વીચાર મુજબ ચાલવાને ત્રસ્ટીઓ બંધાયેલા છે, અને ત્રસ્ટીઓના ઠરાવનો અમલ કરવાને મેનેજીંગ ત્રસ્ટી દરેક વાતે બંધાયેલા છે. પરંતુ મામલો એવો થઈ લાગ્યો કે અંગુમન તથા ત્રસ્ટીઓ કશા હીસાબમાં રહ્યા

નહી. ને જે વાત મેનેજિંગ ત્રસ્ટીને પસંદ પડે તેજ બની શકે. એટલે ઠરાવ મુજબ તા. ૪ નવેમ્બર ૧૯૧૭ને રોજે મીટીંગ પોતે બોલાવી નહી. ત્રસ્ટીઓમાં જોર મળે નહી. અગર બાઈબંધી તથા શરમાશર-મીથી તેઓએ પોતાની ફરજ બજાવી નહી અને પુછવાની હીમત પણ નહી કીધી કે મીટીંગ કેમ બોલાવવામાં આવતી નથી. તો પછી ગરીબ બીચારી અંગુમન શું કરે ? ફક્ત પીદ પાછળ બરબડીને ખેસી રહી.

ધીરજની પણ હદ હોય છે. છેવટે થાકી થાકીને આપણા શહે-રના જાણીતા ગ્રહસ્થો શેઠો ખા. બા. નશરવાનજી શેરીઆદજી જીન-વાલા તથા ખા. બા. સોરાબશા હોરમસજી તથા બમનશા જમાસજી જંગુસરવાળા ઉપર ઘણા ઠેકાણેથી ભલામણો થઈ કે તેઓએ વચમાં પડીને આ ઘણું વરસ સુધી બાંધી રાખેલી આબદનો તાકીદે કાંઈ નીવેડો લાવવો. સામી બાબુની કફગી પોતા ઉપર ખેંચી લઈ એ ત્રણ સાહેબોએ પત્રવહેવાર શરૂ કીધો ને ખા. બા. આદરજીને પુછ્યું કે શા માટે તમે આવી રીતે અંગુમન તરફ લાંબી મુદત થઈ બેઠ-રકારી તથા બેફરમાની બતાવો છે, ને બાર બાર માસ થયા કેમ મીટીંગ બોલાવવામાં આવી નહી તે બતાવશે. જવાબ આપવાનો રસ્તો હતોજ નહી તેથી તેઓએ ત્રસ્ટીઓનો આશરો લીધો ને તેનો જવાબ આપવા સાઈ ઠરાવ કરાવ્યો કે ત્રસ્ટીડિયું કામ તાકીદે શરૂ કરાવવું, ને પોતે ત્યારબાદ જવાબ આપ્યો કે અમને કુરસદ મળી નહોતી તેથી ઢીલ થઈ હતી. અહીં કહેવું જોઈએ કે આશરે બાર માસે જ્યારે સવાલ પાછો ત્રસ્ટીઓની મીટીંગમાં આવ્યો ત્યારે તેઓ પોતાની ફરજ પાછી બજાવવામાં પછાત પડ્યા, અને પોતે કશું પોતાના ઠરાવની જરા પણ આબરૂ રાખી નહી.

ખા. બા. આદરજીને પાછો બંધ ખેસતો કાગળ લખવામાં આવ્યો કે કુરસદનું બહાનું માત્ર હસવા જેવું છે. ને ખરી હકીકત

તો એ છે કે તમારી ખુદની મરજી ત્રસ્ટડીડ બનાવવાની છેજ નહીં અને તેનો સખખ એ જણાય છે કે “ત્રસ્ટડીડ વગર મને કોઈ ખુદનાર નથી.” ત્રસ્ટીઓમાં તમારા ભાઈ તથા સગા તથા દોસ્તદારો એકઠા થએલા છે તેથી કરીને બધી સત્તા ગોયા તમારા હાથમાં આવેલી છે તે જાતી રહેશે એવી ખીકને લીધે એવી રીતે ઢીલ કરવામાં આવે છે, ને જો કે પાકી ખાત્રી છે કે તમો ત્રસ્ટડીડ કરનાર નથી, તોપણ એક વધુ તક આપીને અમો સાડાચાર માસની મુદત સુધી એટલે તા. ૩૧ જાન્યુઆરી ૧૯૧૮ સુધી થોભીશું ને ત્યાર બાદ ખીજે ઠેકાણે દાદ લેવા જઈશું.

આપેલી મુદત વીતી ગઈ પરંતુ ત્રસ્ટડીડ તૈયાર થયું નહીં. પરંતુ છોકરાંને સમજાવવા સરખી એક હીકમત ઉભી કરવામાં આવી હતી. તે એ હતી કે ત્રસ્ટીઓ પાસે ખરડો શરૂ કરાવ્યો, ને આડ દીવસે મીટીંગ બોલાવે, ને દમ વગરનું કામ કરી વખત ગાળે. ખીજે વખતે ત્રસ્ટીઓ પરગામ ગયા હોય તેવું જણવા છતાં મીટીંગની સંખ્યા બતાવવા સાઈ પણ મીટીંગ બોલાવવાનો સરકયુલર નીકળતો હતો. એ એમ જણાતું હતું. આવી રીતોથી છેવટ થાકીને ગયા જાન્યુઆરી માસમાં કોર્ટમાં જવાના ખરચનું ઉધરાણું અંગ્રુમન તરફથી કરવા સાઈ એક સરકયુલર કહાડવો પડ્યો અને તેની સાથે ખા. બા. આદરજી ઉપર દાખલા દલીલો સાથે તા. ૩-૨-૧૯૧૮ નો કાગળ રવાના થયો કે હવે નાલેસી કોર્ટ ચહડાવવાનો વખત લાવી મેલ્યો છે.

આલતા માસની તા. ૬ ના “બરૂચ સમાચાર” પેપર સરવે લોકોની અજાયબી વચ્ચે ખા. બા. આદરજીના હદથી બેહદ વખાણોથી ભરપુર બહાર આવ્યું અને તેમાં તેમનો એક કાગળ પણ પ્રગટ થયો, ને તેની સાથે સામી બાબત તરફ નખાઈ તેટલી ધુળ પણ ઉડાડવામાં આવી. લોકો હસવા લાગ્યા કે છાપખાનામાં પોતે દોડી જવામાં હુસીઆરી તથા ડહાપણ શું વાપરેલું છે? ત્રણ વરસ ઉપર

પણુ એવીજ રીતે પોતે પ્રથમ દોડી ગયા હતા. બરૂચ જેવા નાના શહેરમાં હળીમળીને તથા બાઈબંધીથી રહેવાને બદલે રાજ્યદારી પટ-પટોમાં જેમ છાપખાનાનો આશરો અનેક રસ્તે લેવાય છે તેવી નાપસંદ કરવા જોગ રીતી અહીં દાખલ કીધેલી જણાય છે. એવી “ વીર વિદ્યા ” તો સહ કોઈ સમજે છે, પણ સમજદાર માણુશે આવી બાબતમાં તેનો ઉપયોગ કરતાં શરમાય છે. લોડો સારી પેઢે જાણે છે કે “ બરૂચ સમાચાર ”ના એડીટરના વખતમાં પંચાતના કારભારના વાવટા તે કેવી રીતે ઉડાડતું હતું, ને હાલમાં શા કારણે તેજ પેપર ગીતડાં ગાવા બેઠું છે. છાપખાનાની પનાહ પકડવાની ખાં ખાં આદરજીની મક્કસદ ગમે તેમ હોય પરંતુ શીર થયેલા ઉધરાણામાં રૂપીઆ બરાવામાં કુંઠકિ ખલલ પહોંચાડવાનો પણ ઈરાદો સ્વાભાવિક રીતે નીકળે છે. પેપરમાં જઈને શેઠ આદરજી ખુલાસો કરવા માંગે છે તે વાત જાનેવારી માસમાં બહાર આવી ગઈ હતી. પેપરમાં જવાથી પહેલો ગેરફાયદો એ થાય છે કે પરનાતમાં આપણને નીચું જોવાનું થાય છે, અને નાતમાં તડો પડવા સરખું થાય છે.

ત્રસ્ટીઓ પાસે ખરડો ઉભો કરવાની જરા પણ જરૂર નહતી. સીધો રસ્તો એ હતો કે અંગુમનની મીટીંગ તુરત બોલાવી એક કમીટી ખરડા સાથે નીમવી હતી. જે કામ પહેલે નંબરે કરવાનું હતું તે પાછળ નાખીને વખત ગાળેલો છે. એમના લખવા મુજબ પાંચ માસ ખરડામાં ગયા છે, ને ખીજ ત્રણ જશે, ને પછી નકલ કરવામાં ખીજે માસ જશે, ને પછી અંગુમનની મીટીંગ થશે, ને કમીટી નીમશે. હવે તે કમીટીને ખાસ ધરજ થશે કે તમામ કાગળો વીગેરે નવેસરથી વાંચવા, ને ઠરાવપર આવવું. એટલે એમને કહાડેલો વખત બરબાદ ગયો. આ બધું બુલ્લું દેખાડે છે કે મુળ મતલબ વખત કહાડવાનો છે. વળી ત્યારબાદ તરેહ તરેહની હરકતોથી વીલંબ લાગી મહીનાના મહીના તો થું પણ પાછાં વરસો બરબાદ થશે.

અમારો વિચાર ખાં ખાં આદરજીને ખોટી રીતે જરા પણ વગોવવાનો નથી, અગર તેમને તોડી પાડવા માંગતા નથી, પરંતુ જ્યાં શરમાશરમીથી અને હકીકતથી ઉલટી રીતે તેમનાં ગીતડાં ગાઇને આજીવ્યાજીવેને ધુળ ઉડાડવાનું કરવા જેવું થાય છે, તે વારે ખરી હકીકત બહાર લાવવાની ઈનસાફતી રાહે ફરજ પડે છે.

ખાં ખાં નસરવાનજી તથા ખાં ખાં સોરાબસા, તથા શેઠ બમનશા તો બહુ ઈન્તેજરી ને ઉમેદ રાખતા હતા કે સલાહ શાંતિથી અને સોખા ભરેલી રીતે કામનો નીકાલ લાવી અંજીમનની સેવા બળવીને ખુશી કરવી. પરંતુ તે ઉમેદો ભંગ થઈ ગઈ ત્યારેજ ફરજના માર્ગ ઉઘરાણું શીર્ષ કરાવ્યું.

અત્રે કહેવું જોઈએ કે ત્રસ્ટીઓએ જે ખરડાની શરૂઆત કરી છે. તે એ ત્રણ સાહેબોના લખાણના પુર્ણ પ્રતાપથીજ છે. ખાં ખાં આદરજી શેઠે પોતાની મેળે અગર રાજી ખુશીથી શીર્ષઆત કરી નથી. પરંતુ ઈલાજ રહ્યો નહીં ત્યારે અંજીમનનાં આંસુ નુછાવા સરખું કરેલું છે. ભર્યનો દરેક જરથોસ્તી પોતાથી બનતી મદદ તે ગમે એટલા કમી હોય, તો બી આ કામમાં ફરશે ને બહા કામનાં કરનાર માણસોને ઉત્તેજન આપશે, અને નહીં તો આવો બીજો વખત આવશે તે વારે અંજીમનની વારે કોઈ ગૃહસ્થ ભાગ્યેજ નીકળશે. માટે ભવિષ્યનો પુરો વિચાર કરવાની આ વાત છે.

કજીઆ કંઠાશને દુર કરવાનો હજી પણ એક રસ્તો છે, અને ખાં ખાં આદરજી પોતે ખરા અંતકરણથી ત્રસ્ટડીડ બનાવવા ચહાતા હોય અને અંજીમનના પૈસાની ખરખાદી જોવા માંગતા ન હોય તો, પોતે તથા સરવે ત્રસ્ટીઓ કોરટમાં અરજદારો સાથે સામેલ થઈને કચુલ કરે કે આટલા માણસોની કમીટી નીમીને ખરડો તૈયાર કરવો અને કોરટ પોતે અમારા મતફેરનો નીવેડો લાવી ત્રસ્ટ-

ડીડ મંજુર કરી આપો. આ રસ્તો સહેલો અને સુતરો છે અને વળી ખરચ વીગેરેમાં ઘણો કીકાયત થશે, ને ઘણા દુઠ વખતમાં નીકાલ થઈ જઈ મીનાકસાનું મુલ નાણુદ થઈ જશે. તા. ૧૨-૨-૧૯

M. F. Alamishaw. હાઇકોર્ટ વકીલ.

એરચશા. નવરોજી ગાંધી.

જાંહંગીર દીનશાજી દલાલ.

દારાશા જીવાજી હાથી.

દારાશા દીનશાજી.

જમશેદજી શાપુરજી હુમાવાલા.

શાપુરજી હોરમસજી.

રૂસ્તમજી જમાસજી દાડવાલા.

ધનજીશા દીનશાજી ગાંધી.

જમશેદજી રૂ. વખારીઆ.

માણેકશા દીનશા.

મહેરબાન ખા. ખા આદરજી મંચેરજી દલાલ,
પારસી અંગુમનનાં ફંડના મેનેજીંગ ટ્રસ્ટી સાહેબ
ભરૂચ.

સાહેબ,

ભરૂચની પારસી અંગુમનનાં ફંડનું ટ્રસ્ટીડ નહીં થવાથી અંગુમનના પોકારનો છાપેલો કાગળ તા. ૧૨-૨-૧૯૧૯નો આપણા શેહેરના જાણીતા અગીઆર સાહેબોની સહી સાથેનો બહાર પડેલો છે, તેની પાંચ નકલો આ સાથે ખીડી છે. ને આપ સાહેબને તસ્દી આપવાની કે એ છાપેલા કાગળનાં છેલ્લા પેરેગ્રાફમાં ટ્રસ્ટીડ બનાવવા સાઈ જે રસ્તો સુચવેલો છે તે મુજબ અમલ કરવાને ટ્રસ્ટી સાહેબો કયુલ છે કે કેમ? અગર કાંઈ હરકત તેઓને દીસતી હશે તો તે શી શી છે, તે બાબતનો વિચાર કરી ઠરાવ થાય તે મહેરબાનીની રાહે વેળાસર લખી જણાવશે તો ઉપકાર થશે.

ભરૂચ તા. ૧૪-૨-૧૯૧૯.

લી. દુવાગો સેવક,
સોરાબસા હોરમસજી.
N. S. Ginvala.
બમનસા જમસજી.

વાંચો ને વિચાર કરો.

સારી કેળવણીવાળા ગ્રહસ્થો અને કેળવણી વગરના માણસોમાં કેટલો બધો ફેર હોય છે કે જેમ એક હાથી અને એક સસલામાં તફાવત છે તેટલો. કેળવણીવાળો માણસ જો કોઈ કદાપિ ભુલ કરેછે તો તે તુરતજ સુધારવાની તજવીજ કરે છે, એ એટલુંજ નહીં પણ તે સુધારવામાં પોતે માન તથા મોટાઈ સમજે છે. એથી ઉલટું કેળવણી વગરનો માણસ હમેશાં પોતાની હઠીલાઈ પકડીને બેસેછે, અને વળી પોતાની હઠીલાઈ તથા હુશીયારીનું રણુશીંગડું ફુંકવામાં પણ પોતાની મોટાઈ માની લેછે, ને ભુલ કયુલ કરવામાં તેને ભારે શરમ આવે છે. આવી હકીકત દુનિયામાં દરેક દેશમાં, દરેક પ્રજામાં, દરેક કાળે અવારનવાર જોવામાં આવે છે.

આપણા ભરૂચ શહેરમાં પારસી અંગુમનના ફાંડનું ત્રસ્ટીડ કરવામાં જે આજે ચૈદ ચૈદ વરસ થયાં તરેહવાર બહાનાં હેડળ દીક્ષો આજ સુધી મેનેજિંગ ત્રસ્ટી સાહેબ તરફથી થયલીછે તે ઉઘાડી પાડવાની હાલમાં તજવીજ ચાલી રહી છે. તે સંબંધમાં ખુદ મેનેજિંગ ત્રસ્ટી ખાનબહાદુર આદરજી મચેરજી દલાલ દોડીને પ્રથમ છાપામાં ખીરાજી ગયા હતા, ને તેમાં વાંચનારાઓને ખુશ કરવા સરખી ચતુરાઈથી કેટલાક ખુલાસા કરેલા હતા. એ ખુલાસા ઉપર ભરોસો રાખીને-દોરવાઈ જમીને-સુખાઈના જાણીતા “જમે જમશેદ” પેપરમાં

તેના એડીટર સાહેબે પોતાના તરફથી તા. ૨૬ ફેબ્રુઆરી ૧૯૧૯ને રોજ એક લીડર પ્રસિદ્ધ કીધો હતો. એ લખાણ એક તરફનુંજ સાંભળ્યા પછી લખાયાથી કુદરતી રીતે ખરી હકીકતથી દુર હતું, તેથી તેનો રદીઓ અત્રેથી ખાન બહાદુર સોરાબસા હોરમસજીએ પોતાની સહી સાથેનો કાગળ લખી છાપવા સાડ મોકલ્યો હતો, અને કહેવાને ધણી ખુશી ઉપજે છે કે તે કાગળ એડીટર સાહેબે તાબડોતોબ તા. ૮ માર્ચ ૧૯૧૯ના પોતાના પેપરમાં છાપીને પુરતી રીતે સામી આગળને ધનિસાઈ આપ્યો, એટલુંજ નહિ પણ પોતાના લખાણથી જે કાંઈ અસર થઈ હશે તે તદ્દન દુર કરી નાંખવા દીધી-અત્રે લખવું જરૂર છે કે “જમે જમશેદ” પેપર મોટા રાયલ કદના કાગળનાં આશરે ૧૨ થી ૧૬ પાનાનું ભરપુર દરરોજનું પેપર છે, ને સાત હજાર કોપીઓનું વેચાણ થાય છે, એવું તે વજનદાર-તેમજ મોભાવાળુ તથા વખણાએલું પેપર છે.

ભરૂચમાં એક પેપર નામે “ભરૂચ સમાચાર” નીકળે છે તે આઠ દીવસમાં એક વખત આવે છે, ને તે માત્ર કુલીસકેપનાં બે કાગળોના છેક નાના કદનું છે, ને તેની કોપીઓ ઘણામાં ઘણી તો પાંચસો સુધી નીકળતી હશે. તે પેપરમાં આ ત્રસ્ટીડ બાબત ઘણાં લખાણો એકજ આગળની તરફેણમાં આવતાં હોવાને લીધે તેનો જવાબ અત્રેના જાણીતા શેઠ એરચંદ્ર નવરોજી ગાંધીએ પોતાની સહીનો કાગળ એડીટર સાહેબે છાપ્યો નહિ, એટલુંજ નહિ પણ પોતે પોતાના તા. ૨૭ ફેબ્રુઆરી ૧૯૧૯ ના પેપરમાં જાહેર કીધું કે “અમારા પત્રમાં ક્યો કાગળ છાપવો અગર નહિ છાપવો એ અમારી પોતાની મુનસફી ઉપર રહેવુંજ જોઈએ.” મતલબ કે સચ્ચાઈ અને ધનિસાઈ ઉપર આધાર રાખવાનો નથી, અને ધનિસાઈ કરવાનો તે તો એડીટરની મરજી તથા મુનસફી ઉપરજ રહેવું જોઈએ અને વાંચનારી આલમની અક્કલ મુજબ ધનિસાઈ કરવાનો નથી. અત્રે જણાવવું દુરસ્ત

લાગે છે કે મજકુર પેપરમાં જે ચાલુ એક તરફી-ખરી હકીકતથી દુરનાં-રણુશીંગડાં કુંકાયા કરે છે, અને સાથે સાથે પોતાને મનપસંદ વિચિત્ર વિચારો બહાર પડે છે તેનો રદીઓ આપવાને દેખીતી જરૂર છેજ નહિ.

ઉપર બતાવેલા બે પેપરોના એડીટરોની કામ કરવાની રીત ઉપર કાંઈ પણ ટીકા અને કરવાની જરૂર રહેતી નથી; પરંતુ એટલુંજ કહેવું બસ થશે કે જેમનામાં ઇનસાફ આપવાની ઇચ્છા છે તે બંને બાબતુ જોઈ શકે છે, અને બંને તરફની હકીકત છાપી જાહેરઆલમને તોલ કરવાનું સોંપે છે અને જેને તેની મક્કસદ નથી, તે એકજ તરફનાં બાબતુ કુંકવામાં મગ્ગલ સમજે છે.

“જામે જમશેદ” ના લીડરનું લખાણ તથા તેનો જવાબ ખાન બહાદુર સોરાબશા હોરમસજીએ આપેલો તે આ નીચે છાપવામાં આવેલો છે કે ખરી હકીકત તથા ખરી તકરાર શી છે તે સર્વ કોઈના જાણવામાં આવે ને તે ઉપર વિચાર કરે.

બરૂચ તા. ૧૩ માર્ચ ૧૯૧૯.

M. F. Alamshaw.

High Court Vakil,

Broach.

તા. ૨૬-૨-૧૯૧૯ ના રોજ મુંબઈના “જામે જમશેદ” પેપરના પાના ૮ ઉપર-“કજીઆનું મોઢું કાઠું” એ મથાળા હેઠળ જામેના એડીટર લખેલા લીડરની નકલ—

કલ્યાણનું મોઢું કાળું !

ભરૂચની પારસી પંચાયતના ત્રસ્ટડીઝને લગતી ખટપટ હવે, અમો આશા રાખીએ છીએ કે, કોરટે ચઢતી દપટ પડશે. જ્યારે પણ એક આશામી અથવા કોઈ સંસ્થા કોરટે જવાની દોડાદોડ કરતી જણાય છે, ત્યારે અમે હમ્મેશ તેને સુચવીએ છીએ કે પ્રથમમાં પરસ પર મસલત કરીને, અથવા કાંઈ વિશ્વાસુ લવાદ નેમીને તેની માર્ફતે તે ઝંઘડો પતાવવાની કોશીષ કરવી કે જેથી પૈસા, વખત અને મહેનતની ખરબાદી થતી બચે. અમે પારસીઓ માટે એક લવાદી કોરટ સ્થાપવાની હિમાયત કરતા આવ્યા છીએ, તે પણ એજ સખખથી છે. એ યોજનાને કોમ હિતકારીક પારસી ન્યાયમૂર્તિ સર દીનશાહ દાવરનો બળવાન ટેકો હતો. દુનિયાની પ્રજાઓ જ્યારે દેશપ્રદેશના વાંધાવીસ્તી લવાદીથી પટાવવાને એકાદ ધરખમ કાર્યસાધક યોજના રચવામાં રોકાયે છે, ત્યારે પારસી જેવી નાની કોમ, પોતાના કોમી વાંધાવીસ્તીને ફડચો કરાવવા સાર એકાદ પારસી સંસ્થા સ્થાપે તો તે આજના વખતને ખરતું કામ કહેવાશે. પણ તે જુદી વાત છે. અમે આજે ભરૂચની પારસી પંચાયતના ત્રસ્ટી સાહેબો અને ત્યાંની અંગુભનના કેટલાક ગૃહસ્થો વચ્ચે પડેલા મતફેર બાબે બોલવા ચાહીએ છીએ.

ભરૂચ પારસી પંચાયતનું ત્રસ્ટડીઝ ઘડાવવાના સંબંધમાં ત્રસ્ટી સાહેબોએ કરેલી ઢીલથી ત્યાંના કેટલાક સાહેબો નારાજ થયા હતા, અને એ ઢીલ માટે પંચાયતના મેનેજિંગ ત્રસ્ટી શેઠ આદરજી મંચેરજી દલાલ સામે આપજુદીથી વર્તવાના આક્ષેપ મેલી તેવણની સખત ઝાટકણી કહાડતાં એટલી હદ સુધી ટીકા કરી હતી કે “ ત્રસ્ટડીઝ બનાવવાની તેમની મરજી નથી, કારણકે ત્રસ્ટડીઝ વગર તેવણને કોઈ પુછનાર નથી અને તેવણે જે સઘળી સત્તા પોતાના હાથમાં રાખી છે તે જતી રહેવાની ચિંતાને લીધે તેવણ ત્રસ્ટડીઝ કરવા ચહાતા નથી ! ”

આ લગાર બહુજ કડક આરોપ હતો અને તેને હેન્ડખીલદ્વારા પ્રસિદ્ધતા આપવામાં અમે નહીં ધારતા કે સહી કરનારા સાહેબોએ સારી સમજ વાપરી હોય. એટલેથી સંતોષ નહીં પામતાં એ સાહેબોએ એક ફૂંડ ઉધરાવીને ત્રસ્ટી સાહેબોને કોરટે ધસડવાની નોટીસ આપી હતી. મામલો કટોકટી સ્થિતિએ પહોંચ્યો હતો, તેવા વખતે મેનેજિંગ ડિરેક્ટર સાહેબે તેનો બહુજ કુનેહથી અને સહનશીલતાથી જવાબ આપીને બહુકું સમાવી દીધું છે. ખા. ખા. આદરજી મંચેરજી દલાલનો જવાબ, જે અમે ગયા શનિવારના અંકમાં પ્રકટ કરી ગયા તેની બાબા સાથે રેકર્ડીઝીશનીસ્ટ સાહેબોના લખાણ સરખાવી જોનારને એમ લાગ્યા વગર રહેશે નહીં કે શેઠ આદરજી દલાલે બહુજ વખાણવાલાયક ખામેશી અખત્યાર કરી છે અને ત્રસ્ટડીઝ કરવાના બાબમાં થયેલી ઢીલનો મનપતીજ ખુલાસો રજુ કર્યો છે. અમેને ઉમેદ છે કે રેકર્ડીઝીશનીસ્ટો હવે આ મનપતીજ ખુલાસાથી સંતોષ પામશે. પારસી પંચાયતના કારોબારી સાહેબોએ કામની સેવા બજાવવાની એટલી નેમથી એ જોખમભર્યું કામ બીનસ્વાર્થ માથે લીધું છે અને તેમના વરસોની અથાક મહેનતથી તથા કરકસર ભર્યા વહીવટના પ્રતાપથી ત્રસ્ટ ફૂંડો લગભગ બાર લાખની નાદર રકમે ગયાં છે. તે પછી તેઓના એક મુખી સામે “આપખુદીથી સઘળી સત્તા પોતાના સ્વાધીનમાં રાખવાની નેમથી ત્રસ્ટડીઝ ધડવાનું કામ ઢીલમાં રાખવાના” આરોપ મેલાય એ ખરેખર ખેદકારક છે. તોપણ ખા. ખા. દલાલે બહુ સબ્ય બાબમાં પોતા સામે મેલાયલા તહોમતનો જે રદીઓ આપ્યો છે તે તેમની સહનશીલતાને જોય આપનારી વાત છે. તેવજી કહે છે કે:—

ખરડો કરવાનું કામ અંગુમને ત્રસ્ટીઓને સોંપેલું હોવાથી પોતાની દરજ સમજી તેઓ કામ કરે છે. “ખાલી મમત” અગર “મીઠ્યા અભિમાન” અથવા “સત્તાની જુખ” માત્રો “લોભ”ને ખાતર, “અંગુમનને ઉડાવી ઢીલ કરવાના ઇરાદે” એ ત્રસ્ટડીઝનો

ખરડો ઘડવાનું કામ ઢીલમાં રાખવામાં આવ્યું નથી. ત્રસ્ટડીડ તથા સ્કીમનો ખરડો તૈયાર કરવાનું કામ સને ૧૯૧૮ ના સપ્ટેમ્બર માસથી ચાલુ છે. જુદી જુદી અંગુમનનાં ડીડો મંગાવી તેમાંથી અત્રેની અંગુમનને લાગુ પડે તેવા નીચમો શોધી એક ડીડ તૈયાર કરવાનું કામ ધારવામાં આવે છે તેટલા દુર્લભ વખતમાં ઓનનરી કામ કરનારા માણસો કરી શકે એ બનવા જોગ નથી. જાહેર સંસ્થાઓના પેટા કાયદાઓ વગેરે તૈયાર કરતાં દટલો વખત થાય છે અને તે તૈયાર થયા બાદ પણ જુદી જુદી મુશીબતો માલમ પડવાથી તેના ધોરણે પગલાં લેતાં કેટલો વીલંબ થાય છે તે ટાળી લખનાર સાહેબોને રોશન હોવું જોઈએ. અંગુમનની મોટી મીલકત ઉતાવળથી થયલા ત્રસ્ટડીડના ભોગરૂપ બનાવી તેને બરબાદ થતી જોવા ત્રસ્ટીઓ ખુશી નથી અને ઉપલાંજ કારણે શરૂઆતમાંજ બનતી ચોક્કસાઈ કરી પાછળથી વહેવાર મુશીબતો ન નડે એવા ધોરણે ધીમે ધીમે એ કામ કરવામાં આવ્યું છે.

ત્રસ્ટડીડ તથા સ્કીમના ખરડા મોટે ભાગે તૈયાર થઈ ગયા છે અને આવતા માસની આખર સુધીમાં એ ખરડા પુરા કરી અંગુમનની મીટીંગ સમક્ષ પુરતી નોટીસ આપી રજુ કરવામાં આવશે.

એ ખરડાઓમાં સુધારા વધારા કરવા માટે અંગુમનને જે પગલાં લેવાં હશે તે તેમની સત્તાની વાત છે અને તેમાં ત્રસ્ટીઓ ઘણી ખુશીથી બીજા નીમાયલા ગૃહસ્થો સાથે અંગુમનની ખુશી હશે તો સામેલ થશે.”

ભરૂચા સાહેબો બહુજ ઠાવકા, ધીમા ધીરા પણ કામમાં વીરા ગણાય છે એટલે પંચાયતનું બચુકનું એક ત્રસ્ટડીડ તૈયાર કરાવતાં જુદી જુદી અંગુમનોના બંધારણ અને તેમના કાયદા કાનુનો તથા ત્રસ્ટડીડોની તપસીલનો ધીમે ધીમે અભ્યાસ કરવા પાછળ વખત લીધો

હોય તો તે વહેવાર ભર્યાઓને છાજતું કામ કર્યું તેમાં ફેર નહીં ! આપણે આશા રાખીશું કે હવે જ્યારે ત્રસ્ટડીઝ તથા સ્કીમના ખરડા મોટે ભાગે તૈયાર થયા છે, અને માર્ચ મહિનાની આખેરી સુધીમાં અંગુમનની સંમતી માટે રજુ થનાર છે તો રેકવીઝીશનીસ્ટો મજકુર ખુલાસા પછી કોરટે જવાને બદલે સમસ્ત અંગુમનના હિતને ખાતર ત્રસ્ટીસાહેબોની સાથે મળીને સલાહ સમાધાનથી કામ કરવાની જરૂર પીછાણશે. આ ત્રસ્ટડીઝ હાલના વખતને અનુસરતું તથા આવતા વખત માટે સલામત બનાવવા માટે ભર્યની અંગુમનના દરેક વિચારના કિંવા તડના સાહેબોએ તાસુખી તળને ઐક્યતા એકદીલીથી મસલહત કરવામાં એક ખીજને મદદ કરવી ઘટે છે. કોઈપણ રીતે મી. દલાલના જવાબની દબ અને વલણ ઉપરથી રેકવીઝીશનીસ્ટો જોઈ શકશે કે કોમના સામાન્ય રીતના કામમાં જરીક નરમાશથી કામ લેવામાં કાંઈ ખોલવું પડતું નથી. મેનેજિંગ ત્રસ્ટીએ આપેલા બહુજ કટોકટ વખતે એક સખ્ય જવાબથી આ નાપસંદ તકરારનેા છોડે આવ્યો છે અને ખેદકારક દ્રશ્યાનું મોંહ કાળું કર્યું છે. અમેા બન્ને પક્ષોને આગ્રહ કરીએ છીએ કે તેઓએ પરસપર તાણા ટીકા ભુલી જઈ ભર્યની પારસી અંગુમનને, તેની હાલની અને આવતી ઓલાદને લાભકારી થઈ પડે એવું ત્રસ્ટડીઝ ઘડવાના કામમાં ભાઈબંધીથી અને એકદીલીથી સામેલ થવું. તેમ કરવાથીજ અંગુમનના પૈસા અને વખતની ખરબાદી થતી બચાવી શકાશે અને તે સાથે અંગુમનની કીર્તિ અને નામનામાં વધારો થશે.

ઉપલા લીડરનેા જવાબ, ખાન બહાદુર સોરાબશા હોરમસ્જીએ આપેલો તે તા. ૮ માર્ચ ૧૯૧૯ ને રોજ “ જામેજમસેદ પેપર ”ના પાના ૮ ઉપર છપાયેલો તેની નકલ—

ખા. બા. આદરજી દલાલના ખુલાસાનો જવાબ.

મી. એડીટર,

તા. ૨૬ મી ફેબ્રુઆરી ૧૯૧૯ ના આપના જાણીતા પેપરમાં “કળ્યાનું મોંદું કાળું” એ મથાળા હેઠળ ભરત્રની પારસી અંગુ-મનના ત્રસ્ટડીડ બાબત આપે એક લીડર લખ્યો છે તે માટે આપનો ખરેખર આભાર માનવાનો છે. તેનું પહેલું કારણ એ કે જો કે આપે માત્ર ત્રસ્ટી સાહેબની બાબતનું સમજાવે લખાણ કીધેલું લાગે છે, તેથી હવે ઇન્સાફની રાહ બીજી બાબતની તકરારો થું છે તે ખુલ્લી કરવાની અમને તક આપશો, અને બીજું એ કે હવે એ સવાલ એટલેબાબો અરચાયો છે કે અવલની માફક તેને ત્રસ્ટી સાહેબો ખોરબે નાખવાની હિંમત ધરશે નહિં.

૨. ત્રસ્ટડીડનો સવાલ જેમ તમોને સમજાવવામાં આવ્યું છે, તેમ કાંઈ આજ દાલનો નથી; પરંતુ ચૌદ વરસ થયાં સને ૧૯૦૫ થી લંબાયા કરે છે. જ્યારે નવ વરસ ઉપર પાછું સખત દબાણ થયું ત્યારે એક સોલીસીટર મારફતે તૈયાર કરાવેલો ખરડો રજુ થયો. તે ઉપરથી એક કમિટી એ ખરડો તપાસી નક્કી કરવા સારૂ નીમાઈ હતી તે કમિટીના ખા. બા. આદરજી પોતે ચેરમેન નીમાયા હતા. તેની એકાદ બે મીટિંગો મળી હતી પણ ત્યારબાદ ખોદા જાણે શા કારણથી ફરીથી દી મીટિંગ પોતે બોલાવીજ નહિં ને કમિટી સુવ-કાવી દીધી. ઘણા સારા માણસોએ લેખીત તથા મોંઢેથી અરજો કીધી, તોપણ કામ ખાંચરે પાડી રાખવામાં આવ્યું, ને જે કોઈ પુછે તેને એકનો એકજ જવાબ મળતો કે “થોબી જાઓ, ઉતાવળમાં કાયદો નથી, તે કામ અમારા ધ્યાનમાંજ છે” વિગેરે. એવી રીતે અગીયાર વરસની લાંબી મુદત નીકળી ગઈ. છેવટે ફરીથી અત્રેના એક ટ્રેન્યુચેટ અને સરકારી અમલદારે સને ૧૯૧૬માં પાછો સવાલ સજીવન કીધો,

તો તે બાબત તેને જવાબ ન વાળતાં તેને ઘણો વગોવવામાં આવ્યો. આથી હિંમત ન મુકતાં તે ગ્રહસ્થે સારી ચાંપ જારી રાખી, તેવારે તે વાત ત્રસ્ટીઓની મીટિંગમાં મુકવાની ફરજ પડી ને ત્યાં ૧૯૧૭ ના સપ્ટેમ્બર માસમાં ઠરાવ થયો કે કુલ અંગુમનની એક મીટિંગ તા. ૪ થી નવેમ્બર ૧૯૧૭ ને રોજ મેનેજિંગ ત્રસ્ટી સાહેબે બોલાવવી ને તેમાં એ સવાલ રજુ કરવો. પરંતુ એ ઠરાવ તો દક્તરે અંધાયલો રહ્યો, ને આજ સુધી મીટિંગ બોલાવી નહિં. આશરે બે વરસ ઉપર મેત્રીમોનાંબલ કોર્ટના ડેલીગેટની ચુંટણી કરવા સારૂ મેહેરબાન કલેક્ટર સાહેબના હુકમથી અંગુમનની મીટિંગ બોલાવવામાં આવી હતી તેમાં પણ એ કામ 'પોતે મુક્યું નહિં', ને જ્યારે તે બાબત તે મીટિંગમાં પુછવામાં આવ્યું તે વારે આદરજી શેઠ ખુલાસો કરીને કે બે માસ પછી ચોમાસામાં સૌ સાહેબોને કુરસદ મળશે તે વારે જરૂર બેજરૂર ત્રસ્ટીડોને સવાલ, સુવાવડ ખાતાનો સવાલ તથા મીડલ સ્કૂલનો સવાલ રજુ કરવામાં આવશે. તમે સાહેબને સાંભળીને અનન્યખી લાગશે કે હજુ તો તે બાબત અંગુમનમાં આવી નહિં, ને પોતે મીડલ સ્કૂલ બોલી બેઠા ને સુવાવડ ખાતું પણ ઉઘાડ્યું, ને તે અંગુમનની પરવાનગી લીધા વગર, અગર પુછ્યા વગર બોલ્યાંછે.

૩. હવે છેવટે થાકી થાકીને અંગુમનના પુષ્કળ ગ્રહસ્થોના આગ્રહથી ખા. બા. નસરવાનજી શેરીઆદજી જનવાળા (એક જુના ને પ્રસિદ્ધ ગુજરાતી તથા અંગ્રેજી લેખક) તથા મી. બમનસા જા-માસજી જંબુસરવાળા (રૂના મોટા વેપારી તથા જીનોના માલિક) તથા સેવકે ૧૯૧૮ ના જુલાઈ માસમાં એક કાગળ મેનેજિંગ ત્રસ્ટી સાહેબને લખ્યો ને તેમને પુછ્યું કે વરસો થયાં ઠરાવો થયા છતાં, અને છેવટ સને ૧૯૧૭ માં ત્રસ્ટી સાહેબોએ તા. ૪-૧૧-૧૯૧૭ ની તારીખ પણ આપને નક્કી કરીને આપી, તે છતાં આપે અંગુમનની મીટિંગ કેમ બોલાવી નહિં, ને પાછી એક વરસની મુદત

કહાડી નાંખી ને આપ કેમ છેક હલકી રીતે અંગુમનને ગણો છો? ત્યારે જવાબ મળ્યો કે અમને દુરસદ મળી નહોતી. આ જવાબ ખરેખર હસવા સરખો હતો, તેથી તેમને છેવટે લખવાની ફરજ પડી કે હવે જો એ કામ તા. ૩૧ જાનવારી ૧૯૧૯ સુધીમાં એટલે પાંચ માસમાં નહિં થશે તો, બીજો ઠંકાણેથી દાદ લેવાની અમોને ફરજ પડશે. હવે જો ખા. બા. આદરજીને ત્રસ્ટડીડ કરવાનો ખરેખરો નેક વિચાર હતો ને “કજ્યાનું મોઢું કાળું” કરવા ઇચ્છતા હતા તો સરળ રસ્તો એ હતો કે અંગુમનની મીટિંગ તાકીદે બોલાવી તે કામ મુકવું હતું. પણ તેને બદલે તેઓએ વખત પાછો ગાળવાના હેતુથી ધીમે ધીમે એ કામ ત્રસ્ટીઓ પાસે શરૂ કરાવ્યું ને વખત ગાળ્યો. સૌ કોઈ સમજી ગયા કે પાછલી સાલોના કડવા અનુભવનો સ્વાદ અંગુમનને પાછો ચાખવાનો આ મામલો છે, અને કારતે ગયા સિવાય હવે એવણુ પોતે બીજો રસ્તો દેખાડતા નથી, તેથી અંગુમને ખર્ચનું ઉધરાણું શરૂ કીધું. એટલે ખા. બા. આદરજી કદાચ વિચારવા બેઠા કે એ વાત કેમ ઠંડી પાડવી. તેવારે પોતે ન્યુસપેપરમાં દોડી ગયા, ને ખુલાસો કરવા બેઠા, તથા ખરડાનું કામ પણ આટોપવા લાગ્યા, કે જ્યાં કરીને ઉધરાણાનું કામ અટકે ને લોકો ઠંડા પડે, તેથી આ ચાલતા માર્ચ માસમાં ખરડો રજુ કરવાને એકવાર ફરીથી પોતાનું વચન અંગુમનને આપીને ખુશ કીધી છે.

૪. હવે જોવાનું એ છે કે તાકીદે અંગુમનની મીટિંગ બોલાવવાનો પોતાનો ધરદો છે, એવો ખુલાસો પ્રથમ અમને અગર અંગુમનના કોઈ ગ્રહસ્થને લેખીત આપવાને બદલે અત્રેના એક પેપરમાં દોડી જઈ ખા. બા. આદરજીએ ખુલાસો કીધો કે એકાદબે માસમાં અંગુમન સન્મુખ ખરડો રજુ કરવામાં આવશે. અત્રે લખવું જરૂરનું છે કે અત્યાર સુધી અમેએ અગર બીજા કોઈપણ સપ્સે છાપાનો આશરો લીધો નહોતો. ચાર વરસ ઉપર ગંભીરનાં ખાણું

બંધ કરી બારે તકરાર પોતે ઉભી કરી હતી, તેવારે પણ પોતે છાપામાં પ્રથમ ગયા હતા. હવે વિચારવાનું એ છે કે જ્યારે સ્થાનિક પેપર ખીજી બાબતની ખરી હકીકત છાપતુંજ નથી, તેવારે હેન્ડબીલ શિવાય ખુલાસો કરવાનું ખીજું સાધન ક્યું હોય તે આપ રહેજમાં વિચારી લેશો.

૫. “સહનશીલતા”ની હદ હોયછે, “મન મોટું રાખવા”ની પણ હદ હોય છે, પણ જ્યારે એક સવાલ જાણીયુજીને ચક્રિય ચક્રિય વરસ થયાં ખોરખે પાડવામાં આવે ને લેખીત તથા મોઢેનાં વચનો પાળવામાં મોળા માલમ પડે ને અંગુમનને ગોચા એક મુંગા ઢોર મુજબ ગણવામાં આવે, તે વારે લાચારીએ કારતનો આશરો લીધા વગર ખીજે શો ઇલાજ રહે છે?

૬. આદરજી શેઠે જે છેલ્લો ખુલાસો બહાર પાડેલો છે, તે ખરી હકીકતથી ઘણો દુર છે. તેનો જવાબ અમોએ આપ્યો છે, તેની એક નકલ આપની જાણ માટે આ સાથે ખીડી છે. માટે સમ્યાધને ઈન્સાફને ખાતર તે પણ આ સાથે પ્રકટ કરશો કે જેથી કરીને બહાર ગામના અંગુમનોને ખન્ને બાબતની હકીકતનું વજન તોલ કરવાને ખની આવે.

૭. આપ લખોછો તેમ મજકુર ખંતે ખુલાસા પછી “જવાબ લગાર બહુ જ કડક આરોપ હતો.” “થયલી ઢીલનો મનપતીજ ખુલાસો રજુ કરેલો છે” “જરીક નરમાશથી કામ લેવામાં કાંઈ ખોલું પડતું નથી.” “હેન્ડબીલદારા પ્રસિદ્ધતા આપવામાં સારી સમજ વાપરી હોય” વિગેરે ઉદ્ગારો આપે બહાર પાડ્યા છે તે અંધએસતા છે કે કેમ, તથા “કજ્યાનું મોઢું કાળું” કંઈ પક્ષ તરફથી કરવામાં આવ્યું નથી તે બાબતનું તોલ કરવાને હવે આપની તથા વાંચનારની મુન્સરી ઉપર સોંપીએ છીએ.

૮. બધો વહીવટ એક હાથે આવી ગયો છે એવું જે અમારા

તરફથી કહેવામાં આવેલું છે તેનો ખ્યાલ સહેજમાં આવશે કે હાલમાં બધા મળીને આઠ ત્રસ્ટી સાહેબો છે તેમાં ખુદ ૧ આદરજી શેઠ, ૨ એમના ભાઈ, ૩ એમના ભત્રીજા, ૪ એમના માસીના દીકરા, ૫ ને ૬ એમના જીના ફ્રેન્ડો તથા નજદીકના સગાંઓ, ૭ પણ એમના સગા ને ૮ મા એક “હાજી હા” કરનારા સાહેબ છે. વળી ઘણાં વરસો થયાં ત્રસ્ટીની બે જગા ખાલી છે તે હજી પણ પુરાવતા નથી. આવી રીતના મેમ્બરોથી બનેલું ત્રસ્ટીનું બોર્ડ કોઈ શહેરમાં હશેજ નહિ, ખરું જોતાં બધો કારભાર એકહાથ થઈ જઈ, તરેહવાર રીતે અંગુમનને ખમવું પડે છે ને હજી પડશે.

ભરૂચ, તા. ૫ મી માર્ચ ૧૯૧૯.

તમારો સેવક

સોરાખસા હોરમસજી.

રીટાયર્ડ ડેપુટી કલેક્ટર અને ફ. ક. મેજસ્ટ્રેટ,

તથા ભરૂચ સીટી મ્યુનિસિપાલિટીના

માજી પ્રેસીડન્ટ.

*** ખા. બા. આદરજી દલાલના ખુલાસાના મેસર્સ સોરાખસા હોરમસજી, નસરવાનજી શેરીઆદજી જીનવાળા અને બમનશા જામા-સપજીએ મોકલેલા જવાબની છાપેલી નકલ અમોને મળી છે. શેઠ સોરાખસા હોરમસજીના ઉપલા પત્રમાં તેને લગતી સઘળી મતલબ સમાધ જતી હોવાથી એ હેન્ડબીલ પ્રકટ કરવાની અમો જરૂર જોતા નથી.

અમો જામો જામો

બરૂચની પારસી અંબુમનને એક સુચના.

૧ હજારો હજાર સુકરાનાં પાક પરવરદેગારનાં કે તે સાહેબની
મેં બક્ષેસથી આપની પંચાતના ૧૬ના ત્રસ્ટીડનો સવાલ જે
ચૌદ વરસ સુધી તરેહવાર સખઓ વખતો વખત બતાવીને
ભણા મેનેજીંગ ત્રસ્ટી સાહેબે બાંધી મુકેલો હતો તે હવે અંબુમન
આખરે આવેલો છે. આજ સુધી આપણી રાંક અંબુમન કશા
બખમાં ગણાતી નહોતી તે હવે પુજવા લાગી છે. મહાન અંગ્રેજી
સેક્ષપીયર પોતાના એક નાટકમાં એક ચાનક આપનારો દુચકો
મેં છે, તે એ છે કે બે દોસ્તદારો વાતો કરતા હતા તેમાં એકે
તને સવાલ કરીધો કે બાધ! એ “સીઝર” કંઈ જાતનો ખોરાક
મેં છે કે તે આટલો બધો જોરાવર બનેલો છે. તેનો જવાબ બીજા
દારે વાળ્યો કે “સીઝર સમજી ગયો છે કે આપણે સૌ ઘેટાં
પ્રા છીએ તેથી તે પોતે વરૂ બનેલો છે.” એ વાતનો સાર એ
કે જો કોઈ સખસ પોતાના ખરા હકો સુધી જઈ મુંજે મોઢે
તે જે અણુધટલું થાય તે જોયા કરે તો પોતે ઘેટાં સમાન ગણાય
તે સાંભાવાળા વરૂ સમાન થઈ પડે છે.

૨ આજ સુધી કોઈ સખસ હીંમત ધરીને મેનેજીંગ ત્રસ્ટી
બને પુછતું નહોતું કે તમે શા માટે ત્રસ્ટીડ બનાવતા નથી,
આ પરીણામ આવ્યું કે ચૌદ વરસ સુધી ગરીબ અંબુમનનું
એ વલ્યુંજ નહીં. તેવારે ઘણી ઘણી ઠેકાણેથી અને ઘણા ઘણા
હ્યો તરફથી અમને એલતેમાસ થઈ છે કે એ બાબત અમારે
હવી અને ત્રસ્ટીડનો સવાલ અંબુમનની રૂબરૂ રજુ કરાવવો.
એ જોયું કે અંબુમન છેકજ કફેડી હાલતમાં આવી બેસી છે,

અને તેની આવા વખતમાં સેવા કરવી એ ગોયા અમારી ધરજ છે, તેથી જુલાઈ ૧૯૧૮ માં મેનેજિંગ ત્રસ્ટી સાહેબ સાથે અમેએ પત્ર વ્યવહાર શીર કીધો. ને તેમને પુછ્યું કે ત્રસ્ટડીડનું કામ શા માટે ચૌદ ચૌદ વરસો થયાં તમે સાહેબે ધાણી મુકેલું છે ને અંજુમનના હુકમ મુજબ તેમના આગલ તે કેમ રજુ કરતા નથી? તેવારે ન છુટકે અમને પોતાનો હંમેશનો જવાબ આપવો પડ્યો કે એઓ સાહેબને “આજ સુધી દુરસદ મળી નહોતી.” ખરૂં જોતાં તો એમની દુરસદની વાત હતીજ નહીં. એમની ધરજ હતી કે અંજુમનની મીટીંગ તરતજ ખોલાવવી હતી ને કમીટી નીમી કામ શીર કરાવવું હતું, પણ મુળ મતલબ તો ત્રસ્ટડીડ બનાવવુંજ નહીં, તેથી આટલા બધા વરસો કહાડ્યા ને હમણું પણ વગર કારણે ત્રસ્ટી સાહેબો પાસે ત્રસ્ટડીડનો ખરડો ધીમેધીમે શીર કરાવ્યો ને પાછા છ માસ ગાળ્યા.

૩ અમે તુરત આ તદખીર પામી ગયા તેથી વીચાર કીધો કે મામલો કોર્ટમાં લઈ ગયા વગર કશું ઠેકાણું પડે તેમ નથી. આખી અંજુમન અમારી પાછળ અમારી મદદે હતી અને તેથી અમેએ કોર્ટના ખર્ચના ઉધરાણાની ટીપ શીર કરાવી, તેમાં કેટલાક સાહેબોએ સારી સારી રકમો ભરી આપી, એટલુંજ નહીં જાહેર રકમની જરૂર પડશે તો જાહેર રકમ આપવા સાડા પુશી પણ બતાવી હતી. અંજુમનની આવી હીંમત ને દરાવ અને ખસુસ કરીને ઉધરાણું થતું જોઈને મેનેજિંગ ત્રસ્ટી સાહેબની ખાતરી થઈ કે અંજુમન હવે પાછી હઠનાર નથી, ને જરૂર બેજરૂર કોર્ટમાં વાત લઈજ જવાની છે. તેવારે ઉતાવળથી કામ આટોપવા લાગ્યા ને પ્રથમ છાપામાં જઈ અંજુમનને પટાવી લેવા સરખો ખુલાસો કરવા લાગ્યા. આ બધો પ્રતાપ અંજુમનની એકદીલી તથા જાહેર હીંમતનો છે. કખી જો તેમ નહીં થતે તો હજુ પણ ખીજ બાર વરસ નીકળી જતે. હવે આખરે મેનેજિંગ ત્રસ્ટી સાહેબે ત્રસ્ટડીડનો ખરડો રજુ કરવા સાડા અંજુમનની મીટીંગ તા. ૩૦ મી માર્ચ ૧૯૧૯ ને રોજ ખોલાવી

છે. આ ઉપરથી અંગુમન જોઇ લેશે કે અમોએ જે કામ માથે લીધું હતું તે ખુદ તાલાની મહેરથી પાર પડેલું છે, એટલે કે ત્રસ્ટ-ડીકનો ખરડો ચાદ વરસે અંગુમન રૂપર લાવી મુકાબ્યો છે.

૪ હવે અંગુમનનું કામ એ છે કે સારી કમીટી નીમીને ખરડો ખરાબર તપાસવો જોઇએ. ને જે તેમાં કસુર થશે તો તેનું પરીણામ ખરાબ આવશે. વળી તે કામ રીતસર ને વખતસર થવું જોઇએ અને નહીં તો ખીજાં દશ વરસ નીકળી જશે. મોટી મોટી બાબતનો અધિકાર ખુદ અંગુમનના હાથમાં રહેવો જોઇએ. રજુ થયેલો ખરડો તપાસવા સાડ નીચે લખેલા ગ્રહસ્થાની એક જનરલ કમીટી નીમવી ને તે પૈકી હેઠળ બતાવેલા સાહેબોની એક વર્કીંગ કમીટી ઠરાવવા અમો ભલામણ કરીએ છીએ. કમીટીનું કામ એ છે કે આપણી પંચાતની ઓશીસમાંથી ત્રસ્ટડીક બાબતનું તમામ દશતર લેવું, ને તે ખરાબર તપાસવું. ત્યાર બાદ આપણા શેહેરને લાયક ને બંધબેસતો ખરડો તૈયાર કરી તે ખરડો જનરલ મીટીંગમાં મુકવો, ને જનરલ કમીટીએ પોતે તપાસવો ને સખ કમીટીમાં જે મત ફેર થયેલા હોય ને જે તેમની રૂપર રજુ થાય તે ઉપર વીચાર કરવો, ને પોતાને જે દુસ્ત લાગે તે ફેરફાર કરી ખરડો છેવટનો મંજુર થવા સાડ અંગુમન આગળ મુકવો ને તે તાકીદે છપાવીને અંગુમનની જાણ માટે પ્રથમથી વહેંચવો. આ અમારી ભલામણનો થોડો યા ધણો અમલ કરવો કે નહિ કરવો એ વાત અંગુમનની અખત્યારીની છે.

(અત્રે મોટી તથા વરકીંગ કમીટીના મેમ્બરોનાં નામનાં લીસ્ટ-છાપ્યાં નથી)

૫ હવે અંગુમનની મીટીંગમાં સર્વે સાહેબોએ જરૂર ધ્યાનમાં રાખવું કે કામ રીતસર અને નીતીસર ચલાવવાનું છે. તથા મીટીંગનો વખત ધણો થોડો છે ને કામ ધણું કરવાનું છે ને કદાચ

મીટીંગમાં બોલનાર અહસ્યોની સંખ્યા જાહે થશે માટે જેમ બને તેમ થોડા બોલોમાં બહુ કામ આટોપવા ઉપર નજર રાખવી. મીટીંગમાં જે સલાહો રજુ કરવાના છે તે દરેક સલાહથી બાહેર જવું નહીં ને વગર કારણે કોઈને વખોડવામાં અગર તેમનાં ગીતો ગાવામાં કાંઈ સાર નથી. જે સલાહ રજુ થાય તે ઉપરજ વીચાર ચલાવવા દેવો. આપણે તો સારી પેઠે જાણીએ છીએ કે ચૈદ ચૈદ વરસ થયાં ત્રસ્ટીડનું કામ જાણી ખુજીને ખોરબે નાંખેલું છે. વળી સને ૧૯૧૦ માં રજુ થયેલો ખરડો તપાસવામાં જે કમીટી નીમાઈ હતી તે ખા. આદરજીએ સુવાડી દીધી છે. વળી તા. ૪ નવેમ્બર ૧૯૧૭ ને રોજ મીટીંગ બોલાવવા ત્રસ્ટી સાહેબે ઠરાવ કીધેલો તે પણ શેઠ આદરજીએ પીઠ પાછળ ફેંકી દીધો હતો ને હંમેશાં એમને કુરસદ મલતીજ નથી એજ એમનો એકનો એકજ જવાબ છે. માટે હવે “કોડી ધોધને કાદવ કહાડવામાં” કાંઈ ફળ નથી. ગઈ ગુજરી ભુલી મોટું દીલ બતાવવું જોઈએ.

૬ આજની સુધી એમણે જરાક પણ સંતોષકારક ખુલાસો કીધો નથી ને હવે મીટીંગમાં જે કાંઈ ખુલાસાઈપી બોલે તે ધ્યાન દઈ સાંભળવામાંજ શોભા છે. વળી મુંબાઈવાળા કામાજી શેઠે ફલાણી શીખામણ આપી હતી, વાડીયાજી શેઠે ફલાણી સમજણ પાડી હતી, ફલાણા ભાઈએ ધીરજ રાખો એવું કહ્યું હતું, એવા એવા શેઠો તથા ભાઈઓની શીખામણરૂપી વાતો ઘણી વખતે આપણે સાંભળી ચુક્યા છીએ માટે હવે મુંગે મોંઢે સાંભળવામાંજ ડહાપણ છે, કેમકે એમના ખુલાસા અંજીમને આજની સુધીમાં જોઈ લીધા છે, તેના જીવાબો પણ એમને મળી ગયા છે. હવે એમના ખુલાસા ઉપર વીચાર કરવામાં વખત ગુમાવવામાં કાંઈ સાર નથી. પણ કામ મહકમ હાથે લેવું જોઈએ, પાછા ફસડી જવું નહીં. ઘણી વખતે એમ બને છે કે કેટલાક માણસોને જ્યારે ખુલાસો આપવાની ફરજ પડે છે, તેવારે સામા માણસની દયા પોતા તરફ ખેંચવાના હેતુથી પોતાની મોટી

કસુર થઈ છે એમ કબુલ કરે છે, મારી માગે છે ને દરગુજર ચાહે છે, એટલે સામી બાળુ મોટું દીલ બતાવીને ઠંડા પડી જાય છે. માટે હવે કામ લેવામાં કશી વાતે ઢીલાપણું બતાવશે નહીં અને એવી તરેહના મીઠા મીઠા ખુલાસાથી કુલણુજી બની પાછા ઘેટાં સમાન ખુદાની ખાતર ગણાશે નહીં.

૭ ચુંટણીની રૂલ સારી બનાવવાથીજ કાંઈ કામ સારી રીતે થતાં નથી, પણ રૂલનો અમલ કરવાને સારા માણસોની ખાસ જરૂર છે. હાલમાં આપણા ત્રસ્ટીઓનું મંડળ એક કુટુંબ પરિવાર સમાન થઈ ગયું છે, માટે તેમની જોડે બીજા નવા ત્રસ્ટી બેસાડવાને અવસ્ય જરૂર છે. માટે અમે બીજા બલામણુ એ કરીએ છીએ કે હેડંગ બતાવેલા શેડો જેઓ નીમનુક માટે લાયક જણાય છે, તેમના વીશે અંગ્રુમને વીચાર કરવો જોઈએ. એથી વધારે લાયક કયા સમ્પશે સોધી દહાડશે ? વળી એવા ગૃહસ્થની નીમનોક કબી કરવી નહીં કે જેથી કરીને સગપણુ, અગર દોસ્તી, અગર વેપાર-ધંધો યા હરકોઈ દારણુને લીધે હાલના કુટુંબ પરિવાર તરીકે ગણાતા ત્રસ્ટીઓના મંડળમાં કોઈપણ રીતે ઉમેરો થઈ જાય તેવું થવા પામે નહીં, તે ઉપર લક્ષ રાખશે.

(અત્રે નવા ત્રસ્ટીઓ કરવાના તેમનાં નામો છાપ્યાં નથી.)

૮ વળી ત્રસ્ટીઓની નિમનુક કરવી તે માત્ર સાત વરસનેજ માટે કરવી હાલની માફક હૈયાતી સુધીના કરવા નહિ. એક વખતે નીમીને તેમને જીંદગી સુધીનો પટો કરી આપી ખુરશીપર બેસાડવાથી તેઓ બેપરવા બનવાનો સંભવ રહે છે, માટે થોડી સુદતની નીમનોક કરવી વાજબી લાગશે. જનરલ તથા સબ કમીટીના ચેરમેન દાખલ અમેઓ શેઠ આલમશાનું નામ ઉપર સુચવેલું છે, એનું કારણુ એ છે કે તેઓ ધણા વરસના અનુભવી હાઈકોર્ટના વકીલ છે. આ કામમાં કામદા તથા કાનુનો ધડવાના છે, અને એ કામ માટે તેઓ બધી

વાતે લાયક છે. વળી ચેરમેન પણ એવા જોષએ કે તેઓ સ્વતંત્રપણે કામ કરે અને તકરાર વખતે પોતાનું ર્લીંગ હિંમતથી ખરે રસ્તે આપે, કે જેથી અંગુમનનો વિશ્વાસ એના ઉપર રહે. ખોટા ર્લીંગો આપવાથી પરીણામ નબળાં આવે છે. મુદાસર કામ ચાલે ને કોઈને આડે ઠાટવા દેય નહીં, એવા મજબુત હાથે કામ કરનાર ચેરમેનની જરૂર છે. ને તેવા માણસ અમારા ધારવા મુજબ શેઠ આલમશા છે.

૯ ત્રસ્ટડીડનું કામ હાલ જે તબકે આવેલું છે તે તો માત્ર પાશેરામાં પહેલી પુણી તરીકે ગણવા જેવું છે. ખરેખર કામ તોલક્ષ રાખીને હવે કરવાતું છે. પરંતુ અત્યાર સુધીમાં અમને જે જે હરકતો તથા મુશીબતો નડી છે તેનો પુરો ખ્યાલ આપવો કંઈ સહેલ વાત નથી. પત્ર વહેવાર ચલાવવામાં જે મહેનતો પડી છે તે તો કશા હિસાબમાં નથી. સીધે રસ્તેની તેમજ બહાદુરી તથા પ્રમાણીક-પણીની વિરૂદ્ધતા તો એશક આશીર્વાદ સમાન ગણાય, ને તેને પહેાંચી પણ સહેલાઈથી વળાય; પરંતુ જ્યાં અદેખાઈ, ખુશામત, લોભ, લાલચ, શરમ, મરવત, વચમાં આવે ને અથડે ને તેને લીધે ઘેર ઘેર અણબનાવ ને મારામારી થાય તે ઘણું હીણું લગાડનારું છે. ઘણી તથા ઘણીઆણીને ખટપટ ઉભી થાય, બાપ દીકરાને મારામારી કરાવે, ભાઈ ભાઈમાં કેર વસાવે, સગાવા'લામાં અણગમો પેદા કરે, અને દોસ્ત આશનામાં મીના કેશો કરે, અને વળી દેશ પરદેશથી ભલામણો તથા ઠાગણો મંગાવીને તથા અનેક નાપસંદ કરવા જોગ ઉપાય લઈને એવા કામો થાય ને લડાઈઓ સળગે, ને વળી એવા માણસોના હાથે કે જેના નામ સાંભળતાની સાથે કમકમાટ છુટે એવી હકીકતો જોઈ અમને ઘણી વખતે વીચાર પડતો હતો કે માણસ જાતનો સ્વ-ભાવ કેટલે દરજ્જે સ્વાર્થી અને હલકો છે. તેમાં વળી કુલ અંગુમનના સાહેબો ઘણા નરમ તથા રાંક છે તે માટે હિંમત આપવા તથા સરળ રસ્તો બતાવવાની જરૂર છે. તેઓ અંગુમનની મીટીંગમાં હિંમતથી ઉભા રહે, અને રીતસર કામ કરી શકે તેટલા માટે અમોએ

ઉપર કમીટીઓ વગેરે કેવી રીતે ભરવી, ને શું શું કરવું તે વીગેરેની સુચનાઓ કરી છે. અંગુમનના સાહેબોએ ખાતરી રાખવી કે એ કામ ઉપર અમે પુરતી નજર રાખતા રહીશું કે ત્રસ્ટડીડનું કામ કેવી રીતે ચાલે છે તે જોતા રહીશું, ને કબી જે પસોપેસ, ખટપટ, ખોટી તકરાર, ભંગાણુ વગેરે જોઈશું તો તરત વચમાં પડી ખરે. ઈન્સાફ લેવા માટે બીજે ઠેકાણે દાદ લેવાને અંગુમનને સંવળી મદદ કરવાને અમે તૈયાર છીએ.

૧૦ ફરી ફરીને આવો વખત આવવાનો નથી, માટે પાછળથી પસ્તાવો નહીં થાય તેવી રીતે કામ લેજો. ને જે સત્તા ખુદ અંગુમનનાજ હાથમાં જોઈએ તે છોડી દેશો નહીં. દાખલા તરીકે દરેક અભણ માણસ પણ પોતાની પુંજનો હીસાબ વરસમાં એક વખત જોવા માંગે છે. પરંતુ આપણી અંગુમનનો હિસાબ આઠ વરસે પણ ખાં ખાં આદરજી બતાવતા નથી. તો એનું નામ શું કહેવાય ? જે વારે અમારા તરફથી ઉપરા ઝાપરી ત્રસ્ટડીડની તાકીદો થઈ ને કોરટે જવાની નોટીસ ગયા સપ્ટેમ્બર માસમાં મળી સારે સમજણુ આવી કે આ વાતને લીધે કોર્ટમાં નાલાશી ખુશી થશે. તેથી સને ૧૯૧૧-૧૯૧૨-૧૯૧૩નો હીસાબ હાથમાં લઈ બેઠા ને સને ૧૯૧૮ના ફેબ્રુઆરી માસમાં છપાવીને બહાર પાડ્યો. વળી તે હીસાબ સાથે પોતાનો એક રીપોર્ટ પણ જાપેક્ષો છે, ને ઓડીટરોની સહીના શેરાઓ પણ તેમાં બતાવેલા છે, પરંતુ કોઈ ઠેકાણે તારીખ, માસ, કે સાલ બતાવેલાં નથી કે જે આટલી લાંબી મુદતે એટલે આઠ વરસે હીસાબ બહાર આવેલો છે, તે વાત કોઈ સમજી શકે નહીં ને આજે પણ હજુ ગયા પાંચ વરસનો હીસાબ પણ બાકી છે. એ વાત કેટલું તાજુબી ભરેલી છે ! વળી હીસાબમાં “જે જનરલ ખાતું,” કે જે ખર્ચ રીતે અંગુમનની ખુદની પુંજ છે, તેના ખર્ચની તપસીલ જોવામાં આવતી નથી. આવા અધુરા હીસાબ બતાવવાને બદલે હીસાબ રજુ નહિ થાય તે બહેતર છે. શું એનું નામ તે રીતસરના હીસાબ કહે

વાય ? આઠ આઠ વરસે હીસાખ રજુ કરીને ત્રસ્ટી સાહેબો અંજુ-
મનની દરગુજર આહે છે, ને લુલા સખખ ખતાવે છે કે બધાં મળીને
હીસાખમાં પાંચશો ખાતાંઓ છે, તેથી દેર થઇ હતી. એક તલાટી
એના કરતાં વધારે ખાતાંઓ તથા ચોપડા રાખે છે, ને રૂપીઆ ૨૦)
ના પગારમાં તમામ હિસાખ વખતો વખત તૈયાર કરે છે. આપણી
પંચાતમાં ઘણા નોકરો મોટા પગારના છે, તો પણ આવા હલકા
હિસાખ રાખવામાં આઠ વરસ લાગે ને તે વાતમાં અંજુમન બેદર-
કાર રહે, તો પછી પારકા લોકો હસે તેમાં શી નવાઈ! કપી જો
ત્રસ્ટડીઝ થયું હોતે તો આવી રીતે કદી પણ ચાલી શકતે નહીં. દર
વરસે રીતસરનો હીસાખ રજુ કરવાની કાયદાસર ધરજ ત્રસ્ટી સાહેબો
ઉપર રહેતે અને જો આવા આઠ વરસો તો શું, પણ બે વરસ ઉંઘમાં
કહાડતે તો કોઈ આ ભારે કસુર કપી માફ કરતે નહીં પણ બધા
ત્રસ્ટીઓને એકદમ દુર કરવાનો હુકમ તાખડતોખ આપતે તેમાં જરા
પણ શક નથી. વળી ગંભારો પણ કોઇની મક્કદુર નહોતી કે તે બંધ
કરવાની હીમત કરેજ કેમ? વળી એક ખાતાના રૂપીઆ બીજા
ખાતામાં પણ કદી વપરાતે નહીં. અંજુમન રીતસર ઇલાજ લેય તો
કોઇથી પણ ગંભાર બંધ થાય નહીં. કાયદો તુરત ફરજ પાડે. માટે
વેળાસર તજવીજ કરો.

૧૧ જમાતના મુખીઓ અને ત્રસ્ટી બાખત તા. ૨૧-૨-૧૯૫૦
મુંબઈનું “પારસી અને પ્રજામિત્ર” જે અભીપ્રાય આપે છે તે બોધ-
કારક ધારી અત્રે નીચે આપેલો છે કે જે વાંચવાંથી સર્વે સાહેબોને
એક જાતની રમુજ મળશે. “કેટલાક શેડીઆઓ અને ત્રસ્ટીઓ
“જેવો પોતાને જમાતના ગરીબ ભાઈઓ ઉપર સાહેબી ભોગવવા”
“માટેજ અને ગરીબોને કચડવા માટેજ પેદા થયલા સમજે છે,”
“તેઓને હું વખતો વખત બેહદ માન સહીત ચાલુક ચચરાવતો”
“આવ્યો છું, પણ પેલી કહેવત છે તેમ કુતરાની પુછડી વાંકી તે”
“વાંકી. આજકાલ કેટલાક શેડીઆઓ અને ત્રસ્ટીઓ એવા પણ છે”

“કે જેઓને પોતાની ખામી દેખાડવામાં આવે તો તેઓ ઘોડાના”
 “તોયરા જેવા મોહોડાના ચોખ્ખા ચઢાવે અને તેઓ એમજ માને”
 “છે અને પોતાના પુછડાઓને એમજ મનાવે છે કે અમે ખામી”
 “રહીત છીએ. અને કોણની માએ સુંઠ ખાધી છે અમારી તરફ”
 “પોતાની આંખ પણ ઉઠાવી શકે ? બસે, તેમની ગમે તેટલી ખોટી”
 “તારીફનાં બાકાં ફૂંકાય પણ પોતાની સાચી ખામી યા ખરી ભુલ”
 “દેખાડનારા તેઓના મનથી હડહડતા થતુ છે.”

ભરૂચ તા. ૨૧ માર્ચ ૧૯૧૯

સોરાબશા હોરમસજી,

નશરવાનજી સેરીઆદજી જીનવાલા.

બમનશા જામાસજી.

ત્રસ્ટડીડનો સવાલ જીનો ચોત્રીસ વરસનો છે.
ચોત્રીસ વરસે ત્રસ્ટીઓએ રજી કરેલા નમુનેદાર
ખરડાની ખુખીઓ !

હાલના ચાલુ છ ત્રસ્ટીઓને જીંદગી સુધી
કાયમ રાખવાનો પટો જોઈએ છીએ !

ત્રસ્ટીઓની સંખ્યા પાંચથી કમી નહિ અને સાતથી
જાદે નહિ જોઈએ, એટલે હાલનું મામા-માસીનું
ખનેલું મંડળ જારી રાખવું.

હવે પછી ત્રસ્ટીઓની નીમનોક સાત
વરસને માટે કરવી.

ખરચની બાબતમાં તમામ અધિકાર ત્રસ્ટીઓના
હાથમાં રાખવો.

ત્રસ્ટીઓ પોતાની નજરમાં આવે તેમ ખરચ કરે અને
એક ફંડમાંથી બીજા ફંડમાં લઈ જઈ શકે.

ત્રસ્ટીઓની ચુંટણી કરવાની લલામણ ધુળધાણી જેવી છે.
ત્રસ્ટીઓ પોત પોતામાંથી ચેરમેન નીમે, ને પોતાના
કામકાજ માટે પોતેજ રૂલ ધડીને અમલ કરે.
ચેરમેન પોતે ચાહે તેને જોડીયા મેનેજીંગ ત્રસ્ટી નીમે: વીગરે.

હવે સવાલ કે અંબુમનને અધિકાર શું શું છે ન કેટલો છે?

જવાબ—અંબુમનનો અવતાર રાંડીરાંડ ડાસીના
જેવો કરેલો છે.

અંબુમનનો ખરો ખેરખાહ તેજ હોવો જોઈએ કે જે
આતું ત્રસ્ટડીડ બનાવીને જાવેદાન સુધી અંબુમનને
હાથે તથા પગે સાંકળ વડે બાંધીને રાખે કે કોઈ
વખત ફીતુર કરે નહિ, અને ત્રસ્ટીઓને
નમી નમીને ચાલે.

હજી પણ અંબુમનની આંખ અને કાન ઉધડશે કે નહિ?

શ્રી ભરૂચની પારસી પંચાએતના ફંડના ત્રસ્ટડીડ કરવાનો
સવાલ ધણો જુનો પુરાનો છે. અત્યાર સુધી લોક માન્યતા તો એ
સવાલ ચૈદ વરસનો જાણતી હતી. પરંતુ હાલમાં શેઠ એરચશા
નવરોજજી ગાંધીએ ન્યુસ પેપરની જુની શાંદલો ઉપરથી સાબિત કરી
આપ્યું છે કે ચૈદ વરસનો નથી. તેમ તેને ચોવીસ વરસ પણ જોઈ
પડે, અને તે તો ચોતરીસ વરસનો જુનો સવાલ છે, અને નવ
વરસ ઉપર તે સવાલની સીઝવર જીખીલી ગયેલી તેવારે તેની જી-
એસ પાછી “ભરૂચ સમાચાર” પેપરમાં જાગી રહી હતી. પરંતુ તે
પેપરના લખાણની દરકાર પોતાના રીવાજ મુજબ ત્રસ્ટીઓએ સહેજ
પણ કરી નહોતી.

હવે જ્યારે ગયા નવ માસ થયાં એ બાબતની ખરેખરી પુછપુછ
ચાલી ને ચાંપતા ધલાળે લેવાયા તેવારે ખાં ખાં આદરજી મંચેરજી
દલાલે પોતાના જોડીયાં ત્રસ્ટીઓ પાસે ત્રસ્ટડીડનો ખરડો ખુદ પોતાની

સત્તાથી ઉભો કરાવીને તા. ૩૦ મી માર્ચ ૧૯૧૯ ને રોજ અંગુ-
મનની મહા માથાકુટે ખોલાવેલી મીટીંગમાં રજુ કીધો, તે ખરડાની
ઉડતી ખખર લેવાની જરૂર જણાય છે.

આ ખરડો હાલમાંજ છપાઇને બહાર પડેલો છે. તે ક્રુલ્સકેપ
કાગળ ઉપર છપાએલો છે. કાગળનો અર્ધો ભાગ હાંસીયા તરીકે
કોરો છે, અને બીજી બાજુ ઉપર છાપેલો છે, અને બીજી બાજુ કોરી
છે. એવી રીતે પોણા નવ પાના ઉપર તે છપાએલો છે. એક કાગળની
એવી આઠ બાજુઓ થાય તેમ છે. એટલે કે આખા કાગળ કરતાં
સહેજ લખાણ વધે એટલું છે, અને તેમાં વળી ખુબી એ છે કે દર
પાનાના મથાળે અને તળીયે મળીને આશરે આઠ આંગળ જગા
કોરી રાખી છે. તે લખાઇના ચોથા ભાગ કરતાંયે જાદે જગા થાય
છે, અને જો તે ખાલી જગા બાદ કરીએ તો એ ત્રસ્ટડીડનું તમામ
લખાણ એક ક્રુલ્સકેપ કાગળ ઉપર સમાઇ જતાં પણ ઘણી જગા
તેમાં ખાલી રહે. હવે વિચારવાનું એ છે જે આટલે બધે વર્ષે
ત્રસ્ટડીડ જેવો ભારે અને કીમતી દસ્તાવેજ એવો શસક્રુસ બનાવેલો
છે તે ભારે અફસોસ કરવા જેવું છે. વળી તે તૈયાર કરતાં એમના
પોતાના ખુલાસા મુજબ નવ માસ થયા છે. આટલા જુજ અને દમ
વગરના લખાણને આટલી લાંબી મુદત લાગે કે કેમ તે સવાલ તપા-
સતાં નીકળે છે કે એ નવ પાના પૈકી પહેલાં બે પાનાં તો પ્રસ્તાવના
છે. તે હરકોઇ બીજા દસ્તાવેજ ઉપરથી નકલ કરેલી લાગે છે, અને
બાકીના ભાગના લખાણો પૈકી બીજા ત્રણ પાના જેટલું જ્યાં લખાણ
તેવીજ રીતે ઉતારા કરેલા છે. એટલે કે અરધા ભાગ ઉપરનો તો
ખરો ઉતારો છે, અને બાકીના ભાગ ટાપટીપ લાગે છે. આવી રીતનું
એક દમ વગરનું પટાકડું રજુ કરવામાં નવ માસ શા માટે થયા
હશે, તેનું કારણ સમજવું ઘણું સહેલું છે. જ્યારે કોર્ટ ચહડવાનો
મામલો આખા આગળ આવી ઉભેલો જોયો તેવારે આએ એક હસી

કાઢવા જોગ નમુનેદાર ખરડો દેખાડીને “ પોતાની પવિત્ર ફરજ પોતે કરી બળવી છે. ” એમ પોતે ખુલાસો કરે છે.

વળી આ કીમતી ખરડાનું પોકલપણું કોઈ પકડી શકે નહીં તે ખાતર લાંબી મુદત થઈ પોતાના વાણંતો તથા તરેહવાર પુછડાંએ મારફતે એમ સમજવવામાં આવતું હતું કે “ ભાઈઓ, ત્રસ્ટીડ તો સાદું અને સુતર જોઈએ, ” કે આગલ ઉપર કાંઈ તકરાર પડે નહીં અને કોઈ જવાનો મામલો ઉભો થાય નહીં ને વળી તેની સાથે પોતે પણ હાલમાં અનેક વખત ભાર દબને એજ મુજબ મીટીંગમાં બોલતા જણાતા હતા. આથી કરીને એમ સમજવામાં આવતું હતું કે પોતે બનાવેલો ખરડો તો સાદાર્થ અને સુતરાઈનો એક ખાસ નમુનો હશે ને વળી એવો તોફાં હશે કે આગળ જતાં કાંઈ પણ તકરાર થવાનો જરા પણ સંભવ રહેશે નહીં. પણ જ્યારે એ ખરડો છપાઈને બહાર આવ્યો તેવારે તો વાંચને બદલે ઢાગ દેખાયો. આ ખરડો એવો છે કે તે કસા દમ વગર તેમજ દરેક વાતે તકરારો ઉભો કરનારો અને હરકોઈ સખ્સ હરકોઈ કલમને માટે ચાહે તો કોર્ટમાં ઘસડી જઈ શકે તેવો છે. ખાં ખાં આદરજી સુધારાના સાથી બચ્ચ તથા મુંગઈ શહેરમાં ગણાય છે. તેમણે એ ખરડો આવો લુલો તથા કંકાસના મુળનો ભરપુર કેમ બનાવ્યો હશે તે થંડકથી શોધી કાઢવા જેવું છે. હવે એટલું નહીં પણ એમણે જે જે બાબતનો અધીકાર વીગેરે ત્રસ્ટીઓને આપવાની ખુશી તથા ભેદી બલામણો કરેલી છે, તે ઉપર હવે સહેજ સાજ નજર ફેંકવી જરૂર લાગે છે. ટુંકમાં કહીએ તે અંજુમન પૈસા બચા કરે ને ત્રસ્ટીઓ પોતાને ફાવે તે રીતે તેનો વહીવટ કરે, અને અંજુમનથી જરાપણ ચું કે ચાં થાય નહીં એવો સુતરો ને સાદો ત્રસ્ટીડનો ખરડો અંજુમનના એક ખરા ખેરખાહ તરીકે રજુ કરેલો છે, કે પાછળથી કોઈને મહેનત સેવાનો રસ્તો ખુલ્લો રહેજ નહીં.

કલમ ૨—જંગમ અને સ્થાવર મીલકતોનો વહીવટ પોતાની નજરમાં આવે તેવી રીતે ત્રસ્ટીઓ કરવા માંગે છે, ને તે પણ વળી “ચાલતા આવેલા વહીવટ મુજબ” વાપરવા માંગે છે. એ રીવાજ તો ત્રસ્ટીઓની મરજી મુજબનો હતો તે રીવાજને પોતાના આધાર તરીકે સમજાવીને અંતુમનને બાબુપર મુકે છે, એવો અધિકાર આપવો સલામત છે કે કેમ તે વીચારવાનું છે.

કલમ ૭—વેપાર ધંધાને માટે કોઈને નાણાં ધીરવા સાઈ કુલ અધીકાર લેવા માંગે છે, પણ ધીરવાની રકમની હદ બતાવેલી નથી તેથી પોતે ચાહે તેને ને તેવી રીતે અંતુમનને ભોગે નીહાલ કરી શકે.

કલમ ૮—(ડ) એ બાબતમાં પણ સ્વતંત્ર અધીકાર માંગે છે, કે પોતે ચાહે તેટલી રકમ બક્ષેશ આપે અંગર દર માસે ખર્ચી શકે. એની પણ હદ હોવી જોઈએ.

કલમ ૮—(ઘ) મહેતા સીપાઈ વીગેરે તમામ એસ્ટાબ્લીશમેંટ કેટલું અને શા પગારથી રાખવું, તે પણ ત્રસ્ટીઓ નકી કરે. ત્રસ્ટીઓ તો ફાવે તેટલો પગાર આપે અને પછી તે માણસ પાસેથી ખાનગી વીગેરે કામ કરાવે. બચ્ચના કલેક્ટર સાહેબને પણ તે અધીકાર નથી, તો ત્રસ્ટીઓને હોવો જોઈએ નહીં. ત્રસ્ટીઓનું કામ તો નક્કી કરાવેલાં માણસો રાખી લેવાનું છે. કપી મંજુર કરેલી નીમણુંકમાં ફેરફાર જણાય તો અંતુમન પાસે મંજુરી માંગે.

કલમ ૮—(ફ) પંચાત હસ્તક ચાલતી નિશાળો તથા સુવાવડ ખાતાનો ખર્ચ ચલવવાનો બધો અધિકાર ત્રસ્ટી સાહેબો માંગે છે. આ પેટા કલમ ધણીજ ભેદ ભરેલી છે. તે મુજબ તો ત્રસ્ટીઓ ચાહે તેટલો ખર્ચ છોકરા અને છોકરીઓની શુનરાતી તથા અંગ્રેજી નિશાળો ઉપર કરી નાંખી શકે, ને અંતુમનથી કાંઈ બોલી સકાયજ નહિં. આજે પણ હજારો રૂપિયા ખર્ચી નાખેલા છે. તે રકમો ક્યાંથી આવી, તે કોઈ જાણતું નથી અને ત્રસ્ટીઓને અસેમસે પુછતાં તો

જાણે પોતે સાંભળતાજ નથી, એવું બતાવીને બેસે છે. શેઠ મંચેર-
શાની હાલની યાદીમાં પણ એમણે ખુલ્લું પુછેલું કે જનરલ ફંડમાંથી
છોકરીઓની અંગ્રેજી નિશાળમાં શું ખર્ચ થાય છે, પણ તેનો તેઓ
જવાબ આપતા નથી. હવે વગર અધિકારે ખરચેલાં નાણાં બાબત
ખુલ્લું ચેલંજ થયા છતાં ચુપકીદી પકડીછે. તો પછી કાયદાસર સત્તા
મળેથી ત્રસ્ટીઓ નિશાળ વિગેરેમાં મનમાનતો ખર્ચ કર્યા કરશે.
આવો અધિકાર એમને હોવો જોઈએજ નહિં.

કલમ ૯—(ગ) ને (હ). ઉપર મુજબ વગર અંકુશે ખર્ચ
કરવાની રીતિથી પોતે નહિં ધરાતાં વળી તે સ્ત્રિવાય બીજા ખાતામાં
પણ પોતાને જરૂર લાગે તેમ ખરચો કરવાનો અધિકાર ત્રસ્ટીઓને
જોઈએ છીએ. ફંડમાં કહીયે તો એનું નામ એ કે ત્રસ્ટીઓ પોતેજ
પોતાને પસંદ આવે તેમ દરેક બાબતનો ખર્ચ કરવા સાર પટો ખુલ્લે
ખુલ્લી રીતે માગે છે.

કલમ ૧૦—વળી હરકોઈ બક્ષેશ રાખવી કે ના પાડવી તેનો પણ
અધિકાર ત્રસ્ટીઓને જોઈએ છીએ. અંગુમન કશા હિસાબમાં નથી.

કલમ ૧૧—આ કલમમાં જે સત્તા માગીછે, તેતો વળી બધા
કરતાં સરસ છે કે એક જાહેર ફંડની ખોટ પોતે બીજા ફંડમાંથી
પુરી પાડે, એટલે તો કાંઈ બાકી રહેજ નહિં. પોતે મનપસંદ ખર્ચ
કરે અને આ કલમથી અંગુમનની આખો તથા મોં બંધ થાય.

કલમ ૧૨—જનરલ ફંડમાંથી પોતે ગમે તેવી રીતે વહીવટ
કરવા માગે છે, ને તે એવી રીતે લલચાવીને લખેછે કે “પંચાયતનાં
સામાન્ય લાભ માટે કોઈપણ કામ માટે કોઈપણ વખતે વાપરવાને
ત્રસ્ટીઓને સત્તા છે.” એનું નામ શું કહેવાય? જે કબી અમુક સેજ
રકમની હદ ઠેરવી હોત તો કાંઈક લેખાસર ગણાતે. આ તો બાપુ
કોલું એક કોલીઆમાં ગળી જવા જેવું છે.

કલમ ૧૩-૧૪-૧૫—ત્રસ્ટીઓની નિમનોક્ક વિગેરે બાબત ખુબ

વિચારવાની વાત છે. પહેલું તો નરમ ધી જેવી વાત મંજુર કરાવે છે કે હાલના છ ત્રસ્ટીઓ જીંદગી સુધી કાયમ ગણવા. એ ત્રસ્ટીઓ કોઇક કોઇકનાં ઉઠીઆણે ઓટલે નિમાધ ગયા છે, તેમને જીંદગીનો પટો જોઇએ. પણ ખરો ને નેક રસ્તો તો એ છે કે તેઓએ પોતાના ઓઠા રાજપુશીથી છોડીજ દેવાજ જોઇએ. વળી ત્રસ્ટીઓની સંખ્યા સાતથી જાદે રાખવી નહિ, એટલે કે હાલમાં “મામા માસીનું” મંડળ કાયમ રહે ને વળી ચેરમેન કોરમ વિગેરેની રૂલો પણ તે લોકોને ફાવે તેમ તેઓ બનાવ્યા કરે, ને અંગુમન મુંગે મોહોઢે જોયાં કરે. જે જે અધિકાર ખુદ અંગુમનને જોઇએ તે પોતે ત્રસ્ટીઓ રાખવા માગેછે.

કલમ ૧૬—વળી ત્રસ્ટીઓ નીમવાની તથા તેમની લાયકાતની રીત પણ જુના વખતની છે, ને આજના વખતને સરમાવે તેમ છે. આજે તો રીતસર વોટીંગ કાર્ડથી ચુંટણી કરવી જોઇએ કે સર-સીક્ષારસ ચાલે નહીં.

કલમ ૨૨—પંચાયતનો સેક્રેટરી રાખવાનો ને તેનો પગાર નક્કી કરવાનો તથા જોડીયા મેનેજીંગ ત્રસ્ટી રાખવાનો અધિકાર પણ ચેરમેનને જોઇએ છીએ. આદરજી શેઠ પોતે મેનેજીંગ ત્રસ્ટી છે જ અને પોતાના ભાઇ રતનજી હાલમાં જોડીયા ત્રસ્ટી લખાયલા છે. તે કાયદાસર ફરે ને પછી તો કાંઇ વાત બાકી રહીજ નથી. અંગુમન અંગુમનને ઘેર ગઈ. “તાતે નામે હમે” “પાતે નામે હમે” “ઢાતે નામે હમે” “હમે હમે” એવી હોરમજદ યસ્ત બણવાની વાત છે.

કલમ ૨૫—અંગુમનની મીટીંગ પણ ત્રસ્ટીઓ ખોલાવે, અને જો બીજાઓને ખોલાવવાની જરૂર હોય તો માંહી એટલાં તો વિધન રૂલથી નાંખેલાં છે કે, વાત બનવીજ મુસ્કેલ છે.

એ વિગેરે બીજી ઘણી બાબતો પરચુરણ છે કે જે અત્રે લખવાની જગા નથી. પ્રથમથી અંગુમનને વિનંતી કરવામાં આવી હતી કે નવો ખરડો કરવા સારૂ વિચાર પૂર્વક કમિટી નિમવી જોઇએ ને

તેનો ચેરમેન તો કોઈક સ્વતંત્ર ગૃહસ્થ હોવો જોઈએ. એ બાબતમાં અંગુમને દરકાર રાખી નહિ, અને મીટીંગમાં જે જે તદખીરો થઈ તે તો સૌને મથકુર છે, ને ફાવતી કમિટી ગોઠવઘને આદરજી શેઠ ચેરમેન થયેલા છે. તો હવે જોવાનું છે કે કમીટી કેવી રીતે કામ છેવટ લાવે છે. પોતાની તરફના મેમ્બરોનો ભાગ મોટો છે, તેથી શાવતી વાતો જરૂર મંગુર થશે, ને અંગુમન તો રાંડીરાંડ ડોશી કરતાં નપેતર હાલતમાં રહેશે. જો આનું નામ ટ્રસ્ટીડ કહેવાય તો પછી આગળ ચેતવણી મુજબ અંગુમનનો અવતાર ઘેટાં કરતાં તે નપેતર થઈ જશે, માટે હજુ પણ વખતસર ચેતવાનું છે. મીડી મીડી વાતોથી વેચાઈ જવાનું નથી. ખરડો ધ્યાન દઈને વાંચતાંની સાથે હર કોઈને પણ તુરત સમજણ પડે કે ટ્રસ્ટીઓનું વલણ શું છે, અને અંગુમનને કેવી રીતે બનાવવા સારૂ ચાહે છે.

અંગુમનનો ખરો ખેરખાહ તે જ સપ્સ હોવો જોઈએ કે આનું તોફાં ટ્રસ્ટીડ બનાવવાની હિમાયત તથા ભલામણ કરીને જવેદાન સુધી અંગુમનને હાથે તથા પગે-દોરડાં ને બદલે-લોખંડની સાંકળ વડે બાંધીને રાખે કે કોઈ વખત શીતુર કરે નહીં અને ટ્રસ્ટીઓને નમી નમીને ચાલે. જેટલી તારીફ કરીએ તેટલી ઓછી છે.

આ તમામ પંચાતી એકજ રસ્તે દુર થઈ શકશે, કે હાલમાં જે “મામા માસીનું” વિચિત્ર મંડળ છે, તેમાં છ ટ્રસ્ટીઓ છે, માટે મીટીંગમાં સમતોલો રાખવા ખાતર બીજા નવા આઠ ટ્રસ્ટીઓ નીમવા જોઈએ. હાલના ટ્રસ્ટીઓનાં મંડળથી થયેલા ગેરફાયદાનો તાજો દાખલો તો છોકરાઓની અંગ્રેજી સ્કુલનો છે, કે ખા.બા. આદરજીની નામના રાખવામાં આ સ્કુલમાં દોઢ વરસની મુદતમાં અંગુમનને આશરે ત્રણ હજાર રૂપિયાની ખોટ ગઈ છે. એ મોટી ખોટને માટે કોણ જવાબદાર છે તેનો ખુલાસો આદરજી શેઠ મહેરબાની કરી જણાવશે કે અંગુમનને કાંઈક સંતોષ મળે.

આ ટ્રસ્ટીડનો રજુ કરેલો ખરડો તો ગોયા એક ગુલામગીરીનું ખત છે. શું અંબુમનને જરાપણ પદ્ધતિ અક્લ નથી, એવું ધારીને આ ખરડો બનાવવા તથા રજુ કરવાની હિંમત ધરી છે? બલે બલે. અંબુમનના પૈસાનો વહિવટ કરવા નિમેલા માત્ર ટ્રસ્ટીઓ આવા રસ્તા લેય છે તેથી અંબુમને તેમનો મોટો ઉપકાર માનવો જોઈએ.

મરૂમ તા. ૨૩ એપ્રિલ ૧૯૧૯.

સોરાબશા હોરમસજી

નસરવાનજી સેરીઆદજી જનવાલા.

ખમનસા જમાસજી.

ભરૂચની ચારસી પંચાતના ફંડનું કમનશીબ ત્રસ્ટડીડ.

કાલાવાલા અને ભાઈબાપે જે પાંત્રીસ પાંત્રીસ વર્ષો
સુધી ખોરબે હતું તે ઇન્સાફની કોર્ટના તેજદાર
નેજાનું નામ સાંભળતાંજ તૈયાર થઈ
જવા આવ્યું.

“A trust is a sacred duty from Providence, for the abuse of which, the trustee is deeply answerable. It ought not to be subservient to his will & pleasure.”
(Burke.)

“ત્રસ્ટ તો ખોદાતાલાની દરબામાંથી ઉતરી આવેલી એક પાક ફરજ છે, અને તેનો જેર ઉપયોગ કરવા બદલ ત્રસ્ટી પોતે ભારે જવાબદાર છે. કોઈ ત્રસ્ટીની મરજી તથા ખુશીને તાબે કદી પણ ત્રસ્ટ રાખી શકાય નહિ.”

ત્રસ્ટડીડ તો હમેશાં અંગુમનનાં હિત સાચવવા ખાતરજ થાય છે. તે કોઈ અમુક માણસ, અગર માણસો, અગર ત્રસ્ટીની મોટાઈ અને મગરૂખી જાળવી રાખવા કદી પણ બનાવવામાં આવતું નથી.

ખોદાઈ રાહા અને નેક ઇન્સાફ ઉપર નજર રાખીનેજ તે બનાવતું જોઈએ. તેમાં પક્ષાપક્ષી અને ખેંચમ ખેંચા અને ખટપટ કદી ન જોઈએ.

ત્રસ્ટીઓએ પોતે તૈયાર કરી રજુ કરેલો ખરડો તો ઉમદા (૧) વિચારોથી દરેક બાબતમાં ભરપૂર હતો. તમામ અધિકાર પોતાનાજ હાથમાં જારી રાખવા જોઈતો હતો, ને અંગુમન પાસેથી ગોચા

ગુલામગીરીનું એક ખત લખાવી લેવા જેવું હતું. ભોળી અંગુમન તરફ તેમના ત્રસ્ટીઓએ પોતાની પવિત્ર (?) ફરજ અદા કીધી તે એનું નામ:

એ ખરડો તો એક નમુનેદાર (?) ઇતિહાસીક દસ્તાવેજ તરીકે હંમેશાંને માટે ખાસ જાળવી રાખવો પડશે.

અંગુમને નીમેલી કમીટીએ ત્રસ્ટીઓએ બનાવેલા તોફા ખરડામાં મોઢા ફેરફાર કરેલા છે, તો પણ હજી તેમાં ઘણી ખામીઓ છે, અને તેનાં કારણો દીલગીરી ભરેલાં છે તે સૌ કોઈ સમજે છે. તે ખામીઓ ભારે અને નુકશાનકારક છે.

તે દુર કરવાની આ છેલ્લી તક જવા દેવામાં આવશે તો આંખે પાટાબાંધીને ખાડામાં પડવા સરખું થશે, ને જાવેદાન સુધીની જોખમદારી હાલની અંગુમનના શીર રહેશે અને તેમને તથા તેમનાં ફરજંદોને તેનાં કડવાં ફળ ભોગવવાં પડશે. હજીથી ચેતો-ચેતો-ચેતો.

અમારી મદદનજર તા. ૨૧ મી માર્ચ ૧૯૧૯ માં અમેએ કેટલીક જરૂરી સુચનાઓ કરી હતી, અને તે ઉપર ખાસ લાંબી નજરે વીચાર કરવા સાફ બલામણુ કરી હતી. તે પૈકી એક સુચના એ હતી કે તા. ૩૦ મી માર્ચ ૧૯૧૯ ના રોજ અંગુમનની મીટીંગ મળનારી હતી, તેના ચેરમેન ચુટી કાઢવામાં એવા અહસ્યને પસંદ કરવો કે જેને ત્રસ્ટીડ બનાવવાના કામમાં જાણીપુજીને કરેલી ભારે ઢીલ સાથે કાંઈ પણ લાગતું વળગતું નહી હોય. આ સુચના ઉપર જોધએ તેટલું લક્ષ અપાયલું નહીં અને તેનાં પરીણામ કેવાં નાપુશી ભરેલાં આવેલાં હતાં તેનો હવે અંગુમને વીચાર કરવાનો છે. વરસોનાં વરસની લાંબી ઢીલ બાબત જે અહસ્ય પાસેથી જવાબ અગર ખુલાસો લેવો જોઈએ, તેમનેજ આ મીટીંગના ચેરમેનની ખુરસી ઉપર બેસાડવામાં જે મોઢું ઢીલ બતાવવા જતાં તુરતજ તે બાબતનો પસ્તાવો કરવાનો વખત ઘણાં ઘણાં સમજદાર સખસોની નજર આગળ

આવીને ઉભો રહ્યો હતો. તેના દાખલામાં પહેલું તો મી. એરચશા નવરોજી ગાંધી જેવા એક જુવાન તથા ઉત્સાહી માણસને ત્રસ્ટીડોનો ખરડો તૈયાર કરવાની કમીટીમાં નીમવાની એકથી જાદે મેમ્બરોએ દરખાસ્ત મુકેલી તથા તેને ટેકો આપેલો છતાં, તે સવાલ ચેરમેન મીટીંગમાં મુકેલો નહિ, અને તે ઉપર મત લીધા વગર, વાતચીતમાં એટલી બધી ગરબડ થવા દીધી ને તે સવાલ પડતો મુકીને તુરતજ બીજા કામ ઉપર ઉતરી ગયા. ચેરમેનની ફરજ હતી કે તે બાબત ઉપર મેમ્બરોના મત લેવા જોઈતા હતા, ને સારખાદરીતસર નીકાલ કાઢવો હતો. મી. એરચશાહની સામે શા માટે આવી રીતે ચાલવામાં આવેલું હતું તેનાં કારણો શોધવા જવાની જરૂર નથી, પરંતુ જો ચેરમેન પોતે તેનાં કારણો દેખાડશે તો લોકો સમજીને સંતોષ માની લેશે.

બીજી બાબત એ હતી કે અંકલેશ્વર કસ્યાનાં બે મહસ્થાનાં નામો ત્રસ્ટીડ તૈયાર કરવાની કમીટીના મેમ્બરો તરીકે મુકાયેલી દરખાસ્તમાં સુચવવામાં આવેલાં હતાં. તે વિરૂદ્ધ ધણા મેમ્બરોએ તકરાર લીધી કે તેઓ કાંઈ ભરચની અંજુમનના માણસો નથી, કોઈ વખત આગળ અંકલેશ્વર કસ્યાના અગર પરગામના કોઈ માણસોને એવી રીતે દાખલ કરેલા નથી, અને તેમને લેવાયજ નહીં; તે વારે ચેરમેન ખા. બા. આદરજીએ પુર ગંભીરાઈથી ખુલાસો કીધો કે એ બે નામો મારા પોતાના કહેવાથી દાખલ કરેલાં છે, અને તેનું કારણ એ કે અંકલેશ્વરની અંજુમનના આશરે વીશ હજાર રૂપિયા આપણી ભરચની અંજુમનમાં અનામત જમે રાખેલા છે માટે તેમને મીટીંગમાં નીમવા જોઈએ. તે ઉપરથી ધણા જણાએ તેમને જવાબ વાળેલો કે સુરત તથા બીલીમોરાની અંજુમનનાં નાણાં મુંબઈની પંચાત પાસે અનામત છે તો શું તે બે શહેરના માણસોને મુંબઈ શહેરની અંજુમનની મીટીંગમાં બેસવાનો હક કોઈ વખત આપવામાં આવેલો છે? આટલી હદે તકરાર થઈ, તો તેનો નીકાલ કહાડવાનો હક તો મીટી-

ગને હતો. ખુદ શેઠ આદરજી એક વેપારી છે. તેમની પેઢીમાં જો કોઈ સખસ રૂ. વીશ હજાર અનામત મુકે, તો તે સખસને પોતાની પેઢીમાં ભાગીયા યા મેમ્બર તરીકે પોતે કદીપણ સમજનાર નથી. તે છતાં આવી વિચિત્ર દલીલ મુકી અને મુળ તકરારનો નિકાલ કરવાનો અધિકાર પોતે પોતાના હાથમાં લઈને વાત માંડી વાળી અને તેને મીટીંગમાં મુકી નહી, એ વાત કેવી કહેવાય? અને તેનો ખુલાસો પોતે શું આપી શકશે? વળી ત્રીજી બાબત એ હતી કે ખુદ ખાન બહાદુરને તથા તેમના ભાઈને બાગ બાગ બનાવી દેનારી એક હસવા સરખી દરખાસ્ત એઓના મળતીયાઓ પૈકી રજુ થઈ. આ દરખાસ્તની મીટીંગનાં કામ સાથે જરાપણ નીસબત નહોતી, અને તે લાવી શકાયજ નહી, તે છતાં સર્વેની અગ્મયખી વચ્ચે તે આવીને પડી. અને જદે અગ્મયખી તો એમ ઉભી થઈ કે ચેરમેન તે પસંદ કરી મંજુર કીધી એટલે તમામ મીટીંગ ખળભળી ઉડી કે એમને ગીલી લાગવાની દરખાસ્ત લાવવા સાફ અત્રે મીટીંગ ભેગી થએલી નહોતી, અને તે દરખાસ્ત તદ્દન ગેરવાજખી હતી. જ્યારે જોવામાં આવ્યું કે આ દરખાસ્ત પસાર થનાર નથીજ, અને તે ઉડી જશે અને તેના અર્થ દુનીયામાં જુદાજ થશે, તે વારે તે દરખાસ્ત પાછી ખેંચાઈ લેવાઈ હતી. કામ ચલાવવાની આવી રીત તથા આવા નવાઈ જેવા રૂલીંગો તો ભરચની શરમાળ પારસી અંગુમનજ સાંખી શકે. ખા. ખા. આદરજી અનુભવી ગૃહસ્થ છે. આશરે ૪૩ વરસ થયાં એન્યુએટ થયલા છે. ઘણી ઘણી મીટીંગમાં હાજરી આપી હશે ને રીતભાતથી વાકેફગાર છે. છતાં આવા તરેહવાર રૂલીંગો તેમણે કરેલા છે. હવે ફરીથી એકવાર ચેતવણી આપવાની જરૂર દીસે છે કે હવે ત્રસ્ટડીડ છેવટનું મંજુર કરવાનો વખત આવેલો છે. તેની મીટીંગમાં ફાકળી શરમ અને ખાલી મશવત તથા સ્વાર્થ ને લોભ તેમજ ખુશામત ને પક્ષાપક્ષી બાબુખર મુકીને માત્ર લાંખી નજર તથા કહાપણ વાપરીને એવા અહસ્થની એ મીટીંગમાં ચેરમેન તરીકે ચુંટણી કરવી કે તે

નીચમસર મીટીંગનું કામ આટોપી લઈ શકે. તા. ૩૦ માર્ચ ૧૯૧૯ ને રોજ ભરાએલી અંગ્રુમનની મીટીંગનો હેવાલ તા. ૨૧મી એપ્રિલ ૧૯૧૯ રોજના સાંજ વર્તમાનમાં આવેલો છે. તે વાંચી જોવાથી ખાત્રી થશે કે તે વખતે કેટલી હદે, કેવી રીતે, આખા શહેરમાં ખુશામતીયા માણસોએ ઘેરે ઘેર ને દુકાને દુકાન ફરીને ધમાલ ચલાવી મુકી, અને લોકોને આડે રસ્તે ઉતારેલા હતા. હવે તેવા માણસોથી ખાસ સંભાળ રાખવાની છે કે પોતાના ખાનગી કામના અર્થે તેઓ ફરીથી ભોળા લોકોને ઉધે રસ્તે લઈ જાય નહી. આ કામ આખી અંગ્રુમનનું છે, તે રાસ્તી અને નેક વીચારથી હળીમળીને કરવાનું છે, એમાં આટલી બધી ખટપટ કરવાની શી જરૂર હતી તે સમજણ પડતી નથી. “ફલાણા ભાઈને જીતાવજો,” ને “ફલાણા ભાઈને હરાવજો” એવી હસદ આવા કામમાં હોય કે? દેશ પરદેશ તો શું, પણ ખોદાતાલાની દરગ હમાં પણ આવી ચાલથી સરમાવા જેવું થાય છે. વળી ત્રસ્ટીડોનો ખરડો તૈયાર કરવા માટે મુકરર થએલી કમીટીના ચેરમેન પણ શેઠ આદરજીને કરેલા ને તે મીટીંગમાં કેટલીક ને કેવી કેવી વાતો થઈ ગએલી તે અંગ્રુમનમાં તાજ પથરાએલી છે એટલે તે વીશે અત્રે લખાણ કરવાની જરૂર જણાતી નથી. પણ સર્વે હકીકત ઉપર નજર કરતાં એટલી વાત સીદ થાય છે કે આવી મીટીંગનો ચેરમેન એવો જોઈએ કે જેને આ તકરારી સવાલ સાથે ઝાઝી નીસબત કે લેવું દેવું હોય નહીં.

ખાસ જરૂરની ખુદ યાદ રાખવા જોગ વાત એ છે કે, આ ત્રસ્ટીડ બનાવવાનો મુળ હેતુ તો અંગ્રુમનના હકો બધી વાતે જળવવાનો છે, ને સરળ ને રીતસર નાણાંનો ઉપયોગ કરવા દેવા માટે નિયમ નક્કી કરી આપવાનો છે, અને પોતાનાં કામો વગર કાસ્ટ્યુની હરકતે બજાવવા સાર ત્રસ્ટીઓને જરૂર જેટલોજ અધિકાર આપવાનો છે. જો જરૂર કરતાં જાહે અધિકાર આપવામાં આવે તો આગળ ઉપર અંગ્રુમન ભારે નુકશાનમાં આવી પડે; અને જો ત્રસ્ટીઓને

અધિકાર રીતસરનો અને જરૂરી મળે નહીં તો, ડગલે ને પગલે તેમનું કામ કરવાને અડચણ પડ્યા કરે. માટે પાકો વિચાર તથા સારી સમજ સાથે કામ લેવાનું છે. જરૂર કરતાં જાદે અધિકાર જે ત્રસ્ટીની તરફેણમાં માગવામાં આવે તો તુરત સમજવું કે અત્રે નેક વિચાર દુર જતો રહેલો છે. આ ટ્રસ્ટીડ મંજુર કરતી વખતે કદિ પણ એવો વિચાર કરવાનો નથી કે આ વાતથી હાલના ત્રસ્ટીઓ ખુશી થશે, કે દિલગીર થશે. એમની ખુશી, અગર દિલગીરીનો આ સવાલ છેજ નહીં. ત્રસ્ટીડ રજીસ્ટર થયા બાદ એક જાતની બેડી અંજુમનના હાથ ઉપર આવી પડશે, માટે જે જે સવાલ આવે તેમાં અંજુમનનું હિત કઈ રીતે સાચવીને સંભાળી શકાય તેજ નક્કી કરવું ને ખીજી તરફ જેવું નહિં. હાલના ત્રસ્ટી તો ઉમરે પુગી ગયલા છે. લેકીન ત્રસ્ટીડ તો જાવેદાન સુધી અમલમાં રહેનાર છે. માટે ત્રસ્ટીડના દરેક અક્ષરે અક્ષર ઉપર વિચાર કરીને મંજુર કરતા જવાનું છે. ત્રસ્ટીડના સંબંધમાં ત્રસ્ટીઓએ અંજુમન તરફ કેવી વર્તણૂક આજસુધી ચલાવેલી છે, તે તો સૌ કોઈ જાણે છે. આટલા બધા પાંત્રીશ વરસ સુધી ત્રસ્ટીડ કંઈ નહિં, તેમજ કરવા દીધું નહિં; અને હવે જ્યારે તેઓએ ખરડો પોતે બનાવીને અંજુમનની મીટીંગમાં મંજુર કરવા રજુ કરીધો, તે ખરડો કેવી તરેહનો હતો, તે ઉપર ઉડતી નજર કરતાં તુરતજ કોઈપણ સપ્સ કહી શકશે કે તેમાં તો તમામ અધિકાર ત્રસ્ટીઓએ પોતેજ રાખવા માગેલો હતો, ને અંજુમનને કશા હિસાબની નહિં ગણીને, ચંડીચાંડ ડોસી તરીકે બાજુપર ફેંકી દેવાની તજવીજ કરી હતી. આવી રીતે કરવાનો શો હેતુ હોવો જોઈએ? કેટલાક જણા તો એમ વાત લાવેલા કે જાણે ત્રસ્ટીઓની જગા જાવેદાનસુધી હાલના ટ્રસ્ટીઓનાં ફરજંદા-ફરજંદમાં કાયમ રાખવાની હોય તેમ દીસે છે, પ્રમાણીકપણે અંજુમનનું હિત હૈયે રાખીને આવો નમુનેદાર ખરડો કોઈપણ સપ્સ રજુ કરવાની હિંમત ધરે જ નહિં. જ્યારે આવો પવન ફુંકાએલો છે તો અંજુમને ચેતીને ચાલવું જોઈએ,

ને એમ નહીં સમજવું કે ફલાણી બાબતમાં ટ્રસ્ટીઓએ બલામણુ કરી છે, તેથી તેજ ખરી હશે. ડગલે ને પગલે અંગુભને વિચાર કરતા જવું કે અંગુભનનું હીત શામાં સમાયેલું છે. ને જરૂર જેટલી કામની સગવડને માટે જે અધિકાર ત્રસ્ટીઓને જોઈએ તેટલોજ આપવો ને બાકીનો અંગુભને પોતાના હાથમાંજ રાખવો. સંભાળ રાખવી કે હવે જો તમે “કાકાના ભત્રીજા” બન્યા તો તમારી ફરજ બજાવવામાં તમે ભારે ગફલત કરી છે, ને તેનાં કડવાં ફળ તમારાં ફરજ દોને તમારા વારસામાં સોંપી જશે, ને તેનો ભાર જોખમ તમારે માથે રહી જશે. દરેક જણે તે દિવસે મીઠીગમાં પોતાનો પ્રમાણીક ને અપક્ષપાત વિચાર બાહિંમતથી જણાવવો જોઈએ અને કોઈની શરમથી અંગમ જવું નહિં.

ખુદાતાલા ખુશામતીઆ માણસથી પહે રાખે. ખુશામતીઆ પોતાની જાતને હલકી પાડે છે, એટલુંજ નહીં, પરંતુ જે સખ્સની ખુશામત કરે છે, તેને પણ સાથે હલકો પાડે છે. હવે કેટલાક ખુશામતીઆ બરાડા મારે છે કે ખા. બા. આદરજીએ તો પંચાતનું ફન્ડ વધારીને આઠ દશ લાખ રૂપીઆનું બનાવેલું છે, અને સામાવાલાઓ તો ફન્ડમાં માત્ર નામનીજ રકમો ભર્યાં કરે છે. હવે વિચાર કરો કે આ તકરારમાં માત્ર એકજ સાદો સવાલ સમાયલોછે કે આટલાબધા વરસો થયાં ખા. બા. આદરજીએ વારંવાર કબુલાતો આપ્યા છતાં ટ્રસ્ટીડ બનાવવાનું કામ શા માટે પાંતરીશ વરસો સુધી ખોરંબે નાંખી મુકેલું છે. ખા. બા. આદરજી કહે કે “હા, તમે ટ્રસ્ટીડ બનાવો મારી તમને રજા છે,” તોજ ત્રસ્ટીડ બનાવવું જોઈએ ? અને તે કરવાની ફરજ પાડવાનો બીજા કોઈ અહસ્થને હક શું નથી ? ને તે સવાલ ઉભો કરનાર સખ્સે કાંઈ ગુનોહ કીધો છે ? કોઈ કમઅક્લી માણસ પણ એવી બેહુદી વાત બોલી શકે નહી. પંચાતનું ફન્ડ શા કારણથી વધેલું છે, તે સવાલને અત્રે કશો સંબંધ નથી. તોપણ તકરારની ખાતર બોલીએ છીએ કે ધણાં વરસો થયાં સંભાવત કરવા

ઉપર લોકોનો દીલગુદો ખીલેલો છે, અને ખુશી તથા ગમીની મીઠ-લસમાં ભારે ઉલટથી મોટી મોટી રકમો વારંવાર ભરાતી જાય છે, તેને આ વાત ખરી રીતે આભારી છે, ને તેની સામેતી ખુદ પંચાતનાં દફતરોથી જ ખુશી માલમ પડી જાય છે. હવે વધારે શવામાં તો શેઠ આદરજીની છેલ્લી આંગલી પણ આવેલી નથી. છતાં તેમને ફેકટમાં દઢંગી હાલતમાં ખુશામતીયાઓ દેશ-પરદેશમાં લાવી મુકે છે. જુઓ કે ગયા બાર વરસમાં માત્ર ગંભારો ખાતે રૂપિયા એક લાખ ઉપરાંતની રકમ ભરાયલી છે. સૌ કોઈ જાણે છે કે શેઠ આદરજી ગંભારાની ધણી વિરૂદ્ધ છે. તકરાર તરીકે કબુલ કરીએ કે તમામ ફન્ડનો વધારો એ શેઠે કરાવેલો છે, અગર આગળ વધી કહીએ કે પંચાતનું દશ લાખ રૂ. નું ૪૦% એમણે પોતાના ઘરમાંથી આપેલું છે, પણ જ્યારે તે રકમ પંચાતની થઈ તો શું પંચાતે ટ્રસ્ટીડ બનાવવું નહીં જોઈએ ? સાદી સમજ તો એમ બલામણુ કરે છે કે જેમ ફન્ડ મોટું થાય તેમ ટ્રસ્ટીડની વધારે જરૂર છે, ને તે તાકીદે કરવું જોઈએ. જેમ વખત જશે તેમ તે બનાવવાનો સ્ટેમ્પ શી વિગેરેને ખરચ વધારે થશે. ભરૂચની નજદીકમાં સુરત શહેર છે, ત્યાં ખા.બા. બરજોરજી નસરવાનજી વકીલ પંચાતનો તમામ વહીવટ કરે છે. ને તે ખરી તારીફલાયક સેવા બજાવે છે, છતાં તેઓ પોતાનાં તારીફો બાકાં કુંકતા નથી, તેમજ કુંકાવતા નથી, અગર કોઈને કુંકવ દેતા નથી. સુરત તથા મુંબઈનાં ધણાં ન્યુસપેપરો સાથે તેવણને ધાડો સંબંધ છે, તે છતાં તેમાં પોતાની તારીફે આવવા દેતા નથી. સુરતની રીતભાત જુઓ અને ભરૂચની રીતભાતનો વીચાર કરો. વળી ખુશામતીયાઓ આટલી હાંખોલતાં પણ ધરાતા નથી, અને બકારો કરે છે કે કોઈ હાંસલ વગર આદરજી શેઠ અંજુમનની સેવા બજાવે છે. પરંતુ માણસ જાતનું સ્વભાવ ઉપર વીચાર કરતાં જણાય છે કે એઓ પોતાને પણ દેશ પરદેશ ઓળખાણ પાળખાણ, ધંધા ધાપા, વીગેરેમાં તેમજ સરકાર

દરબારમાં પણ તેમને પોતાને લાભો મળ્યા વગર રહ્યા નથી. માટે અંગુમનના સાહેબોએ આવી આવી લગાડીઓ ઉપર જરા પણ લક્ષ આપવાનું નથી. તેમનું કામ તો એજ છે કે કોઈ ગ્રહસ્થને ગેરવાજખી ખુશી, અગર ગેરવાજખી દીલગીર કરવો નહી, અને અંગુમનના હિત ઉપર ખુબ નજર રાખવી. વળી વીચાર કરવાનો છે કે આટલા બધા વરસો થઈ ગયા છતાં, અંગુમને તેમજ ત્રસ્ટીઓએ અનેક ઠરાવો પસાર કર્યા છતાં પણ જ્યારે આદરજી શેઠ ત્રસ્ટડીઠ થવાની તજવીજ થવા દેતા નથી, તો પછી અંગુમનની મદદે શું કોઈએ જવું નહીંજ જોઈએ ? ને ત્રસ્ટડીઠ બનાવવાની એ શેઠને ફરજ શું નહી પાડવી જોઈએ ?

અંગુમને નીમેલી કમીટીએ હવે એક ખરડો તૈયાર કર્યો છે તે સહેજ મુદતમાં છેવટનો મંજુર થવા સાફ રજુ થશે, તે વખતે પુરી સાવચેતી રાખવાની છે. આપણા ટ્રસ્ટીઓએ જે ખરડો રજુ કર્યો હતો તે તદ્દન નકામો હતો. અને તેમાં ટ્રસ્ટીઓ તમામ અધીકાર પોતે હાથમાં રાખવા માગતા હતા. અને અંગુમનને દીકરાં બરોબર ગણીને બાજુપર ફેંકી દીધી હતી. તે ખરડો તો બેશક ધણીજ દીલગીરી ભરેલી રીતે એક હાથ બધો અધીકાર એકઠો કરવાનો એક નમુનેદાર દસ્તાવેજ હતો. પરંતુ અંગુમને નીમેલી કમીટીએ તેમાં મોટે ભાગે ફેરફાર કરી અંગુમનના કેટલાક હકો સાચવેલા છે, તો પણ તેમાં હજુ ધણી ખામીઓ છે. અને તે સુધારવાની ખાસ જરૂર છે. એ ખામીઓ કમીટી મધે રહી જવાનાં ધણું કારણો જણાય છે. તે અત્રે લખાવવાની જરૂર નથી. “કોહી ધેઈ કાદવ કાઢવામાં” હવે કાંઈ ફળ નથી. તે સુધારી લેવાની અંગુમનને તક છે. આશા છે કે હીંમત તથા એકદીલીથી તેમ બનવું ધણું સહેલું છે. આ તક ખોઈ તો ફરીથી કોઈ દીવસ તે હાથ આવવાની નથી.

અંગુમનનું પ્રથમ કામ જોવાનું એ છે કે હવે થોડી મુદતમાં

મળનારી મીટીંગનો ચેરમેન પસંદ કરવામાં પુરતી નજર રાખવી જોઈએ. હર કોઈ મીટીંગમાં તેના ચેરમેનનાં સીધાં અને પ્રમાણિક કામ કરવાની રીત ઉપર સારાં ફળ આવવાનો મોટો આધાર છે.

હવે ત્રસ્ટીડના ખરડાની કેટલીક ખામીઓ જણાય છે તે નીચે ખતાવવામાં આવે છે.

પાનું ૧ પેરા ૩ લાઈન ૯—“ પંચાત તરફથી વખતો વખત ચુંટી કહાડેલા ત્રસ્ટીઓ.” એ શબ્દો નુકશાનકારક આગળ ઉપર નીવડશે. કેમકે હાલના કોઈપણ ટ્રસ્ટી રીતસર ચુંટી કહાડેલા નથી. તેઓ તો “ ઓટલા ઉડીયાણાની મીજલસમાં ” માત્ર વીચીત્ર રીતે નીમાઈ ગયા છે. માટે “ પંચાત તરફથી વખતો વખત ચુંટી કહાડેલા ” શબ્દોને બદલે “ પંચાત ટ્રસ્ટીઓ ” રાખવા.

પાનું ૨ પારસી અંગ્રુમનની વ્યાખ્યા—મ્યુનિસિપાલ હદથી શરતી બે માઇલની હદ રાખી છે તે ધણીજ છે, એટલી બધી હદ રાખવામાં કોઈ ફળ નથી. તે કમી કરીને એક માઇલ રાખવી જોઈએ. અને વળી પરદેશીની બાબતમાં વરસ ૩ ના વસવાટની મુદત છે તે ધણી કમી છે. નોકરીએ આવેલા એવા પંખેડુ ધણા ઉભા થશે. માટે તે દશ વરસની મુદત રાખવી જોઈએ. તેમ કરવામાં જરાપણ નુકશાન કોઈને નથી.

કલમ ૧ સીડયુક્ષો હળુ તૈયાર નથી.

કલમ ૭ (અ)—આ પેરાની રચના ખીલકુલ સરળ ને રીતસર નથી, તેથી શરી રચવી જોઈએ.

કલમ ૭ (બ)—આ કલમ ખરાબર નથી ને તેની રચના ગુંચવણ બરેલી છે. તમામ મકાનનો રીપેર ખર્ચ તથા તેના અંગતના નોકરોનો પગાર એ ખાતે એટલે “ જનરલ ફંડ ” ખાતે લખવા તે હિસાબી રીતથી ઉલટું અને ઇન્સાફથી બેહુદું છે. દાખલા તરીકે જે સુવાવડખાતાનું મકાન હોય તો તે સુવાવડ ખાતે તેના રીપેરનો ખર્ચ

પડવો જોઇએ. નિશાળનું મદાન હોય તો તે નિશાળ ખાતાનો ખર્ચ નિશાળ ખાતે તેમજ લાઇબ્રેરીનું મદાન હોય તો તે લાઇબ્રેરી ખાતે તેનાં રીપેર તથા નોકરનો ખર્ચ લખવો જોઇએ.

કલમ ૭ (ક)-આ કલમમાં એકદમ હદ વગરનો અધિકાર ટ્રસ્ટીઓને આપવામાં આવેલો છે. છોટરીઓનાં લગ્નના ખર્ચ માટે મદદ તેની કાંઈપણ હદ નક્કી થવી જોઇએ. કૃષ્ણ આવા પણ દાખલા બની જશે કે ખટપટીયા તથા લાગવગવાળાઓને હદ ઉપરાંત મદદ મળશે, અને ગરીબ ને રાંકને ઘણીજ ઓછી મદદ મળશે તેનો તાજે દાખલો ખુદ બનેલો છે. એક સાક્ષેસ માણસને એવી મદદ આપવા સારૂ જોલેલા ઉધરાણામાં ખા. બા. આદરજીને પ્રથમ ચીઠ્ઠી લખીને પુછવામાં આવેલું, તેને પોતે ચીઠ્ઠી લખીને જવાબ આપ્યો કે પંચાત તરફથી તેને રૂ. ૧૫૦)ની મદદ આપીશું, બાદ બીજો દિવસે ઓશી-શીયલ લખાણ પોતે કીધું કે રૂ. ૧૦૦) આપી શકીશું. હવે એમના લખાણ ઉપર ભરૂંસો રાખીને રૂ. તો ભરાયા. પાછળથી શેઠ આદર-જીએ વિચાર ફેરવી નાંખ્યો, ને વળી રૂ. સોને બદલે રૂ. ૫૦) આપવાનું નક્કી કીધું. એ બાબતમાં એમને લખવામાં આવેલું કે દુનીયામાં સૌથી મોટી ચીજ તો વચન પાળવાની છે અને અંજુમ-નની આબરૂ. આ વચન મુજબ ચાલવામાં સમાયેલી છે. તે છતાં ખા. બા. આદરજી પોતાની મરજી મુજબ કરવા બેઠા, તે વારે એમને રીતસર કહેવામાં આવેલું કે આવું કામ તો ટ્રસ્ટીઓની કમિટીએ કરવાનું છે, ને ખુદ તમારા એકલાના અધીકારથી કરવાનું નથી. તે વારે તે કામ ટ્રસ્ટીઓની મીટીંગમાં રજુ થયું. હવે હાલના ટ્રસ્ટીઓનું મંડળ તો મામા માસીનાં સગાંવહાલાનું બનેલું છે. અને એક બીજાની શરમ રાખવા જતાં આપેલા વચન ઉપર કોઇએ વીચાર કીધોજ નહી. તે વારે છેવટ તેમને લખવાની જરૂર પડી હતી કે હવે પછી પંચાત તરફથી કાંઈ ઉધરાણું થશે તે વખતે પંચાતનો શાલો પ્રથમથી અપાયા બાદ કેટ-

લાક મહસ્યો પોતાનો ફાલો આપશે. એ બાબતની નોંધ લેશો. કે અંગુમનની આપર સૌથી ચઢતી હંમેશા જોઈએ. માટે ઉપર કહ્યા પ્રમાણે કાંઈ અમુક હદ નક્કી થવી જોઈએ.

વળી બીજી જાતની મદદની પણ હદ નક્કી થવી જોઈએ.

કલમ ૭ (કે)-કેળવણી પાછળ ખરચવામાં કાંઈ પણ હદ રાખીજ નથી, તે મોટી વીચારવાની વાત છે. આજ સુધી હજારો રૂપીઆનો ખર્ચ ત્રસ્ટીઓ પોતાની મરજી મુજબ કર્યા જાય છે, તેના હિસાબ આજસુધી અંગુમનને બતાવ્યો પણ નથી. જરૂરોસ્તી છોકરાઓની અંગ્રેજી નીશાળ બે વરસ ઉપર કહાડવામાં આવી તેની ઉત્પત્તિ ખા. બા. આદરજીની નામના કાયમ રાખવાની હિલચાલથી થયેલી હતી. એ નીશાળમાં પંચાતને આશરે રૂ. ૩૦૦૦) ની ખોટ ગઈ, ને બે વખત તે નીશાળ બંધ કરવાના ઠરાવ થયા ને બે વખત તે ઠરાવો બાબતે મુક્યા. એક ઠરાવ તો ત્રસ્ટીઓએ ભેગા મળીને મીટીંગમાં કરેલો, પણ અજાણ્ય વાત એ છે કે તેને બીજેજ દિવસે મેમ્બરોમાં ખા. બા. આદરજીએ સરક્યુલર ફેરવીને તે ઠરાવ રદ કરાવ્યો, ને નીશાળ પાછી જારી રાખી. વળી નીશાળમાં આઠ દસ પારસીના છોકરા તો વીસ પચીસ પરનાતના છોકરા રાખીને બરતી કીધી હતી. પૈસો આવી રીતે બેપરવાઈથી વાપરવામાં આવ્યો છે.

તેવીજ રીતે છોકરાઓની અંગ્રેજી નીશાળમાં આશરે વારસીક રૂપીઆ ૬૦૦૦) નો ખર્ચ છે. તે નીશાળ વીસ વરસ ઉપરાંતની નીકળેલી છે. પરંતુ તેના હિસાબ કોઈપણ વખતે અંગુમનને બતાવેલો નથી. નજરમાં આવે તેવા માસ્તરો રખાય છે. ઘડીમાં અંગ્રેજી મકમલ તો ઘડીમાં પારસણ હેડમીસ્ટ્રેસ. તેના બંગલા બાહુ તથા ગાડીબાહુ વગેરેનો ભાર ખર્ચ થાય છે. વળી ઘડીમાં જુવાન મરદ માસ્તરો નીમાય છે. પરંતુ અંગુમન તેના કારભારના સંબંધમાં અંધારામાં છે. આવી રીતે કોઈએ દુનીઆમાં સમજેલું નહી હશે કે પૈસા આપનાર અંગુ-

મનને ખર્ચ ખતાવવો નહી, અને ત્રસ્ટીઓ પોતાની મરજી મુજબ ખર્ચ કર્યા જાય છે.

હવે વીચાર કરો કે જે વખતે ત્રસ્ટીઓને કાંઈપણ બાબતનો ખર્ચ કરવાનો અધિકાર નહોતો તે વારે આટલો બધો ખર્ચ પોતાની આપ મરજી મુજબ કરતા હતા. તો જ્યારે તેમને આ કલમથી આટલો બધો કુલ પાવર આપવામાં આવશે તે વારે કેટલી હદે વાત જશે તે કહી શકાય નહી. માટે કાંઈપણ જાતનો આંકોશ રાખવો જોઈએ.

છોકરીઓની અંગ્રેજી નીશાળના સંબંધમાં એક કમીટી નીમાએલી છે તે કોણે નીમેલી છે ને કોણે ગ્રહરથો નીમાએલા તેની કોઈને ખબર નથી. અને એ કમીટી શું કામ કરે છે. ધાર્યા મેળે તો શેઠ આદરજીએ ત્રસ્ટીઓનાં નામની ઢાલ નીચે એ કમીટી મુકરર કરેલી છે ને તેના મેમ્બરો એવા છે કે એમનાજ પક્ષના છે, કે કોઈ પણ રીતે જરાપણ ખોડ ખાંપણ કાઢી શકે નહી, અગર તેને અજવાલામાં લાવી મુકે નહી. ખરે જોતાં તો એ કમીટી અંગુમનના તરફથી નીમાવી જોઈએ ને તે વાત ખરડામાં દાખલ થવી જોઈએ.

વળી બીજી જરૂરનું એ છે કે આજ સુધી નીશાળનો પૈસો કેવી રીતે ખરચાએલો છે ને વહીવટ શા ધોરણ ઉપર થએલો છે ને કામકાજ સાફ છે કે સડેલું છે, અને સડેલું છે તો તેને માટે કોણ જવાબદાર છે, તે નક્કી કરવા સાર એક સ્પેશીઅલ કમીટી અંગુમને નીમાને તપાસ કરાવવી, ને તેનો રીપોર્ટ માંગવો જોઈએ. આટલાં આટલાં વર્ષો થયાં નીશાળ નીકળેલી છે, તેનો હીસાબ તો પંચાતની રૂબરૂ રજુ થએલો નહી ને વહીવટ શી તરેહનો છે, તે વાત છુપી રાખવામાં આવી છે તે નક્કી કરવું જોઈએ. એક દાખલો અમો અહીં આપીએ છીએ. મરહુમ શેઠ નવરોજી અરહેસરજી ગાંધી-એ (૩૧. ૫૦૦) ની રકમ પંચાતને એવી સરતે આપેલી છે કે તેના બ્યાજની રકમમાંથી દર વરસે એક આંદીની ચીજ જે છોકરી પહેલે

નંખરે પાસ થાય તેને ઇનામ આપવી. હવે લખવાને ઘણી દીલગીરી ઉપજે છે કે છ સાત વરસ થયાં એ ઇનામ કોઇ છોકરીને તસ્તીઓ તરફથી અપાએલું નથી. આશરે સવા વરસ ઉપર એ બાબત મરહુમ શેઠ નવરોજના દીકરા એરચંદ્રાએ ખાં ખાં આદરજીનું ધ્યાન ખેંચેલું તે વારે તેનો ઘણી લાંબી મુદતે એક ઉડાઉ જવાબ આપવામાં આવેલો હતો. વળી તેને પણ બાર માસ થઇ ગયા તો પણ ઇનામ આપવાનું મોંઘ માથું નહીં જણાયું, તે વારે ભાઇ એરચંદ્રાને સમજાવવા ખેડા કે ખાં ખાં એ સલામ કહી છે કે હવે તમે એ વાત બંધ કરો, અમે તેના વીચારમાં છીએ. આ ઉપરથી સહેજ જાણવામાં આવશે કે નીશાળ ખાતામાં જે રીત દાખલ છે. અને કેટલી છે તે કોઇ જાણતું નથી. માટે ખાસ તપાસ કરવાની અવશ્ય જરૂર દીસે છે. આટલા બધા વરસોના ઇનામો અપાયાં નહીં. તેનો હવે શો ઇલાજ ખાં ખાં કરવાના છે? જે છોકરીઓએ મહેનત કરીને તે મેળવ્યાં હશે તેનાં દક્તરો પણ હાલહવાલ હશે અને તે છોકરીઓ પણ નીશાળમાંથી ઉઠી ગઈ હશે ને તે કોણ હતી તે પણ નક્કી થવું મુશ્કેલ છે.

સુવાવડખાતામાં હાલમાં ટ્રસ્ટીઓએ પોતાનીજ મેળે અંગુમનની પ્રથમથી રજા લીધા વગર રૂ. ૬૦૦) આપવાનો ઠરાવ કીધેલો છે. તેને વધારીને એકદમ રૂ. ૧૫૦૦) ઉપર લઈ જવાની પરવાનગી આપી છે, અને વળી એથી પણ વધારે રકમને માટે રસ્તો ખુલ્લો રાખેલો છે. દર વરસે ભરૂચ જેવી નાની વસ્તીમાં આશરે પચાસ જન્મ થાય અને તે પૈકી આશરે ૩૦ બચ્ચાંના જન્મ એ સુવાવડખાતામાં થવાનો સંભવ છે. તેના ઉપર ફક્ત અંગુમનની મદદ રૂ. ૧૫૦૦) આપવાની છે, એટલે એક જન્મ પાછળ રૂ. ૫૦) ની ખુદ અંગુમન તરફની મદદ અને તે ઉપરાંત વળી બીજા ગ્રહસ્થો તરફની મદદો છે તે હિસાબમાં લીધી નથી. કોઇપણ મેમ્બરે જરા લાંબો વીચાર કરીને તપાસ કરેલી નથી, કે હાલમાં શું ખરચ થાય છે,

અને તેની દેખરેખ કોણ રાખે છે. એ ખાતાની કમીટી કોણ નીમેલી છે, અને તે શા આધારે ? જેવી સ્કુલ કમીટી નિર્માઈ છે, અને જેવું કામ કરે છે તેવીજ આ પણ કમીટી છે ને તેનું કામકાજ પણ વીચારી લેવાનું છે. જે વારે આવી રીતે લખલુટ ખરચ કરવાજ હોય તો બેહતર રસ્તો એ છે કે આવી કલમો દાખલ નહી કરતાં કુલ અધિકાર પોતે ત્રસ્ટીઓને આપીને હાથ પગ જોડીને બેઠા બેઠા જોયા કરવું. દર વરસે રૂ. પંદરસોની રકમ ઉત્પન્ન કરવા સારૂ મોટી થાપણુ બેતાળીસ હજાર ઉપરાંતની રૂ. સાડા ત્રણ ટકાના વ્યાજની સરકારી લેનોની જરૂર પડશે. આપણી પંચાતની પુંજનો મોટો ભાગ એ સાડા ત્રણ ટકાની લેનમાં રોકાયેલો છે. એકી વખતે વગર તપાસે એવી અર્ધા લાખ રૂપીઆની રકમ કહાડી આપવા સારૂ શું આપણું ફંડ જોઈએ તેવું શક્તિવાન છે ? અને તે ફંડ તો ફક્ત પાછું “જનરલ ફંડની રકમ.” હવે વીચાર કરો કે આટલાં બધાં વરસો થયાં પંચાતનો હિસાબ છપાઈને બહાર પડે છે તેમાં એ જનરલ ફંડ ખાતાનાં જમા તથા ખરચનાં વ્યાજ હિસાબમાં ટ્રસ્ટીઓ લાવતા નથી. એ લોકો પાકા વેપારી છે, ને હિસાબ રીતથી વાકેફ છે. છતાં તેનો હિસાબ શા માટે આપતા નથી તેની કોઈએ તપાસ કરેલી નહિ. શા માટે નહી કરેલી તેનો જવાબ તો કોઈ આપતું નથી. પણ દેખીતી વાત એ છે કે કાંઈ મુદ્દાસર એ બાબતનો હિસાબ અપાતો નથી. હિસાબી કામમાં ખાનગી મુદ્દા હોવા જોઈએ નહિ. માટે એ જનરલ ફંડનો હિસાબ તપાસવો જોઈએ. અમોએ હાલમાં ગઈ સાલનો હિસાબ એ ખાતાનો પુછ્યો તેનો જવાબ અમને મળેલો છે કે એ ખાતાનું વરસાયું હજુ કહાડીને નક્કી કરેલું નથી. વરસ પુરૂ થયાને છ માસ થઈ ગયા છતાં એક ખાતાનો હિસાબ થયેલો નથી તેનું કારણ અમારા સમજવામાં આવતું નથી. તો હિસાબ કેવી રીતે રખાતા હશે ને કરતા હશે ? માટે એ ખાતાનો પાછલી સાલનો હિસાબ તપાસવા સારૂ પણ ખાસ કમીટી નીમીને રીપોર્ટ લેવો જોઈએ કે તેની

ઉપજ દર વરસે કેવી રીતે થાય છે, ને તેનો ખર્ચ કેવી રીતે કયા કયા કામમાં અપાયલો છે. અંગુમનની ખરી પુંજ તો એ જનરલ ફંડ છે છતાં તે ઉપર અંગુમનના તરફથી આટલી બેકાળજી રાખી એટલે ત્રસ્ટીઓએ આટલાં આટલાં વરસોનો હીસાબ આપવામાં અખાડા કરી દીધેલા છે. માટે અંગુમને હવે આખો ઉઘાડવી જોઈએ ને હીસાબ ઉપર નજર રાખવી જોઈએ. હીસાબ આપવાની ત્રસ્ટીઓની પહેલી ફરજ છે. તે છતાં આખો નથી તેથી તે તપાસવાની જરૂર ઉભી થાય છે.

કલમ ૧૨-હાલના ત્રસ્ટીની નીમણુંક જીંદગી સુધીની ઠેરવેલી છે. અને હવે પછી નીમાનારા ત્રસ્ટીઓની નીમણુંક સાત વરસને માટે રાખેલી છે. એશક સાત વરસની મુદત બરહક છે. પરંતુ જીંદગી સુધીની નીમણુંક અકલથી ઉલટી છે. જે નીમણુંક કાયદાસર અને રૂલ મુજબ હવે થનારી છે તે થોડી મુદતની રાખવી અને જે નીમણુંકો તરેહવાર રીતે રાખરખાવટ અને ઓટલા ઉડીઆણાની મીજલસમાં તદ્દન ન્યાયની રીતથી ઉલટી રીતે થએલી છે તેને જીંદગી સુધી ગણવી બરાબર નથી. ખરૂં જોતાં તો હાલના ત્રસ્ટીઓને બંધ પાડવા જોઈએ. અને તેઓએ પોતેજ અંગુમનના હિતને ખાતર તેમજ વળી અંગુમનનાં માનને ખાતર અને સૌથી તો ખુદ પોતાનાં માન અને આબરૂને ખાતર, બહાર પડીને રાજનામાં આપવાં જોઈએ અને ફરીથી રીતસર ચુંટણીમાં દાખલ થઈ બીજાઓની માફક ચુંટાવું જોઈએ. સૌથી શોભા ભર્યો રસ્તો એજ છે. તેને બદલે તો જાણે આ મોટો અધીકાર અને તાજે-તખત જીવતાં સુધી જાળવી રાખવાની તેમની ખાલી ઈન્ટેજરી હોય એમ દુનીઆને દીસે છે. એક વખતે એક સારા આબરૂદાર બહુચ તરફથી એવી વાત બહાર ચાલેલી કે જે ત્રસ્ટીડ બનાવવાની ત્રસ્ટીઓને ફરજ પાડવામાં આવશે, તો તમામ ત્રસ્ટીઓ એકદમ રાજનામાં આપી દેશે, ને પંચાતના કામનું ગાડું અટકી જશે. હવે ત્રસ્ટીડનું કામ તો આટલી હદે પહોંચ્યું છે

પરંતુ રાજનામાનું તો કશું ઠેકાણું નથી. હવે નવી વાતો ઉડી રહી છે, કે પ્રથમ ખરડો મંજુર થઈ જશે, અને તે રજીસ્ટર થશે ને તેમાં હાલના ત્રસ્ટીઓ જીંદગી સુધી મંજુર થશે ત્યારબાદ રાજનામાં આવશે, કેમકે તેઓ ખતાવશે કે અંજુમનની મકદુર નથી, કે અમને કોઈ કહી શકે, અને અમે અમારો કામો ખરો કરી ખતાવેલો છે. ખરેખર આ હસવા સરખા ગપાટા છે. અંજુમનથી ત્રસ્ટી છે. કંઈ અંજુમનના શેડીયા ઉપરી નથી. કાયદાની નજરે તો ત્રસ્ટીનો દરજ્જો તો સાધારણ નોકરની બરાબર છે, પરંતુ માત્ર તશવત એટલોજ કે સાધારણ નોકર તો પગાર યા મેહનતાણું લઈ મહેનત કરે છે, અને ત્રસ્ટીઓ વગર મેહનતાણું પરમાર્થી કામ કરે છે. પણ જોટલી પગારદાર નોકરને માથે કાયદાએ જવાબદારી નાખેલી છે, તેટલીજ ત્રસ્ટીને માથે છે. માટે આવા વાહીયાત ગપાટા ઉપર લોભાઈ જવું નહીં. પરંતુ એકદીલી રાખીને હાલના ત્રસ્ટીઓની આખતમાં લાંબો વીચાર કરવો જોઈએ. વીચાર કરવા જોગ એ છે કે ત્રસ્ટીઓનો ઓછો એક સાધારણ અધીકારનો છે. તે છતાં પણ તેને વળગી રહેવાને તેઓ કેવા આતુર દીસે છે. એક દલીલ એમ ખતાવવામાં આવી છે કે મુંબઈમાં જ્યારે નવું ત્રસ્ટડીઝ થયું, તે વારે જુના ત્રસ્ટીઓને કાયમ રાખ્યા હતા. બેશક તે વાત ખરી છે. મુંબઈની હકીકત જુદીજ છે. મુંબઈના ત્રસ્ટીઓ ઘણા માતખર અને સ્વતંત્ર વીચારના અહસ્યો છે, ને કોઈથી દોરાઈ જતા નથી ને પોતાનાજ વિચાર મુજબ ઇન્સાફની રાહ ચાલનારા છે. લેકીન ભરૂચમાં તો તદ્દન ઉલટું થઈ ગયું છે, એક હાથ બધો કારભાર આવી ગયો છે, ને એક માણસ ચાહે છે તેમ બધાંને દોરે છે અને વળી બધાઓ મામા માસીના કુટુંબનું મંડળ થઈને બેઠેલું છે. વળી મુંબઈના ત્રસ્ટીઓ તો રીતસર મીટીંગોમાં નીમાએલા છે. તેમ ભરૂચમાં બનેલું નથી. આવું મંડળ તો તદ્દન વિચિત્ર કહેવાય.

૩૬ ૧૩-ત્રસ્ટીઓની સંખ્યા નવની રાખેલી છે. સાધારણ રીતે

એ સંખ્યા જોઈએ તેટલી છે, પરંતુ આપણે જોઈએ છીએ કે ટ્રસ્ટી-ઓનું હાલનું બનેલું મંડળ ખરેખર મામા માસીજનું કુટુંબ થયેલું છે, અને તે એટલે દરજ્જે ગમેલું છે કે ભરચના પારસીઓને તે બેશક ઘણું જ હીણું લગાડનારું છે કે એવું મંડળ હસ્તીમાં આવવાનું કેમ દીધું છે. હાલમાં એવા આઠ ટ્રસ્ટીઓ છે તે પૈકી બે જણાએ રાજીનામાં મોકલ્યાં છે, તે બાદ કરતાં પણ હજી જુના ૬ ટ્રસ્ટીઓ રહે છે, અને તેઓ તો જીંદગી સુધી કાયમ રહેવાની ખાએશ ધરાવતા દીસે છે. તો પછી એ છ જણાના અભિપ્રાય નવા ત્રણ ટ્રસ્ટીઓના અભિપ્રાયને દર વખતે બાબુપર ફેંટી દેસે અને બધો અધિકાર હાલમાં જેમ એક હાથે ચાલતો કહેવાય છે, તે તો પાછો જરીજ રહેશે, અને વળી તેની સાથે જો તદખીરથી નવા પૈકી કોઈ અહસ્થ તેમની પાર્ટીનો અગર તેમનાં સગાં વહાલાં પૈકીનો દાખલ થયો તો વધારામાં વળી વધારો આવી રીતે થશે. તે વખતે અંગ્રુમન તો ખરેખરી બાતલ હાલતમાં આવીને બેસશે, અને કોઈપણ દામમાં અંગ્રુમન હીસાબમાં રહેશે નહીં. માટે એ બાબત ખુબ લાંબો વીચાર કરવો અને વખતસર એતવું જોઈએ. એ સંબંધી બે રસ્તા સીધા છે. જો હાલના ટ્રસ્ટીઓ રાજીનામું આપવા કબુલ કરે તો નવની સંખ્યા વ્યાજબી છે. પણ તેઓ કબુલ કરે તેવી આશા નથી. માટે દરેક બાબતમાં સમતોલ રાખવા માટે ટ્રસ્ટીઓની સંખ્યા અઢાર રાખવી ને બાર બીજા નવા ટ્રસ્ટીઓ નીમવા. એ નિમણુંક કરવામાં પણ બે ત્રણ અહસ્થો એમની તરફના દાખલ થવાનો સંભવ છે. એટલે બેઉ બાબુઓ લગભગ ખરેખર થશે. અને એ કલમમાં ઠરાવ કરવો કે જુના ટ્રસ્ટીઓની જે જગા ખાલી પડે તે કંપી પુરવી નહીં, અને છેવટે હાલના તમામ ટ્રસ્ટીઓ પુરા થયા બાદ જે પહેલી સાત વરસને માટે ચુંટણી થાય તેમાં શક્ત નવ માણસોજ ચુંટવા ને સારબાદ તેજ રીતે અમલ કરવો. ટુંકમાં એ મામા માસીજના વિચિત્ર મંડળનો અધિકાર તોડવો જોઈએ. ને આવી રીતે ગોઠવણ કરવામાં

કાંઈપણ અડચણ કોઈપણ પાર્ટીને હોવી જોઈએ નહીં. કંપી આ રસ્તો પસંદ નહીં હોય તો પછી વધારે માથાકુટ કરવામાં શયદા નથી, ને ત્રસ્ટીડની પણ જરૂર નથી. માત્ર એકજ ઠરાવ કરો કે ફલાણો ફલાણો મહસ્ત્ર નજરમાં આવે તેમ કારભાર કરી લે, અને અંજીમનને કશી વાતની દરકાર નથી. ખોદાતાલાના નામ ઉપર સુખડ લોખાન મુકીને હાથ જોડીને બેસી રહેવું તે વધારે સાફ છે. ટુંકમાં, કામ કરવું હોય તો રીત અને ન્યાયસર કરો, અને નહીં તો તે વાત ઉપર પુજોજ મુકો.

કલમ ૧૪ માં ઠરાવેલું છે કે ત્રસ્ટીઓના ચેરમેન ત્રસ્ટીઓ વખતે વખત પોતે નક્કી કરી લેશે. એ રીત કોઈ વખતે ભારે પડી જશે. જેમ ત્રસ્ટીઓની નિમણુંક થાય તેમજ તેના ચેરમેનોની નિમણુંક પણ અંજીમને કરવી જોઈએ. બધે જ્યાં કમીટીઓ નિમાય છે, ત્યાં તેવોજ રીવાજ છે. મ્યુનિસિપાલિટી, ડીસ્ટ્રીક્ટ બોર્ડ, સરકાર તરફની કમિટીઓ, અને કમીશન વીગેરેમાં ચેરમેન નીમવાનું કામ કોઈ કમિટીને સોંપતા નથી. તો આ સાત વરસની મુદત સુધી ચેરમેને કામ કરવાનું છે, અને આ ત્રસ્ટીડ જાવેદાનનો દસ્તાવેજ છે. માટે આ અધિકાર અંજીમન પાસે રહેવો જોઈએ.

કલમ ૧૫ માં લખેલું છે કે “કોઈ ત્રસ્ટી ત્રસ્ટમાં ભાગ લેવા કે કામ કરવાને અશક્ત છે એમ બાકીના ત્રસ્ટીઓને જણાય તો તેની જગા પુરવા માટે અંજીમનની મીટીંગ બોલાવવી.” આ અધિકાર ધણો વિચિત્ર પ્રકારનો છે, અને એ વાત નક્કી કરવાનું કામ ટ્રસ્ટીઓને સોંપેલું, તે વળી વધારે વિચિત્ર છે. હરકોઈ ટ્રસ્ટી એવી રીતે અશક્ત થઈ ગયલાં છે એ વાત નક્કી કરવી ભારે જોખમ તથા તકરારનું મુળ અને મહેનતની વાત છે, માટે બેહતર રસ્તો એ છે કે ત્રસ્ટીઓની નાલાયકીના લીસ્ટમાંથી એ કારણ સમુલ્લેખ કાઢી નાંખવું જોઈએ. વળી ખીજી બાબતોમાં જગા ખાલી પડવાની તારી-

ખથી ત્રણ માસની મુદતમાં અંગુમનની મીટીંગ બોલાવવાની હદ રાખી છે, તે પણ વધારે છે, તે કમી કરીને બે માસ થવી જોઈએ. વળી તાબુખી ભરેલી વાત એવી જણાય છે કે મીટીંગ ભરીને તેમાં હાજર રહેલા મહસ્થાના મત લઈને ખુદી ઉઘાડી રીતે ચુંટણી કરવાની રૂઠી આપણે સાં દાખલ જણાય છે. એ રૂઠી તો જુના જમાનાની છે અને ઘણી અગવડ ભરેલી તથા કળ્યા કંકાસના ખીથી ભરપુર છે. આખી દુનીઆમાં આવી ચુંટણી માટે કાગળ ઉપર ચા કાડે ઉપર છુપી રીતે મત આપવાના છે. પાર્લામેન્ટથી તે ભર્યના ગામ ડાના રહીસોમાં પણ વોટીંગ પેપરોથી મત લેવાય છે, અને તેના ઘણા ઘણા શયદા છે તે સૌ કોઈ જાણે છે. ખુદી રીતે હાથ ઉંચા કરીને મીટીંગમાં મત આપવામાં મારામારી, અદેખાઈ, તકરાર અને તોફાનોનાં ખી રેપાય છે, અને ઘણા મત આપનારાઓ તો એથી કંટાળીને મીટીંગમાં હાજર થતા નથી અને તે દીવસે પરગામ નાસી જઈને પોતાનો છુટકારો સમજે છે. હાથ ઉંચા કરી મત આપતાં તો મત આપનારને પોતાની મરજી મુજબ ચાલવાનું રહેતું નથી, અને પારકા સખસના હુકમ અને ખટપટને તાબે થવું પડે છે. વળી એવી રીતે મત લઈને ભેગા કરી નક્કી કરવામાં કેવી તકલીફ પડે છે, અને તે કામ કેમ થઈ શકશે તેનો એક દાખલો વીચાર કરવા આપવો પડશે. ધારો કે ત્રણ જગા પુરવાની છે, અને નવ ઉમેદવાર છે, અને મીટીંગમાં ૫૦૦ મત આપનારા હાજર છે. તો દરેક ઉમેદવારને માટે મત નક્કી કરવામાં કામ કેટલું અડચણ ભરેલું થઈ પડશે? ત્રસ્ટીડોનો ખરડો કરવા સાફ નિમાએલી કમીટીની એક મીટીંગમાં એક ગૃહસ્થ તરફથી એવી દલીલ રજુ થઈ હતી કે ખુદા મત આપવામાં આપણા લોકોમાં “ મોરલ કરેજ ” યાને જાહેર હિંમત આવશે. યુરોપીયનો અને અમેરીકનોમાં જેટલી જાહેર હિંમત છે તેટલી આપણા લોકોમાં તે આવતાં હજી બસો વંરસ જોઈશું. છતાં તેઓમાં પણ મત છુપાજ લેવાનો રિવાજ ચાલુજ છે. માટે આ મત આપવાની

ખાખત ઉપર ખાસ વીચાર કરવાનો છે, ને જે રૂઠી સુધરેલી દુનીયાએ નામંજુર કીધી તે ભર્યમાં દાખલ કરવી નહીજ જોઈએ.

કલમ ૧૬ માં આટલો વધારો કરવો જોઈએ કે ત્રસ્ટીઓની કોઈપણ મીટીંગમાં કોઈ ખાખતનો ઠરાવ કરવામાં આવેલો હોય, તે પાછો રદ કરવો પડે તો પાછી મીટીંગ મેળવી મેમ્બરો ભેગા થઈને કરવો, પરંતુ સરઝુલર ફેરવીને તે રદ કરવો નહી. એમ થવાનું કારણ કે ધણા દાખલા એવા બનેલા છે કે મીટીંગમાં કોઈ વાત રદ થાય છે, તે વારે સરઝુલર ઠાઠી ઘેર મોકલીને તરેહવાર રીતે પોતાની મરજી મુજબ અભિપ્રાય લેવાય છે, જેમ થતું અટકાવવું જોઈએ.

કલમ ૧૭-ત્રસ્ટીની લાયકાતમાં જણાવેલું છે કે ત્રસ્ટી તરીકે ઉમેદવારી કરનાર સપ્સ “આપદાદે” ભર્યનો વતની હોવો જોઈએ. હવે “આપદાદે” શબ્દનો અર્થ કેવો કરવો તે જણાવેલું નથી. કેટલી પેઢીઓ હોય તેને “આપદાદે” ગણવો. માટે એ ખાખત નક્કી કરવી જોઈએ, અગર તેમ નહી થશે તો તકરારનું બી રોપારો.

કલમ ૧૮-મત આપનારાઓનું રજીસ્ટર દર વરસે ત્રસ્ટીઓએ તૈયાર કરવાનું છે. પરંતુ તેને પ્રસિદ્ધ કરવાનું ફરમાવેલું નથી. તો રજીસ્ટર તૈયાર થઈને ત્રસ્ટીઓની આજીસમાં પડી રહે, અને તેમાં કાંઈ ભુલભાવ હોય, અગર ખોટાં નામ દાખલ હોય, અગર ખરા નામો ખાતલ હોય, તે વાત શી રીતે માલમ પડે? માટે તે પ્રસિદ્ધ થવું જ જોઈએ. અને કોઈની અરજી ઉપરથી તપાસ થઈ તેમાં સુધારો વધારો થવો જ જોઈએ. તેમ ન હોય તો ત્રસ્ટીઓ પોતાને શાવે તેનાં નામો દાખલ કરે અને શાવે તેનાં નામો ખાતલ કરી શકે. વળી દરેક સપ્સ ૨૧ વરસની ઉમરે પહોંચ્યો હોય તેટલાજ ઉપરથી તેને મત આપવાનો હક્ક આપવો બરાબર નથી. તેમાં જો કેટલીક ખામીઓ હોય તો તેને રદ ખાતલ કરવો જોઈએ. દાખલા તરીકે તે બારે સભામાં ગયેલો હોય વીગેરે.

કલમ ૨૦-ચેરમેન નીમવાનો અધિકાર આગળ કલમ ૧૪ માં દેખા મુજબ અંગુમન પાસે રહેવો જોઈએ. એ અધિકાર ત્રસ્ટીઓને જોઈએ નહીં.

કલમ ૨૨-જોઈન્ટ મેનેજિંગ ત્રસ્ટી તથા પંચાતનો સેક્રેટરી નીમવાનો અધિકાર ત્રસ્ટીઓને કબ્બી આપવો જોઈએ નહીં. એ બે જગાઓ ભારે જોખમની છે, ને તે નીમવાનું કામ અંગુમનનું હોવું જોઈએ. ત્રસ્ટીઓને સેક્રેટરી નીમવાનો અધિકાર આપવાથી ખટપટ થવાનો અને લાગવગ ચાલવાનો ભારે સંભવ રહે છે. સ્વતંત્રપણે કામ કરવાને બની શકે તે કારણનેજ લીધે સેક્રેટરી પોતાની નિમણૂંક માટે કોઈપણ ત્રસ્ટીનો ખાસ આભારી હોવો ન જોઈએ. અંગુમનનોજ ચુટેલો સખસ કોઈપણ વખત ત્રસ્ટીઓનાં ગડબડીયા કામ હશે તો તે બહાર પાડવાની હીંમત ધરી શકશે. ત્રસ્ટીઓનો નીમેલો માણસ તેમનો ધરમાળાંદ થઈને રહેશે. આ કામમાં પણ મુંબઈ તથા સુરતના દાખલા ભર્યને લાગું પાડવા બરોબર નથી. નાના શહેરમાં અંગુમન પોતે નજર રાખી શકે તેમ છે.

કલમ ૨૩-“ઝોડીટરો તથા હીસાબ” અને કલમ ૨૮ “ઝોડીટ” એ બે કલમો ગડબડીયા લખેલી છે, ને એકની મતલબ ખીજમાં આવી ગઈ છે. માટે એ બન્ને કલમોની એક કલમ સરળ ભાષામાં ફરી તૈયાર કરવાની જરૂર છે. કલમ ૨૩ માં હીસાબનું વરસ પૂરું થયા બાદ છેક બાર માસ સુધી તે છપાવવાની મુદત આપી છે તે ઘણી છે. જ્યારે ત્રણ ત્રણ માસે હીસાબ મંજૂર કરવાનો ઠરાવ થયેલો છે, તો પછી આટલી લાંબી મુદતની શી જરૂર છે. અને તેની સાથે એ મુદત આપવામાં વાપરેલા શબ્દો એવા છે કે તે મુદત બાર માસ ઉપરાંત લઈ જઈ શકાય. “વરસની આખર સુધીમાં” નો અર્થ દાંધ એમ નથી થતો કે વરસની આખર “પહેલાં.” માટે “સુધીમાં” ને ઠેકાણે “પહેલાં” શબ્દ લખવો.

જોઈએ. હવે ઓડીટરોએ હીસાબ તપાસી જે વાંધાઓ તથા ભુલો કાઢી હોય, અગર જે સુચનાઓ કરી હોય તે ઉપર ત્રસ્ટીઓએ અમલ કીધો છે કે નહીં તે નક્કી થવું જોઈએ. તમારા ઓડીટરો પોતાનો વખત શુભાવીને મહેનત કરે અને ત્રસ્ટીઓ તેનાં લખાણને કચરાની ટોપલીને સ્વાધીન કરે, ત્યારે હીસાબ ઓડીટ કરવાનું પ્રયોજન શું રહ્યું ? આપણી પંચાતના ફંડના જુના ઓડીટર શેઠ રતનજી જીવણજી એકથી વધારે વખત બોલતા જણાયા હતા કે હું જે જે લખાણ તથા ભલામણો કરું છું તેના ઉપર તો લક્ષ ત્રસ્ટીઓ તરફથી અપાતું નથી. અને જ્યારે જ્યારે તે વાત યાદ દેવડાવવામાં આવે છે, ત્યારે મારી ઉપર અણગમો થાય છે ને પોતે તેના દાખલા પણ બતાવતા હતા. માટે આવી રીતે ફરીથી નહીં બને તેને સાફ હીસાબ પ્રગટ થાય તેની સાથે ઓડીટરની એક સહીનું સર્ટીફિકેટ પણ લખીને છપાવવું જોઈએ, કે મેં જે ઓડીટો કાઢેલાં છે, તેના ઉપર પુરો અમલ થયો છે, અગર ફલાણી બાબતનો અમલ કરવો ફલાણાં કારણસર બાકી છે. એમ બંને તોજ ઓડીટર તરીકે કામ કરવા કોઈને હોંશ રહેશે, ને ઓડીટ કરવાની મતલબ પાર પડશે.

કલમ ૨૫-“ અંજુમનની અસાધારણ સભા બોલાવવા સારૂ બે માસની મુદતનું રેકૉર્ડીંગશન મોકલવું. ” એ સમજથી ઉલટી બાબત છે. બે માસની મુદત હદ ઉપરાંતની છે. જ્યારે અસાધારણ કામનેજ માટે અસાધારણ સભાની જરૂર પડે છે, અને તે તો જેમ બને તેમ જલદી બોલાવવી જોઈએ, તેને બદલે આટલી લાંબી મુદત શા સારૂ જોઈએ ? એ મુદતમાં તો એવું પણ બને કે જે બાબત અગર કામ માટે સભા બોલાવવા સારૂ તજવીજ થતી હોય તે બાબત અગર કામનો વખત પણ વહી જાય, અને પછી સભાની જરૂર પણ રહે નહીં, અગર દરદીને દફનાવી આવ્યા બાદ ડાક્ટર આવીને ઉભા રહે તે સમાન થવાનું છે. માટે તેને સારૂ તો ઘણી ટુંકી મુદત જોઈએ.

કલમ ૨૯-હીસાબ તથા મિનિટ બુક જોવાને હક આપેલો છે. પરંતુ કાંઈ જાણવાજોગ પત્ર વહેવાર ચાલેલો હોય ને તે જાણવાની જરૂર હોય તો ટ્રસ્ટીઓ ચાહે તો તે બતાવશે નહીં. માટે તેને સારૂ પણ સમાસ કરવો જોઈએ. વળી કોઈ ગ્રહસ્થ લખીને હકીકત પુછાવે તો તે પણ પુરી પાડવી જોઈએ. એવા દાખલા મોજુદ છે કે ટ્રસ્ટીઓએ એવા દાગળોની પહોંચ પણ સ્વીકારતાં લાંબી લાંબી મુદતો લીધેલી છે, ને જવાબ આપેલા નથી. માટે એ કલમમાં આ બાબતનો ઉમેરો કરવો જોઈએ. પંચાતની ઓફીસ કાંઈ ખાનગી પહેડી નથી, કે કોઈ ગ્રહસ્થનાં લખાણને બાબુ ઉપર ફેંકી દઈ શકાય. જે કાંઈ ખાસ કારણસર માગેલી હકીકત આપવાને અડચણ હશે તો તે દાગળ ટ્રસ્ટીઓની મીટીંગમાં મુકી તેના ઉપર ખાસ ઠરાવ કારણ સહીત કરીને તેની નકલ તે હકીકત માગનાર ઉપર વેળાસર મોકલી આપવી, કે તેને જરૂર લાગશે તો તે અંબુમન રૂબરૂ અપીલ કરશે.

કલમ ૩૨-ટ્રસ્ટીડની કલમનો અર્થ કરવા સંબંધી છે. તે ફરી વિચાર કરવા જોગ છે. કબી જે મીટીંગમાં હાજર થયેલાં માણસો પૈકી પોણા ભાગના સપ્સોનો એકમત નહીં થયો તો પછી તેનો ખુલાસો અગર ઇલાજ કેવી રીતે લેવો તે સંબંધમાં કશુંએ સુચવેલું નથી.

ઉપર મુજબની થોડીક સુચનાઓ રજુ કરવામાં આવી છે, અને બીજા ગ્રહસ્થો તરફથી પણ ઘણી સુચનાઓ થશે તે બધી ઉપર અંબુમને પુરતો વિચાર કરીને જે કરવાનું તે કરવું જોઈએ. આવા કામમાં ઉતાવળ અગર શરમ મરવતને તાબે થઇને ઘેટાં બનવું નહીં જોઈએ, અને જ્યારે તમામ તકરારોનો નિકાલ આવે અને ટ્રસ્ટીડ તૈયાર થાય ત્યારે એક ઠરાવ એવો પસાર કરવો જોઈએ કે આ મંજૂર કરેલો ખરડો મુબઈના કોઈ કાળેલ અને આવા કામના અનુભવી કાયદા શાસ્ત્રી અગર ગ્રહસ્થોને બતાવવો અને તેમની સુચનાઓ લેવી અને તે અંબુમન આગળ રજુ કરી તેના ઉપર વિચાર કર્યા

બાદ તે મુસદ્દો છેવટનો ગણીને તેને રજીસ્ટર કરાવવું. પરંતુ તેમ કરતાં ખીજ લાંબા મહિનાઓ નીકળી જવાનો સંભવ છે. માટે ટ્રસ્ટીઓએ હાલથી જ આ મુસદ્દાને અનુસરીને કામકાજ શીઝ કરવું અને જે ટ્રસ્ટીઓનાં રાજીનામાં આવેલાં છે તે મંજૂર કરવા સાર તાકીદે ખીજ મીટીંગ બોલાવીને રજુ કરવાં. તેમજ હવે જે જીના તથા નવા ટ્રસ્ટીઓની જગા પુરવાની છે તે પુરવા માટે પણ તાકીદે બંદોબસ્ત કરવો, અને તે પુરવા માટે જે કલમો આ મુસદ્દામાં દાખલ કરેલી છે તે મુજબ અમલ કરવો.

વળી નોકરો કેટલા કેટલા અને શા પગારના રાખવા તે ખીલ-કલ નક્કી કરેલું નથી. જે જે બાબતો ઉપલક્ષ્ય રહેશે, અગર ખુલ્લા શબ્દોમાં નક્કી નહિં થશે, તેટલી બાબતો અંજીમનના ગેરલાભમાં જરૂર ઉતરે અને વખતે તેનો ખોટો ઉપયોગ કરવાના દરવાજા ખુલા રહે, માટે કાંઈપણ વાત ચોક્કસ કર્યા વગર રાખવી તે ભારે જુલ્મ છે.

હાલમાં શહેરમાં એવી વાત ફેલાયલી ચાલે છે, ને તે બાબત સેજ ચેતવણી આપવી ખાસ જરૂર છે. તે અફવા એ છે કે કમીટી તરફથી જે ખરડો તૈયાર થઈને બહાર પડેલો છે, તેજ હવે અંજીમને મંજૂર કરવો પડશે. તેમાં કાંઈ ફેરફાર કોઈથી થઈ શકે નહિં, અને વળી એ કમીટીમાં જે મેમ્બરોનાં નામો હતાં તે લોકોથી તો જરા પણ આડું બોલી શકાયજ નહિં. અત્રે કહેવું જોઈએ કે એ અફવા જેટલી હસવા સરખી છે, તેટલીજ ગંભીર છે. દરેક જણને સુધારો યા વધારો કરવા સાર દરખાસ્ત મુકવાનો તથા તેને ટેકો આપવાનો હક છે, અને અંજીમન છેવટની ઘડી સુધી તેમાં ચાહેશે ફેરફાર કરી શકે છે. આવા ભારી કામમાં કોઈ એવો વાહીયાત ખ્યાલ લઈ શકે નહિં. માટે અંજીમનનાં હિતને ખાતર જે જે ફેરફાર નજર આવે તે દરેક જણે મીટીંગમાં રીતસર મુકવામાં પાછળ પડવું નહિં. આજ સુધી બાહાનાંઓ ઉપર બાહાનાં કાઢીને ટ્રસ્ટીઓ ટ્રસ્ટીડ હાથમાંજ

લેતા નહિં હતા. તે લેવાડી ખરડો તૈયાર કરાવી અમોએ અંબુમન આગળ રજુ કરાવેલો છે. હવે તે કેવી રીતે મંબુર કરવું ને પાકું કરવું તે ખુદ અંબુમનનું કામ છે, અને તેનેમાટે અંબુમન જોખમદાર છે.

ત્રસ્ટડીડ નહિં બનાવવા બાબત જે હઠ પકડવામાં આવી હતી, તે તોડવામાં અમને કેટલી કેટલી અને કેવા કેવા પ્રકારની મુશીબતો વેઠવી પડી છે, અને શી શી હરકતો દુર કરવી પડી છે, તેનો પુરો ખ્યાલ તો બાગ્યેજ અંબુમનને આવ્યો હશે. અમોએ દરેક આપદા તથા મુશ્કેલી ઘણી ધીરજથી ખમી છે, અને જોયું છે કે માણસ જાતનો સ્વભાવ કેટલે દરજ્જે હલકો થતો જાય છે. આ કામ તો આખી કોમનું છે. તે કામ કાંઈ અમુક સખ્સ યા સખ્સોનું ખાનગી નહોતું. દુનીયામાં ખાલી મોટાં મોટાં બાપણો કરવામાં આવે છે, કે— “બાઈઓ આપણે સૌએ હળીમળીને ચાલવું જોઈએ અને ગઈ ગુજરેલી વાત બુલી જવી જોઈએ, અને દરગુજર કરવું જોઈએ.” એ બધું ડહાપણ તો મોંઢે મોંઢે ખોલવાનુંજ છે. પરંતુ દરેક પગલે અમો તો જોતા આવેલા છીએ કે અમારા રસ્તામાં કાંટા તથા દાઘના કટકા વેરાતા હતા, ને વળી આજ સુધી તે જારી છે. અમોએ તો એકજ વાત અખ્સાર કરી હતી ને તેના ઉપરજ મક્કમપણે ખેઠા છીએ કે રાસ્તી ખુલંદ છે, તે ખુદાતાલાને પણ પસંદ છે. અમોએ જરાપણ બાગ એવો બજવેલો નથી કે જેથી શરમાવાનું કારણ મળે. અમોએ કોઈની વચ્ચેનો એખલાસ તોડવા સારૂ તજવીજ કરી નથી, તેમજ દોસ્તદારોને જુદા પાડવા કોશેશ કરી નથી. લોકમાં પાર્ટી પાડવાનો ઈલાજ અમોએ લીધો નથી. બાપ દીકરા વચ્ચે મારામારી કરાવી નથી, તથા સગાંવહાલામાં કજીઓ દાખલ કરવા તદખીર કરી નથી. તેની સાથે ગામ પરગામથી કાગળો મંગાવીને લોકોને અમારી બાબતોએ ખેંચી લેવાની બાજીઓ રચી નથી. અમોએ એવી હિંમત કરી નથી કે કોઈના ઘેર જઈ તેના ઉપર કાંઈક પ્રકારનો કાબુનો ખોટો ઉપયોગ કરી તેમને ખોટું સમજાવેલું નથી. અમો કાંઈ પરગામનાં છાપાવાળા-

એને હાથે પગે પડી નથી આવેલા કે સાહેબો આજસુધી તો તમોએ અમારી ઉપર ચાળકા લગાવવામાં કાંઈ બાકી રાખી નથી, પણ હવે તો અમારી શરમ આખર તમારે હાથછે, માટે જરા ઠંડા પડી જાશે, ને અમને બચાવી લેજો. ટુંકમાં કહીએ તો અમો તરફથી જરાપણુ લાગવગ ને ખટપટ થયલી નથી. એવી એવી રીતોને તો જેમ દુનીયા ધિક્કારે છે, તેમ અમો પણ તેને ઘણી નાપસંદ ગણીએ છીએ. ખુદા માલમ કે આ કમનશીબ ત્રસ્ટીડ કરાવવાનો ઉપાડ કેવે ચોધડીએ થયલો છે કે એક સાદી અને સુતરી વાત નક્કી કરવામાં આટલા દરજ્જે ખટપટ ચાલી ગઈ છે કે તેની એક નોવેલ લખવા સરખી હકીકતો બહાર આવી ગઈ છે. વળી કોઈ વખતે નહિં બનેલું કે નહિં સાંભળેલું તેવું પણ બનવા પામેલું છે. એ કામમાં આગેવાન થઈને કેટલીક પારસી બાનુઓએ પણ ભાગ લીધો છે. તેઓ ઘેરેઘેર જઈને તેના ઘણી ઘણીઆણી, બાપ દીકરી તથા દીકરીઓ તથા બીજા સગાંવહાલામાં અણબનાવ પાડવાની યુક્તિઓ ચલાવેલી હતી. આ ત્રસ્ટીડનું કામ એવું છે કે આવતી ઓલાદનું બલું દરવાનું છે. તે રાસ્તી અને મનશનીથી કરવાને બદલે, આવા આવા આડા અવલા રસ્તાઓ લેવાની શી જરૂર છે? એવાં કામમાં જીદ, મમત, હસદ, ખટપટ વિગેરે કશુંએ જોઈએ નહિં, અને દરેક રીતે તમામ વાતો સીધેજ રસ્તે થવી જોઈએ.

આ લખાણ બંધ કરતાં અવલ અમારે એક દરજ્જા અત્રે બજાવવી જોઈએ, ને તે એ છે કે મુંબઈ શહેરમાં છપાતાં “જામે-જમશેદ” તથા “સાંજ વર્તમાન” જેવાં જાણીતાં તથા માનીતાં ન્યુસપેપરોએ આ કામમાં પોતાનાં પેપરોનાં કોલમો ખુદા મુકી ઇન્સાફની રાહ તથા નિષ્પક્ષપાતે આ બાબત અવલથી આખર સુધી દાખલ કરીને, તેમજ તેનાં ઉપર નુકતેચીની કરીને અમારી ઉપર મોટું આશાન કરેલું છે, અને તેની સાથે ભરચની પારસી અંબુમનની તો ખરેખર એક ઉમદા સેવા બજાવેલી છે. મુળ મુદ્દાની તકરાર શું છે ને તે મરડી

મચેડીને અજાણ્યા તથા ભોળા લોકને કેવી રીતે ઉલટી સુલટી વાતો સમજાવવામાં આવેલી હતી, તે બાબતો આ પેપરોમાં તેના ખરા રૂપમાં દાખલ થઈને તમામ હકીકત અજાણામાં આવી ગઈ છે, અને તે પેશાવરથી મદ્રાસ થઈને કોલંબો (લંકા) સુધી ને કવેટાથી રંગુન થઈને ચીન સુધી ઘેરેઘેર જ્યાં જ્યાં પારસીઓનો ટોળો વસે છે, અને જ્યાં “જમે” તથા “સાંજ” વંચાય છે, ત્યાં ત્યાં પથરાઈ ગઈ છે, અને એ બળવાન પેપરોના ઘોંઘાટ તથા ગર્જનાને લીધે ઘેરેઘેર કાંન ખુલ્લા થઈ ગયા છે, અને તેનાજ પરિણામે અમારા ત્રસ્ટીઓને નમી જવા વગર છુટકો દેખાયો નહિ, તેવારેજ ટ્રસ્ટડીડનો સવાલ પાંત્રીસ વર્ષની લાંબી મુદતે અંગ્રામન આગળ મુકવાની ફરજ પડી હતી, અને જો એ પેપરોની મદદ નહીં હોતે તો ખુદા માલમ કે હજુ ખીજાં કેટલાં વરસ નીકળી જતે, અગર તો આ સવાલ કોર્ટના બારણે ચઢી ગયા વગર રહેતે નહિ. આ પેપરોની બળવેલી સેવા કાંઈ જેવી તેવી નથી, અને ભરૂચની પારસી અંગ્રામનને તે હૈયેથી કબી ભુલી જવી ન જોઈયે.

ભરૂચ તા. ૨૩ ઓગસ્ટ ૧૯૧૯.

સોરાબસા હોરમસજી.

નસરવાનજી સેરીઆદજી જીનવાલા.

બમનશા જામાસજી જંબુસરવાલા.

સવખતની ચેતવણી.

ત્રસ્ટડીઝ ખરેખર કમનશીબ છે.

ફીરદોશી કવિ પોતાના શાહનામામાં
એક સવાલ પુછે છે કે,

“દાનાઈ અને રાસ્તી બુલંદ છે, કે ડગાઈ અને જુઠાઈ ?”

When men of rank sacrifice all ideas of dignity to an ambition without a distinct object, and work with low instruments and for low ends, the whole composition becomes low and base.

(Burke.)

બરૂચની પારસી પંચાતનું ટ્રસ્ટડીઝ પાંતરીસ-પાંતરીસ વરસ થયાં ખોરખે નાંખેલું હતું, પરંતુ પંચાતની સેવા બળવવા ખાતર અમારા તરફથી ઉઠાવેલી મફત ઝુંબેસનાં પરિણામે તે હવે કાંઈક વેહવાર રૂપે અને સીધે રસ્તે આવી પુગું છું. ગઈ તા. ૩૦ માર્ચને રોજ અંગ્રુમનની મીટીંગમાં નિમાયલી કમીટીએ મેહેનત લઈને ખુદ ટ્રસ્ટીઓએ મંજુરી સાર રજુ કરેલા એક હાલહવાલ ખરડાને તપાસીને તેમાં ઘણા ફેરફાર કરેલા છે, અને નવો ખરડો ઉપજાવી કહાડેલો છે. તે નવા ખરડાને બારિક વિચારમાં લઈ કમી જાહે કરી મુકરર કરવા સાર અંગ્રુમનની મીટીંગ તા. ૨૮ સપ્ટેમ્બર ૧૯૧૯ ને રવિવારને દિન બોલાવવાનું નક્કી થયેલું છે.

એ મીટીંગ સંબંધી વળી એક નવી ખટપટ બહાર આવી છે કે કેટલાક સમ્પ્રેસો કે જેઓ પૈસાદારની પુજા કરવામાં તથા કોમને છેવટે હીણું લગાડવામાં જ માત્ર પોતાની મોટાઈ માની લેય છે, તેઓની એક ટોળી ઉભી થઈ છે, તેઓ એવા લાંબા અને ઉંડા વિચારપર આવેલા છે કે આ નવો ખરડો જો જરૂરી સુધારા સાથે મંજૂર થઈ જશે તો ગરીબ માણસોની બનેલી અંજીમન ક્ષાવી જશે, અને તે વાત કબી પણ બનવા દેવી ન જોઈએ. માટે એવી તદખીર લખને બેઠેલા છે કે આગળની માફક અંજીમનમાં લાગવગ-ખટપટ-જખરાઈ વિગેરે તમામ બનતા ઇલાજો કામે લગાડીને આવતે રવિવારે મીટીંગ બંધ રખાવવી અને એવું બહાનું રજૂ કરવું કે આ નવો ખરડો સારા ધારાશાસ્ત્રી પાસે પહેલેથી તપાસાવીને મંજૂર કરાવ્યા બાદ તેને અંજીમન આગળ રજૂ કરવાનો ઠરાવ પસાર કરાવવો, કહેવાની જરૂર નથી કે આવો ઠરાવ જો અંજીમન પસાર કરે તો પોતાને આખી દુનીયામાં પોતેજ રસવાઈ કરનાર થઈ પડશે. વળી એ વાતનું પજરણુ પણ મુકાઈ ગયલું છે, અને એવી સતકલ્પની બાજુ રચીને “ જામે જમસેદ ” ના તા. ૧૯-૯-૧૯ નાં તથા “ કૈસરે હિંદ ” નાં તા. ૨૧-૯-૧૯ નાં પેપરોમાં ખખરપત્રો પણ છપાઈ પ્રકટ થઈ ગયા છે.

આવી બાજુ રચનારાઓ અંજીમનના પાકા દુશ્મનો કહેવાય. સાધારણ અકલથી પણ સમજવામાં આવે છે કે કોઈ પણ દસ્તાવેજ કોઈ વકીલ પાસે તૈયાર કરાવતાં અવલ દસ્તાવેજ કરી આપનાર સમ્પ્રસના વિચારો શું શું છે તે પહેલેથી નકી કરીને વકીલને સમજાવવા પડે છે, કે તે મુજબ વકીલ સરળ ભાષામાં અને રીતસર અને કાયદાસર દસ્તાવેજ તૈયાર કરી શકે. વકીલનું કામ શીરઝાતમાં પડતું નથી. વિચારો પ્રથમ નકી કરવાનાં છે. જો ઘેર બાંધવા બેસીયે તો પેહેલે ઘેરનું છાપડું ઠોકી દેવું કે પેહેલાં પાયો મજબુત નાંખવો. હવે પાયો તે આપણો ખરડો સમજવાનો છે. માટે અંજીમને પ્રથમ

પોતાના વિચારો વેહવાર રીતે નકી કરીને ખરડો તૈયાર કરવો અને ત્યાર બાદ ધારાશાસ્ત્રીને તે બતાવીને તેની ખામીઓ સુધરાવવાની તજવીજ કરવાની છે.

હવે સવાલ એ ઉઠે છે કે આ નવો શીતનો ઉઠાવવાનો હેતુ શું હશે, અને તેથી ટ્રસ્ટીઓને ખુશી કેવી રીતે કરવા ધારતા હશે. તેનો જવાબ એ છે કે અંગ્રુમનની નિમેલી કમીટીએ તૈયાર કરેલા ખરડામાં કેટલાક ફેરફાર કરવાની સુચનાઓ તા. ૨૩-૮-૧૯ ની મદેહનજરમાં અમારા તરફથી બહાર પાડેલા છે. તેમાં જાણુવા જોગ એક ભલામણ એ છે કે અંગ્રુમને નવો ખરડો અક્ષરે અક્ષર તપાસીને પસાર કર્યા બાદ એક ઠરાવ કરવો કે ટ્રસ્ટડીડ રજીસ્ટર થતાં થતાં તેા ઘણો લાંબો વખત નિઠ્ઠા જશે માટે આજરોજથી આ ખરડા મુજબ ટ્રસ્ટીઓએ તમામ બાબતોમાં ચાલવું તથા વહિવટ કરવો. આ ઠરાવની અસર એ થશે કે જાણે ટ્રસ્ટડીડ આજરોજથી નકી થઈ ગયું છે, ને હવે પાછળથી કાંઈ સેજસાજ ફેરફાર કાયદાને અનુસરીને કરવા જોગ હશે તે નિરાંતે થશે તેની ક્ષિત્ર નથી. આ ખરડો તેા અંગ્રુમનની રૂક્ષે નકી કરી આપનાર થયેલો ગણવાનો છે. વળી જાહે કે આજ સુધી જે જરાપણ આંકોશવગરનો કારભાર ચાલે છે તેનો અંત આવી જશે, તેમજ વળી નવા ટ્રસ્ટીઓની ચુંટણી પણ રીતસર અને તાકીદે થઈ શકશે અને ટ્રસ્ટીઓનાં કામકાજ ઉપર કાયદાસર આંકોશ આવી પડશે. હવે તે વાત ખટપટીઆને રૂચતી જણાતી નથી. માટે જાણે ટ્રસ્ટીઓને ખુશ કરવાના હેતુથી આ શીતનો ઉપજવેલો જણાય છે. માટે અંગ્રુમને ખુબ સાવચેત રહેવું અને છેતરાવું નહી. જો એમ નહિં બનશે તેા પાછા વરસો નિકળી જશે તેાપણ ટ્રસ્ટડીડનું મોં જોવાનું થશે નહી, એટલુંજ નહી પણ આજે જે તમામ અધિકાર એકઠાથ આવી ગયો છે, તે જારી રહેશે અને આમા માસીનાં સગાંઓની બનેલી ટ્રસ્ટીઓની મંડળી કાયમ રહેવાને

માટે અંબુમને ડાહ્યાપણુ વાપરી હિંમત બતાવી કોમનાં ભલા ખાતર વાજખી પગલાં લેવાં જોઈએ.

વળી એક ભારે વિચાર કરવા જોગ સવાલ નિકળેલો છે ને તેથી આગળ જતાં ભરૂચમાં તડાં પડવાનો સંભવ છે, ને તે ખીના ખુદ ત્રસ્ટીઓએ ઉભી કરેલી છે. ભરૂચમાં “ફસલી સાલનાં જશનની” એક ટોળી છે. તેના તરફથી કેટલાક રૂપીઆ આપણા ચોપડામાં ખાતું પાડી ત્રસ્ટીઓએ જમે કીધા છે. સૌ કોઈ જાણે છે કે ‘ફસલી સાલની’ ટોળીની મતલબ એ છે કે ફરવરદીન મહિનો અને હોરમઝદ રોજનો દિવસ તે “જમસેદી નોરોઝનો” દિવસ ગણવો અને તે મુજબ આપણા તમામ માસ તથા દિવસો ગણવા. હવે અત્રે ભરૂચની અંબુમન તો અસલની રાહા તથા રસમ મુજબ ચાલે છે, ને “ફસલી સાલની” ગણતરી મુજબ કોઈ ઠેકાણે એવું હજી સુધી ચાલુ થયલું નથી. અંબુમનના ચોપડામાં એવા બાબતના રૂપીઆ અંબુમનની મંજૂરી વગર ત્રસ્ટીઓએ દાખલ કરવા જોઈતા નહોતા. એ કામ આપખુદીનું ગણાય, કેમકે ચોપડા તો અંબુમનના પૈસાનો હિસાબ છે, અને ફસલી સાલ દાખલ કરવી તે તો હાલની રીત-રિવાજથી ઉલટી વાત છે. કેમકે તેથી આપણું તમામ પંચાંગ બદલીને બાજ રોજગાર-મુખતાદ વિગેરે તહેવારોના દિવસો એકદમ ફેરવી નાંખવા પડે તેમ છે. માટે ખરૂં જોતાં અંબુમન તરફ બેદરકારી બતાવીને ત્રસ્ટીઓએ રૂપીઆ લઈને દફતરે જમે કીધેલા છે તે તેમણે કદિ પણ કરવું જોઈતું નહતું. માટે એક ઠરાવ કરવો કે, એકદમ એ રૂપીઆ જેના તેને સોંપી દેવા ને ફરીથી આવી રીતે નહિ અને તેને માટે ત્રસ્ટીડમાં એક કલમ દાખલ કરવી કે ચાલતી આવેલી રીત-રિવાજ તથા રસમથી કોઈપણ વાતમાં જરા પણ વિરૂદ્ધ પગલું ભરતાં અવલ ત્રસ્ટીઓએ અંબુમનની મંજૂરી મેળવવી અને મંજૂરી વગર તેવી બાબતના રૂપીઆ પણ જમે પકડવા નહિ, અને તેમાં કસુર થશે તો ત્રસ્ટીઓને હોદ્દા ઉપરથી દુર

કરવાને અંગુમન મુખત્યાર છે. આ કલમની ખાસ જરૂર છે.

આજ સુધી અમેએ અમારી ફરજો સીધી રીતે બજાવેલી છે. હવે અમારી સુચના મુજબ ચાલવું ઇચ્છા નહિં ચાલવું, અમલ કરવો ઇચ્છા અમલ નહિં કરવો, તે અંગુમનનું કામ છે.

બરૂચ, તા. ૨૨ સપ્ટેમ્બર ૧૯૧૯.

સોરાબશા હોરમસણ.

નસરવાનણ સેરીઆદણ હનવાલા.

બમનશા જામાસણ ઇંબુસરવાલા.

ભરૂચ ખાતે ઉભી થયેલી ત્રસ્ટડીડની જુંબેશ.

અંજુમન કોર્ટનો આશરો લે એવી વકી.

ત્રસ્ટીઓના કામ સામે કોમની સખત ખફગી.

“ સાંજ વર્તમાન ” ના અધીપતિ જોગ:-

સાહેબ,

ભરૂચની પારસી પંચાયતના ત્રસ્ટી સાહેબો અને સમસ્ત અંજુમન વચ્ચે પંચાયતનાં ત્રસ્ટડીડ માટે આજ કેટલા કેટલા વરસો થયાં જુંબેસ ચાલે છે. તેમાં તે તકરારે હવે ઘણું ગંભીર રૂપ લીધું છે. અને આખી અંજુમન હવે કોર્ટનો આશરો લે એવી ચોક્કસ વાત જણાય છે. દરેક જાણીતા શહેરોમાં પારસી અંજુમન ત્રસ્ટડીડ મોજુદ છે, પણ કમનસીબે આ શહેર તેમાંથી બાકાત રહ્યું છે, અને તેમાં ત્રસ્ટી સાહેબો વીરૂદ્ધ પડતા આવેલા છે એ સૌ કોઈ જાણે છે.

આ ત્રસ્ટડીડનો સવાલ છેક ૧૯૦૫ થી ચાલ્યો આવે છે, અને અંજુમનને અનેકવાર મોંઢેના કોલ અને લેખીત કબુલાતો અપાયા છતાં તે કામ હજુ સુધી અબડાઈ ઉપર મેલાયું છે તે એક કમનસીબી છે. ત્રસ્ટડીડ માટે આજ દશ બાર વરસ ઉપર અંજુમનની મીટીંગ મલી હતી, કમીટીની નીમણુંક કરવામાં આવી હતી, ત્રસ્ટડીડનું કામ મેશર્સ આલપાઈવાલા સોલીસીટરોને સોંપવામાં આવ્યું હતું, તેનો કાચો ખરડો તૈયાર કરવામાં આવ્યો હતો. તે છતાં ત્રસ્ટડીડથી અહીંની અંજુમન બાકાત રહી છે એ સરીયામ ત્રસ્ટી સાહેબોની જીદ, ખોટી મમત, સત્તા છોડી દેવાની આનાકાની વીગેરેને આભારી છે. એકબાજુએ ત્રસ્ટી સાહેબોની ખોટી જીકરને તે આભારી છે, તેમ બીજી બાજુએ અંજુમનની

એ તરફ દેખીતી બેપરવાઈને લીધે, “હાથ ઉપર જરૂર લેવામાં આવશે, ઉતાવળ કરવામાં સાર નથી, ખીજી અંગુભનનાં ત્રસ્ટીડોનો અનુભવ લેવાનો છે, એ કામ ઉતાવળમાં થઈ શકે નહી, આકળા પડવામાં કાયદો નથી” વીગેરે વીગેરે હજારો હીલ્લા બહાનાં કાઢી ત્રસ્ટીઓએ અમુલ્ય વખત હાથે કરીને ગુમાવ્યો છે. જ્યારે ખીજી બાજુએ અંગુભનનાં જુસ્સાની કોટાઈ, સ્વતંત્રતાની ગેરહાજરી અને જાહેર હિમતવાલા માણસોની તાણુને લીધે ત્રસ્ટીડોનું ઘણું અગત્યનું કામ સાંને સાંજ પડી રહેલું છે. તે છતાં આટલું જાણવાની જરૂર છે કે અંગુભન તરફથી ઘણા સખસોએ ઘણી વેળાએ લેખીત અરજીઓ કરી હતી, સભાઓમાં અનેકવાર તે સવાલ પાછો સજીવન કરવામાં આવ્યો હતો, પણ તે બધાંના હંડા મીઠા હિડાઉ જવાબો વાળવામાં આવ્યા હતા. જે કોઈ કેળવણી લીધેલા જુવાનીઓ તરફથી સવાલ કે લખાણ કરવામાં આવતાં તો જુવાનીઓ શું સમજે એમ કહેવામાં આવતું. જે કોઈ ઠરેલ પાકા અનુભવી વિરૂદ્ધ માણસો તરફથી તે સવાલનો ઉપાડ કરવામાં આવતો તો તેઓ ત્રસ્ટી થવા માટે તોફાન જગાડે છે વગેરે કારણો બતાવી તેઓની હંડા પાણીએ કાસળ કાઢવામાં આવતી. પરંતુ કુદરત અને વખત કોઈ માટે ચોખતાં નથી. કુદરત પોતાની વલણ લે છે, અને વખત પોતાનું કામ કરે જાય છે.

છેવટે વાત એટલે આવી અટકી છે કે ગયા સપ્ટેમ્બર મહીનાની અધવચે અત્રેના જાણીતા ગ્રહસ્થો ખા. બા. સોરાબસા હોરમસજી (રીટાયર્ડ ડેપુટી ક્લેક્ટર અને ભરૂચ મ્યુનીસીપાલિટીના માજી પ્રેસીડન્ટ) ખા. બા. નશ્વરવાનજી શેરીઆદજી જીનવાળા (એક જાણીતા શેહેરી અને મ્યુનીસીપાલિટીના જાણીતા માજી કાર્ડિન્સીલર) અને શેઠ બમનશા જામાસજી જાંયુસરવાળા (જાણીતા રૂના વેપારી) એ ત્રણે ગ્રહસ્થોએ એક સખત લેખીત અરજી કરી ત્રસ્ટી સાહેબોને અરજ જુગારી કે ત્રસ્ટીડોનું કામ હવે વગર હીલે હાથમાં લેવું, અંગુભને

ઘણી નાખતી કરી છે, જોઈએ તે કરતાં વધારે સહનશીલતા બતાવી છે, ત્રસ્ટીઓનાં બહાનાઓથી છેક જ કંટાળી ગઈ છે વગેરે; અને છેવટે સાફ જણાવ્યું કે જો અરજીની તારીખથી ચાર માસ અંદર તે કામ પૂરું કરી અંગ્રુમન સન્મુખ નહીં કરવામાં આવે તો કાયદા મુજબ જે પગલાં લેવાનાં ઘટે તે નફી લેવામાં આવશે. આ ત્રણે જાણીતા અહસ્યોએ જે પગલું ભર્યું તેથી આખી અંગ્રુમન ઘણી ખુશી થઈ અને ત્રસ્ટીડ હવે થશે એમ આશા બાંધવામાં આવી. આ ચાર મહીનાની મુદત તા. ૩૧ જાન્યુઆરીએ પૂરી થઈ છે તે છતાં ત્રસ્ટી સાહેબોએ ત્રસ્ટીડનો ખરડો હજી સુધી અંગ્રુમન સન્મુખ રજી કીધો નથી. આ ઉપરથી મામલો વધી ગયો છે. અંગ્રુમને હવે પોતાનો બળવાન અવાજ ઉઠાવવાનો ઠરાવ કર્યો છે. કોર્ટ મારફતે ત્રસ્ટીડ કરવાનો વીચાર નફી થયો છે અને તે માટે ઉધરાણાની ટીપ ફરતી કરવામાં આવી છે. કોમના સઘળા જાણીતા અહસ્યો તેમાં સામેલ થયા છે અને અદના કે આલાએ પોતાનો ફાળો આપ્યો છે. ઉધરાણું હજી ચાલુ છે અને મુખર્ષિ વગેરે દેશાવરથી રકમો ભરાઈ છે. ત્રસ્ટીઓએ તે કાગજનો જવાબ વાલ્યો નથી. તેઓએ હમણાં જ પોતાનાં એક સ્થાનિક પેપરમાં આડકતરી રીતે ખુલાસો કર્યો છે કે ત્રસ્ટીડનું કામ હાથ ઉપર લેવામાં આવ્યું છે, તે માટે થોડીક મીટીંગો થઈ છે, અને હજી થોડો વખત તે પૂરું કરવાને વાર લાગશે. પણ આ જવાબ ખીલકુલ સંતોષકારક નથી. અંગ્રુમનને તેથી ડમલ ગુસ્સો ઉપજ્યો છે. ખુદ અંગ્રુમનના કોઈ પણ ગૃહસ્થને ઉપર મુજબ સીધો અને સહેલો જવાબ આપવાને બદલે પોતાનાં વાજાંત્ર મારફતે અંગ્રુમનને મનાવવા માગે છે કે કોર્ટનો આશરો ન લેતાં થોડો વાર વધુ થોભી જવું. પરંતુ અંગ્રુમનનું મત એવું છે કે બાર પંદર વરસ એમને એમ નીકલી ગયાં અને આ તો “દીકરા તું મોટો થા, હું તને પરણાવીશ” વાળી પોલીસી છે. કોમનો ત્રસ્ટી-ઓએ વીશ્વાસ ખોદી દીધો છે અને ત્રસ્ટીઓનો આડકતરો ને ઉડાઉ

જવાબ જોયા પછી ઉઘટો વધારે ખળભળાટ પેદા થયો છે. આવી રીતે તોશાનનો વાવટો ચઢી ચુક્યો છે. અંબુમન બીચારી રાંક છે. અને નાખતી કરવા સુલેહ જાળવવા બનતો પ્રયાસ કર્યો છે. કોમના નાણાની બરબાદી અટકાવવા ઘણી નાંખતી કરી છે, પણ ત્રસ્ટીઓનાં આવાં ગેરબાજબી પગલાં, હુજત ને ખોટી મમતને લીધે ઘણી દીલગીરી સાથે કોર્ટને આશરે જવાનો વખત આવ્યો છે. આ શી-વાય બીજા અનેક સવાલોને માટે ત્રસ્ટીઓ સામે અંબુમનને હમા-જોર લેવી પડશે જે આ ત્રસ્ટીડના સવાલ સાથે ઉપાડવામાં આવશે અને જે માટે પ્રસંગ આવે વીચારો જાહેર કરવામાં આવશે. અમારી રાંક અંબુમન ઉપર અત્રેના પોતેજ અંદર અંદર નીમાયલા ત્રસ્ટી-ઓએ કેવી સખતાઈથી, બેપરવાઈથી, સત્તા વાપરી છે તેનો ખ્યાલ પણ આગલ ચાલતાં આપવામાં આવશે. હાલ એજ વીનંતી.

બરૂચ, તા. ૧૩-૨-૧૯૧૯.

સેવક,

એરચશા નવરોજી ગાંધી.

ભરૂચની પારસી અંબુમનને જોઇતું ત્રસ્ટડીડ

“સાંજ વર્તમાન” ના અધિપતિ જોગઃ—

સાહેબ,

આજકાલ આપણા જોવામાં, વાંચવામાં આવે છે કે, આપણા પ્રીય પારસી અંબુઓ ખીજી જ્ઞાતિઓ કરતાં વિદ્યાઅભ્યાસમાં વેપાર-રોજગારમાં તેમજ જાહેર જીવનમાં પાછળ પડતા જાય છે, અને પોતાના અસલ આપદાદાની મેળવેલી મોટાઈ તથા અગ્રપણું ગુમાવતા જાય છે. માટે દરેક પૈસાદાર તેમજ વિદ્વાન પારસીઓની ખાસ ફરજ છે કે પોતાના પૈસાના જોરે તથા વિદ્યાના જોરે પોતાના પારસી ઉધરતા જીવાનીઓને દરેક રીતે લાયક ઉત્તેજન આપવું જોઈએ. તેઓને સાઈ સ્કુલોમાં તેમજ કોલેજોમાં દીનામો, મેડલો અને સ્કોલરશીપો કહાડવી જોઈએ, તેઓને સાઈ ટેકનીકલ શિક્ષણ શીખવા સાઈ ક્લાસો કહાડવા જોઈએ, તથા નવા હુન્નરો શીખવા ખાતર જાપાન, અમેરિકા તથા વિલાયત મોકલવા સાઈ રૂંડો ખોલવા જોઈએ. પારસીઓએ પોતાની સંખ્યાવતનો ઝરો બદલવો જોઈએ. પોતાના જ્ઞાતિઅંબુઓને ખાતર સંખ્યાવત કરવી જોઈએ. આપણા આપદાદાઓએ લાખો રૂપીઆની સંખ્યાવત કીધી છે, પણ વખતનો પ્રવાહ બદલાઈ ગયો છે. અને આપણી પોતાની સ્થિતિ કઠંગી અને ખરાબ થતી જાય છે. માટે હે સખી અંબુઓ સંખ્યાવતનો ઝરો બદલી આપણા પોતાના પારસી અંબુઓને તારો. આ કરવાને બદલે પારસીઓ પોતા પોતાની અંદર મીનાકેશો, હુંપણું તથા મંમતાઈ લઈ બેઠા છે, જે બધી પાયમાલીની નિશાની છે.

આજકાલ દોઢ વરસ થયાં “ત્રસ્ટડીડ” ના ભણકારા ભરૂચમાં પારસી અંબુમનને કાને પડી રહ્યા છે. પણ તેનું હજી સુધી કંઈપણ છેવટ આવ્યું નથી. તે દામ પાર ઉતારવાને ભરૂચના જાણીતા પારસી

શહેરીઓ જેવા કે ખા. ખા. સોરાખશાહ હોરમસજી, શેઠ ખમનજી જામસજી જીનવાલા, ખા. ખા. નશરવાનજી શેરયાદજી અને ખીજાઓ ધણોજી આગળ પડતો ભાગ લે છે તે વાસ્તે એક ફંડ એકઠું કરવામાં આવે છે. અને જેમાં લગભગ ૭૦૦ ભરાઈ ગયા છે, અને ખીજા સારા રૂપીઆ ભરાઈ જશે એવું સંભળાય છે. પણ સવાલ એ થશે કે એ ફંડ શા માટે છે. તો જણાવવાનું કે એ પૈસાથી કોર્ટ મારફત લડીને “ત્રસ્ટડીડ” કરાવવાનું સાંભળવામાં આવ્યું છે. આપણા માનવંત ત્રસ્ટી સાહેબોને કેટલાક જાણીતા પારસી અહસ્યોએ “ત્રસ્ટડીડ” કરવા સાફ લખ્યું હતું પણ કંઈ પણ પગલાં નહીં લેવાયાથી કેટલાક સખી વજુદ પારસી અંગુમનનું બહું ઈચ્છનાર અહસ્યોએ પૈસાનો ખર્ચ પોતાના માથે ખેડી કોર્ટ મારફતે કેસ જીતી કરવા ધાર્યું છે.

આપણા સમજવામાં આવતું નથી કે આટલી બધી ઢીલ કરવાનું કારણ શું ? જ્યારે પારસી અંગુમન “ત્રસ્ટડીડ” કરવા માનવંત ત્રસ્ટીઓને આજે ૧૧૧ વરસ થયાં કહે છે, ત્રસ્ટીઓ અંગુમન તરફથી નીમાયલા માણસો છે માટે તેઓને અંગુમન કહે તેમ કરવું જોઈએ. તથા જો ત્રસ્ટીઓને “ત્રસ્ટડીડ” કરવાની મરજી નહીં હોય તો અંગુમનની મીટીંગ બોલાવીને તેના કારણ જતાવવા અને તે કારણોનો અંગુમન શું જવાબ આપે છે, આ પૈસાનો ધુમાડો થાય તે પહેલાં માનવંત ત્રસ્ટી સાહેબોએ એકદમ “ત્રસ્ટડીડ” કરવા સાફ પગલાં લેવાં જોઈએ અને તેનો ખરડો કરવા સાફ એક કમીટી નીમવી જોઈએ. આ રીતે સલાહસંપથી કામ કરી પૈસાનો ગેરઉપયોગ અને ધુમાડો થતો અટકાવવો જોઈએ. અને એ રૂપીઆ કોઈ સારી પારસી સખાવતમાં વાપરવાં જોઈએ.

ભરચ, તા. ૪ થી ફેબ્રુવારી.

સેવક,

ડી. એ. આર. કે.

ભરૂચની અંબુમનની ડેલી સભા.

“ નજરે જોનાર ભોમીઆ ”ની નુકતેચીની.

“ એક નજરે જોનાર ભોમીઆ ” ભરૂચથી લખે છે કે, શ્રી ભરૂચની પારસી અંબુમનની તવારીખમાં તા. ૩૦ મી માર્ચ ૧૮૧૯ ને રવીવારનો દીવસ નોંધી રાખવા જોગ છે. ઘણા ઘણા વરસો સુધી સમસ્ત અંબુમનના દરારો વિરૂધ્ધ હરેક પ્રકારે ઉતરીને મેનેજીંગ ટ્રસ્ટી ખા. બા. આદરજી મંચેરજી દલાલે અંબુમનના ફંડનું ટ્રસ્ટ-ડીડ આજ દીન સુધી કરવા દીધેલું નહીં, પણ હવે આખરે ચોગર-દમથી ઘેરાઈને એ દીવસે અંબુમનની મીટીંગમાં નાઇલાજે ટ્રસ્ટડીડ કરવાનો સવાલ રજુ કરવાની એમને ખાસ શરજ પડી હતી.

આપના બહોળો ફેલાવો પામેલા પેપરમાં એ સંબંધી તકરારની હકીકત આપ ખરા ઇન્સાફ. તરીકે આપી ચુકેલા છે અને તેથી કરીને ભરૂચની અંબુમન ઉપર મોટો ઉપકાર કર્યો છે. એ કીસ્સો તો દીલગીરી ભરેલી સીરજોરાઈ, આપમત, આપ મમત તથા બેદરકારીથી ભરપુર થઈને જાણવાજોગ નોવેલ બનેલો છે, ને તે એવો છે કે તે રીતે ચાલનાર કોઈપણ સખ્સને પાછળથી પસ્તાવો કર્યા વિના છુટકોજ રહેજ નહીં.

અંબુમનની આ મીટીંગના ઘણા દીવસ અવલથી લાગતા વળગતાઓ અથાગ મહેનત લઈ બેઠા હતા કે હરેક પ્રકારે બહારનો દેખાવ એવો રાખવો કે પરદેશમાં તો દેખીતી રૂસવાઈ જણાય નહીં. તેવા વિચારથી પરમામોથી બલામણો તથા કાગળો લખાવીને, તેમજ ઘેરે ઘેર ને દુકાને દુકાન ફરી ફરીને, કાલાવાલા ફરી ફરીને તથા અનેક રસ્તા લઈને આમ તેમ સમજાવીને મોટી સંખ્યાનો એક પક્ષ

ઉભો કીધો, અને તે મીટીંગમાં હાજર પણ કીધો. બીજી બાબુવાળા-
ઓ તો આવી રીતોથી પરહેજ રહ્યા અને પોતાની ખરી હકીકત
ઉપરજ મુસ્તાક બેસી રહ્યા કે facts are stubborn things
and hard to move. આટલાં બધાં વરસો વીતી ગયાં છતાં
ત્રસ્ટડીડનું કામ અંગુમન રૂબરૂ રજુ થયલું નથી તેજ વાત પુરેપુરી
સાબીતી આપવાને બસ છે કે જાણી બુજીને તેમ થવા દીધું નથી.

મીટીંગ વખતસર ભરાઈ હતી. આશરે દોઢસો માણસો હાજર
થયાં હતાં. થોડા જુવાનીઓની એક ટોળી આગળ પડતી જગામાં
બેસીને ધ્યાન બેઝી રહી હતી, અને આદરજ શેઠ હાજર થતાની
સાથે જાણે પ્રથમથી ગોઠવણ થઈ હોય તેમ તાળીઓ પાડીને તેમને
આવકાર આપ્યો. તે જોઈ ધણા સમજદાર ગ્રહસ્થાને હસવું આવ્યું
કે આટલા બધા વરસોની મુદતે આ સવાલનું મોહોડું આજરોજ જોવા
પામ્યા તેની ખુશાલીમાં આ સાબાશીની તાળીઓ પાડી છે કેમ?

આ મીટીંગમાં ત્રણ કામ કરવાનાં હતાં. ૧ ગુજરી ગયલા
ઓડીટરની ખાલી જગ્યા પુરવાની. ૨ બે ત્રસ્ટીઓએ આપેલા રાજી-
નામાં રજુ કરવાના. ૩ ત્રસ્ટડીડનો ખરડો ઉપજાવી કહાડવા સાડ
એક કમિટી નીમવા બાબત.

હવે કામ શરૂ થયું. એક ગૃહસ્થે ઉઠીને પ્રથમથીજ શેઠ આદ-
રજનાં વખાણુ બોલવા શરૂ કરી તેમને ખુરશી લેવાની દરખાસ્ત મુકી
એટલે બીજા ગૃહસ્થે તેને ટેકો આપ્યો કે તુરત પેલી ગોઠવાયેલી
ટોળીએ તાળીઓ પાડી. ગડબડ મચાવી મુઠી, તે દરમ્યાન ખા. બા.
આદરજ ઉઠીને ચેરમેનની ખુરશી ઉપર બેસી ગયા. હવે અત્રે નોંધ
લેવા જેવું એ છે કે આ કામમાં મીટીંગમાં હાજર રહેલાઓના મત
લેવાયા નહી હતા. વળી બીજાં જોવાનું એ કે મીટીંગની ધણા દીવસ
અવસથી એક હેંડબીલ મારફતે અંગુમનને ખબર મળી હતી કે આ

મીટીંગમાં ખુદ આદરજી શેઠને ચેરમેન કરવાની વાત દેખીતી રીતે દુરસ્ત નથી. પરંતુ એ કામની સાથે જરા પણ સંબંધ નહોત્ય તેવો માણસજ સ્વતંત્રપણે ને મજબુત હાથે કામ લઇ શકે, છતાં પણ આ ધરાદા પુર્વક મચાવેલી ગડબડમાં ચેરમેનની ખુરશી રોકાઇ ગઈ તે ખરેખર રીતીથી ઉલટું થયું હતું અને વળી ગડબડ એવી જરૂરી રાખી હતી કે એમની સામે એમેંડમેંટ મુકવાનો કોઇને વખત આવ્યો નહીં. હવે કહાપણ વાપરી દીલ મોટું કરી કંકાશનું મોટું પાછું કાળું કરવાને ધરાદે કામ આગળ ચાલવા દેવામાં આવ્યું, અને સર્વ કોઇએ આમોશી અખત્યાર કીધી. કારણ કે કેટલાક જણાઓની રીતભાત ઉપરથી જણાતું હતું કે તેઓ ગોયા દાલ તરવાર બાંધીને ત્યાં હાજરી આપવા સારૂ આવેલા હતા.

પહેલું કામ ઓડીટરની નિમણૂંક બાબતનું તો વગર વાંધે તુરંતજ નીકાલ થઇ ગયું.

ખીજું કામ ત્રસ્ટી સાહેબોનાં રાજનામાં રજુ કરતાં શેઠ આદરજી બોલવા બેઠા કે જે હાલમાં રાજનામાં મંજુર કરશે તો આપણે બોંડો તથા ડીબેનચરો જે બેંકમાં રાખેલા છે. તે ઉપાડી તેમાંથી આ નામો કમી કરવામાં રૂપીઆ બારસોનો ખરચ થશે, ને વળી નવા ત્રસ્ટીઓનાં નામો દાખલ કરાવતાં પણ તેવીજ રીતે એટલો ખીજો ખરચ થશે. માટે રાજનામાં મંજુર કરવાં નહીં ને જેમ ચાલે છે તેમ ચાલવા દેવું, ને ત્રસ્ટીડ તૈયાર થાય તે વારે નવા ત્રસ્ટીઓ નીમવા, કે જેથી તેમનાં નામો પણ બોંડો વીગેરેમાં દાખલ થાય. આ ઉપરથી એમને સવાલ પુછવામાં આવ્યો કે આજે નવા ત્રસ્ટીઓ નીમવા સારૂ કેમ તજવીજ નહીં કરી ? ને ત્રસ્ટીડની સાથે આ નીમણૂંકને શો સંબંધ છે ? તે વારે પોતે ઉઠાવનારા જવાબ આપવા બેઠા કે “હા આજે નિમણૂંક કરો, હું ખુશી છું.” આ જવાબ તદ્દન ફાકટ હતો, કેમકે અંજુમનને તો લાયક ગૃહસ્થની બોળ કરવાની

હતી, અને વળી તે વાત આજની મીટીંગમાં મુકવાની જાહેર થયલી નહોતી એટલે તે લઈ શકાયજ નહી. છેવટે જાહેર મતે રાજનામાં આવતા ડીસેમ્બર આખર સુધી મુલતવી રહ્યાં.

હવે વીચાર કરવાની વાત એ છે કે રાજનામાં છ છ માસ થયાં પોતાની પાસે આવી પડેલાં છે—અવલ પણ આવેલાં હતાં, તે પોતે પાછાં દહાડાં હતાં, ને હવે ખીજા નવ માસ તો એમજ પડી રહેશે. વળી જે ત્રસ્ટીઓ ઘણા વરસો થયાં બેહસ્તનસીન થયેલા છે તેમની પણ જગા પુરાવવા માટે જરા પણ પોતે તજવીજ કરી નથી એવું નામ તે શું કહેવાય? માત્ર મામા માસીનું મંડળ જરૂરી રાખવાની તજવીજ શીવાય ખીજું કંઈજ નથી. ખરૂં જોતાં તો ચાર જગાઓ લાંબી મુદતની ખાલી છે પણ તે તેમને પુરાવવીજ નથી, તે વાત સિદ્ધ થાય છે. દુની-આમાં કોઈના હાથમાં આવેલી લગામ મુકવા ગમતી નથી. આપના તા. ૨૪ માર્ચ ૧૯૧૯ ના પેપરમાં આપ દીકા કરો છો કે “ખા. બા. આદરજી એક મોટા સુધારક કહેવાય છે અને તેઓ ભર્યના પારસીઓનાજ નહી, પણ મુંબઈના પારસીઓના સંસાર સુધારાના મોટા હીમાયતી છે” હવે સરખામણી કરવા સાડ વાંચનારી આલ-મને અરજ કરવામાં આવે છે. દૂરથી કુંગર પણ રળીઆમણા લાગે છે તો મુંબાઈથી જોનાર સખસની આંખે ભર્યમાં બનતી ખામીઓ નજરે ક્યાંથી પડે? ખીજું વીચારવાનું એ છે કે ત્રસ્ટીઓનાં નામમાં ફેરફાર કરવામાં રૂપીઆ બારસોનો ખરચ થાય છે એવું બતાવવામાં આવેલું છે તે વાત એક જાતનો બાહુ છે, ને તે છોટરાંઓને બીક આપવા સરખો ઉભો કરેલો છે. નામ ફેરફાર તો કાંઈ પણ ખરચ વીના થઈ શકે તેના રસ્તા છે, પણ તે રસ્તા લેવા એઓ સાહેબને કદાચ રચતા યા સુજતા નહી હશે, અને તે અત્રે બતાવવાને વખત કે જગા નથી. નાનાં બચ્ચાંઓ પણ સમજે છે કે ત્રસ્ટીઓની નીમણુંક કરવી અને

ત્રસ્ટડીડનો ખરડો કરવો એ એ વાત તદ્દન જુદીજ છે, છતાં પણ તેને બેલચી નાંખીને વાત ઉરાડી નાખેલી છે.

ત્રીજું કામ ત્રસ્ટડીડનો ખરડો-આ કામમાં અત્રેના શેઠ એર-ચશાહ નવરોજી ગાંધીએ ખરી તારીફ લાયક સેવા બજાવી છે, તે એવી રીતે કે અત્યાર સુધી સૌ કોઈ એમ સમજતા હતા કે આ સવાલ ચૌદ વરસનો જુનો છે, પરંતુ “ભરૂચ સમાચાર” પેપર ની જુની કાપડો ઉઘલાવી તે ઉપરથી તારીખ, માસ અને સનેના દાખલાઓ ટાંકી એક હેંડબીલ છપાવીને શેઠ એરચશાહે નક્કી કરી આપ્યું છે કે ચૌદ વરસની વાત જે દહેવાય છે તે ભુલભરેલી છે. વળી ચોવીસ વરસ પણ ઓછાં પડે, એતો ચોતરીસ વરસનો જુનો પુરાણો સવાલ છે ને નવ વરસ ઉપર તો એ સવાલની “સીલવર જુબીલીની” ઝુમ્બેશ પેપરમાં ચાલી રહી હતી. વળી ખીજી વાત એમણે એ સાબીત કરી કે હાલમાં એ પેપરમાં જ્યાં જ્યાં બલતું આવે ત્યાં ત્યાં ખા. બા. આદરજીની તારીફો કુંઠાય છે ને હસવા સરખાં લખાણો આવે છે. પરંતુ જુની કાપડોમાંથી અનેક દાખલાઓ ટાંકીને શેઠ એરચશાહે હાલના લખાણોના વેકડા ને યુકલા કરીને જમીનદોસ્ત બનાવી દીધાં છે, તેનો એક દાખલો ધણોજ રમુજી આપેલો છે તે અત્રે લખ્યા વીના રહેવાતું નથી કે તા. ૨૭ ફેબ્રુઆરી ૧૯૧૯ ના પેપરમાં એ એડીટર પુરતી ગંભીરાઈથી લોકોને સમજાવે છે કે “જે વહીવટ આજ દીન સુધી ચાલ્યો છે તે જરાપણ નામોશી ઉપજાવનારો કે વહીવટ ચલાવનારને જાંખ લગાડે એવો ચાલ્યોજ નથી ” એ લખાણ ઉપર ટીકા કરતાં શેઠ એરચશાહ ઠાવકી રીતે પુછે છે કે સને ૧૯૧૧-૧૯૧૨ ને ૧૯૧૩ ના ત્રણ સાલના હીસાબ આઠ આઠ વરસે માત્ર ગયા મહીનામાં શેઠ આદરજીએ આપેલા છે તે ખરેખર જેવ્ય આવનાર છે ને જાંખ લગાડનાર દહેવાય નહી. વળી તે હીસાબ આઠ વરસની લાંબી ઢીલ સાથે તદ્દન ઢંગ ધડા વગરનાં

છે. અંગુમનના ફંડનાં મોટાં મોટાં ત્રણ ખાતાઓ છે તેમાંથી હજારો રૂપિયાનો ખરચ થાય છે તે ૧. જનરલ ફંડ. ૨. અંગ્રેજી કન્યાશાળાઓ અને ૩ નસેસાલારનું ફંડ. એ ત્રણ ખાતાઓમાં દર વરસે શું શું જમે આવેલું અને તેમાંથી શી શી બાબતનો શું શું ખરચ થયલો તે સંબંધી એક હરફ પણ બતાવેલો નથી. માત્ર વરસ આખરની સીલીક બતાવી છે એનું નામ તે કોઈ લીસાબ કહેતું હશે ?

હવે શેઠ આદરજીની પણ ખાતરી થઈ હશે કે આવા દોસ્ત-દારોની ખોદાતાલા પનેહ રાખે; કે એમની ખોટી તારીફ વખત એ વખત ગાવામાં આવી હતી તેથીજ કરીને તેમની ખરી ખામીઓ વધારે જોરજોરે અજવાળામાં આવી ગઈ ને તે ખામીઓ કાંઈ સાધારણ નથી.

ત્રસ્ટડીડનો ખરડો તૈયાર કરવા સાર એક કમીટી નિમવાનું કામ ચાલતાં તરેહવાર ચુંથણા પડ્યા હતાં ને શેઠ આદરજીના બાળુ વાળા તરફથી જે કાંઈ ખોલાતું હતું, તે પોતે મુંઝે મોઢે સમજ્યા કરતા હતા; અને સામી બાળુ તરફ વારંવાર વચમાં પડતા હતા. પોતાને રૂચતી દરખાસ્ત, ગમે તેવી ઓર્ડર બાહર હોય તો પણ તે ચાલવા દેતા હતા. એ મીટીંગમાં સારે ભાગ્યે મી. નસરવાનજી નવ-રોજજી જીનવાલા-એરિસ્ટર હાજર હતા, ને તેમણે ઘણી વખતે સામે થઈ આડા ફાટતા અટકાવ્યા હતા. એક દરખાસ્ત તો શેઠ આદરજી ઉપર અંગુમનનો વિશ્વાસ છે તેવી લાવીને અડાવી દીધી હતી, ને તે મીઠી મધ જેવી હતી તેથી ખાનખહાદુરને બહુ મનપસંદ આવી, માટે ચાલવા દીધી. તે જોઈને લોકોની અજબખીનો પાર રહ્યો નહીં. વળી એ દરખાસ્તમાં એમના બાઈ શેઠ રતનજીને પણ સાથે શણગારી દીધા હતા ને ખરી તોફા દરખાસ્ત બનાવી હતી તે પણ મી. જીનવાલા વચ્ચે પડયાથી ઉડી ગઈ હતી.

આટલું બધું કામ રીતિથી ઉલટું ચાલ્યું તેનું મુળકારણ એજ

હતું કે ખા. ખા. આદરજીને ચેરમેન બનાવેલા હતા. ખરૂં જોતાં તો આ લાંબી દીલ બાબત તેમનો જવાબ લખને તોલવાનો હતો તેને બદલે તેમને ઇન્સાફ તોલવાની ખુરસી ઉપર બેસાડવા હતા. એજ કારણને લીધે પ્રથમથીજ અંગુમનને સુચના અપાઇ હતી કે કોઇ ત્રાહીત શખ્સને ચેરમેન નિમવા જોઇએ. છેવટે કેટલીક ઇસાકસી થયા બાદ એક કમીટી નિમાઇ હતી, ને આવતા ડીસેમ્બર માસમાં ત્રસ્ટ-ડીઝ તૈયાર થવાની વાતો નક્કી ટીધી હતી. હવે જોવાનું છે કે ઉઠ કેઇ કરવતે બેસે છે, ને હવે કેટલા ડીસેમ્બર માસે જાય છે. ને વળી અધુરામાં પુરૂં એ કમીટીનાં મેમ્બરોનાં નામો પણ એમની પાર્ટી તરફથી સુચવવામાં આવ્યાં હતાં, અને તેનાં ચેરમેન પણ તેવણ પોતેજ નિમાયલા છે. એટલે હવે બાકી શું રહ્યું? સમજદાર માણસો માંહે-માંહે બડબડવા લાગ્યા કે આટલે વરસે મીટીંગમાં ત્રસ્ટડીઝનો સવાલ આવ્યો ને તે હવે બીજા ચોતરીસ વરસે નક્કી થશે. ને જો ખા. ખા. નસરવાનજી તથા ખા. ખા. ખોદાબક્ષ તથા શેઠ બમનશા જામાસજીની મહેનત અને ચાંપ નહીં હોતે તો આજ આ મીટીંગ બરાતેજ નહીં. જે કાંઇ થયલું છે તે આ ત્રણ સાહેબોના પુન્ય પ્રતાપથી થયલું છે ને લાગવગ ને શરમ મરવતની માયનું પેટ બળે કે પાછું કામ અબ-રાઈ ઉપર જવાનો વખત આવી પુગ્યો છે.

મીટીંગનાં કામનું છેવટ આવ્યું કે એમનાં તરફનાં માણસોનો જીવ બાગ બાગ થઇ ગયલો દીસતો હતો, ને મીટીંગ બરખાસ્ત થતાંની સાથે ખુશી ને ખુશીમાં તકરાર ઉપર વાત આવી ગઇ, વળી તકરાર કેવી હલકી અને કડવાસવાળી ચાલી હતી તેનો સ્ટેજ ખ્યાલ આપવા સારૂ એટલુંજ કહેવું બસ થશે કે તે વીશેક મિનિટ સુધી જારી રહી હતી, અને શેઠ પીરોજશા રસ્તમજી વખારીઆ કે જેવણ મીટીંગનું કામ શરૂ કરાવતાં બોલ્યા હતા કે કોઇએ જરાપણ તકરાર કરવી નહિ અને શાંતપણે કામ લેવું. તેઓ પોતે ઉઘાડે માથે ખુરસી ઉપર ઉભા

થઈને બુઝો પાડતા હતા ને કેટલાક જણાએ તેમને સમજાવતા હતા. ઉશ્કેરણીની સલગડી મળે તો પછી બાકી શું રહે. હવે આ વખતે લોકો બોલવા બેઠા કે સામી બાજુ તરફનાં ઉપર બતાવેલા ત્રણ શેઠો હમણાં મીટીંગમાં હાજર થયા હોત તો તેમની પાછળ સો માણસો બીજા હાજર થવાનો સંભવ હતો. ને તેમ થતે તો આ બાજુ ઘણી જોરભેર થતે ને મારામારીનો પાર રહેતે નહિં. માટે એ ત્રણ સાહેબોએ ખરી અગમચેતી રાખીને પ્રથમથીજ બહાર ખજર આપી હતી કે અમે હાજર થવાના નથી.

શ્રી ભરૂચની પારસી અંગ્લુમનના ફંડના મેનેજિંગ ટ્રસ્ટી સાહેબ-ભરૂચ.

સાહેબ,

ધણી લાંબી મુદત થઈ અંગ્લુમને ઠરાવ કરેલો છે કે અંગ્લુમ-
નનાં ફંડના નવા ટ્રસ્ટીઓની નિમણૂક વેળાસર કરવી, પણ તેનો
અમલ ઘણે મહિને કરીને એક નોટીસ તા. ૨૬-૮-૧૯૨૦ ની બહાર
પાડી છે કે ત્રસ્ટીડોનો જે ખરડો અંગ્લુમને પાસ કીધો છે તેમાં
ત્રસ્ટીઓની સંખ્યા નવની રાખવાનું ઠરાવેલું છે, માટે હાલનાં ત્રસ્ટી-
ઓની સંખ્યા જે છની છે તે વધારવા માટે ત્રણ નવા ત્રસ્ટીઓની
નિમણૂક સાત વરસને માટે કરવા સાર તા. ૩ અક્ટોબર ૧૯૨૦ને
રોજ અંગ્લુમનની મીટીંગ મળશે.

ત્રસ્ટીડોના ખરડામાં સાફ ફરમાન છે કે હવેથી ટ્રસ્ટીઓની
નિમણૂક મીટીંગમાં હાથ ઉઠા કરીને મત લઈને નહિં કરતાં, તે
બેલટ ઇચ્છાને વોટીંગ પેપરથી કરવી, તે છતાં આ ખાસ જરૂરી
નિમણૂક સાથે બારે સંબંધ રાખનાર રૂલનો અમલ નહિ કરવાનો
હેતુ શું છે તે અમારા સમજવામાં આવતું નથી.

મેમ્બરોની નિમણૂક મીટીંગમાં હાથ ઉઠા કરી મત લેવામાં
શું શું ખટપટ-ને લાગવગ તથા ના-પસંદ કરવા જોગ દેખાવો કરવામાં
આવે છે તે અત્યાર સુધીમાં અમારી મદેહનજરોથી તથા ખીજી રીતે
સારી પેઠે બતાવવા ને સમજાવવામાં આવ્યાથી જ ટ્રસ્ટીઓએ પોતે
રજી કરેલા તથા તૈયાર કરાવેલા ખરડામાં તે બાબતની રૂલ રદ કરીને
અંગ્લુમને આ મહત્વની રૂલ દાખલ કરી છે તે વાત તમારી ધ્યાન
બહાર ગઈ નહિં હશે.

ભરૂચ, તા. ૩ સપ્ટેમ્બર ૧૯૨૦.

લી. દુવાગો સેવડો,

સોરાબસા હોરમસણ.

N. S. Ginvala.

બમનસા જમસણ.

ભરૂચની પારસી અંબુમનનું ત્રસ્ટડીડ.

“ સાંજ વર્તમાન ”ના અધિપતી જોગ:—

સાહેબ,

નામદાર ડચુક એફ કોનોટ વિલાયતથી હૌદુસ્તાન પધારી તસ્દી લઇને અત્રે રીફર્મ એક્ટ મુજબ નવી કાઉન્સીલો ખુલ્લી મુકી અને પાછા પોતાને વતન સીધાર્યા, તેમજ વળી કાઉન્સીલોની પહેલી સેશન્સ પુરી થઇ, અને કાઉન્સીલરો પોતપોતાને ઘરેખારે થઈ ગયા છે. આવાં મોટાં રાજદ્વારી કામો સહેજ વખતમાં આટોપાઇ ગયાં છે. પરંતુ ભરૂચની પારસી અંબુમનનું એક નજીવું કામ કે જે તેનાં નાણાંનું ત્રસ્ટડીડ આજ પાંત્રીસ વરસ થયાં લટક્યાં કરે છે, તેનું કશું પણ ઠેકાણું આજ દીન સુધી પડેલું નથી, અને બીજી રીતે કહીએ તો ભરૂચનાં ત્રસ્ટીઓનાં અંધેર ખોડેનો દીવસ હજી પણ વળેલો નથી. એ વાત ભારે અફસોસની છે.

ત્રણ વરસની વાત દિપર અત્રેના જાણીતા શહેરી ખા. બા. નસરવાનજી શેરીયાદજી જીનવાળા, તથા બમનશા જામાસજી જાંમુસરવાળા તથા આપના સેવકે ભારે મુશીબત ઉઠાવીને એ બાબતમાં ચાલતી ચળવળની આગેવાની કરી હતી, અને તેને “ જામે જમસેદ ” તથા “ સાંજ વર્તમાન ” વિગેરે અખબારોએ પોતાનો મજબુત અને વખાણવાલાયક ટેકો આપેલો હતો. અને વળી તેને ચોગરદમથી ઉત્તેજન મળતું જતું હતું, તેના પુન્ય પ્રતાપે અમારા મહેરમાન મેનેજીંગ ત્રસ્ટી ખા. બા. આદરજી મંચેરજી દલાલને નાઇલાજે નમવું પડ્યું હતું, અને ત્રસ્ટડીડનો એક ખરડો ખોડખામીઓથી ભરપુર જેમ તેમ કરીને મંજૂર કરાવવો પડ્યો હતો. આ હકીકત ન્યુસપેપરોમાં આવી ગઈ છે, તેમાં પરગામના સાહેબો એમ સમજતા હશે કે હવે

બચ્ચની પારસી પંચાતનું ત્રસ્ટીડ થઇ ગયું છે. પરંતુ ખરું પુછો તો એમાંનું કશુંય થયલું નથી.

મુળ તકરાર એ બાબતની હતી. પહેલી બાબત એ હતી કે, રીતસર ત્રસ્ટીડ બનાવવું, અને બીજી બાબત એ હતી કે ત્રસ્ટીઓનું હાલનું મંડળ જે મામા માસીતું અને લાગવગથી ઓટલા ઉડીઆણામાં ગેરરીતે થયલું હતું તે ખાસ કરીને સુધારવું જોઈએ, કારણ કે તેનાં પરિણામે પંચાતનો બધો વહીવટ અને અધિકાર માત્ર એકજ હાથે આવી જઈને અંજીમનને હીણું લગાડનાર થઇ પડેલું છે.

પહેલી બાબત વીશે ત્રસ્ટીડનો ખરડો હાથમાં લેવડાવવામાં શું શું ચુંથણા પડેલા હતા તેનો ખ્યાલ પરગામવાસીઓને ભાગ્યેજ આવી શકશે. આ કામ કોઇ અમુક સખ્સના લાભનું કે સ્વાર્થનું નહોતું, પરંતુ આખા અંજીમનના હિતનું હતું. તેવા કામમાં હસદ હહીલાઈ, અદેખાઈ તેમજ હુંપદ, આપમત કે ખાલી શીસીઆરીની કરી પણ જરૂર હતી નહીં, પણ લાંબો વિચાર રાખીને માત્ર અંજીમનના હિત તરફ નજર રાખીને કામ લેવાનું હતું, પણ તેને બદલે અફસોસ કે લાગવગ, કાલાવાલા, ધાકધમકી તેમજ વળી તરેહવાર યુક્તિઓ તથા બાજીઓ રચાયલી જેવામાં આવતી હતી. કોઈ દીવસ કોઇ પણ ઠેકાણે નહીં બનેલું તેવી રીતે રાતના આઠ વાગ્યા સુધી મીટીંગ લંબાવીને જેમ તેમ ઢંગધડા વગરનું કામ ચલાવીને ત્રસ્ટીડ ખતમ કરીધું કે, રખેને આ મીટીંગ મુલતવી રહે ને બીજી મીટીંગમાં પોતાના પક્ષની સંખ્યા ઓછી થઇ જાય, ને મરજી મુજબ કામ પાર ઉતરે નહીં. હલકી અને અમણ કોમને ન છાજે તેટલી ઉતાવળ અને અધીરાઈ કરવાની આવા ભારે કામમાં શી જરૂર હતી તે સમજ પડતી નથી. પ્રથમથી નોટીસ આપીને કેટલીક દરખાસ્તો તથા સુચનાઓ થઇ હતી તે ઉપર વીચાર અગર વિવેચન કરવા દેવામાં આવેલું ન હતું. આવી હાલ હવાલ રીતે બનાવેલો

ખરડો એશક ઘણી બાબતોમાં ખામીવાળો હોવો જોઈએ. ને તેવી તરેહનો આ ખરડો ખાસ બનાવેલો છે. અને જે ચંદ્રેશમાં નાણાંની બરબાદી કરીને તે સુધારવાની ફરજ અંગુભનને નહીં પડશે તો એક મોજેજ સમાન ગણાશે.

આ ખરડો નાનો સરખો છે ને આશરે ચાલીસ કલમનો બનેલો છે, ને તે પસાર થયા બાદ, ભરથથી મુંબઈ તરફથી સોલીસીટર પાસે તપાસવા સારૂ રવાના કરવામાં નવ માસની વીલંબ થઈ હતી. આટલી લાંબી મુદત તેને અત્રે બાંધી રાખવાને કશુંએ કારણ નહોતું. બીજો કોઈ સળ્ય હોય તો વખત ગુમાવવાનેજ ખાતરજ તજવીજ કદાચ હોવી જોઈએ, અને અમારી તો ખાત્રી છે કે સોલીસીટર સાહેબ તરફથી આ નમુનેદાર ખરડામાં ઘણી અગત્યની બાબતોમાં વાજબી રીતે વાંધા લેવામાં આવશે, અને ઘણો વખત ગુમાવવા ખાતર આવો હાલ હવાલ ખરડો જાણીયુજને બનાવેલો હોય એવી વાત ખુદ બેવજુદ સાબેત થશે.

હવે બીજી બાબત ઉપર વીચાર કરતાં, નવા ખરડા મુજબ ત્રસ્ટીઓનું નવું મંડળ, નવ મેમ્બરોનું બનાવવાનું નક્કી કરવામાં આવ્યું હતું, ને તે પૈકી છ મેમ્બરો જે આગળના ઓટલા ઉડીઆણાના બનેલા છે તે કાયમ રાખવા, તથા ત્રણ ત્રસ્ટીઓ નવા ચુટી કહાડવાનું ઠરાવેલું હતું. ખરડો બનાવવાની મીટીંગમાં બારે તકરાર ઉઠાવવામાં આવેલી હતી કે હવેથી તમામ ત્રસ્ટીઓની નીમણુંકની મુદત સાત વરસનીજ થવી જોઈએ. પરંતુ તે વાત જુના ત્રસ્ટીઓને રૂચતી આવી નહોતી; ને પોતે તો ત્રસ્ટીઓની ખુરશી ઉપર પોતાની જાંઘગી સુધી જરૂરી રહેવાની આટલી બધી ધન્ટેજરી બતાવી હતી કે સમજદાર માણસો વિચારમાં પડ્યા હતા કે બીન સ્વાર્થી કામમાં આટલી હદ સુધી જવાની શી જરૂર હતી, કે “અમને તો અમારી હયાતી ખતમ થાય ત્યાં સુધી રહેવા દો અને માત્ર નવા ત્રસ્ટીઓના માટે ચાર વરસની મુદત રાખો.”

ઝોટલા હડીઆણામાં બની ગયલા મામા માસીવાળા જીના છ ત્રસ્ટીઓ-જે પોતાની જીંદગી સુધી જીરી રહેલા છે-તેમનાં નામ તથા તેમનાં એક બીજા સાથનાં સગપણ તથા સંબંધ નીચે મુજબ છે.

૧. ખા. બા. આદરજી મંચેરજી દલાલ (પોતે), ૨. રસ્તમજી મંચેરજી દલાલ (તે ખા. બા. આદરજીના સગા ભાઈ). ૩. શેઠ જમસેદજી બમનસા વઢીલ (તે ખા. બા. આદરજીના માસીના દીકરા). ૪. ને ૫. શેઠ મંચેરશા સોરાબજી વખારીઆ તથા ખા. બા. ડાક્ટર બરજેરજી સોરાબસા (તે ખા. બા. આદરજીના સગાઓ, તથા એમના તથા એમના ભાઈના જીવજન દોસ્તદારો). ને ૬. શેઠ જમસજી હોરમસજી જંબુસરવાલા (તે ખા. બા. આદરજીના સગા તથા દરેક બાબતમાં એમના મતને ટેકો આપનાર).

કોઈપણ શખ્સ ઉપલી હકીકતથી વાકેફ થઈને કહેશે કે આ મંડળ તો ખરેખર દરેક વાતે ના-પસંદ કરવા જોગ છે, ને તે હસ-તીમાં કદી પણ આવવું જોઈતુંજ નહોતું. આવો નાલાસી ભરેલો મામલો સુધારવાના હેતુથી ભારે લડત કરીને ખરડામાં એવી કલમ દાખલ કરવામાં આવી હતી કે હવેથી ત્રસ્ટીઓની નિમણૂક મીટીંગમાં હાથ હંચા કરીને કરવી નહિ, પણ વોટીંગ પેપરથી મત લઈને કરવી. કે જેથી લગભગ અરસપરસ સંબંધ વિગેરેથી કોઈપણ માણસ દબાય નહિ, અને છુટથી મત આપનારાઓ પોતાની મરજી મુજબ મત નોંધાવી શકે. આવી હકીકત છતાં ખરડો પસાર થયા બાદ બાર માસે ત્રણ નવા ત્રસ્ટીઓની નિમણૂક થઈ તે માટે વોટીંગ પેપરથી મત નહિ લેતાં, મીટીંગ બોલાવીને તેમાં પ્રથમથી નફી કર્યા પ્રમાણે નિમણૂકો થઈ ગઈ. આ બાબતમાં પ્રથમથી અને વખતસર મેનેજીંગ ત્રસ્ટી સાહેબને અમારી તરફથી લખવામાં આવેલું હતું કે રૂલ મુજબ વોટીંગ પેપરથી મત લેવાને માટે શા સારું બંદોબસ્ત કરતા નથી. તે છતાં પણ એમના વિચારમાં કાંઈ ફેરફાર થયો નહોતો. સૌ કોઈ સમજી

ગયા કે આવી રીતે ચાલ ચલાવવામાં ઉડાણમાં હેતુ શું છે, ને તે અત્રે લખવાની કાંઈ જરૂર દીસતી નથી. આનું નામ તે શું કહેવાય? દુનીયામાં આપખુદીની પણ કાંઈ હદ હોય છે.

આ ત્રણ નવા ત્રસ્ટીઓનો સંબંધ ખા. બા. આદરજી દલાલ સાથે નીચે મુજબ છે.

૧. શેઠ રતનજી કરદુનજી જીનવાલા (તે મહમદપુરા કેટન પ્રેસીંગ કંપનીના એજન્ટ, કે જે કંપનીના ડીરેક્ટરોની બોર્ડના ખા. બા. આદરજી ચેરમેન છે).

૨. શેઠ પીરોજશા રસ્તમજી વખારીઆ (ઉપલા લીસ્ટના નંબર ૪ વાલા શેઠ મંચેરશા વખારીઆના દાદાના દીકરા અને ખા. બા. આદરજી સાથે વેપાર અર્થે એમના બાપના વખતથી વરસોનો સંબંધ ધરાવનાર.)

૩. શેઠ જહાંગીરજી જમસેદજી કુંગાજી (આખા ત્રસ્ટીઓના મંડળમાં આટલા એજ સખસ છે કે જે ખા. બા. આદરજીના શૈલમાં સહેલાઈથી આવી ન શકે).

આ ત્રણ નવા નાયકો થયા તેથી શું ફાયદો થયો? તે થઈ તે પણ સરખી અને નહિં થતે તે પણ સરખીજ છે, સખસ કે એક હાથે જામી ગયલી સત્તા તો જામીજ રહી છે. એનું નામ શું કહેવાય? માત્ર નાટક ભજવાયલો કહેવાય. ભરૂચ શહેરમાં પારસી અંગ્રુમનમાં ખા. બા. આદરજીએ ખુદ પોતાનું સ્વરાજ દાખલ કરીધું છે. આ તો ફક્ત ભરૂચમાંજ નબી શકે. દુનીયાઈ લોભ તરેહવાર છે.

ભરૂચ, તા. ૧૩ મી એપ્રિલ ૧૯૨૧.

સેવક તમારો,

સોરાબશા હોરમસજી.

મહેરબાન ખા. ખા. આઠરજી મંચેરજી દલાલ.

પારસી અંબુમનના મેનેજિંગ ટ્રસ્ટી સાહેબ,

ભરૂચ.

સાહેબ,

આપની નોટીસ તા. ૯ મે ૧૯૨૧ ની આજરોજ છપાઇને વહેંચાઇ કે ભરૂચની પારસી અંબુમનના ટ્રસ્ટીડોનો ખરડો મુંબઈ સોલીસીટર તરફ તપાસવા સારૂ ગયલો તે કેટલાક ફેરફાર તથા વધારાની સુચનાઓ સાથે પાછો આવ્યો છે, તે તા. ૧૨ જુન ૧૯૨૧ ને રવીવારને રોજ અંબુમનની મીટીંગમાં રજુ કરવામાં આવશે, તે તે અંબુમનના બહુવા સારૂ પંચાતની ઓશીસમાં ખુલ્લો મૂકવામાં આવ્યો છે વગેરે.

એ નોટીસના સંબંધમાં લખવાનું કે ટ્રસ્ટીડોનું કામ કાંઈ નજીવું નથી, તે બારે મહત્વનું છે, ને અંબુમને તેમાં ઉઠા ઉતરીને ખારીક ને લાંબી નજરે જોવાનું છે. પંચાતની ઓશીસમાં એ ખાખતના કાગળો મૂકવાથી કશો ફાયદો થવાનો નથી, લોકો કાંઈ નવરા નથી કે પંચાતની ઓશીસમાં જઈ નીરાંતે કાગળો વાંચીને તેનાં ઉપર લક્ષ પૂર્વક વીચાર કરવાને પોતાનો વખત ફાજલ પાડી શકે, અગર ખીજા લોકોની સાથે મસલત કરી શકે. હાલમાં ગજબ ગરમી પડે છે, રાત સુધી ગરમ પવન ઝુંકાય છે તેવા વખતે બપોરના ખાર વાગ્યા પછી આપ લોકોને પંચાતની ઓશીસમાં બોલાવો છો; લોકોને તકલીફમાં ઉતારવાને બદલે સરળ અને સુતરો રસ્તો એ છે કે સોલીસીટર સાહેબનો કાગળ તથા તેમની ભલામણો તથા સુચનાઓ વગેરે જે કાંઈ થઇ હશે તે છપાવીને તાકીદે અંબુમનમાં વહેંચવી જોઈએ કે તે ઉપર લોકો પોતાની ધુરસદે વીચાર કરી શકે.

આપ સાહેબને સારી પેઠે યાદ હશે કે રાતનાં દીવાખત્તી કરીને લગભગ આઠ વાગ્યા સુધી મીટીંગ લંબાવીને હાથહુસથી કામ આટોપીને ખરડો પસાર કરાવવામાં આવેલો છે, અને તે રીતસર નથી. વખતસર જે જે દરખાસ્તો મીટીંગનાં દીવસ અગાઉ આપના તરફ મોકલવામાં આવેલી હતી તે બધી મીટીંગમાં રજુ થઈ નહોતી, તેમજ એ ખરડાનું ખોખું તૈયાર થયું તેમાં વાઝ્ય રચના કેવી છે તે ઘણા લોકોના જાણવામાં પણ મુદ્દલ છેજ નહી, અને તે પૈકી એક હું પોતે છું. અને જ્યારે મૂલ ખરડાની બાંધણી આટલી લાંબી મુદતે લક્ષમાં હોય નહી ત્યારે તેમાં ફેરફાર કરવાની સુચનાઓ તે ખરડા સાથે કેવો સંબંધ રાખનારી છે તે વાત ઉપર વીચાર કેવી રીતે થઈ શકે ? માટે આપ સાહેબને વિનંતી કરવાની કે એ મુલ ખરડો પણ જરૂર છપાવીને વખતસર અંગુભનમાં વહેંચવો. જોઈએ કેમકે તે વિના જે કાંઈ વીચાર કરવા તે નકામા છે. આવી બારે અને જરૂરી બાબતમાં છપામણના ખર્ચ તરફ જોવાનું નથી કેમકે આગળ ઉપર એથી સો ગણો ખર્ચ થવાનો છે.

કપીજો ત્રસ્ટીઓની મીટીંગમાં ઠરાવ કરાવીને આપે આ નોટીસ કહાડી હશે, તો તરફી લખને આ મારો કાગળ ટ્રસ્ટીઓની મીટીંગમાં તાકીદે મૂકી જે ઠરાવ થાય તેની મને વખતસર ખબર આપવાની મહેરબાની કરશો.

બરૂચ તા. ૧૩ મી મે ૧૯૨૧.

દુવાગો સોરાબસા હોરમસજી.

To,

K. B. Adarji M. Dalal,

Managing Trustee of the Parsee Panchayat at

BROACH.

DEAR SIR,

Thank you very much for the correspondence, which I return herewith.

By the bye I cannot allow this opportunity to pass without inviting your attention to a point, which seems to have put you or the trustees on a wrong scent by my correspondence.

In your first letter to Mr. Modi dated 27th August 1917 you have stated “પણ ભરચના કેટલાક આજના શીખેલા જીવાનીઆઓના મનમાં કંઈ એવી વાત પેસી ગઈ છે કે ત્રસ્ટીડ વગર અંગુમનનું કામ ચલાવવું જોખમ-કારક છે માટે ગમે તે થાય પણ તુરત કરી દેવું.” and in your reply to Mr. Alamshaw's letter you have more or less reiterated the same by writing “But our young friends have not the remotest idea of the same.....Is it not just like what people are talking of the “Home Rule” without knowing a bit of it?”

These are statements wholly untrue and seem to convey an insinuation against myself as far as I can judge from the tenor and wording of letters. It is a matter of sincere regret that facts should be so perverted or distorted and the learned Doctor should be made to understand that the young educated men of to-day know absolutely nothing about the Trust-deed and they want to hurry up the matter, come what-may, at all cost, inconvenience, disadvantage & loss to the Anjuman. Who ever said like that? Who ever said ‘ગમે તે થાય પણ તે ગુસ્સા કરી દેવું.’ You Sir, seem to be labouring under an impression that I am all along crying for the moon.

No, I am only fighting on constitutional lines against some of the unconstitutional and some times arbitrary methods of the Trustees. I am simply fighting for the rights & privileges of the Anjuman. Give the Anjuman what is rightly due and consult its wishes in questions which lie within the power of the Anjuman to decide.

There ends the matter, and no body has a right to grumble, but the wishes of the Anjuman are at times over-ridden to the satis-

faction of the microscopic minority at the expense of giving offence to the vast majority.

I shall feel obliged if you will kindly remove the vague impression from your mind that young men have no idea about the expenses, inconvenience and trouble involved in the framing of the Trust-deed.

What I craved for and begged of you in the interest of the Anjuman & Anjuman alone was that the Trustees should make a move and a beginning for the Trust-deed. The scheme seemed to be in abeyance for the last 10 years and nothing practical seemed to have been done by the Trustees. If I wrote anything in this matter or other kindred-questions, you must rest assured that it was all a labour of love and I was not at any time actuated by personal motives.

Another thing which I should like to enter into here is the prevailing notion with some of your party that being a young man I know absolutely nothing about the Trust-deed. Yes, that is a thing peculiar to Broach where I have learnt for the very first time that young age is a sin, hence young men are doomed to

failure in all and sundry matters and should be the last and the least to be listened to. If this is the way of the world, then I would like to be gagged and I would remain contented with sitting in a corner with my arms folded, but I believe it is not so at all places and at all times. There is a change in the angle of vision in all things. The schoolmaster is abroad. The air is full of liberty of speech and freedom of action. This keeps me hopeful of whatever I do and am still doing, in spite of my supposed defect of young age and stature. Many a man among your party can be pointed out for the ignorance of the provisions and scope of our Trust-deed and if I am one of them I can derive consolation that the fault is common to many of us. It is simply a folly to blow one's own trumpet, but this much I can say in passing that in my capacity as the Sub Registrar of deeds and the Registrar of Joint Stock Cos., a number of Trust-deeds relating to private institutions, societies, libraries and persons have passed from my hands. Yet I am fully aware that, a Trust-deed of a Parsee Anjuman is a novelty and must be drafted out by men of mature experience and by those only who have had to work at it.

I feel I have not written sufficiently well to ventilate my view, but I trust this simple letter written with the avowed object of helping a good cause will eradicate some peculiar views expressed in season & out of season by your goodself and some of your colleagues.

Yours truly

Manekshaw Phirozshaw Kapadia.

ગંભીર બાબત વિગેરે.

ભરૂચમાં ગંભાર ફંડનો વિચિત્ર ઉપયોગ.

જમણુ બદલ ગરીબ પારસીઓને કાચો અનાજ
વહેંચવાનો “ સુધારો ” !

ભરૂચા જરથોસ્તીઓમાં ખળભળાટ.

વાંધો લેનારાઓને “ધાન દાળ ચાટુઓ”ની ઉપમા !

પંચાયતના મેનેજીંગ ટ્રસ્ટીની નુકતેચીની
સામે સ્પષ્ટ પોકાર.

“ શું ભરૂચા પારસીઓ ખાવામાં નીચા તથા દારૂ
પીવામાં છાકટા છે ? ”

સખાવત કરનારાં નરનારીઓની કળા બાદ તેઓની
ધરૂછા ઉપર ફેરવવામાં આવતું પાણી.

પંચાયતના ટ્રસ્ટીઓની સત્તાનો સવાલ.

અંબુમનની બહાલી અને કોરટની પરવાનગી
વગર ફેરફાર નહીં થઈ શકે.

મી. એડીટર,

તા. ૨૪મી ડીસેમ્બર સને ૧૯૧૫ના રોજના આપના બહોળો ફેલાવો પામેલા પત્રમાં આપના ભરૂચના બખરપત્રીએ એક પત્ર લખી મોકલેલો છે તે “ભરૂચમાં ગંભારની ઝુંબેસ” ના ચમકાવનારા મથાળા નીચે છપાયેલો છે, કે હાલમાં કેટલીક અડચણોને લીધે ગંભારનું જમણુ થઈ શકે તેમ ન હોવાના લીધે ગરીબ જરથોસ્તીઓમાં કાચું સીધું વહેંચી આપવાનો પારસી પંચાયતના ત્રસ્ટી સાહેબોએ દરાવ કીધો છે તે સામે કેટલાક ગ્રહસ્થોએ ઝુંબેસનો ઝુંડો ઉભો કરેલો છે. આટલેથી એ વાત નહીં અટકતાં બીજા પેપરમાં એ વાતને અચ્છી તરેહથી શુચવવામાં આવી છે.

આવી રીતે ઉતાવળે પેપરમાં દોડી જવાનું કારણ એમ સમજાય છે કે ભરૂચની પારસી પંચાયતના ત્રસ્ટી સાહેબો જે જે કામ કરે છે તે તમામ નેક અને વાજબી છે એમ સમજવું જોઈએ અને તેના સામે કોં એ અવાજ ઉઠાવવો નહીં. આવી રીતી તો અસલના જમાનાને છાજતી ગણાય, પણ વીસમી સદીના વિચારવંત અને મણેલા જવાનીયાઓ તેને હસી કહાડે છે.

આજ સુધી જે હકીકતો છપાઈ ગઈ છે તે માત્ર એકજ બાજુ તરફની હીમાયત કરનારી છે અને આશા છે કે બીજી બાજુને ઇન્સાફ આપવાને ખાતર આપ સાહેબ આ લખાણ આપના પેપરમાં છપાવવાની મહેરબાની કરશે.

લાંબો વખત થયાં ભરૂચના પારસી પંચાયતના ત્રસ્ટીઓની બાબતમાં કેટલીક કહેણી ચાલે છે ને તે ઘણી ભરતબે પેપરમાં આવી પણ ગઈ છે. તેમાં બે બાબતો મુખ્ય છે:— પહેલી તો એ કે પંચાયતના ત્રસ્ટીઓની નિમણૂક કરવાની રીતી એવી છે કે જુના જમાનાને પણ તે છાજતી નથી. જે નવી નિમણૂક થાય છે તે અંગુમ-

ના વિચારોને માન આપીને થતી નથી. બીજી બાબત એ છે કે પંચાયતનું ફંડ આશરે રૂ. ૧૦ લાખ સુધીનું થયેલું છે તો પણ તેનું ત્રસ્ટીડ કરવામાં આવતું નથી. આજથી ૬ વરસની વાત ઉપર અંગુમને ધીરજ મુકી દઇ રીતસરનું દબાણ કર્યું ત્યારે ત્રસ્ટી સાહેબોએ અંગુમનની મીટીંગ બોલાવી. તેમાં ઠરાવ થયો કે નવી રૂલ ઘડવી અને ત્રસ્ટીડ કરાવવું. તે ઠરાવને આધારે મુંબઈમાં એક સોશીસીટીની મારફતે બંને બાબતોના ખર્ચો તૈયાર થઈ છપાઈને રજુ થયો, તે વિચારમાં લેવા તથા તેમાં જરૂર લાગતી વધઘટ કરવા એક કમિટી નક્કી થઈ હતી.

હવે એ વાત અહીંજ અટકા. પછી ત્રસ્ટી સાહેબો તરફથી કાંઈ પણ પગલાં એ સંબંધમાં આજ સુધી લેવાયાં નહીં. જ્યારે કોઈ મહસ્ત્ર એ બાબતમાં હિમત રાખી પુછે છે કે આ બાબતનું શું થયું ત્યારે એકનો એક જવાબ મળે છે કે “ધીરજ રાખો, મુંબઈમાં રૂલ તથા ત્રસ્ટીડ થયેલાં છે તેનો અનુભવ લેવા દો.” આવી રીતે કરતાં કરતાં ૬ વરસ વહી ગયાં ને પાછો હાલમાં પણ તેવોજ જવાબ મળી ચુક્યો છે. હવે જોવાનું એ છે કે ધીરજ કેટલાં વરસ રાખવી ને અનુભવ કેટલા વરસ લેવા દેવો અને તે દરમિયાન નવા ત્રસ્ટીઓ કેવા ને કેટલા થવા દેવા. વિચારની વાત એ છે કે અંગુમને એક વખતે ઠરાવ પસાર કર્યો તેનો અમલ થતો બંધ કરવાને કોઈ પણ ત્રસ્ટી સાહેબને અધિકાર છે કે ?

દિન પર દિન અંગુમન આવી રીતે નારાજ થતી જાય છે ને બીજી તરફથી ત્રસ્ટી સાહેબો પોતાને ત્રસ્ટી તરીકે કેટલો અને શી બાબતમાં અધિકાર છે તે વાત સરતચુક થઈ જાણે પોતાના માની લીધેલા “સુધારા” ના વિચારોને આધારે અંગુમનને શીખવવા બેસે છે કે “તમારે ફલાની ફલાની બાબતોમાં સંખાવત કરવી નહીં, પણ તેને બદલે અમુક અમુક કામમાં રૂપિયા વાપરવા.” એવી રીતે અનેક

વાર થવાથી ભોડામાં ગભરાટ ફેલાયો કે ત્રસ્ટી સાહેબોની વળણ જુદી જ તરેહની છે, અને તેને સારૂ સાવચેતી રાખવી જોઈએ.

શેઠ જીવાજી જસુભાઈના ગંભારનો દીવસ નજીક આવ્યો તે વારે જમણુ બંધ કરવાનો વિચાર માલમ પડ્યો. તે વાતથી ભોડો એમ સમજ્યા કે હાલમાં તો રૂપીઆનું કાચું સીધું વહેંચી આપવામાં આવ્યું છે, પણ આગળ જતાં તે પણ બંધ કરાવી નાંખશે; માટે આ બાબતમાં કાયદાનો અને અધિકારનો મોટો સવાલ રહેલો છે, તેનો ખુલાસો કરાવવો કે એ નાણાનો ઉપયોગ જુદી રીતે થઈ શકે કે કેમ ? તે ઉપરથી એક પ્રોટેસ્ટ લખી મોકલવામાં આવ્યો હતો. તેની એક નકલ આ સાથે બીડી છે તેમજ તેનો ત્રસ્ટી સાહેબો તરફથી આવેલો જવાબ તથા તેના પ્રતિક્રિાની નકલો પણ આ સાથે મોકલી છે; તે તથા આ પત્ર છાપવાની મહેરબાની કરશે કે જેથી વાંચનારી આલમને તમામ ખુલાસો થઈ જશે કે એ ઝુમ્બેશ માત્ર “ધાનદાળ ચાટવાની” નથી, પણ અંગુમનના ત્રસ્ટી સાહેબો પોતાનો અધીકાર કેવી રીતે વાપરે છે તે બાબતની છે. એ પ્રોટેસ્ટમાં ફક્ત ૩૪ અહસ્યોની સહીઓ લેવામાં આવી હતી. તે અહસ્યો એવા છે કે તેઓમાંથી ભાગ્યે એક યા બે જણા જમણુમાં હાજરી આપતા હશે. એ અહસ્યો પૈકી બે અહસ્યો ખાનબહાદુરના ઇસ્કાબ ધારણ કરનારા, ચાર અહસ્યો બહોળી કમાણીના ડાક્ટરો, એક હાઈકોર્ટ વકીલ, એક પોલીસ ઇન્સપેક્ટર, એક જન તથા પ્રેસના માલીક ને રૂના મોટા વેપારી, બે સરકારી પેન્શનરો, તેમજ વળી જમીનદાર, કંટ્રાક્ટર, ટીમ્પર મચ્ચન્ટ, મેશરસ ગ્રીવસની મોટી પેઢીના કુલ એ-જન્ટ તથા મોટા કાપડીયા, ગાંધી, દારવાળા તથા જાણીતા કુટુંબોના નબીરાઓ જેવા કે ખંબાતા, મારસલ, દલાલ, કુંગાજી, મુનસફ અને મશહૂર વિદ્વાન કુટુંબ દસતુર કાગદીન વીગેરે. આવા અહસ્યોના સંબંધમાં “ધાનદાળ ચાટવાની” બાબતે બોલવું પણ ઠીક લાગે નહીં.

આ કાગળ ખતમ કરતાં પહેલાં ધનસાહેબે ખાતર અત્રે કહેવું જોઈએ કે અંબુમનના દસ પૈકી એક ત્રસ્ટી સાહેબ તો પોતાની નીમણુંક થતાં અવલયીજ કાયમના મુખ્યધવાસી છે, ને બાકીના નવ પૈકી કેટલાક સાહેબો અંબુમનના ધંબારો બાબેના વીચારોને ટેકા આપનારા છે.

આ પત્ર લખી જણાવવાની તથા ત્રસ્ટી સાહેબો સાથેના પત્ર વહેવાર જાહેરમાં મુકવાની મતલબ એ છે કે ભરૂચની અંબુમન હવે પોતાના જાહેરના જાહેર ફંડો માટે ત્રસ્ટીક થયેલું જેવા માગે છે, અને ત્રસ્ટી સાહેબોની નીમણુંક જે કાંઈથી ધોરણ વગર તથા આખી અંબુમનની હાજરી વગર કોઈ કોઈના ઉત્ક્રમણની મીજલસ જેવા પ્રસંગે થાય છે તે નીમણુંક માટે કાંઈથી કાયદાપુર્વક ધોરણની જરૂર હવે છે એમ અંબુમન ત્રસ્ટી સાહેબોનાં છેલ્લાં કેટલાંક કામે ઉપરથી જોઈ શકે છે. હાલ એજ અરજ.

તા. ૨૧-૧-૧૯૧૬.

લી. દુવાગો સેવક

મે. કે. આલમશા.

હાઇકોર્ટ વકીલ.

(પત્ર વહેવાર.)

ત્રસ્ટીઓ બેગો ગયલો કાગળ.

ભરૂચ તા. ૦ ૨૩-૧૨-૧૯૧૫.

શ્રી ભરૂચની જરથોસ્તી અંગુમનનાં ફંડના ત્રસ્ટી સાહેબો, ભરૂચ.

સાહેબો,

શહેર ભરૂચની જરથોસ્તી અંગુમને ઘણી દીલગીરી અને ભારે અળયખી સાથે એવી ખખર જાણી છે કે બેહસ્તનશીન શેઠ જીવાજી જસુભાઈની નૈયતે જે દરસાલ ધંખાર જમણુ સાથે થયા કરે છે તે ઝોણુ સાલ થનાર નથી અને તેમનાં ત્રસ્ટ ફંડના વ્યાજની રકમનો ઉપયોગ ત્રસ્ટનાં ફરમાનથી જુદોજ કરવાનો વીચાર આપ ત્રસ્ટી સાહેબો તથા મુળ ત્રસ્ટ કરનાર સાહેબના વારસો રાખો છો.

૨. આ ખખર જો કાંઈ પાયાવાળી હોય તો આપ સાહેબો ત્રસ્ટી લઈને અમને જણાવવાની મહેરબાની કરશે કે એ ત્રસ્ટીને વ્યાજના રૂપીઆ કેવી રીતે ખરચવા સાર ત્રસ્ટડીડમાં લખાણુ છે, અને ઝોણુ સાલ શા આધારે દર સાલ કરતાં જુદોજ રીતે ખરચ કરવાનો ઠરાવ કરેલો છે.

૩ અમને એવી સલાહ મળેલી છે કે કાયદાનું ફરમાન એવું ખુલ્લું છે કે ત્રસ્ટડીડનાં લખાણુથી જરા પણ ઉલટા ચાલવાને કોઈને પણ પછી તો ત્રસ્ટના ત્રસ્ટીઓ અગર ત્રસ્ટ કરનારાના વારસો, અગર તો તે બધા બેગાએને-એ બાબતમાં જરા પણ સત્તા નથી. અને વળી સાદી સમજણુથી પણ જણાય છે કે અંગુમને જે નવ ગ્રહસ્થાને પોતાના ત્રસ્ટીઓ નેમેલા છે તેઓ સાહેબો ત્રસ્ટ કરનાર સાહેબોના એકાદ બે વારસો સાથે મળીને આખી અંગુમનને બાજુ પર મુકી તેને પુછ્યા વગર પગલાં ભરે તો તે ભારે નવાઈની વાત બેશક કહેવાય.

૪. આ બાબત એવી છે કે તેમાં ત્રિશ્વતાનો અવાજ ઉઠાવતાં પહેલાં તરેહ તરેહના વિચાર કરવા પડેછે. કેટલીક અભણ અને અણસમજ નાતોની માથક આપણી પારસી કોમમાં પણ ખાણીપીણી થવીજ જોઈએ તે ખાતર આ લખાણ કરવાની જરૂર પડી છે એવો ખ્યાલ આપના મગજમાં જરાપણ આવવા દેશોજ નહિં એવી અમો આશા રાખીએ છીએ. આ લખાણ કરવાની મક્કસ માત્ર એટલીજ છે કે ખુદ ત્રસ્ટ કરનાર ગ્રહસ્થોએ જે ધરિદાથી ત્રસ્ટ કીધું છે તે મુજબ નાણાંનો ઉપયોગ થાય છે કે નહિં તે નક્કી કરવાનું છે. અને જો ત્રસ્ટ કરનાર સમ્પત્તિના વિચારોને ત્રસ્ટીએ બાબુપર મુક્યા કરે તો તેનું પરિણામ એ આવે કે ભવિષ્યમાં કોઈ માણસ ત્રસ્ટ કરતાં અટકે અને વિચારમાં પડે કે મારા વિચારો પર જ્યારે પાણી ફેરવાય તો પછી મારે સખાવતો કરવી એ જુલ છે. અને તેથી સખાવતો થતી અટકે, અને સખાવત કરવા કોઈનું જીગર ચાલે નહિં. વળી ગેરરીતે અને ગેરકાયદે જો કાંઈ ફરાવ થતો હોય તો તે પણ અટકાવવાનો આ લખાણનો હેતુ છે. કેમકે તેવી રીતે કરનાર સાહેબોને માથે કાયદો કેટલીક જુમેદારી નાંખે છે. તે વાત એવી જાણીતી છે કે તે અહિંયાં લખવાની કાંઈ જરૂર દીસતી નથી.

આ બાબત લખાણ ઉપર ચહકાવતાં પહેલાં રૂબરૂમાં નિકાલ કરવાના હેતુથી મેનેજિંગ ત્રસ્ટી ખા. બા. આદરજી મંચેરજી શેઠને કેટલાક દિવસો ઉપર પુછવામાં આવેલું હતું, પરંતુ તેઓ સાહેબની વલણ જુદીજ જણાઈ સારે આખરે લાઇલાજે આ ત્રસ્ટી આખી ત્રસ્ટીઓની બોર્ડને આપવાની જરૂર પડી છે.

અમો છીએ,

આપ સાહેબોના નમ્રતાઈ ભરેલા સેવકો,

સોરાયશા હોરમસજી

નસરવાનજી શેરીઆદજી જીનવાલા

બમનશાહ જામારપણ જાંબુસરવાલા
 બેરવાનણ ફરદુનણ આલમશાહ
 નવરોજણ દીનશાણ દસ્તુર
 શાપુરણ હોરમસણ દલાલ
 બમનણ એદલણ
 ખરસેદણ એદલણ લાકડાંવાલા
 બમનણ અરદેશર
 માણેકશાહ મંચેરશાહ મારશલ
 અરદેશર એદલણ કન્નાકટર
 અરદેશર જમસેદણ
 પીરોજશાહ અરદેશર
 આદરણ એદલણ મારશલ
 દારાશાહ નવરોજણ મારશલ
 દારાશાહ મંચેરણ કાપડીઆ
 ધનણશાહ દીનશાણ ગાંધી
 પીરોજશાહ પેસ્તનણ કાપડીઆ
 સોરાબણ ફરામણ કાપડીઆ
 બેરામશાહ મંચેરશાહ મારશલ
 જહાંગીર જમસેદણ કાંગા
 રૂસ્તમણ જામારપણ દાશવાલા
 ફરદુનણ ડોસાભાઇ કાપડીઆ
 રૂસ્તમણ નાનાભાઇ
 પીરોજશાહ અરદેસર

માણિકશાહ ધનજીશાહ મુનસદ
 રસ્તમજી ધનજીશાહ મુનસદ
 ખરસેદજી જામારપજી દારવાલા
 ધનજીશાહ દીનશાહ ગાંધી
 શાપુરજી મંચેરજી કુંગાજી
 મેરવાનજી મંચેરજી પોસ્ટવાલા
 ખુશર હો. ફરેદુન કાપડીઆ
 હોરમસજી સોરાબજી દાદા લંગડાન

ત્રસ્ટીઓનો જવાબ.

નંબર ૨૦.

શ્રી ભરૂચની પારસી પંચાયત ઓફીસ.

ભરૂચ તા. ૧૫-૧-૧૯૧૬.

રોજ ૬ માહ ૫ સને ૧૨૭૬ ઇ. જ.

મેહેરખાન ખા. ખા. શેઠ સોરાખશાહ હોરમસજી તથા
ખીજ અંગુમનના ૩૩ સાહેબોની સેવામાં—

ભરૂચ.

સાહેબો,

જત આપ સાહેબોનો તા. ૨૩ મી ડીસેમ્બર સને ૧૯૧૫ નો
રજીસ્ટર્ડ કાગળ તા. ૩૧-૧૨-૧૯૧૫ ને રોજ પહોંચ્યો છે અને તે
ત્રસ્ટીઓને પ્રથમ વંચાવી તેમની તા. ૯-૧-૧૯૧૬ ની મીટીંગમાં
રજુ કરવામાં આવ્યો હતો અને તેનો જવાબ આપ સાહેબોને નિચે
મુજબ જણાવવા ઠરાવ થયો છે.

૨. મરહુમ શેઠ જીવાજી જસુભાઈ ભરૂચની નધયતે ગહમ્પાર
તેમના દીકરા અને વારસ મરહુમ શેઠ દીનશાજી જીવાજીએ સને
૧૮૮૨ માં સ્થાપ્યો હતો, અને તેની સરતો પંચાયતના હિસાબની
સંવત ૧૯૩૭ થી સંવત ૧૯૪૦ સુધીની ચોપડીમાં પાને ૧૬૬-૧૬૭
મે છપાયલી છે અને તેની નકલ આપ સાહેબોની વાકેફગારી માટે
મોકલી છે.

૩. આપ સાહેબોએ આપના કાગળના પેરા ૩ અને ૪ માં
જે વિચારો દર્શાવ્યા છે તે નેક છે અને તે વિચારો સાથે ત્રસ્ટીઓ
પણ મલતા છે.

૪. ખુલાસામાં વધુ અરજ કરવાની જે કોઈપણ રીતે હમેશને
માટે એ નવી રીતે દાખલ કરી નથી. પણ મેરવાન બાગમાં હાલ

બાંધકામ ચાલે છે અને ત્યાં જમણુ તે સમયે થઈ શકે એમ નહિં હોવાથી અને બહારકોટમાં પાણી, મજૂરી તથા બીજા કેટલાક વધુ ખર્ચો થાય અને અડચણો હોવાથી ગહમ્બાર સ્થાપનારના વારસોની સલાહ અને વિચારથી આ અગવડ મટાડવાના હેતુથી ન્યાતમાં રાંધેલું જમણુ નહિં પીરસતાં તેના તમામ નાણાંનું કાચું સીધું તેજ દિવસે જશન ક્રિયાકામ કાયમ રાખીને આપણા હમકોમના આશરે બે ડઝન ગરીબ કુટુંબોમાં વહેંચી આપવામાં આવ્યું હતું. જો કે ન્યાતનું રાંધેલું ખાણું કરવું એવો મુળ ઠરાવ છે છતાં આવા સંજોગોને લીધે જમણુને બદલે કાચું સીધું, બાજરોજગાર જશનો કરીને ત્રસ્ટીઓએ ફક્ત ગરીબોમાં વહેંચ્યું તે માટે આપ જેવા અનુભવી અને ઠરેલ સાહેબો વાંધો ઉઠાવશો નહિં, કારણ કે જે મુળ નિયમ માટે તમે સાહેબોએ વાંધો ઉઠાવ્યો છે તે વાંધાનો સ્વીકાર ત્રસ્ટીઓ કરે છે. વળી એજ ગહમ્બાર સંબંધી કેટલીક આગલી તવારીખ તપાસતાં મરહુમ ગહમ્બાર ના સ્થાપકે પોતાની હિંચાતીમાં પણ ઘણા ફેરફાર કીધા હતા.

૫. આપ સાહેબોના કાગળના છેલ્લા પેરામાં જે ઇશારો સેવક માટે લખ્યો છે તેમાં પણ કેટલીક ગેરસમજુતી થયલી લાગે છે. સેવકને એક બે મીનીટ એ કાગળ સંબંધી ઉપરટપકે હકીકત મોંઢેથી જણાવવામાં આવી હતી તે સંબંધી સેવકે એવો જવાબ આપ્યો હતો કે જે કામ અંજુમનની બહેતરીનું હશે તેજ પ્રમાણે કરીશું અને સેવક ખા. બા. શેઠ સોરાબશાહને એ સંબંધી મળશે. પણ રોકાણોને લીધે તેમ સેવકથી તુરતાતુરત મુલાકાત લઈ ખુલાસો થયો નહિં તે માટે સેવક દલગીર છે. પણ આ બાબત લખાણપર આવી છે તેપણ યોગ્ય છે અને તેમાં કોઈપણ રીતની અડચણ નથી, ઓર એ બાબત પુરે પુરે ખુલાસો થઈ શક્યો છે. હાલ એજ અરજ.

લીં સેવક,

આદરણ મંચેરણ દલાલ,

મેનેજંગ ત્રસ્ટી “ભરૂચ પારસી પંચાયત.”

અંગુમનના ૩૩ ચહસ્થોએ વાગેલો પ્રતિઉત્તર.

ભરૂચ, તા. ૨૧ મી જાનેવારી ૧૯૧૬.

મેહેરજાન ખા. ખા. શેઠ આદરજી મંચેરજી દલાલ

ભરૂચની પારસી અંગુમનના મેનેજીંગ ટ્રસ્ટી સાહેબ,

ભરૂચ.

સાહેબ,

આપ સાહેબનો મેહેરજાની ભરેલો કાગળ નંબર ૨૦ તા. ૧૫ જાનેવારી ૧૯૧૬ નો પહોંચ્યો છે અને તેના જવાબમાં તસ્દી આપવાની નિચે મુજબ.

૨ સખાવત કરનાર શખસે જે નેક વીચારો બતાવેલા હોય તેજ મુજબ નાણાનો ઉપયોગ થવો જોઈએ અને તેથી જુદી રીતે ખરચ કરવાને બીજા કોઈનેબી અધિકાર નથી એ બાબતનાં અમારા કોષાણુ સાથે અંગુમનના મેહેરજાન ટ્રસ્ટી સાહેબોએ મળતા આવવાનો જે ડહાપણુ અને દુરઅંદેશી ભરેલો ઠરાવ પસાર કરી અમને ખબર આપી છે તે માટે તેઓ સાહેબનો ઉપકાર માનવાની અમે પ્રથમ રજા લઈએ છીએ.

૩ બેહેસ્તનશીન શેઠ જીવાજી જસુભાઈના ગંબારનું જમણુ ઓણુ સાલ કેમ કરવામાં નહી આવેલું તે સંબંધી જે ખુલાસો કરવામાં આવેલો છે તે વાંચી વાકેફ થયા છીએ. પરંતુ એ ખુલાસામાં જે કારણો તથા હરકતો બતાવી છે તેને લીધે બીજા ગંબારનાં અને યાદીનાં જમણો અટક્યાં ન હતાં એ વાત જાણીતી છે.

૪ કદી જમણુ કરવામાં જે ખરેખરી હરકત નહી હોય તેા પણ તેના બચેલા નાણાંનો ઉપયોગ ભરૂચની પારસી કોમની આખી

અંગુમનની બહાલી મેળવી કોર્ટની પરવાનગી લીધા સીવાય બીજી રીતે થઈ શકતો નથી એ વાત દેખીતી છે અને જોકે આપ સાહેબે પંચાયતના હિસાબની ચોપડી સંવત ૧૯૩૭ થી સંવત ૧૯૪૦ ની સાલ સુધીની મોકલી આપી છે તેનાં પાના ૧૬૬-૧૬૭ ઉપર મુલ માલીફનો કાગલ છપાયેલો છે તેમાં એ બાબતની સફાઈ થઈ ગયેલી છે. તે એવી રીતે કે “ફાજલ પડેલાં નાણાં મુળ ફંડ ખાતે જમે રાખતા જઈ તેમાં વધારો કરતાં જવું,” તે છતાં પણ શા આધારે એ દજન ગરીબ જરથોસ્તીમાં કાચું સીધું વહેંચીને ફાજલ નાણાં વાપરી નાંખવામાં આવ્યાં તે અમો સમજી શકતા નથી.

૫. બાર દબને એમ કહેવામાં આવે છે કે તે દીવસે જશન કીયાનું કામ કાયમ રાખી કાચું સીધું વહેંચવામાં આવ્યું હતું. જશનનું નામ એટલું ગંભીર અને ભારે છે કે જાણે એક દમદમા ભરેલી મીનલસમાં એ કીયા થઈ હશે. પરંતુ તપાસમાં જણાય છે કે માત્ર બે મોમેદ સાહેબ તથા બે ગૃહસ્થો તે વખતે હાજર હતા. અને આસોદાદ ફરટ દરન કુલ વગેરેનો તમામ કુલ ખરચ માત્ર રૂ. ૮-૭-૦ થયો હતો.

૬. અમો સમજીને ખુશી થયેલા છીએ કે આપણા યુનર્ગ ત્રસ્ટી શેઠ રતનજી જીવણજીએ પ્રથમથીજ પોતાના વિચારો હિમતથી બતાવ્યા હતા કે આપ સાહેબથી જે દરખાસ્ત ફેરવવામાં આવી હતી તે ગેરમુનાસેબ હતી. એટલુંજ નહિ પણ ભરચના પારસીઓની હાલત તરફ નજર કરતાં તેઓને માટે અંગુમન તરફથી હાલમાં જે સંભાળ લેવાય છે તેમાં વધારો કરવાથી આળસાઇને ઉત્તેજન આપવા સિવાય બીજી રીતે કહી શકાય નહિ.

૭. આપ સાહેબની દરગુજર ચાહી દીલગીરી સાથે લખવાની જરૂર પડે છે કે ઓણુ સાલ જમણુ બંધ રહ્યું તે માત્ર આપે લખી જણાવેલી અકસમાતીક હરકતોને આભારી છે એવું માની લેવાનું

અમેને આંચકો ખાવાને કારણે એમ મળે છે કે અતેક વખતે મોઢેથી તેમજ લખીને આપના વિચારો બહાર જણાયલા છે, તે એ છે કે “ધંખારનું જમણું બંધ કરો”-“જમણામાં દારૂ બંધ કરો” ને વળી તે બાબતો ઉપર વિવેચન પંચાયતના હિસાબ સંવત ૧૯૬૨થી સંવત ૧૯૬૬ સુધીના સાલના છપાયલા છે તેના રીપોર્ટના પાના ૧૧ તથા બાર ઉપર આપ સાહેબ તરફથી કરવામાં આવેલું છે અને તે એવી રીતે કરવામાં આવેલું છે કે જો કોઈ પરદેશી અગર ખીન વાકેફગાર માણસના વાંચવામાં આવે તો તેના મગજ ઉપર બેશક એવી અસર થાય કે ભરૂચના પારસીઓ શું એવા ખાવામાં નીચા છે તથા દારૂ પીવામાં એવા છાકટા છે કે વારે ઘડીએ ત્રસ્ટી સાહેબો ચાખુકો લગાવ્યા કરે છે તોપણ તેમને કશી શાન આવતી નથી અને પોતાની ખરાબ અને નાપસંદ કરવાજોગ ટેવ છોડતાજ નથી ! અમે નથી ધારતા કે ભરૂચના પારસીઓનો સખ્ત નુકસાન થાને ટીકકાર પણ આથી વધારે નામોશીમાં પારસીઓને ઉતારી શકે ! અને આવ વિચારો આપસાહેબ તરફથી ખુલા છપાયલા જોઈને લોકોની લાગણી કેટલી બધી દુખાતી હશે તેના ખ્યાલ કરવાનું આપ સાહેબનેજ સોંપવામાં આવે છે. અમે હિંમતથી કહીએ છીએ અને ખરી વાત તો તેજ છે કે ભરૂચ શહેરના કરતાં વધારે રાંક તથા સાલેસ અને કુટેવ વિનાના પારસીઓ ખીજે કોઈ ઠેકાણે ભાગ્યેજ જોવામાં આવશે, અને અમને લખવાને મગરૂરી આવે છે કે ભરૂચના પારસીઓ પોતે જમવા જવા સારૂ કદીપણ આતુરમંદ જણાયા નથી, પણ એથી ઉલટુંજ એમની પરાણાગત તો આખા દેશમાં મશહૂર છે કે “ભરૂચના પારસીઓ જેવા પરાણાની ચાકરી કરનાર કોઈ નહિ.” અને દારૂ પીવાની બાબતમાં ખુદ પંચાયતના દફતરેજ જોઈએ તેટલા પુરાવા નીકળશે કે ત્રીસ વરસ ઉપર ન્યાતના જમણામાં જે દારૂ ખપતો હતો તેના અરધો ભાગ પણ હવે ખપતો નથી. જ્યારે આવી રીતે ખુલી હકીકત છે તો વગર કારણે ખીચારા હાલના જુવાનીઓને

આવી રીતે બદનામ કરવામાં આવે છે તે બરોબર નથી એવું અમારું માનવું છે.

૮. આ કાગળ બધા ત્રસ્ટીઓને વંચાવ્યા બાદ દફતરે રાખવાની મહેરબાની કરશો. હાલ એજ અરજ.

અમે છીએ આપ સાહેબના નમનતાર્થ ભરેલા સેવકો,

મોરાબશા હોરમસજી.

નશરવાનજી શેરીઆદજી ડનવાળા.

બમનશાહ જમારપજી જંબુસરવાળા.

મેરવાનજી ફરેદુનજી આલમશાહ.

શાપુરજી મનચેરજી કુંગાજી.

મેરવાનજી મનચેરજી પોસ્ટવાળા.

જહાંગીર જમશેદજી કુંગાજી.

નવરોજી દીનશાજી દસ્તુર.

અરદેસર એદલજી કંટ્રાકટર.

દારાશાહ મનચેરજી કાપડીઆ.

આદરજી એદલજી માશલ.

પીરોજશાહ અરદેશર.

પીરોજશાહ પેસ્તનજી કાપડીઆ.

પીરોજશાહ અરદેશરજી.

બમનજી એદલજી. વિગેરે-વિગેરે.

ગંભાર ઉપરથી વિલાયતી પોલીશ !

એ પુરાણા પવિત્ર રીવાજ ઉપર “સુધારા”નું રોગાન
મારવાની નિષ્ફળ ગયેલી કોશેશ.

જરથોસ્તીઓના એક પુરાણા પવિત્ર રિવાજના સંબંધમાં ભર-
ચની જરથોસ્તી અંજુમનના ૩૩ ગ્રહસ્થો અને ત્યાંની પારસી પંચા-
યતના મેનેજિંગ ટ્રસ્ટી ખાનખહાદુર આદરજી મંચેરજી દલાલ વચ્ચે
ચાલેલો પત્રવહેવાર અમે ગયા યુધવારના અંકમાં પ્રગટ કરી ગયા
છીએ. અમે જાણીએ છીએ કે તે પારસી કોમે બહુ ધ્યાનથી વાંચ્યો છે.
એ પત્રવહેવારમાં ભરચના દીનદાર વગવાળા પારસી ગ્રહસ્થોએ જે
સાચો જરથોસ્તી ‘સ્પીરીટ’ બતાવ્યો છે, એક પુરાણા તથા અતિ ઉપ-
યાગી ધાર્મિક રિવાજ ઉપર પશ્ચિમનું “પાલીસ” ચઢતું અટકાવવા માટે
જાહેર રીતે બાથ બીડવાની જે હિંમત દેખાડી છે, તે માટે ખેશક તેમને
સાબાશી થટે છે. ઇંગ્લેન્ડમાં જેને “Thin edge of the wedge”
નો પ્રયોગ કહે છે, તેનો મુળમાં જ અટકાવ કરવામાં, યાને “ફરસીની
તીણી ધાર” વચ્ચે ઘુસાડવાના અખતરાને મુરતમાં જ ડાહમી દેવામાં
તેઓએ જે ફત્તેહ મેળવી છે તે માટે કોમનો યકીનદાર વર્ગ એ
ભાઈઓનો હેસાનમંદ થયો છે. પણ તે સાથે કહ્યા વગર ચાલતું
નથી કે ભરચા જરથોસ્તીઓની એ યકીનદાર લાગણી તુરત સમજી
જાધને, એ સવાલનું મહત્વ કાયદાની નજરે શું છે તેના ગંભીરપણે
શાંતિથી દરીયાકૂત કરીને, ભરચી પારસી પંચાયતનાં ટ્રસ્ટીઓએ
અરજદાર રેકવીઝીશનીસટોને જે સાહેસાઈ ભર્યો સંતોષકારક જવાબ
આપ્યો છે તેની સારી સમજ બતાવવા માટે તેઓને મુબારકબાદી
આપવાની અમારી ફરજ છે. અલબત્ત આ દેશાવરની એક નાની

અંબુમનને લગતો એક નાનકડો સવાલ હતો, અને તે સ્થાનિક નળવી બાબત બાબે જાહેરમાં મેનચેરા કરવાની અમેને જરૂર નહીં પડતે. પણ જ્યારે એ બનાવનું ઝોહું પકડીને વળી કેટલેક ટેકાણેથી વિલાયતી સુધારાનો ધુમો જ્યારે પાછો કઢાડવામાં આવે છે, અને બાપડા ધણા વગોવાયલા તથા હજીબી વગોવાતા પવિત્ર ગંભારની સામે વળી પાછા કંપારી છૂટે તેવા બખાલા નીકળવા માંડ્યા છે ત્યારે એ બાબત ઉપર પાછું ઓલાવાની અમેને કાંઈક અગત્ય દીસે છે.

વિચાર કરો કે ગંભારની અસલ નેમ શું છે? વિલાયતી પાલીસ-વાળાઓ પોતે કમુલ કરેછે કે ગંભારની અસલ મોતેબર નેમ “અદના તથા આલાએ સાથે એક સુફરે બેસવા, પોતાને સરખા બાધ સમાન ગણવા, અને આખી કેમના લાભોને લગતા સવાલો વિષે ચર્ચા કરીને તે બાબતમાં કોઈ ઠરાવ ઉપર આવવાની છે.” પણ તેઓ તરફથી તકરાર ઉઠાવવામાં આવે છે કે “ગંભારના જમણુ જે રીતે આજ ને કાલ થાય છે તેથી આ મોતેબર નેમ હાલ પાર પડતી નથી.” અને તેથી તેઓ એવી બેહુદી દલીલ લાવે છે કે “ગંભારના જમણુ બંધ પાડવાં.” કહેવાની જરૂર નથી કે આવી રીતની તકરાર અફલથી બીલકુલ વેગળી છે. ગંભારના જમણુ બરાબર થતાં નથી, તેથી જમણુ બંધ પાડવા ” ની દલીલ જો કદિ ટકી શકતી હોય તો એમથી કહેવાય કે “હમણાંની કેળવણી જેવી જોધયે તેવી રીતે આપવામાં આવતી નથી માટે કેળવણી આપવાનુંથી સદાબરૂ બંધ કરો!” આપણી સાદી સમજ શું કહે છે? એજ કે એક યોજના તેની અસલ નેમ અને મતલબ મુજબ જો અમલમાં મેલાતી નહીં હોય તો તેને રાહ ઉપર લાવો, તેમાં ઘટતા ફેરફાર કરો, નહીં કે તેને એકદમ નાબુદ કરો! ગંભારના જમણુમાં કેવી રીતના ઘટતા ફેરફાર થવા જોઈએ તે બાબે “જમે” એ પોતેજ અનેકવાર સુચના કરી છે. પીરસવામાં આવતાં પકવાનના બાબમાં, તે પીરસવાની રીતિના

સંબંધમાં, જમીન ઉપર પાંત માંડવાને બદલે ટેબલ ખુરસી સાથે ભોજન લેવાની જોગવાઈ કરી આપવાના સંબંધમાં તથા શેઠીયાઓ અને આમલોક વચ્ચે એવા જમણુ ટાંકણે જે અંતર રાખવામાં આવે છે, તે દુર કરવા સારૂ હાલની રીતિમાં શું શું વાસ્તવિક ફેરફારોની જરૂર છે તે અમોએ પોતે, તેમ જ અમારા સંખ્યાબંધ લખનારાઓએ અનેકવાર બતાવી આપ્યું છે. અને અમોએ બહુજ સંતોષ વચ્ચે જોયું છે કે ગંભારના જમણુ કરનારા મુંબઈના કેટલાક દુરઅંદેશ જરથોસ્તીઓએ અમે સુચવેલા ફેરફાર કરીને લોકપસંદગી મેળવી છે. જેઓએ ચીજ ઉપર આંખ આડા દાન કરીને ગંભારના રૂડા ઉપયોગી રીવાજને બસ ખાઈ પીને નાબુદ કરાવવા માગે છે તેઓ અમો કહીએ છીએ કે વિલાયતી ધખારાઓના દયાજનક હડખાંથી પીડાય છે, તે શિવાય બીજું કંઈ નથી.

અમો જ્યાં સુધી જોઈએ છીએ ત્યાં સુધી ગંભારની ઉપલી રૂડી નેમો ઉપરાંત એક બીજી ખરેખરી ઉત્તમ, મોતેખર, આફ્રીન કરવા જોગ તેમ કોમના હાજતમંદ ગરીબોને એક અમુક દિવસે પેટપૂરતું ભોજન આપવાની છે. કમુલ કીધું કે તે ગંભારની અસલ મુળ નેમ નહીં હશે, પણ આજના દડાકડીના જમાનામાં એ મતલબ જે આજે ગંભાર સારે છે તે બેશક સાથી શ્રેષ્ઠ છે. એકાદ મોટા જાહેર ગંભાર પ્રસંગે જ્યારે ગરીબ હાજતમંદ જરથોસ્તીઓનાં ટોળેટોળાં, જવાન્યાઓ, યુદ્ધાઓ તથા બચ્ચાંઓ સુદાં, ભરેલે પેટે ખુશાલ ચહેરે વાડીમાંથી બહાર નીકળે છે ત્યારે તેમનાં મોઢાં ઉપરનો હર્ષ, ખુશાલી, તથા સંતોષ આભારનો છાપ જોઈને જે હમદીન જરથોસ્તી પોતાના જીગરમાં ખુશી નહીં થાય તે ખરેખર દળદર હૈડાંનો હોવો જોઈએ. અમો કહીએ છીએ કે જરથોસ્તીઓનાં જે બહેસ્તનશીન ન્યાયાગાનોએ ગંભારના જશન જમણુ ઉપરના પોતાના પુર એતેકાદને આધારે જે ગંભાર ફંડ સ્થાપ્યાં હોય, તેઓની તે વખતની ખાહેશ અનુસારજ તે ત્રસ્ટ

ફંડનાં નાણાં ખરચાવાં જોઈએ છે, અને તેમ કરીને તેમનાં રૂઠને શાંત કરવાં ઘટે છે. તેઓએ ઠરાવેલાં કામથી બલતાંજ કાર્યમાં એ ગંભાર ફંડનાં નાણાં ખરચાવાં જોઈતાં નથી. જેઓને ગરીબોની દાઝ હુંડે ચઢી આવતી હોય અને તેઓને કાચો સીધો પુરો પાડવાનો વિલામતી અભખરો હોય તેઓએ પોતાનાં ખીરસામાંથી, અથવા તો પોતાના જેવાજ વિચાર ધરાવનારાઓની પાકીટમાંથી તેના ખરચની જોગવાઈ કરી આપવી જોઈએ છે, નહીં કે ગુજર પામેલા ન્યાયાગાનોએ કરવા ઠરાવેલા ગંભારોનાં ત્રસ્ટ ફંડો ઉપર તરાપ મારીને વિલામતી પાલીસ તેની ઉપર પણ લગાડવાની વેતરણ કરવી.

ગંભારના વિરોધીઓ તેની સાફી બાકી કહાડીને પોતાનો કેસ મજબુત કરવા જતાં ગંભારમાં દારૂ પીરસવાની રૂઠી ઉપર તાણી તોડીને મદાર બાંધવા જાય છે. અલખતાં મુંબઈના ગંભારોમાં દારૂ પીરસવામાં આવતો નથી. એ રૂઠી મોફસીલના થોડાંક શહેરોમાં (જયજ છે) પણ કોણ કહે છે કે ગંભારમાં દારૂ પીરસવો જોઈએ ? ગમે તે હો પણ ભરચની પારસી અંગ્રુમનના ૩૩ ભાઈઓએ લાંની પંચાયતના હદથી જ્યાદા ઉત્સાહી સુધારક ત્રસ્ટીને સજ્જડ ચીમટી લગાવીને ખરેજ આડકતરી રીતે કોમી સેવા બજાવી છે. એક ધાર્મિક સંખાવતની મૂળ મતલબ ઉલટાઈ જાય એવું કોઈપણ પગલું ભરવાની જોખમદારી ઉપર ભરચના દાનેશમંદ ત્રસ્ટી સાહેબોનું ધ્યાન ખેંચનારી વખતસર આંગળી ઉંચકીને એ ગ્રહસ્થોએ ચોક્કસ ગંભાર-અટકાઉ વિલાયતીઓને ચેતવણી આપી છે, અને તેમ કરીને ગંભાર ફંડો ઉપર આજ કાલ ડોળો ખોભાવી રહેલા કેટલાક કહેવાતા સુધારકોની શુદ્ધ ઠેકાણે આણી છે. કેળવણીનો ફેલાવો કરવા પાછળની સંખાવત ઉમદા છે તે કોઈ ના પાડતું નથી. પણ સાચા દીનદાર જરથોરતીઓને મનથી વરસો કાળથી ચાલતો આવેલો ઉપલા તથા ઉતરતા વર્ગોને એકત્ર કરનારો તથા ભુખ્યાં આતરડાંઓને અન્ન દેવાનો રૂઠો ગંભાર

રિવાજ દશ હજાર દરજ્જે બેહતર સખાવતનું સાધન રજુ કરે છે. આજે કાયમના મંભાર ત્રસ્ટ ફંડ જો નહીં હતે તો તેના નાણાનો, સખાવત કરનારા ન્યાયાગાનોના ખેશીઓ અને વંશજો (અને તેઓમાં કોણ જાણે કેટલા વિલાયતી પાલીસવાળાઓ હશે તેઓએ) કયે દહાડાનો દાળવાટલો કરી નાંખ્યો હતો. પણ શુક્ર તે ખોદાના કે આપણા ન્યાયાગાનોનાં રૂઢાં નસીબે તે વેળાએ વિલાયતી પાલીસવાળાઓની હસ્તીજ હતી નહીં, અગર હસ્તી હતી તો તેઓ પોતાના દીનદાર વડીલોની મરજી સામે ડોકું ઉંચકવાની હિંમત નહોં કરતા હતા. તેથીજ ગંભારનાં ત્રસ્ટ ઝંડો આજની ઘડી સુધી જશન કીયા કામની જળવણી કરવા સાથ જરથોસ્તી ગરીબ હાજતમંદ ભુખ્યાંઓ માટે અનામત રહી શક્યાં છે. અને ઉમેદ છે કે ભરચના જરથોસ્તીઓએ ચલાવેલી સવખતની હિંમતવાન લડતનું જે પરિણામ આવ્યું છે તે લાગતેવળગતે ઠેકાણે કાર્યસાધક અસર કરશે.

A Storm in the Tea-Pot.

Wednesday, 9th February 1916.

The Parsi community of Broach is to be congratulated upon the explanation it has succeeded in obtaining from the Panchayat Trustees of the place, with regard to the innovation they had taken upon themselves to make with reference to a particular Ghambar Dinner. It has to be said in justice to the Trustees that the reason given by them, by way of explanation of their conduct in this case, was rational enough; though we are not quite sure if its apparent plausibility has not been somewhat rudely shaken by the rejoinder given by the gentlemen who had protested against their action. Of course, it cannot be ignored that the departure from the condition of the Trust Deed in this case was acquiesced in by the representatives of the family of the gentleman who had made the endowment. But it would be a dangerous precedent, all the same, to make such departures without the consent of the beneficiaries, the community or the *anjuman* of the place in whose interest the en-

dowment was made. The gentlemen, who thus publicly called the Trustees to account for their action, did a distinct service to their co-religionists thereby; for such departures, even when tentative in themselves, are calculated to do endless mischief; and, as a rule, there is no knowing when one arbitrary step—seemingly the most innocent in itself—might not lead to another, positively objectionable and obnoxious and calculated to be absolutely subversive of the pious intentions of the founders of such charities. The Panchayat Sethias of Broach, themselves, have heartily concurred in the contention that departures, from the intentions of the founders of such Trust, are calculated to undermine public confidence; and to discourage the charitably inclined to make endowments in the public interest, lest those, in whom the administration of these endowments is entrusted, should, of their own accord or with the concurrence of the less charitable and religious-minded of their descendents, depart from the original object with which they gave the moneys, and fritter them away for purposes which, howsoever commendable they might be in themselves, would not command their sympathy. Departures from the original objects of such

endowments, even when temporary and tentative, should be preceded by the consent of the beneficiaries and of some competent judicial tribunal; and it is a pity that such consent was not obtained in the present case. It would have obviated all this storm in the tea-pot. Anyway we are glad that the matter has ended here, and we hope that, in the future, the relations between the Trustees of the Parsi Panchayat of Broach and the Community at large would be more cordial and harmonious.

From the correspondence published in our columns the other day, it would appear that a bitter complaint has been made about certain uncharitable reflections and aspersions cast by a leading Trustee of the Panchayat on the motives and actions of a section of the Broach Anjuman who have had the misfortune of not being able to look eye to eye upon reforms and changes he would fain recommend and introduce. It would be silly to quarrel with any man for his opinions and it would be an impertinence on the part of any man to challenge the right of the Managing Trustee of the Broach Panchayat to hold and give currency to any view he likes. But one might well ques-

tion if the section of the Broach Anjuman, concerned, who have had the misfortune of falling into the ill-graces of that Sethia, have not an equal right to hold what opinions they like. Also to characterise as an impertinence the high-handed action of those who stigmatise their motives and intentions as they please, and, not content with that, even proceed to put their offensive and opprobrious remarks and observations on the records of the Parsi Punchayat. The vigorous way, in which the Broach Parsis have protested against this particular Ghambar innovation, indicates that the Broach Anjuman is well able to take care of itself and its interests; and it is not for us to take part in the local wrangles and squabbles of the Parsi Anjumans of various places. But we shall say this. Such a use of the Duftars of the Parsi Punchayat would have been deemed intolerable by a vast majority of the Bombay Parsis, if it had been attempted by any of the Trustees, no matter how influential or exalted his or their position might be. In this matter it is impossible not to sympathise with those who have protested against this procedure; and it is to be hoped that tolerance and fair-mindedness would yet prevail to obtain for the offend-

ed section the reparation they deserve. Differences of opinion are bound to prevail. Public controversies will oftener than not create bad blood. Rose water treatment of public ailments is not always possible. Still dignity and fair-mindedness might be always expected; especially of those who affect to give the lead to what are called the backward and the benighted. Possibly the Sethia against whom this bitter complaint has been made thought it to be no unkindness to those from whom he felt to be conscientiously differing. The worst about these acts of "charity that thinketh no evil," however, is that they give prompt reprisals; and experience would seem to indicate that those who begin the process of giving, forget the essentially sports menlike nature of the game, do not like to take back as they give, and fret and fume ferociously when they are hit in return, protesting angrily that their eminent respectability is not taken into account by those of whose feelings and sentiments they took very small account themselves.

અંગુમનનાં ગંભીરોની ભરૂચી ચરચા.

મી૦ એડીટર,

કોઈ સખાવત કરનાર શખસે જે ધરાદે અને જે સરતોએ સખાવત કરી હોય-તે નેક નેમ ઉપર પાણી ફેરવી તથા કુલ અંગુમનને બાળુપર ફેંકી દેઢને, તેમજ તે બાળતમાં કાયદાસર પ્રથમથી સીવીલ કોર્ટની મંજુરી મેલવ્યા વગર, ભરૂચની પારસી પંચાતના બેડયા મેનેજીંગ ટ્રસ્ટી સાહેબો એ નાણાંનો ઉપયોગ, પોતાનીજ મરજી મુજબ, નવાઈ જેવી રીતે ઓણસાલ કરેલો, તેને લીધે તેમને પાછા પોતાની હદમાં રાખવાના હેતુથી, કેટલાક ગૃહસ્થોને મુશીબતમાં હિતરીને પોતાની અદના ફરજ બજાવવી પડેલી, ને તે બાળતમાં પત્ર વહેવાર ચલાવવો પડેલો, તેની નકલો તથા મારા ખુલાસાનો કાગળ, આપના બહેજો ફેલાવો પામેલા “જામે” પેપરમાં તા. ૨૭ ફેબ્રુઆરી ૧૯૧૬ ને રોજ છાપીને તથા પાછલથી તે સંબંધમાં આપની તેજ કલમને તરફી આપીને ગુજરાતી તેમજ અંગ્રેજીમાં ચમકદાર “લીડરો” આપે લખેલા, તે માટે મારે આપનો પ્રથમ ઉપકાર માનવાનો છે. વલી જરા પણ સરાગત વગર એટલું લખવાની રજા લઉં છું કે ભરૂચની પારસી અંગુમનને આપે બેશક હેશાનમંદ કીધી છે. આપનું પેપર ઘેરઘેર અહીં વંચાયું છે. જદી અગર જુવાન, તવંગર અગર ગરીબ તેની તારીફ કરે છે, એટલુંજ નહી પણ પંચાતનાં દશતરે દાખલો રાખવા સાર તેની એક નકલ ટ્રસ્ટી સાહેબો ઉપર મોકલવામાં પણ આવી છે.

સમજદાર માણસ તેને કહેવો કે જે જાણી બુદ્ધને જુલ કરતો નથી અને કદી જો તેમ બૂલ થઈ ને તે પકડાઈ ગઈ તો તુરત તે સુધારી લઈ સુધારનારનો ઉપકાર માને. આ સહેલો અને સુતરો રસ્તો છે. પણ લોકો ઘણી રીતે વીચીત્ર રસ્તે ચાલે છે, અને પોતાને

કેડાડી હાલતમાં લાવી મુકે છે, તે એવી રીતે કે પોતે જવાબ આપે છે કે જુલ થઈ નથી, અને જે કાંઈ થયલું છે તે સખળ કારણસર કરેલું છે એવી દલીલો કરી પોતાને ખરા ખતાવવા જતાં વધારે દોશીત જણાય છે. વળી કેટલીક વખતે તો સામાવાળાને એવો રોકડો જવાબ આપે છે કે “અમે કીધું છે તે વ્યાજખી છે, અને તમારામાં જાહેર હિંમત હોય તો અમારી સામે થાઓ, ને નકામી ખટપટ નહી કરો.” આ ચાલ તો વળી દુઃખ ઉપર ડામ દેવા સરખી કહેવાય.

મેનેજીંગ ત્રસ્ટી સાહેબો, ફંડ સ્થાપનારના ખુદાં ફરમાન વીરૂદ્ધ ગંભારના રૂપીઆ વાપરી નાખનાર છે એ વાતની ખજર લોકોમાં પડી અને લોકોમાં અણગમો ફેલાતો ગયો તેવારે તેને ગોયા એકદમ દાખી દેવાના હેતુથી તેઓના લાભમાં, આ વાત ન્યુસપેપરોમાં ચરચાવામાં આવી. અને ભારે ઘોંઘાટ મચાવી દેવામાં આવ્યો, અને એવી રીતે લોકોને હલકા પાડવાની કોશિશ થઈ.

અત્રે તકરાર જે મુદ્દા ઉપર ચાલે છે તે મુદ્દો તદ્દન બાળુ મુકીને, લોકોને આડા રસ્તા ઉપર દોરવાની ચોક્કસ ઠેકાણેથી તજવીજો થાય છે. માટે ખરી હકીકત બહાર પાડવા સારૂ લાઈલાજે મેં આપના પેપરમાં એક પત્ર લખ્યો, તે વખતે હું ઉમેદ રાખતો હતો કે હવે આ નાટક ઉપર છેવટનો પડદો પડશે. પણ જોઈને ઘણા તાણુખી તથા દીલગીરી લાગે છે કે હજી પણ એ વાતનો છેડો આવ્યો નથી ને નવા નવા ફણગાઓ ઉગ્યા કરે છે, અને “હારેલો જીતારી બમણો રમે” તેવી રીતે થાય છે. તે કારણને લીધે એકવાર ફરીથી આપને તસ્દી આપવાની મને જરૂર જણાય છે અને આશા રાખું છું કે હવે છેવટનો પડદો પડશે અને “કેડાડી ઘોઘને કાઢવ કાઢવામાં” આવશે નહીં.

આ કામમાં પ્રથમ મુદ્દાનો સવાલ એ છે કે ત્રસ્ટી સાહેબોને કાર્ટની પરવાનગી મેળવ્યા વગર, પોતાની મરજીમાં આવે તેવી રીતે

અમુક ફરમાન સાથે આપવામાં આવેલાં નાણાંનો ઉપયોગ કરવાની સત્તા છે કે ? તેનો જવાબ નકારમાંજ આવે છે. ત્યારે હવે અંગ્રુ-મને શું કરવું જોઈએ ? ત્રસ્ટીઓના બચાવ કરનારાઓ શું એવી સલાહ આપે છે કે અંગ્રુમને આખોમીચીને બેસી રહેવું ને જોયા કરવું ? અને આ કામમાં પ્રોટેસ્ટ મોકલવામાં જાણે અંગ્રુમને શુનોહ કર્યો હોય તેમ “જુના જમાનાના વીચારના” માણસો વીગેરેની ઉપમા આપવામાં આવે છે, અને ત્રસ્ટી સાહેબોએ, કે જેણે કાયદો-ફલ-રીવાજ વગેરે વગેરેને બાજુપર મુકી દધને આપખુદીનો જે દાખલો બેસાડેલો છે તેને મોટી મોટી ઉપમા વગેરે આવીને “સુધારાવાળામાં” ખપાવી તેમને માટે વાહવાહ કરી મુકી છે. ખરૂં જોતાં તો જે કામથી જુલ થયલી તે સુધારવાની તજવીજ કરવી જોઈએ તેને બદલે તેમાં મગફરી લેવાની કોશીશ ચાલુ રાખવામાં આવે છે એ અરસોસકારક છે.

વળી એવો બચાવ કરવામાં આવે છે કે “ચોક્કસ સબબો” ને લીધે ઓણુ જમણુ કરવાનું બન્યું ન હતું એ બાબત Man on the spot અહીંના રહીશો બરાબર જાણે કે બસો માઇલ દુર રહેનારા જાણે તે વીચારવાનું છે અને અંગ્રુમને ખુલ્લે ખુલ્લું લખેલું છે કે ત્રસ્ટીઓએ બતાવેલા સબબો તદ્દન વગુદ વગરના છે.

પંચાયતના વારસીક રીપોર્ટ વગેરેમાં ત્રસ્ટી સાહેબો અંગ્રુમનને શીખામણો ઉપર શીખામણો આપે છે કે “નાતમાં જમણુ ખવડાવવાં બંધ કરો” “નાતમાં દારૂ પીવાનો બંધ કરો” અને એટલાથી નહીં અટકતાં તા. ૨ ૭ ડીસેમ્બર ૧૯૧૫ ના “ટાઇમ્સ ઓફ ઇન્ડિયા” પેપરમાં પોતાનાં નામે એક કાગલ લખીને અમારા મેનેજીંગ ત્રસ્ટી સાહેબે આખી ખ્રીષ્ટીય પ્રજાને શીખામણુ દીધી કે જ્યાં સુધી હાલની લડાઈ ચાલે છે ત્યાં સુધી બધી વાતે કરકસર કરવી ને લગનપર જમણુ વીગેરેના તમામ ખર્ચ બંધ કરવાં, અને બચાવેલાં નાણાં લડાઈમાં મદદ કરવામાં વાપરનાં. બોલવું

સહેલું છે અને ઠરવું મુશ્કેલ છે. એ ઠાગળ લખ્યા બાદ માત્ર ત્રણ અઠવાડીયાંની મુદતમાં તેમને ત્યાં લગન તા. ૨૮ મી ડીસેમ્બર ૧૯૧૫ ને રોજ થયાં તેની ખુશાલીમાં એકને બદલે બે જમણા—રાગ તાન સાથે—પોતેજ ખવડાવ્યાં, એટલુંજ નહીં પણ બહેનનાં બાંડી-વીસ્ત્રી, અને બીજાઓને દેશી દારૂ પાછને વાહવાહ બોલાવી. ત્યારે હવે ત્રસ્ટી સાહેબોને પુછવાનું કે આપની વાએજ મુજબ આપ કેમ ચાલ્યા નહીં અને “ખાનીપીનીનો ખરચ બચાવી” લડાઈ ફંડમાં મદદ કેમ નહીં કરાધી અને આપે અવલ સુચવેલા કન્યા કેલવણી વીગેરેના સુધારા કેમ ભુલાઇ ગયા? વળી વધારામાં હીંદુ ભાઈઓને ખુશી કરવાના ધરાદાથી એ પ્રસંગે રૂ. ૩૦૦ ભરૂચના પાંજરાપોળના ફંડમાં લગનની ખુશાલીમાં આપ્યા.

વળી એક દલીલ એવી બતાવવામાં આવે છે ગંભારનાં જમણાં! જુના જમાનાની સખાવતો છે, અને જો તે સખાવત ઠરનારાઓ આજે હયાત હોત તો પોતેજ તે રકમ બીજા કામમાં નાખતે. આ દલીલમાં કેટલી વજુદ છે તે એક દાખલાથી સાબીત થઇ જશે. નેક નામદાર શેઠ શાપુરજી બરબોરજી ભરૂચાનું નામ સખાવતમાં મશહુર છે, તેવીજ રીતે અક્કલ અને ઇલમમાં પણ પોતે બાહોશ છે. તેઓ તરફથી દર વરસે ભરૂચ શહેરમાં મરદ તથા બાનુઓનો ભેગો ગંભાર થાય છે. એ નામદાર શેઠ કાંઈ જુના જમાનાના માણસ નથી. તે છતાં તેઓ સાહેબ તરફથી હાલના જમાનામાં ગંભારો ધણે ઠેકાણે થાય છે. એમને પણ કોઇ ગ્રહસ્થ શીખામણ દેવા નીકળ્યું હતું કે જમણામાં પૈસા બરબાદ થાય છે માટે સ્ત્રી કેળવણી વગેરે બીજા કામમાં વાપરવામાં આવે તો ધણું સાફ થાય. પણ એ સખી નરે એકદમ એ વાતને હસી કાઢી ને હંડકથી જવાબ દીધો કે જ્યારે હું નાની ઉમરનો હતો તે વારે હું તથા મારા બાળદોસ્તદારો ગંભારના જમણની ખરી મજાહ સમજતા હતા અને તેની રાહ જોઇને બેસતા

હતા, અને હજુર તે મુજબ સેંકડો બચ્ચાંઓ સમજતાં હશે. માત્ર પૈસાદાર માણસો અને ઓળરાં આંતરડાના દુઃખથી પીડાતાં કમનસીબ માણસો કે જેને કુદરતનીજ મનાઈ થાય છે, તેજ લોકો નાતના જમણુ તરફ અભાવ બતાવે છે, અને હાલમાં એ ગંભારના જમણુની તકરાર દેખી થઈ તેનું એક પરિણામ એ આવેલું છે કે ચાલતા માસમાં દર સાલના એઓ સાહેબના ગંભારના જમણુમાં ગોશનાં ખાણું સાથે મીઠાઈ જમાડવાનો પણ હુકમ તેઓ નામદાર તરફથી આવી ચુક્યો છે. ગઈ સાલ કરતાં ઓણુ સાલ મીઠાઈ વધારામાં થશે. હવે વધારે લખવાની જરૂર રહેતી નથી. વાંચનારી આલમે સહજમાં જોઈ લીધું હશે કે જે અધિકાર પોતાને નથી તે લેવા સારૂ અમારા ત્રસ્ટી સાહેબોએ હીંમત ડાઘી. આ બતાવવાની મને જરૂર પડી છે, બાકી બીજી તો કોઈ તકરાર નથી. અમારૂં કહેવું એટલું જ છે કે જે બાબતમાં તમને સત્તા નથી તે બાબતમાં કાયદાસર સત્તા અંગુમનની સંમતિથી મેળવી તમે વાપરો. તેમાં કોઈ તમારો દોષ કાઢવાનું નથી. પણ કાયદો હાથમાં લઈ એક વખત સત્તા ગેરકાયદે વાપરી કોઈ રીતસર તે બાબતમાં વાંધો લે તો તે માટે તેમને હલકા પાડવાની આડકતરી તજવીજ કરવાથી બાઝ રહો, એટલુંજ અમારૂં કહેવું છે. આશા છે કે હજુર પણ નેક વિચાર લાવી આયંદે એવા કૃત્યથી અંગુમનની લાગણી નહિ દુખાય એવાં પગલાં બરવામાં આવશે, જેમાં ત્રસ્ટી સાહેબોની શોભા છે અને તેથીજ કરીને તેમની તરફ અંગુમનની માનની લાગણી મંદ નહીં થતાં વધુ પ્રકુલીત થશે.

ભરૂચ, તા. ૧ માર્ચ ૧૯૧૬.

લી૦ હું છું આપનો દુવાગો સેવક

મે. ફ. આલમશાહ.

હાઇકોર્ટ વકીલ, ભરૂચ,

તા. ૨૬-૧૧-૧૯ના જામે જન્મસેદમાં છપાયેલું.

ગરીબોને પેલા કદરદાનો લાવી લાવીને ગંભાર ઉપરજ કાં ધાડ લાવતા હશે ?

મી. એડીટર,

ગયા અક્ટોબર માસમાં પુનાના દસ્તુરજી સરદાર કેકોળાદ આ-
દરબાદ એક નવજોત કરવા સાઈ કરાંચી પધારેલા હતા તે વખતે
ત્યાંની પારસી અંગ્રુમનની મીજલસમાં બાશણુ આપતાં પારસીઓનાં
ગંભારની બાબતમાં પોતે સુચના તથા ભલામણ કીધી કે “ ગંભારનાં
થતાં જન્મણો જે નેમથી ઉત્પન્ન થયેલાં છે તે નેમ જળવાતી નથી,
કેમકે હાલમાં તેના જશનમાં સામેલગીરી નહીં આપવી અને
ખાલી ધાંધખોરાની માફક ખાવાની વેળા હલટી પડવું એ ગંભારની
મુળ નેમ નથી, ને આ રીતે ખરચેલો પૈસો ખરબાદ જાય છે, તેને
બદલે ગરીબો તથા નાચારને કાચો અનાજ આપવામાં આવે તો તે
ખરબક છે. રાંધેલો અનાજ આ રીતે ખવડાવવાને બદલે કાચો
અનાજ ગરીબોને વેહેચી આપવા હાલના કરતાં દશગણા સવાળ
હાંસેલ થશે. ”

દસ્તુરજી સાહેબની આ શીખામણુ ઘણી કીમતી લાગે છે, કેમકે
તે મુજબ અમલ કરવામાં ઘણા ફાયદા સમાયલા છે. નેકી, નીતી,
તથા કરકસર કરવા ખાતર આ એક ઉમદા વાયજ છે. પણ સવાલ
એમ ઉભો થાય છે કે કરકસરની વાત ગંભારના જન્મણુથીજ શરૂ
થઈને ત્યાંજ શા માટે આવો અંકુશ યા કાપ અટકવો જોઈએ ? વળી
દરેક માણસના ખાનગી ખર્ચ ઉપર કાપકુપ કેમ નહીં થવી જોઈએ ?

વિલાયતી યુટ અને બખ્ખે ઘોડાની ગાડીઓ તથા ઉંચા કીમતી કપડાંની શી જરૂર છે? ખાંડી, વીસકી, વિગેરે મોઢા દારૂ વગર શું નહીં ચાલે? અને ટેબલ ઉપર મરઘી, મલાઈ, મસકાનાં ફાકટનાં ખરચ કરીએ છીએ તેને બદલે સાધારણ ખાણી પીણીનો રીવાજ રાખી, પેસો બચાવીને ગરીબોને મદદ આપવામાં શું હરકત નડે છે? પણ લોકો શા માટે તેમ કરતા માલમ પડતા નથી?

આવી આવીને ઘાડ ગંભારના જમણો ઉપર પડે છે! કેમકે તે કામ અમુક સખ્સના તરફથી નહીં, પણ અંબુમન તરફનાં ખાણું તરીકે ગણાવવા લાગ્યાં છે! આશરે છ વરસની વાત ઉપર ભરૂચ શહેરમાં પણ એવોજ ઝઘડો ઉભો થયો હતો. પંચાયતના મેનેજિંગ તસ્ટી ખાન બહાદુર આદરજી મંચેજી દલાલે અંબુમનને પુછ્યા વગર કેટલાક ગંભારનાં ખાણું બંધ કરીધાં હતાં, તે બાબતમાં તમારા સેવકે તથા બીજાઓએ અંબુમન તરફથી વાંધો ઉભો કરેલો હતો અને “ જામે જમશેદ ” તે ફરીઆદને મળ્યુત ટેકો આપેલો એટલે ખા. બા. આદરજીને પોતાની ભુલ કચુલ કરવાની ડરજ પડી હતી. દુનિયા ખરેખર તરેહવાર છે. લોકોને બોલવું સહેલું પડે છે પરંતુ ચાલવું મુશ્કેલ લાગે છે. દાખલા તરીકે તા. ૪ થી ડીસેમ્બર ૧૯૧૫ ના “ ટાઇમ્સ ઓફ ઈન્ડિયા ” પેપરમાં એજ ખા. બા. આદરજીએ એક કાગળ લખીને સખ્ત ભલામણ કરી હતી કે મરણ તથા લગ્ન અંબંધી તમામ જમણો બંધ કરીને નાણાં બચાવીને તેની સરકાર પાસેથી લોન વેચાતી લઇને સરકારને લડાઈના કામમાં મદદ કરવી જોઈએ. આ કાગળ પ્રસિદ્ધ થયાને બે માસ નહીં થયા એટલામાં એમના દીકરાના લગ્નની ખુશાલીમાં પોતે એકને બદલે બે મોટાં જમણો કરીધાં, અને તે પણ ગાયન સાથેના હતા! વળી બીજી ગુજરાતી કેળવણીની પરીપદમાં એમને તક મળવાથી એકવાર ફરીથી ગંભારોના જમણો ઉપર પાછો ધુજરો કરી મુકેલો હતો. તેમાં એમને “ જામે

જન્મસેદ ” તરફથી તા. ૨૪-૧૦-૧૯૧૭ના રોજ પુરતો જવાબ મળી ચુક્યો હતો. આટલાથી પોતે નહીં ધરાતાં, વળી ફરીથી ગદ્ય સાલ મુંઝવના પારસી કોન્ફરન્સના પ્રેસીડન્ટ તરીકે પણ એવીજ સલાહ આપવા બેઠા હતા, અને ચોથેજ દીવસે એમના માનમાં તાજમહાલ હોટેલમાં ટીપાર્ટીના ભારે ખર્ચના મેળાવડામાં પોતાની હાજરી આપીને સાબેત ફરી આપ્યું હતું કે બોલવું અને ચાલવું એ બે બાબતો જુદીજ રીતથી થતી આવેલી છે; અને જવેદાન સુધી ચાલતી રહેશે. અત્રે ઈન્સાફ ખાતર કમુલ કરવું જોઈએ કે ગંભારના જન્મજોની વિરુદ્ધ પોતાના વિચારો હોવા છતાં ખા. બા. આદરજી અવારનવાર એ જન્મજોમાં ખુશીથી પોતાની હાજરી આપે છે.

દરેક ધર્મમાં કેટલીક રીત રીવાજો ખુદ ધરમને નામે દાખલ થયેલી છે ને તે શરીરની સુખશાંતીને માટે ખાસ જરૂરની હોય છે. ગંભારના જન્મજો પણ તેવીજ રીતના કેમ નહીં ગણી શકાય? ભેગા મળીને એક શુદ્ધે ખાવામાં જેવી મગ્ગ પડે છે તેવી ધરમાં એકલા જન્મતાં પડતી નથી. લોકો “પીકનીક” વિગેરેમાં મોટા મોટા ખર્ચો શા માટે કરતા હશે? મુંઝવમાં અને બીજા શહેરોમાં બાનુઓ માટે ગંભારનાં બે જન્મજો થાય છે. ને તેમાં ગોયા આખા શહેરની બાનુઓ હાજરી આપે છે. વળી છ વરસ થયાં ખુદ મુંઝવ શહેરમાં બાનુઓ નેજ માટે ગંભારનું એક જન્મજુ થાય છે તેમાં લક્ષાપતિઓનાં ધરનાં બાનુઓ ભાગ લે છે અને તેઓ જેમ દસ્તુરજી કેડોબાદ કહે છે તેમ કાંઈ ધાંધળોરાં નવી! આવા જન્મજુમાં દોડાદોડ ને રમતગમત ને ખુશાલી જોઈને દરેક માખાપ મલકાઈ જાય છે. ગરીબોને ઘેર કાચું અનાજ વહેંચવામાં આવે તે કેટલે ઘેર પહોંચવાનું છે? અને તે ઘેરનાં છોકરાંઓને કાચા અનાજને લીધે આવી ગમત કોઈ વખત જોવામાં પણ આવતી નહીં હશે, પૈસાદાર માણસોને તો અવારનવાર ખાણું મળે છે, જેવાં કે લક્ષ્મી નવજોતનાં તથા સાલગ્રેહનાં તથા

ફેન્ડોની પાર્ટી વિગેરે. પરંતુ મધ્યમ તથા ગરીબ વર્ગના માણસોને માટે ખુશી ખુશાલીનાં જન્મજીવન જરૂર થું દુનિયામાં નથી ?

પોતાના અનુભવથી સેવક લખે છે કે આજથી ૫૫ વરસ ઉપર જ્યારે દરેક બાબતની સોધવારી હતી ત્યારે પારસીઓ એક માસની મુદતમાં ઘણી મરતએ મીજબાનીની મળહ લઈ આવતા હતા અને બચ્ચાંઓને ખુશી કરતા હતા અને તનદુસ્ત રાખતા હતા, હવે તે દિવસો જતા રહ્યા છે ને બારમાસમાં એક દિવસ પણ એવી સહેલ કરતા તેઓ જોવામાં આવતા નથી. તેને બદલે દરરોજ દવાની શી-શીઓ લઈને બચ્ચાંઓને ડાકટરોને ઘેર જતાં આવતાં જોવામાં આવે છે. આવી રીતની હકીકત હોવાને લીધે ફક્ત તબ એતનેજ ખાતર જન્મજીવન ખાસ જરૂર દીસે છે ને તે જન્મજીવ આજના વખતમાં તો માત્ર ગંભારનાંજ નામથી રહેલાં છે, ને તે બંધ કરવામાં કેટલું કહાપણ છે તે વિચારી લેવાનું છે.

આજકાલ પારસીઓમાં તરેહવાર નવી બદલી દાખલ થયા કરે છે. બીડી કુંકીને ધુમાડા કહાડવામાં તો ખરેખર ઉપમાઈ ગણાય છે. આવી બદલી બાબતોમાં ખરચનો જો અડસટો કહાડવામાં આવે તો તે ગંભારનાં જન્મજીવ પાછળ થતા ખર્ચ કરતાં બેશક ઘણાજ ભારે નીકળશે. ધરમગુરુઓએ તો પ્રથમ આવી બાબતોમાં લોકોની આંખ ઉઘાડવી જોઈએ, તેને બદલે વગર કારણે ગંભાર જેવા જરૂરી જન્મજીવને વગોવીને પોતાનો વખત ગુમાવે છે. ખરા સુધારા કરવાના સેંકડો રસ્તા ખુલા છે. ખુદાતાલાની મહેરબાનીથી પારસીઓની હાલની સ્થિતિ ઠાંઈ એવી નથી કે માત્ર ધાન દાળ ચાટવાને ખાતર ગંભારનાં જન્મજીવમાં ધાધખોરા બને. હસી ખુશીથી ભેગા મળીને ખાણું લેવું તેની બલિહારી ન્યારી છે. Laugh and grow fat એ કહેવત સોનાના મુલની છે.

જો કરકસર કરીને પૈસો બચાવી તે મદદ તરીકે ગરીબ લોકોમાં વહેંચવાની નેમ દરેક બાબતમાં રાખવી સળવાર હોય તો સવાલ એમ ઉભો થાય છે કે છેક પુનેથી કરાંચી જઈને આવવાનો લાંબી મુસાફરીની તકલીફ લઈને સરદાર દસ્તુરજીને ભારે ખર્ચ કરવાનો ખાસ સબબ શો હતો ? શું કરાંચી જેવા શહેરમાં નવજોત કરનારા અયોરનાન સાહેબોની કાંઈ કોતાહ છે કે ? એ ખર્ચ કેમ બરબાદ કરેલો છે ? આવી આવીને ઘાડ ગંભીરનાં જમણો ઉપર ખાલી નાંખવામાં શો ફાયદો છે ?

ભરૂચ, તા. ૧૯ મી નવેમ્બર ૧૯૧૯.

સેવક તમારો

સોરાબશા હોરમસજી.

નાં. ૪૩૦]

શ્રી ભરૂચની પારસી પંચાએત.

ભરૂચ તા. ૧૫ માહે ડીસેમ્બર સને ૧૯૦૫ રોજ ૩ મહા ૪-
સને ૧૨૭૫ ઈ. જ.

નેકનામ ભાઈ રતનજી ફરદુનજી જીનવાલાની સેવામાં:—

મા૦ મુખ્યધ.

જત લખવા અરજ એ છે જે ગઈ સાલની તારીખનો તમારો મેહેરખાની ભરેલો કાગળ મળ્યો છે. વાંચી બીના જાણી છે.

વળી તમારા લખવા મુજબ તમારીવતી તમારી અત્રેની પેઢીએ આજ રોજ રૂ. ૫૦૦ અંકે પાંચસો ભર્યાં છે તે તમારા લખવા મુજબ પંચાતના ચોપડામાં “ મરહુમ બાઈ પીરોજબાઈ માણેકજી કેમેસરી-એટવાળાની નહઅતે એક અતલગના ખેસી તરફથી ” એ નામે જમા કર્યા છે અને એ રૂપીઆની ધારાસરની રસીદ તમારી અત્રેની પેઢીને આપી છે તેઓ તમને મોકલી આપશે, તે જાણશે.

એ રૂપીઆનો ઉપયોગ બાઈ શીરીનખાધને સંતોષ મળે તેવી રીતે અત્રે જ્યાં જરૂર હશે ત્યાં કુવાનાં કામમાં કરીશું તે વીશે ખે-શીકર રહેશે.

આશા છે કે તમે બાઈ ખુશી તંદરોસ્તીમાં હશો. હાલ એજ અરજ.

લી. સેવક,

આદરજી મંચેરજી દલાલ

મેનેજંગ ટ્રસ્ટી “ભરૂચ પારસી પંચાએત.”

મેહેરખાન શેઠજી ખા. ખા. આદરજી મંચેરજી દલાલ

મેનેજીંગ ટ્રસ્ટી પારસી પંચાએત—ભરૂચ.

તા. ૧૫-૧૨-૧૯૦૫ ની તારીખે તમે તરફથી મારા ભરેલા રૂપીઆ ૫૦૦૭ ની પોહોંચ મેસર્સ દીનશાહ ફરહુનજીને ભાઈએની કું. જોગ ૧૭ કાગળથી મળી છે, તેમાં એ રૂ. ૫૦૦૭ ભરૂચની સગડીના કુવાની મરામત કરાવવામાં ખરચવા માટે મોકલવામાં આવ્યા હતા અને તે તૈયાર થયેથી “ મહુમ બાઈ પીરોજબાઈ માણેદજી કેમેસ-રીએટવાળાની નઈઅંતે એક અતલગના ખેસી તરફથી ” એવી તખતી મારવાનું જણાવ્યું હતું. આ બાબતને લગભગ ૧૭ વરસ પુરાં થવા આવ્યાં, પણ એવી કદીખી હીલચાલ થયલી લાગતી નથી, કેમકે જે મારા મરહુમ ભાઈજી તેહમતન ખમનસા વકીલના ભરૂચ ખાતે નીપ-જેલાં અકાળ મરણ વેળા એવી કોઈ તખતી ન હોવાની ખબર મને પેહેલી મળી, અને તેની પરપુછ મારા બંનેવી ભાઈ રતનજી મારફતે મેળવતાં એ વાત ખરી માલમ પડી. હવે આજે આ કાગળ લખવાનું કારણ એ કે મરહુમ બાઈ પીરોજબાઈના છેલા વારાદાર ગુજર્યા છે, અને તેવણના વીલ મુજબ વ્યવસ્થા સર્વ થઈ ચુકીછે. તેવા સંજોગમાં આ નાની રકમ ૧૭ વરસ સુધી તેના કરવા ધારેલા ઉપયોગ વિના પડી રહી, એ મને ઘણું નબોળું લાગે છે. માટે એ વિશેનો ખુલાસો જણાવવા તરફી લેશેજી.

આજે એ રકમ બ્યાજે એવડી થઈ હશે, અને તમે જે તેની વ્યવસ્થા ઉપલાં કામમાં ન કરી શકતા હોવો તો મારી પર પાછા મોકલવે એવાજ કોઈ ધર્મદા કામમાં તુરત વાપડવાથી મરનારની ખાયસ મારી જીંદગીમાં ખર લાવવાનો મને સંતોષ મળશેજી.

તા.

લી. દુવાગો

બેન સીરીનબાઈ ખમનસા વકીલ.

ભરૂચ, તા. ૩૦-૯-૧૯.

ખા. ખા. આદરજી મંચેરજી દલાલ.

ભરૂચની પારસી પંચાત ફાંડના મેનેજીંગ ટ્રસ્ટી સાહેબ,

સુ. ભરૂચ.

ગર્હસ્ત્ર સ્કુલની અંદર મારા મુરખીજી બાવાજીએ મારા મરનાર બાઇ સોરાબસા નવરોજી કાલા ગાંધીનાં પુનને માટે રૂ. ૫૦૦ આપીને ખાતું ખોલાવ્યું છે અને તેની સરત એવી કરી છે કે તેનાં વ્યાજની જે રકમ આવે તે રકમમાંથી ચાંદીનું કપ એક, દર વરસે જે છોકરી ગાયજી ગાવા વગાડવામાં પેહેલે નંબરે આવે તેને ઇનામ આપવું.

આ સંબંધી આપણા વચ્ચે એક વરસ થયું કાગજ પત્ર ચાલે છે, પણ હજી મને સંતોષકારક જવાબ મળ્યો નથી.

હવે મારે ખાસ તમારું ધ્યાન ખેંચવાનું કે દર વરસને બદલે સાત સાત વરસ થઇ ગયાં છતાં તમે તે ઇનામો હજી આપેલાં નથી, અને ઉડાઉ જવાબો આપો છો (કે મેળાવડો મળશે ત્યારે ઇનામો વહેંચાશે.)

સાત વરસમાં તો ઘણા મેળાવડા થઇ ગયા છતાં પણ ઉપલી ગુંચવણ શા માટે રાખી છે તે સમજાતું નથી. વળી મેળાવડા અને આ ઇનામોને કાંઇપણ લાગતું વળગતું નથી અને વળી મારા બાવાજીએ કાંઇ એવી શરત કરી નથી કે મેળાવડા મળે તોજ ઇનામો આપવાં, અને નહિં તો ઇનામ નહિં આપવું.

તમામ સરકારી તેમ ખાનગી નિશાળોમાં કાંઈ એવો ખાસ રીવાજ નથી કે મેળાવડો થાય તોજ ઇનામ આપવાં, અને વગર મેળાવડે ઇનામો નહિં આપવાં. છતાં જ્યારે એવી રીતે સાત સાત વરસ સુધી આપણી નિશાળમાં, તમારા લખ્યા મુજબ, ઇનામો જ્યારે

અપાયાંજ નથી તો તે વાત કેવી દલગીરી ભરેલી છે, અને નિશાળના વહીવટદારોને કેટલી શોભા આપનારી છે, તે નક્કી કરવાનું હું ખુદ તમોનેજ સોંપું છું.

હવે સાત વરસ ઉપર ચાંદીનો ભાવ આજના કરતાં લગભગ અડધો હતો અને આજે તો તેના કરતાં લગભગ દોઢો ખમણો છે. તો હવે અમારા રૂપીઆના વ્યાજનું કપ તે વખત કરતાં આજે લગભગ અરધી સાઠઝતું નાહતું આવશે, અને લગભગ અરધાભાગની ચાંદી જતી રહે છે. તો તેના જવાબદાર મારે કયા ટ્રસ્ટી સાહેબને ગણવા તેનો ખુલાસો કરી મને આભારી કરશોજી.

લી. દુવાગો,

ઐરચશા નવરોજી ગાંધીના સલામ.

ઉપલા કાગળનો જવાબ મળેલો નહી, તેથી તા. ૧૯-૧૦-૧૯૧૯ ને રોજ રીમાઇન્ડર મોકલવો પડ્યો હતો.

ભરૂચ. તા. ૧-૧૧-૧૯૧૯.

ખા. બા. આહરજી મંચેરજી દલાલ

મુ. ભરૂચ.

જત તમારૂં દાગળ તા. ૨૮ મીનું નંબર ૪૨૪ નું મધ્યું છેજી. તેના પેરા બીજના તદ્દન ઉડાઉ જવાબમાં મારે જણાવવાનું કે દેખરેખ રાખનારની બેદરકારીથી મારા ખાતાનું સાત સાત વર્ષ સુધી ઇનામ વેહ્યાયું નહિ, અને હવે ખુદરતના નીચમને શા માટે ગળે પડાય છે. શું ખુદરત એમ કહેવા આવેલી કે સાત સાત વરસ સુધી પાડી રાખજો, અને તેની ઉપર દેખરેખ રાખશો નહિ, અને તદ્દન તકલીદી જવાળો આપીને તેનાં વારસોને હંકારવજો, તે જાણશો.

પેરા ત્રીજના જવાબમાં ઘણીજ દીલગીરી સાથે લખવું પડે છે કે તમે શું જોઈને “વગર અર્થના પત્ર વહેવાર ગણો છો” ? એક માણસ ધર્મ કરે, તેનાં ઈંડનો વહીવટ બરાબર તેની મરજી માફક થતો નથી, અને ગમે તેમ ગાયકવાડી ચલાવવી, અને જો દાગળો લખવામાં આવે છે તો તેના જવાળો બરાબર અપાતા નથી, અને વળી પાછા ઉપરથી દબાવેલું કરો છો એ ઘણુંજ દીલગીરી ભરેલું છેજી. સાત સાત વરસ સુધી ઇનામો વહેંચતા નથી, હકદારોના હક આપી દેતા નથી, મરજી મુજબ ગાયકવાડી ચાલે છે અને એને શું તમે નહીં બાબતો ગણો છો ? આવા દીલગીરી ભરેલા જવાબથી માહરે ના ઇલાજે બાબર આપવાની શરજ પડે છે કે મારા ઇનામમાં જેટલી નુકશાની આવશે તેટલી નુકશાની માટે હું જીદાંજ પગલાં ભરીશ. અને તેનાં પરીણામના જોખમદાર તેના વહીવટદારને ગણીશ, માટે માસ ૧) એકમાં એની ખોટનો નીવેડો લાવી સલાહ શાંતીથી, સંતોષકારક નીકાલ કરશેજી, કે જેથી કરીને કોર્ટમાં ફેશતાં ફજેતી થાય નહિ, અને આખર અને ટેક જળવાય.

લી. દુવાગો,

એરચસા નવરોજીની રુલામ.

શ્રી પાકદાદાર હોરમજદની મદદ.

શ્રી ભરૂચની પારસી અંગ્લુમનના ફંડના ટ્રસ્ટી સાહેબો જોગ—ભરૂચ.

મહેરબાન સાહેબો,

ભરૂચ શહેરમાં કોટમાં કાંઠાપરની નવસો વરસની જુની પૂરાણી ગણાતી અગીઆરીનું મકાન ખીસમાર હાલતમાં આવી ગયાથી તેને નવેસરથી બાંધવા સાઈ તજવીજ ચાલી રહી છે ને તે નેક કામમાં કોકો તરફથી હથેરાણાના થયલા આશરે રૂ. ૧૫ હજાર આવેલા છે ને તેમાં બેહસ્તનસીન નામદાર સાપુરજી અરજેરજી ભરૂચ તરફથી મકાન બાંધવાને માટે રૂ. ત્રીસ હજારની નાદર રકમ આપવામાં આવેલી છે. એટલુંજ નહિ પણ તે સખાવતે બહાદુર નરે વધારામાં જણાવ્યું હતું કે કબીજે આટલી રકમમાં મકાન બની નહિ શકશે તો પોતે તેમાં ખુટતાં નાણાં પૂરાં કરી જાહે મદદ કરવાની ખાચસ પણ બતાવી હતી.

આ રૂ. ત્રીસ હજારની રકમ પંચાતના દફતરે જમે થયાને લાંબી મુદત વીતી ગઈ છે પરંતુ અગીઆરીનું બાંધવાનું કામ ધારવા કરતાં પણ ઢીલું રહ્યું ને તે દરમ્યાનમાં કમનસીબે સર સાપુરજી આ જ્ઞાની દુનીઆમાંથી ચાલી ગયા છે. એ ઢીલનું પરીણામ એ આપ્યું છે કે એ નામદાર શેઠે જાહે નાણાંની મદદ કરવાની ખુશી બતાવી હતી, તે મદદ મળવાનો સંભવ આ વખતની સાથે વહી ગયો, કે જે વાત ખરેખર એક્સોસકારક છે.

આટલી લાંબી મુદતમાં ટ્રસ્ટી સાહેબો તરફથી માત્ર જુના મકાન તોડી પાડીને જગ્યા ખુલ્લી કર્યા સીવાય જાહે કાંઈ પણ કામ થયલું નથી. અંગ્લુમનનાં કોકોમાં આ જુની અગીઆરીની જગ્યાને માટે કેટલો મોટો મોહ છે તે સૌ કોઈની જાણમાં છે એટલે

અત્રે એ વીશે જાદે લખવાની જરૂર દીસતી નથી હવે જગ્યા ખુલી કર્યાને પણ ઘણો વખત થઈ ગયો છે. લેકીન કામ હજુ સૂધી કશુંએ ચાલેલું નથી. માટે આપ સાહેબોને તસ્દી આપવાની મક્કસદ નીચે મુજબ છે.

૧ મકાન બાંધવાનું કામ જેમ અને તેમ જલદીથી હાથમાં લઇને તાઈદે પૂરું કરવું.

૨ પ્રથમથીજ નવા મકાનના પ્લેન તથા એસ્ટીમેટ બે અગર ત્રણ ઈજનેરો ઇઆ આ કામના માહિતગાર માણસો પાસે તૈયાર કરાવીને અંગુમનની જાણ સાઈ ખુલ્લાં મૂકવાં, કારણ કે જેમ જાદે માણસોની સલાહ મળશે તેમ મકાન વધારે સોભાવતું, વધારે રોણુ-કદાર, અને વધારે કુશાદે થવાનો, અને ખર્ચ ઠીકાયત બનવાનો સંભવ છે.

૩ મકાન પાછળ રા. ચાલીસ હજાર ખર્ચવા સાઈ કહાડવા ને જેમ અને તેમ કુશાદે મકાન બનાવવું, કે હરેક પ્રસંગે આવી હવાવાળી અને રળીઆમણી જગ્યાનો ઉપયોગ થાય અને આગળ ઉપર જગ્યાની તાંગાસની ફરીઆદ થવા પામે નહિ. હાલમાં સીલીકમાં રા. ૪૫ હજાર છે અને દુનીઆનાં સખી ગૃહસ્થો તથા બાનુઓ તરફથી એના નીભાવ વગેરેના ૧૬માં જોઈતી મદદ સહેલાઈથી મળી આવશે એવી દરેક ઉમેદ છે.

૪ આવાં મોટી રકમનાં કામ કરાવવા માટે અને પૂરતી ટ્રેપ-રેખ રાખવા સાઈ એક કમીટી નીમવી અને તેની સાથે ટ્રસ્ટી સાહેબોએ એકદીલથી કામ કરવું કે જેથી ટ્રસ્ટી સાહેબોને તે કમીટી એક મદદગાર થઈ પડશે. આ ભલામણનો અર્થ એવો નહિ સમજશે કે ટ્રસ્ટીઓ તરફની કોઈ પણ બાબતની બેદરકારી વહેમ ઇઆ હિડાઉપાણું અગર બીન ભરોસાને લીધે તે થયલી છે.

પ આ કાગળ ઉપર તાકીદે મીટીંગમાં વીચાર કરી જે કાવ
ચા.ય તેની ખચર અમને વેલાસર આપવાની મહેરબાની કરશે.

તા. ૨૯ મે ૧૯૨૧

એમ. એફ આલમશાહ.
એચસા નવરોજી ગાંધી.
દારાસા મંચેરજી કાપડીઆ.
ધનજીસા દીનસાજી.
પેસ્તાનજી મે વાનજી જાફરઆ.
કેમસર જમસેદજી કાપડીઆ.
નસરવાનજી ખરસેદજી.
નવરોજી ખરશેદજી કાપડીઆ.
એચસા પીરોજસા વખારીઆ.
બમનજી નવરોજી ગાંધી.
બમનજી કેરઆદજી.
સ્તમજી બેજનજી કાપડીઆ.
બમનજી દીનસાજી ધડીઆણી.
સ્તમજી ટેમુજી.
નવરોજી જમસેદજી ગાંધી.
ખરશેદજી રતનજી.
નરીમાન અરદેસર.
જમસેદજી ફરામજી હોમાવાલા.
બમનસા સ્તમજી મહેતાજી.
ફરદુનજી બેજનજી.
દારાસા મંચેરજી મોખેદ.
સોરામજી ફરામજી કાપડીઆ.

એદલજી અરદેસર મારસલ.
જહાંગીરજી કાવસજી.
અરદેસર બેજનજી કાપડીઆ.
ફકીરજી અરદેસર લાવરી.
ફરામજી દીનસાજી ખખાતા.
ગુસ્તાદજી ફરદુનજી કાપડીઆ.
ફકીરજી અરદેસર.
દારાસા લીમજીબાઈ.
હોરમસજી પીરોજસા ગાંધી.
સોરામજી રતનજી ગાંધી.
હોરમસજી કાવસજી ગાંધી.
એમ. એસ. હોમાવાળા.
બમનસા મંચેરજી
શાપુરજી ફરામજી હોમાવાલા.
નસરવાનજી નવરોજી અંકલે-
શ/આ.
સ્તમજી દારાસા જવાજી.
હોરમસજી અરદેસર કાપડીઆ.
એદલજી દીનસાજી.
કેમસર ધનજીસા કેમસરીએટ-
વાલા.
બમનજી જવાજી દારવાળા.

દારાસા શેરીઆદળ હોમાળ.
 સહુરળ જમશેદળ ડોક્ટર.
 નસરવાનળ ખેરામળ દેજવાલા.
 મંચેરળ અરદેસર મહેતા.
 પીરોજશા અરદેસર મહી.
 મોખેદ જમશેદળ મેરવાનળ.
 મોખેદ કેપસર સોરાયળ.
 હીરાળ અરદેસર ડોક્ટર.
 નવરોળ ફરદુનળ ગાંધી.
 જમશેદળ કાવસળ મવડાંવાલા.
 રસ્તમળ એદલળ ખંખાતા.
 મંચેરળ અદરળ પોપટી.
 અરસેદળ ધનળમાઈ દારવાલા.
 દારાસા નસરવાનળ મામલતદાર.
 કાવસળ નસરવાનળ મસાલા-
 વાલા.
 કાવસળ મેરવાનળ શેઠના.
 પેસ્તનળ દીનસાળ.
 શ્રેદુન જમશેદળ કાપડીઆ.
 દાદાભાઈ અરદેસર કેળાવાલા.
 નસરવાનળ દીનસાળ બેંકવાલા.
 દીનસાળ માણેકસા સાહના.
 એરંચસા ધનળસા સાહના.
 અરદેસર સોરાયળ નાથા કેરાં-
 વાલા.

કેપસર નવરોળ.
 જમશેદળ રતનળ સાહના.
 બરબેરળ નવરોળ કેરાંવાલા.
 હોરમસળ અરદેસર કાપડીઆ.
 દોરાયળ ઉકરળ માસ્તર.
 રસ્તમળ ધનળસા મુનસફ.
 જહાંગીરળ ફકીરળ પક્કા.
 નવરોળ રસ્તમળ ગાંધી.
 નસરવાનળ પીરોજસા કાપડીઆ.
 જમારપળ મેરવાનળ મોખેદ.
 સોરાયળ ખેરામળ વકીલ.
 પેસ્તનળ જમશેદળ નાઘાદાર.
 જમશેદળ દીનસાળ ગાંધી.
 રસ્તમળ કાવસળ દસ્તુર.
 રતનળ રસ્તમળ દસ્તુર.
 જહાંગીરળ જમશેદળ.
 રસ્તમળ બેજનળ દારવાલા.
 બેજનળ ગુસ્તાદળ
 ડોસાભાઈ હીરાળ ગમીર.
 નવરોળ પીરોજસા મોખેદ.
 મેરવાનળ હોરમસળ તાડીવાલા.
 દીનસાળ કેર્યાદળ ગાંધી.
 મોખેદ માણેકળ નસરવાનળ
 અંદેસરીઆ.

કુવરજી દીનસાજી દુધમલા
 લોચનસજી માણેકજી કેસવાલા.
 દાસસા જીવાજી.
 દીનસાજી અરદેસર.
 નવરોજી ફરીરજી દારવાળા.

જહાંગીર અરદેસર ગાંધી.
 આદરજી એદલજી મારસલા.
 કેમસર ફરદુનજી ધજનેર.
 નવરોજી ફરદુનજી કેસવાલા.
 રતમજી જામસજી દારવાળા.

ભરૂચ, તા. ૬ જુન ૧૯૨૧.

ખા. બા. આદરજી મંચેરજી દલાલ.

પારસી અંબુમનના મેનેજિંગ ટ્રસ્ટી સાહેબ,

ભરૂચ.

સાહેબ,

કોટની કાંઠાપરની જુની અગીઆરી નવેસરથી બાંધવાની બાબતમાં અંબુમન તરફના કાગળનો જવાબ આપના તરફથી નંબર ૨૯૧ તા. ૧૨ મે ૧૯૨૧ નો મળ્યો તેના જવાબમાં લખવા અરજ નીચે મુજબ છે:—

૧. અગીઆરીનું કામ સર કરાવવામાં જે વખત નકામો કહાડી નાંખવામાં આવેલા છે તે બારે નુકસાનકારક નીવડેલા છે. આ કામમાં જે રીતસરની ચાલાકી તથા તજવીજની જરૂર હતી તે થઈ હોય એમ જણાવું નથી. નામદાર સર સાપુરજી ભરૂચાએ પોતાની સખાવત જાહેર કાંધી, તે વખતે તેઓ સાહેબની તબીયત નાદુરસ્ત ચાલતી હતી તે કારણને લીધે ખાસ જરૂર હતી કે આ કામ તાકીદે પાર પાડી તેમનાં દીલ ખૂશ કરીને જે જાદે મદદ આપવાની પાતે ખાચેસ દેખાડી હતી તેના લાભ લેવો જોઈતો હતો. અને તેમાંનું કશુંએ થયલું નથી એ બેશક ધણીજ દીલગીરીની વાત છે.

૨. આપ સાહેબ કબુલ કરશો કે દરેક મકાન બંધાય છે તે વાપરનારની હાજત તથા સગવડને ધ્યાનમાં લેવાનું જોઈએ અને તેમ નહિ અને તો તે ઉપર ખરચેલાં નાણાં ફાટકટનાં ઉડાવી નાખવા સરખું છે. આપ લખો છો કે આ નવું મકાન દેવલાલીના અગીઆરીના પ્લાન ઉપર છે. હવે દેવલાલી તો એક નાનો સરખો કર્યો છે ને ત્યાં પારસીની વસ્તી ઘણી ઓછી છે, ને ભરૂચ શહેરમાં પારસીની વસ્તી બારે છે. વળી દેવલાલીનો પ્લાન અત્રે અંબુમનનાં જણવામાં

નથી. વળી આપ જાહે બતાવેછો કે સર સાપુરજીના વારસોએ દેવ-
લાલીના પ્લાનનો વિચાર પસંદ કરીધો છે, પરંતુ તે વારસોનો વિચાર
તો એક તરફી હકીકત રજુ થઈ તે ઉપરથી અંધાયરો હશે. દાખલા
તરીકે નામદાર સર સાપુરજી પાસે મદદ માંગનાર ગૃહસ્થોએ સાચી ને
જરૂરી હકીકત રજુ કરી સારે તેઓ સાહેબે જવાબ દીધો કે “મને
“તો આજ સુધી તદ્દન એથી ઉલટી વાત ક્લાણા બાઈ સમજાવી જતા
“હતા, ને વળી બતાવતા હતા કે એથી કજીઓ કંઠાસ વધશે. એવી
“ઝેરરીત દેખાડતા હતા. પણ તમારી હકીકત જાણીને હું ખુશી થયો
“હું ને રા. ત્રીસ હજાર હાલમાં આપું છું ને ખીજી જોઈતી મદદ
“પાછળથી જરૂર આપીશ.” એવીજ રીતે ફરીથી એમનાં વારસોએ પણ
એકતરફી વાતને આધારે પસંદગી બતાવેલી છે, પરંતુ ખરી હકી-
કત તેઓ સાહેબના આગળ રજુ કરી અમો તેમની નવી પસંદગી
લાવવાને તૈયાર છીએ. એક વખતે મકાન અંધારું ગયા પછી ઘંટો, ચુનો
કંઈ રખતની માફક વધવાનો નથી અને નીભાવ ફંડ વગેરેની બાબત
અમારા ધ્યાન બહાર નથી. આવા નેક કામમાં મદદ કરનારા ઘણા
સખી મરદો તથા બાલુઓ સેજ નીડળી આવશે એવી અમારી ખાત્રી
છે, અને કર્ણાજે તેમાં વિલંબ થશે તો પંચાતનું જનરલ ૪-૬ જે
બારે છે ને જેની ઉપજમાંથી આપ સાહેબ પોતાની પસંદગીના કેટ-
લાંક ઓછા દરજ્જાનાં કામમાં વરસો થયાં ખરચ કરતા જાઓ છો
તેમાંથી હાલ તુરત ખરચ કરવાને અંજીમન કદીપણ પાછળ પડનાર
નથી. પણ એવો વખત આવવોજ મુશ્કેલ છે-માટે રીતસર પ્લાન
એસ્ટીમેટ તૈયાર થવાની આજ સુધી શી તજવીજ થયેલી છે તેની
અમને તરફી લઈ ખબર આપશો.

આપનો વિચાર આ કામ કંટાળટથી કરવાનો દેખાય છે ને
તેમાં આપે કાંચો બતાવેલાં છે. પરંતુ કોઈપણ દેશનેર અગર કંટો-
કેટર પોતાના નફા વગર કાંઈપણ કામ કરે નહિ, અને કેટલાક

હજારો રૂપિયા આવી રીતે ઇંજનેર તથા કંટ્રાક્ટરના ગજવામાં જવા દેવાને કરતાં ડીપાર્ટમેન્ટથી કામ કરવાથી કામ મજબુત અને સારું થશે. આવા ધર્મના કામમાં ફરક દીનદાર જરથોસ્તીની ફરજ છે કે મદદ કરવી જોઈએ ને કીશાયતથી કામ કરવા સારું ખત લેવી જોઈએ. આવી વખતે ટ્રસ્ટીઓની તો આદન ફરજ છે કે પોતે આગેવાન ભાગ લઈને અંગુભનને બતાવવું જોઈએ કે તેમનાં હિત માટે આટલી બધી કાળજી છે. માટે ત્રસ્ટી સાહેબો પેકી એક કમિટી નીમી તેમનાં નામ સુચવવામાં આવશે એટલે અંગુભન તરફથી પણ ધણી ખુશી સાથે મદદગારો બહાર નીકળશે. તેઓ બધા ઇટેા મુનો લાકડાં વીગેરે કીશાયતથી અને સવલ પડતી રીતે ખરીદ કરશે અને કડીઆ વીગેરેને વ્યાજબી દરથી રાખી શકશે. કંટ્રાક્ટ થયલાં સધામાં કામો ધણી વખતે તકલીદી અને બારે ખરચથી થાય છે.

આપ જાહે લખો છો કે અગીઆરીના લાલ ઘણા જણાએ લેય તેમ નથી અને થોડાક મકાનોને ખાતર આટલી મોટી રકમ ખરચી નાખવી અમને દુસ્ત લાગતું નથી ને તેના લાલ ઝાઝા લોકો લેશે એમ સમજવાનું નથી. આ લખાણ વાંચીને અમને ઘણીજ અજબબી તથા દીલગીરી લાગે છે. સર સાપુરજી આગળ પણ એવીજ દલીલ રજુ થઈ હતી ને તે બેહસ્તનસીન મુરખીની પાછળથી ખાતરી કરવામાં આવી હતી કે હકીકત તદ્દન ઉલટી સમજાવવામાં આવી છે ને ત્યારબાદ પોતે ખુશીથી પોતાની સખાવત જાહેર કીધી હતી. આપ સાહેબ આવી વિચિત્ર દલીલ શા કારણથી રજુ કરતા હશે તે અમને સમજણ પડતી નથી. કોટ તથા ખલાસવાડામાં જે હાલમાં અગીઆરીઓ તથા અંગુભન મળવાની જગાઓ છે તે આ કાંઠાપરની જગા કરતાં ઘણી ઉતરતી છે. હવા પવન તથા સામે પાકે આવાં અરદ્ધીસુર વીગેરેની સવડને લીધે આ જગ્યા જેટલી ઉપયોગી થઈ પડશે તેટલી હાલમાં વપરાતી જગ્યાઓ ઉપયોગી નહીં થશે. આ

અમારા પ્રથમના કાગળ ઉપર એકસોને પાંચ મહરથોની સહી થયલી છે, તે કેટ કાનમ બહાર તથા ખલાસવાડ તેમજ બહારકોટનાં પણ રહીશો છે ને કૃપી ચાહીએ તો આવી ચાર ગણી બીજી સહી તે હવે આવી શકતે. અને એજ બાબતથી ખાતરી થશે કે અંગુમનને એની કેટલી જરૂર લાગે છે અને અંગુમનના વિચાર આપના વિચારથી તદ્દન જુદોજ છે ને આપના વિચાર મુજબ જો સર સા-પુરજી ચાલ્યા કરતે તો તેઓની સખાવત પણ મળતે નહિ.

ટુંકામાં લખવાનું કે સર અવસરે અંગુમનને ભેગું મળવું થાય ત્યારે તેને માટે જોઈતી સવડવાળું મકાન રૂપીઆ હજાર આશીસ સુધીમાં બંધાવવાની અંગુમનની ખાચ છે તે આપે જોઈ લીધું હશે. આટલી રકમમાં કામ થઈ શકશે એમ સૌ કોઈ ધારે છે. માટે ફરીથી લખવાનું કે મહેરબાની કરીને પ્રથમ પ્લેન એસ્ટીમેટ ફરીઆર માણસો પાસે તૈયાર કરાવી અંગુમનને બતાવશો. આટલી થોડી રકમનું કામ પાર પાડવા સાઈ અંગુમનને સાથે રાખીને ટ્રસ્ટી સાહેબોને ચાલવાનું નેક લાગશે.

છેવટમાં તસ્દી આપવાની કે તા. ૮-૫-૧૯૨૧ ની ટ્રસ્ટીઓની શીટીંગમાં આ બાબત જે ઠરાવ થયેલો છે તેની નકલ અમને મોકલશે. અને આપને દરેક ઠરાવ જે બાબતમાં થાય તેની નકલ પણ મોકલવાની મહેરબાની કરતા રહેશો.

લી. દુવ.ગો સેવક

M. F. Alamshaw.

અરવિશા નવરોજી ગાંધી.

નોટઃ—કિપલા કાગળનો જવાબ આપેલો નથી. અંગુમનની ખાચને કેટલું માન આપવામાં આવે છે તે આ દાખલો બતાવે છે.

